

Forfatter: Christian Ludvig Nicolai Mynster, 1820-1883

Titel: Af efterladte Breve til J. P. Mynster

Citation: Christian Ludvig Nicolai Mynster, 1820-1883: "Af efterladte Breve til J. P. Mynster", i *Af efterladte Breve til J. P. Mynster*, Ggldendalske Boghandling, s. I. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002236589-000-root.pdf> (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Af efterladte Breve til J. P. Mynster

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Af

efterladte Breve

til

J. P. Mynster.

Kiøbenhavn.

Forlagt af den Ggldendalske Boghandling (F. Hegel).

Thieles Bogtrykkeri.

1862.

s. II

s. 1

1798.

Fra Steffene.

Vort Liv er en Vandring om Natten — Bag os er dunkelt — for os dunkelt — og vi veed ikke, hvor vi kom fra eller hvor vi gaae — Vi staae eene paa en stor Heede — naar bliver det Dag? — I Buskene glindser en Johannisorm; vi bukke os ned til den, glæde os over det lidet Lys — men den fordunkles, naar vi røre ved den — I Sumpene dandser Lygtemænd og leede os vild. — Men over os staaer den faste uforanderlige Nordstjerne mellem Millioner skinnende Lys paa den foranderlige Himmel, og viier os Veyen. Ak! at vor Himmel saa ofte er skyefuld, ak! at vi over os finder det dunkelt, som trindt omkring os!

Men den menneskelige Aand er stor — den skrækkes ikke af noget Mørke — Hos os være vi en Magnet — gaae, omgøglede af Nattens Blendværk, indhyllede i mystisk Dunkelhed, med faste Skridt fremad, og fare ikke vild! —

Job! jeg erindrede ofte med Glæde den Tiid, da vi vare sammen — vi løb efter gøglende Lygtemænd — vi vadede i Mooser, forer vild, mærkede det ikke og glædede os. — Vel mig, at jeg blev revet ud af Venners Favn — Hvor jeg vaandede mig! — Alle mine Forhaabninger vare svundne — Alt hvad min Phantasie havde malet for mig var borte — Jeg stod saa gandske eene, og hvor jeg saae hen var det øde og tomt — I mig øde, omkring mig øde — og min Phantasie malede mig mit heele Væsen som en stor, intet indeholdende umaalelig Grav — Endnu gyser jeg, naar jeg tænker s. 2 paa denne Forfatning. — Mine Venner tang — man vilde hielpe mig, og vidste ikke hvad jeg savnede, man vilde trøste mig, og var uvidende om hvad jeg havde tabt.

1

Men Skiæbnen vilde danne mig, ikke kue mig. Mine Kræfter slumrede, de vare ikke udryddede. — Et Glimt af Haab — og jeg handlede paa nye — Mit heele Væsen fik en anden Vending. — Hvad der bidrog til dette, hvad der udviidede min Aand, hvad jeg leed og nød — Du kan faae det at viide, hvis Du overhovedet ønsker at viide det.

Jeg kom til Kiøbenhavn. Jeg nægter det ikke, at mit Haab, der at træffe Venner, som nu sympathiserede med mig, var svagt. — En politisk Sværm stormede mig imøde — jammerligt Væv døvede mig — forvanskede Genier vrimlede omkring — Mennesker, som jeg engang havde kiendt, vare mig fremmede — Ingen høy Interesse, ingen Følelse, som hæver os — Det var Hverdagsmennesker — og de største Ideer tabte deres Meening og deres uendelige Omfang i deres Mund.

Jeg iilede tilbage, og maatte hos to Mennesker, som jeg havde lært at kiende, søge at overbeviise mig om, at der endnu var Mænd, som jeg sympathiserede med.

Jeg kom anden Gang til Kiøbenhavn — og traf Dig. Hvorfor skulde jeg nægte, at jeg intet haabede — og mistvivlede om Dig, som om de øvrige. Men Du havde stille, eensom, i en liden Kreds, dannet Dig til det, som min Skiæbne drev mig til. — Job! der er saa Mennesker paa Jorden; men disse maae være Venner — Langt borte fra Dig staaer jeg her — seer længsfuld mod Norden, som har alt, hvad jeg elsker — byder Dig min Haand, og Du maae modtage den.

Steffens. *)

s. 3 Skriv snart og adresseer Dit Brev til Jena. Jeg gjør en Reyse til Thüringer-Waldgebirge, og kommer saa her tilbage. — Snart forlader Hornemann mig. — Jeg har kun saa Correspondenter i Danmark, og behøver

en. Saasnat Du lader mig viide, om Du gider correspondeere med mig, skriver jeg Dig et ordentligt, philosophisk-æsthetisk Brev — men ingen Cameralia, ingen Statistik, ingen Beskrivelser — Mennesker vil jeg undertiden skildre, ifald jeg finder det Umagen værd.

Im Hoffmannschen Hanse in der Johannesga\$\$\$e.

s. 3

1799.

Fra J. W Hornemann.

Bagneres de Bigorre, 19. Junii 1799.

— — *) Pludselig faldt Dækket, og nu stod for mig de kolossalske, stolte, majestætiske, sneedækte, i Skyggen blaae og i Lyset skinnende Pyrenæer — Det er at sige: Jeg lukte Gadedøren op, som findes paa Vertshuset i Tarbes, og saae det, som Skyerne hidtil havde skiult. Sandt er det imidlertid, at om Du end nok saa meget øver din Phantasie paa Epitheter til „den skønneste Jomfrue“, om Du end destillerer en Extract af Shakespeare og Jean Paul, vil Du dog ikke finde Ideer til at fatte eller Ord til at udtrykke det, jeg saae. — Jeg ilte derfra til Posthuset og fandt — hvad kan tænkes mere passende? — et Brev fra Dig om „synlige og usynlige Gudinder“, og et fra Ulrike — om Engler (hun fortalte deri, at Engel Smith er bleven gift). — Efter at Brevene vare giennemlæste og giennemtænkte, og Biergene giennemseete og maalte og beundrede, gik jeg med et Adresse-Brev i Haanden hen til Forfatteren af Relation des Pyrenées, det eeneste tænkelige tertium comparationis til Breve og Bierge, til den s. 4i Politiken ligesaa bekjendte som i Naturhistorien store, til endelig den ligesaa ærlige som vittige, ligesaa raske som veltalende Professor Ramond. Naar Du læser det, han har skrevet, og det, han vil skrive, naar Du faaer lidt Kiendskab til mine mæandriske Rehser under hans Anførsel, vil Du sande mine Ord; men at han er tillige af vore Folk, ligesaa lystig en Person som om han sad ved et Gilde ligefor St. Anne- Plads, viiste han samme Middag ved at fortætte adskillige Historier. — Vi fulgte med ham til Bagneres, og siden have vi næsten daglig nydt hans Selskab.

1*

Ovidius siger, og Baggesen efter ham, at det vilde være den største Forvoenhed at prøve paa at skildre hans Piges mindste Fingerspids: det er det samme med Pyrenæerne. Derfor vil jeg ligesaa lidet tale om den Høy, hvorfra et Capucinerkloster kikker ned over Bagneres, som om Pic du midi, der kikker ned paa alle andre Bierge. Den som troer, at han kan løbe omkring paa disse Klipper som paa Har\$\$*, tager mærkelig Feyl; først naar man er faldet en halv Snees Gange en 15—16 Alen, naar man har stødt sig saaledes, at heele Peripherien indklædes i een Callositet, da kan man begynde at gaae. Jeg begynder nu at naae denne Færdighed, men jeg er og saa forstødt, at jeg, som Gartneren i „Figaros Bryllup“ siger, hverken kan røre Haand eller Fod paa mine Fingre.

Egnene her ere paa nogle Steder skrækkelige, og paa andre elskelig-siønne; kun altfor ofte sympathisere de med Tanken om „usynlige Gudinder“ — og da beklager jeg, ikke allene at hiine ere usynlige, men og at ingen af mit Selskab har Tact for slige Følelser!

Er Ole *) ikke endnu kommet tilbage? — Jeg længes meget efter Tidender fra ham.

BaregeS, 8. Iulii.

Hvad jeg forleden Dag sagde i Spøg, kan jeg nu sige i Alvor, thi jeg er virkelig faldet over 20 Alen ned. Jeg gjorde s. snemlig forleden Dag tilligemed Hoffmann en Excursion til den bekjendte lac d'oo, som er saa skiøn som om en smagfuld Fee havde dannet den i et Kierligheds Øheblæk, og saa skrækkelig indgierdet, som om Loke havde fængslet denne Nymphé. Fra Klippens høyeste Side styrter en liden Flod sig ned fra en Høyde af 800 Fod, men dette Sted er saa bradt, saa glat og saa vandigt, at man ikke vel kan komme til Cascaden uden at dykkes af Vand, brække Halsen paa Klippen og drukne i Søen. Fra denne Side, fortalte Guiden, var ingen endnu kommet til Cascaden; min Beslutning var altsaa snart tagen; jeg kravlede og listede mig saa længe hen imellem Græs og smaae Klippe-Protuberantser, indtil jeg troede at have vundet Seyer; men nu mødte mig en mindre Cascade, som jeg ikke før havde seet, og som jeg frygtede for havde Kraft nok til at styrte mig ned med sig, om jeg endog havde Mod til at give min Tørhed til Priis; jeg maatte altsaa krybe oven over denne Cascade. Men dette var det besværligste Krhberie, man kan tænke sig. Uden Crampons (Jissporer), uden Springstok maatte jeg blot ved Hielp af een og anden Sprække i Klippen og nogle faae Greene af den svage Rododendron hæve mig næsten perpendiculær over 20 Alen. Jeg havde naaet Maalet, stod paa en lille Klippe-Udvæxt for at udhvile mig — da pludselig denne løsneds, og jeg med en ubegribelig Hurtighed faldt ned mod den meget dybe Søe. Hvor snart dette end gik, gjorde jeg dog adskillige Reflexioner: 1) at jeg ved bestandig at gribe efter Græsset og udbrede Arme og Been maatte lidt efter lidt standse Farten, og 2) at jeg maaskee vilde blive liggende paa et lille planum inclinatum, som var tæt ved Bredderne af Søen. Dette skedte og virkelig, og i et Secund gjorde jeg den samme Vey tilbage, som havde kostet mig mere end et Qvarter hen. Min første Følelse var at blive vreed; den anden, at jeg maatte begynde forfra, saa meget desmere som mine Planter laae der, hvor Klippestykket havde narret mig. Jeg

naaede det, krøb endnu engang saa høyt, og troede mig nu paa det Sted, hvor jeg kunde sætte over Cascaden — s. 6men her var Klippen saa bradt som en KirkeMuur. Der var nu intet tilbage uben at krybe ned og forsøge paa at trodse det lille Vandfald; jeg havde og virkelig udført dette Forsæt, dersom ikke Hoffmanns Bønner og Guidens Reflexioner, at dersom jeg brækkede Halsen, kom han til at døe af Sult, og endelig den lange Tiid, det havde medtaget (og vi skulde endnu til 2 Søer, som vare et Par 100 Toiser høhere) havde holdt mig tilbage. — Jeg troer, at der er meget faae Mennesker, som ere saa uheldige og tillige saa heldige som jeg. Naar jeg betænker, at jeg adskillige Gange er faldet ned af temmelig høhe Træer, og bl. a. een Gang lige over et spids Plankeværk, at jeg een Gang er kuldseilet, at en anden Gang kun et langt Spring reddede mig for en brændende Muur, at jeg en tredie Gang blev kastet baglænds ned af et høyt Steengierde, at jeg en fierde Gang beholdt mine fem Fingre, da jeg klattrede op paa et høyt Stillads, at jeg har været nær ved at forgaae med Jisbaaden, og at jeg endelig er styrtet adskillige Gange med Heste og een Gang med en Kameel, uden at dette har kostet mig mere end nogle Negle, Veste og Buxer, maae jeg troe, at een eller anden Engel holder mig i sin Favn, naar een eller anden Diævel søger at styrte mig.

Kort førend dette skedte, gjorde jeg en Tour til Spanien igiennem Port de Venasque (Port kaldes enhver Passage fra en Dal til en anden). Veyen var meget besværlig, vi maatte gage i en meget tyk Taage og en afskyelig Kulde over en Fierdingvey i Snee. Just som vi var paa Toppen af Biergene, som adskiller begge Rigerne, adskiltes Skyerne, og nu kom Verden frem af det forunderligste Chaos. For os laae det græsselige Bierg Maladetta med sine Glacier, bag os, rundt om os intet uden Snee og Jis og Klippetoppe, og under vore Fødder brusende Strømme. Efter adskillige Timers Nedgang naaede vi en ussel Muulæsel-Hytte, hvor vi maatte blive om Natten. I et Selskab, som bestod af Contrabandiers, Steengied-Jægere, Muulæsel drivere og Deserteurer lagde vi os s. 7der paa de blotte Steene (thi de havde ikke engang Straae) omkring en stor Ild. Selskabet var desuden af det Slags, at vores Ledsager spurgte Konen paa Ære og Samvittighed, om de ikke slog os ihjel. Det var en forunderlig Nat; det forekom mig, at det gik mig som den rige Mand, at, medens jeg, som havde nydt Livets Gode paa mine foregaaende Reyser, nu neppe havde en Draabe at væde min Tunge, blev andre af Englene baaret i Abrahams Skiød. — Vi kom om Morgenen derpaa til Venasque, en ussel, men dog riig Bye, saae en stor Procession (det var just den hellige Martials Fest), en Dands med Castagnetter af Bønderne, hørte en Munk præke og en Biskop sige: Deus vobiseum, og kom næste Dag atter til den franske Grændse. Vi kom endnu om Aftenen til Bagneres. Nu er jeg i Bareges, et Sted, som er omringet af vilde, tørre Klipper, Sneeskred, Skhebrud, Torden etc., og som kun beboes om Sommeren. Om 14 Dage tage vi langs Canalen ved Toulouse til Perpignan, og derfra til Barcelona.

Du har vel faaet mit Brev af 28. May? Hvad siger man hos eder om Frankerig og de nye Forandringer? Her hover man dem godt, og troer, at de vil redde Staten; thi Directeurerne vare siden den 18. Fructidor uendelig forhadte.

Hils Rafn og Kone og Ole og Regieringsraaden, *) som ikke skriver etc. Hvad sagde Greven **) om mit Brev? Du kan og fortælle ham, at jeg har samlet en forfærdelig Mængde Planter her, og at jeg har mange Doubletter.

Skriv endelig snart.

Hornemann. ⁰⁰¹⁾

s. 8

Fra Samme.

Paris, 11. Sept. 1799.

Dine Breve have mange gode Egenskaber: de veed at finde mig, hvor jeg end er i Verden (det siste gik til Montpellier, og da jeg var løbet derfra, fandt det mig i Paris), de love mig Penge, de sige mig mange smukke Ting med faae Ord, og endelig de viise mig, hvor nyttig Naturhistorien eller i det mindste mine naturhistoriske Collegier ere; thi Lignelser som de om Poa vivipara og Sviin med Peber i Halsen vilde evig være blevne uopdagede, dersom jeg ikke havde givet et Privatissimum over Botanik og Zoologie.

— — — At jeg fra Kierlighedens Korsdrager er omskabt til en Prinds, der ikke finder sin Lige i „Tusind og een Nat“, behøver jeg vel ikke at fortælle Dig. Imidlertid har det lykkelige Ultimatum fra min Zemire ikke havt den Indflydelse paa mig som paa Azor; thi naar jeg undtager mit kosmopolitiske Hoved og mine sorte Favoritter, gaaer jeg endnu omkring i samme Gestalt, hvormed jeg fordem vandrede fra Admiral- til Amaliegaden; ja endog den blaae Kiøle, hvormed jeg i hiine Dage stadsede i Kiøbenhavn, er endnu min daglige Stads. Hvad det indvortes Menneske derimod angaaer, da har det meget forandret sig. Verden, der før forekom mig som en mørk Bielefelder-Hule, er mig nu et lyst Panorama, vel saa skiønt som det, man seer paa Boulevarderne; Menneskene ere ikke længer dumme, Pigerne ikke gruesomme, og jeg selv hverken mørk eller dum eller gruesom. Det værste er, at jeg ikke har anden Hielp end Imagination og Drømme for at omfavne min Pige, og bestandig maae see igiennem 2 Aars Taage for at faae Syn paa den glade Løverdag, da vi for

denne for den Udsigt, han kunde havt til et godt Præstekald." S. 109: Hornemann skrev meget interessante Breve; dog ere de saaledes indflettede med det ganske Personlige, at jeg ikkun kan opbevare et Par af dem." s. 9første Gang skal see hverandre som Elskende. Jeg havde dog ventet, at dette skulde skee om ikke i Vinter, saa dog til Foraaret; men saa kom Du med dine forbandet fornuftige Propositioner om Reyseforlængelse, og tilforladelig, hvor ofte jeg har fundet Fornuften gal, havde jeg dog aldrig troet, at den saaledes kunde gaae fra Forstanden. — Ved denne Lejlighed falder det mig ellers ind — som jeg saa ofte har tænkt paa — at det er besynderligt, at, medens Ole og jeg og kort sagt heele Verden elsker, tilbeder, frier og forlover sig, lever Du, som om Du ikke var af Kiød og Blod, og hverken frier eller elsker eller forlover eller hænger Dig. Er det den kolde Fornuft, eller en grum Skiæbne, eller os triplex circa pectus, eller Professor Bangs „Formaninger til sin Søn, som skal gaae ud i Verden", *) som lærer Dig denne viise Galskab eller gale Viisdom? — Du vil dog vel ikke gjøre Voltaire aldeles til en Løgner, thi jeg har hidtil troet, at, har han end sagt Usandheder i Hobetal, har han dog sagt Sandt, da han skrev paa Amors Støtte: qui que tu sois, voilà ton maître; il le fut, il l'est ou doit l'être.

Jeg er nyelig kommen tilbage fra min indenlandske Udenlandsreyse, og tilsist lidt kied af den megen Omflakken, den evige Æden og Drikken og den uophørlige Klagen og liden ægte Republikanisme; dog maae jeg, hvad det siste angaaer, undtage de sydlige Provindser.

Jeg boer nu igien i Rue de la loi maison de Bretagne, og venter mig en interessant Vinter her i Paris. Vi agter nu at slaae Haanden af Hollænderne, da de opføre sig som nogle Æsler.

Hils alle.

Hornemann.

M. C. B. **) er her hos en Boghandler og lever ret vel; han er endog bleven feedere og smukkere.

s. 10

1803.

Fra Steffens.
(*Kjøbenhavn.*)

Beste Job!

Kied af Byen og dens qualme Muure, kied af Spradebasser, Assembleer, Klubber, Maskerader, Byesnak, længes jeg efter Landets stille og uskyldige Glæde (cfr. danske Tilskuere, Pavels, Guldberg, Voss, Wieland etc. etc. paa tusinde Steder), og vil nyde denne hos Dig. — Nei, alvorlig — jeg er saa tilsølet i Byen, saa fuld af Smuds og Lærdom, at jeg trænger til et Bad, og dette vil jeg tage hos Dig. — Paa Onsdag reiser jeg ud til Dig og bliver hos Dig Fredag, Lørdag og Søndag. Jeg veed, Du vil med Giæstfrihed og oplyst Tolerance huuse en forskregen Atheist og Gudsbespotter, der uden Skam og Skye vover at erklære disse Tidens Theologie for apokryphisk — og den udskregne Goethe for canonisk.

Seenere reiser jeg uden Tvivl til Holsteen, for at finde en Saltkilde i Oldeslohe, og tænker da ogsaa at besøge — og undersøge — Præsten i Spiellerup og Kalken i Faxøe paa samme Reise.

Din Ven

H. Steffens. *)

s. 10

Fra Rahbek.
Bakkehuset, 26. August 1804.

Gives Eder herved behageligen tilkiænde, hvorlunde vi og vor kiære Ægtefælle Fredagen den sidste Augusti næstkommende, hvis Væirliget ikke skulde blive altfor ugunstigt, kiærligen ere sindede Eders Velærværdighed udi Eders Præsteboelig at giæste, for der Lørdagen og Søndagen at tilbringe, da vi foruden den legemlige Føde ogsaa af Eder med aandelig Næring vente at bevæertes. Thi vilde Eders Velærværdighed derefter s. 11rette sin Leilighed, samt i Tilfælde at noget herom eller herimod kunde være at erindre, os betimeligen og behageligen derom underrette.

Befalende Eder herved Gud, tilsige vi Eder vor synderlige Gunst. —

Af dette Sludder, gode Job! vil du see, at vi ønske at komme til dig, som vi, og især min Kone, længe har længtes efter, og glædet sig til. Lad os nu vide, om noget heri kan være til Uleilighed, da vi i modsat Tilfælde Fredag Middag begive os paa Veien.

Din Ven,

Rahbek. *)

s. 11

*Fra Oehlenschläger.
Kiøbenhavn, 10. July 1805.*

Hermed sender jeg dig Resten af mine Digte, kiere Mynster! Frue Rahbek har hilset mig fra dig, og efter hvad jeg da kunde mærke har du nok halv opgivet din Beslutning at recensere mig, **) hvilket skulde gjøre mig meget ondt, da jeg maa tilstaae dig, at du est den eneste, som jeg troer kan gjøre det i Kongeriget Danmark og Norge inclusive. Kunde min Bøn formaae noget hos dig, saa opgiv det ikke. Det behøver jo ikke at være saa meget vidtløftigt. Et Par kraftige Ord af en fornuftig Mand kan holde meget Sliddersladder fra Dørrene. Du vil udgive et Bind Prædikener, hører jeg, og det glæder jeg mig meget til; men jeg troer dog, at du gjerne alligevel kunde skrive over mine Digte. Du er jo vant til i Hurtighed at skrive dine Tanker ned. Jeg er vis paa: mens du læser mine Digte, har du allerede dine Anmærkninger og Meninger i Hovedet; skriv det flux ned paa Papiret, inden det damper bort, saa er Recensionen færdig. Det gjør dog altid saa godt, og det imponerer Mængden, naar de høre Flere være af een s. 12 Mening; det er ordentlig de saa Menneskers Pligt, som leve samtidige i denne taagede Tid, at trine sammen i et Forbund og virke med forenede Kræfter, hver efter sin Overbeviisning og Charakter. — Gud velsigne dig! Jeg reiser snart. Dersom du ikke boede saa langt borte, skulde jeg besøge dig forinden. Jeg har dediceret Kronprindsen mine Digte, som du vil see; saa snart Bogen kommer fra Bogbinderen, gaaer jeg op til ham og beder ham friemodig om en offentlig Understøttelse til at reise udenlands for. Faaer jeg den ikke, saa gjør jeg dog den Reise, jeg havde foresat mig, og fortvivler ikke; thi jeg veed heel vel, at vort Rige er ikke af denne Verden, at man ikke kan tiene Gud og Mammon, og at den herlige Profet i Ørken, som opvakte hele Samtidens Beundring, gik med en Kiortel af Kameelhaar, og at hans Spise var Græshopper og vild Honning. — Lev vel, og mindes med et varmt Hierte

Din Ven,
Oehlenschläger.

s. 12

*Fra H. C. Ørsted.
Kiøbenhavn, 27. August 1805.*

Da jeg nyligen besøgte Professor Møller, bad han mig sige, om jeg ikke vidste en dygtig Recensent for Øhlenschlägers Digte. De forestiller Dem let, at jeg nævnte Dem, baade fordi jeg vidste, at vores Ven saa inderlig ønskede det, og fordi jeg i Sandhed ikke vidste nogen, af hvem jeg troede, at vi kunde vente en Bedømmelse derover med den Indsigt og Upartiskhed som af Dem. — Møller har derfor bedet mig at anmode Dem om, saa snart Deres Tid maatte tillade Dem det, at levere en Recension over Øhlenschlägers poetiske Skrifter, til de „lærde Efterretninger“. Jeg haaber, at De, for den gode Sags Skyld, gjør Alvor af Deres Forsæt. Jeg glæder mig allerede til, at dette Arbeide vil drage flere efter sig, og det Gode saaledes faae en Ven mere, der høyt taler dets Sag.

s. 13 Øhlenschläger har skrevet mig til fra Hamburg, da han stod i Begreb med at reise derfra. Han lader Dem paa det kjærligste hilse. Min Broder og hans Kone lader Dem ligeledes hilse.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

s. 13

*Fra Rahbek.
1805.*

Kiære Job !

Tak for den tilsendte poetiske Recension *) over „den Uomvendte“, skiøndt — upoetisk at tale — det havde været mig kiærere, du havde holdt dit Løfte om en prosaisk, da jeg nu forudseer, at — i Mangel af Andre og Frygt for Værre — jeg kommer til at gjøre det, og dermed hverken gjøre mig selv eller Andre tilpas. Endskiøndt jeg veed mig

Hear'd to commend, but not afraid to blame,

og endskiøndt jeg kan og vil gjøre mig det til Lov at holde alt materiale og altsaa Uæsthetiserende ude af Recensionen og blot holde mig til Formen, ɔ: det Poetiske, indseer jeg dog, at

Hvor meget jeg endog fast som paa Gløder gaaer,
Jeg dog en Hoben Folk derved paa Halsen faaer.

Paa den anden Side torde derimod en fordeelagtig Recension af en Mand, der iøvrigt ikke hører i nogen Maade til samme Troesbekiændelse, maaskee i nærværende Øieblik ikke komme Ø. ilde tilpas; altsaa — naar Møller anmoder mig derom, paatager jeg mig det.

Men nu til dig igien: Jeg ønskede, med mindre du udtrykkelig har noget derimod, heller at torde bruge dit Digt til s. 14 „Charis“, hvor jeg baade er „fattig, o Herre!“ og hvor Poesie bedre passer og hellere læses, saa meget mere som der har været mere Poesie i „Tilskueren“ paa nogen Tid, end dens Publicum ynder; hvortil kommer endnu, at da dit Digt ikke netop udgjør et Heelark Tilskuer, og er over et Halvark, jeg vilde være i den Forlegenhed at skulle skrive noget dertil, og du veed, hvor galt det er, naar Psalme og Præken ei genere, numero et caso convenient. Jeg haaber allsaa, at du med en Job's Taalmodighed finder dig i, at jeg sætter dit Digt paa det Sted, der i mine Øine er det hæderligste og passeligste; forudsat nemlig, at du ikke udtrykkelig og ufortøvet forbyder mig det.

Det er mig kiært, at du som flere af Ø.\s Venner billiger, at jeg sagde det Par Ord til Bispem.^{*)} Det forekommer mig at høre til mit Almeentribunal ikke at taale, at en Fraværende skeer Uret, endog for det, som jeg selv fra en anden Side i høyeste Maade misbilliger; thi at dette maa være min Mening om det omhandlede Digt, kan du udentvivl lettelig sige dig. Men eet er at dissentiere fra en Mening, et andet at mistyde eller misforstaae (vitterlig eller uvitterlig, forsætlig eller uforsætlig) en Hensigt. Meningsfrihed bliver til mit Livs sidste Øieblik mit Løsen, skulde jeg end derved see de Meninger feire, der stride allermeest mod min Overbeviisning. Dertil kom, at en Autoritet som Bispens i dette Øieblik muligen kunde gjøre Ø. personlig Skade, og skjøndt jeg tilstaaer, jeg finder hans Fordringer overdrevne og ubeskedne, kan jeg dog naturligviis ikke andet end ønske, at den gunstige Stemning, man i dette Øieblik er i for ham, maa komme ham til Nytte.

See, kiære Job! dette er mit Skriftemaal, som jeg ingen heller vil aflægge end dig, da jeg er glad ved, og stolt af, at s. 15vi ere et Beviis, at med den næsten høhest mulige Stridighed af Meninger gjensidig Høiyagtelse og Benskab kan bestaae.

Din
Rahbek. ^{*)}

s. 15

*Fra Fru Rahbek.
1805.*

Naar De, min kiære, velsignede „Onkel Job!“ selv beder mig, at lade Dem høre fra mig, saa er Fristelsen alt for stor, til at jeg skulde kunne modstaae den. De veed, at jeg er saa glad over, at jeg har eet Brev fra Dem for hver Maaned i dette Aar, og at jeg ønsker saa meget, at det skal blive saadan ved. De er rigtignok meget for god imod mig, og jeg kan slet ikke troe, at De kan savne mig. Jeg kan heller slet ikke tiene Nogen, ikke engang Deres „store Broder“ Ole, i at beklage Dem for det eensomme Liv, De fører; jeg finder tvertimod, at De er det misundelsesværdigste Menneske, jeg kiender. Jeg læste forleden Dag, hvorledes Seneca — i et Brev, som har til Overskrift: „For de Gode, og dem, som have gjort Fremgang, er Eensomhed tienlig“ — skriver til Lucilius: „Jeg finder Ingen, med hvem jeg heller ønsker at Du omgaaes end med Dig selv“. Noget lignende har jeg ofte tænkt om Dem, og jeg veed, at naar man er, som De er, maae det være en stor og høi Glæde, kun at omgaaes med Gud og med sig selv. Jeg er ogsaa overbeviist om, at dette Liv maae have en saare velgiørende Indflydelse paa Deres Character, og at Deres ypperlige Genie heller intet taber derved.

^{**)} Men, fordi dette nu er min Meening, derfor troer jeg dog ikke, at det var godt, om dette blev saaledes bestandig. Jeg troer ogsaa gierne, hvad jeg har hørt Dem sige: at De undertiden om Aftenen, naar Deres Dagværk er tilendebragt, kan savne et Menneske, med hvem De kunde tale; og s. 16jeg ønsker ogsaa tit paa den Tid, at jeg kunde flyve til min „langveis“ Onkel, og være en Times Tid hos ham; men meer troer jeg heller ikke De kan behøve, eller have godt as. At jeg altsaa, efter hvad jeg nu har sagt Dem, maae være meget rørt over at De kan liide at have os heele 3 Dage hos Dem, indseer De lettelig. — Men troer De ikke, at jeg kan savne Spiellerup? De veed ikke, hvor megen Glæde og Trøst De — og maaskee eene De — er istand til at forskaffe mig. Troer De ikke, at det er mig i høieste Grad glædeligt og trøsteligt at høre Dem prædike? og troer De virkelig, at jeg ellers ikke savner den Glæde og den Trøst? Jeg har jo sagt Dem, at jeg næsten aldrig gaaer i Kirke, og De veed dog vist, at det ikke kommer deraf, at jeg ingen Drift har dertil, eller at jeg troer, det er en Ceremonie, man gierne kan springe over. — Ak, gode Onkel! kiendte De den Tilstand, som Misfornøielse med mig selv ofte har sat mig i! De kan gjøre hvad De gjør, og være hvad De er, med Fred; men skulde et Menneske, der, som jeg, har saa meget at bestride, turde gjøre Regning paa en saadan Fred? — Gid De aldrig maae blive kied af at tage Dem af mig, som jeg vist aldrig skal trættes ved at bestræbe mig for at fortiene det.

Men jeg maae endelig ikke glemme at spørge Dem: hvor De kan lyve saadan, som De har gjort ved at opregne, hvorledes jeg havde det i Spiellerup. De siger, at De har sat Mad for mig, som jeg ikke kunde spise; og det var just lutter Livretter, De opvartede mig med. Jeg forsikrer Dem, at jeg tager saa vel til mig af alt hvad jeg faaer hos Dem, at jeg, hvis jeg opholdt mig der noget længer ad Gangen, stod Fare for at blive til en reen Philister. Jeg tør slet ikke lade min Fader vide, hvor meget jeg spiser, naar jeg er ude hos Dem; thi

han kan aldrig faae mig til at spise nok. — Og hvad de „smaae brune Flaggermuus" angaaer, saa har jeg jo sagt Dem, at jeg derude ikke er bange for Muus; tvertimod, jeg holder en Smule af Muus i Spiellerup.

s. 17

Fra Samme.
1806.

— Nu skulde jeg dog til at fortælle Dem lidt om Adam hiin Digres „Hakon Jarl", naar jeg blot vidste, hvad og hvordan jeg skulde fortælle det, og jeg tillige var vis paa, at min Fortælling ikke blev altfor koedum. Jeg kan sagtens fortælle Dem, naar det kan nytte noget, at der var en almindelig Glæde derover, da det i Søndags Aftes, hos Ørsteds, blev forelæst af Rosing, og at jeg vist ikke var den, der glædede mig mindst, endskiøndt jeg vel sagtens var den, der beholdt Glæden meest hos sig selv. Efter Oehlschlägers Ønske skulde Rahbek have læst Stykket for os, og, naar han ikke kunde, da Hufe^{*)}. Da nu Rahbek ikke kunde eller ikke vilde, saa fik jeg da Hufe overtalt; men Aftenen før det skulde læses, kom han hjem fra H. C. Ørsted, hvor han havde været inde for at gjøre sig noget bekiendt med Stykket, og sagde mig, at han „pænnedød" ikke kunde læse det. I denne hans Nød besluttede han den næste Morgen at gaae ind til Rosing (som han i mange Aar er rendt af Veien for ved alle Leiligheder), og overtale ham til at læse det. Rosing blev da som halvgal af Glæde over den i saa lang Tiid forsvundne Hufe, og lod sig overtale, endskiøndt han dog godt indsaae Vanskeligheden deraf; det er rigtignok ogsaa, saa vidt jeg kan indsee, lettere at staae paa et Theater og sige noget frem, som man har lært udenad, end i et Værelse at forelæse noget, som man kiender lidet eller intet til i Forveien. Imidlertid skilte han sig virkelig godt fra det, og blev saagar meget beundret. Under Læsningen havde jeg den Ærgrelse, at Hr. G. — som gierne kunde have været borte ved denne Leilighed — bestandig kom frem med nogle for det meste meget trivielle Anmærkninger (idel Lovtaler naturligviis), og herover vare Hufe og jeg da bestandig fristede til at sige til ham: Saa?! hurtige Hoved! — Videre vil jeg ikke indlade mig paa Stykket; jeg s. 18 kan ikke sige Dem andet, end at det er meget deiligt altsammen, og at der kun er meget lidt „Vennepoesie" deri. Jeg forstader ikke, hvorledes det skulde være mueligt, at Theater-Directionen ikke skulde antage det, medmindre den skulde være ligesaa human som „Møllerkonen"^{*)}; thi saa vil den eene Omstændighed, at Hakon offerer sin Søn, være en stor Anstødssteen. —

2

Jeg har nu 4 Gange læst Deres ypperlige („hvad jeg skrev, det skrev jeg") Skrivt^{**)}, og skulde meene, at jeg ret godt veed, hvad der staaer i det, og jeg har ogsaa Lov at tale derom, siden De har gjort mig den Ære at bede mig sige Dem min Meening derom. At der i Kongens Riger og Lande ikke er et eeneste Menneske, der havde kunnet tale faaledes om saadanne Ting, er jeg dristig nok til at turde bestemme; og jeg glæder mig ved at kunne haabe, at adskillige Mennesker vil faae Øinene op, deels til at kunne see Sagens Vigtighed, som det her giælder, og deels ogsaa — jeg vil ikke skiule min Forfængelighed — til at faae noget Begreb om Præsten i Spiellerup; thi jeg er rigtignok umaneerlig stolt af Dem. Jeg læste forleden Dag det, Rahbek skrev i den sidste liturgiske Feide, og opdagede, at han har været anderledes uhøflig mod Nordahl-Brun, end De imod Boisen; forresten kan jeg ikke klage over, at De har været for høflig. Huse har drillet mig flere Gange ved at holde Biskop Boisens Portrait for mig, men har dog ikke ret kunnet bevæge mig til Medynk, uagtet jeg er et blødt Gemyt. Det har ogsaa fornøiet mig, at De paa flere Steder af Deres Boiseniade ikke har kunnet holde Deres Vittigheder tilbage (saaledes: „Men hvad! om den var i Form af en Kirkegaard?"). Rahbek er ogsaa meget rørt over Deres Spørgsmaal, om man skal indrette Liturgien efter dem, som ikke gaae i Kirke; men jeg vilde s. 19 være gladere, om han var rørt over det, som er mere værd end al Verdens Vittighed, og det kan slet ikke trøste mig, at han siger, at De har forsvaret „Deres Sag" — som dog vel er meer end Deres, eller noget Menneskes Sag — godt, og at Deres Skrivt er „ypperligt skrevet". — Hufe har læst Dem endnu tiere end jeg, og har slet ikke andet i Hovedet, og roeser Dem uafadelig. —

Jeg ærgrer mig over, at jeg ikke strax, da Hakon Jarl kom, bad Doctor Ørsted om Tilladelse til at afskrive den, thi saa havde jeg kunnet blive ret bekiendt med den. Men jeg kan dog vel omtrent besvare hvad De spørger om^{*)}. Hakons Død indbefattes deri, og Olaf er saa mærkelig og tillige saa interessant, at jeg godt kan tilgive Rosing, at han vilde have den Rolle; Religionskampen driver sagtens sit Væsen deri, men „om det er hedensk eller christeligt", tør jeg ikke bestemme. — Det er, paa enkelte Steder nær, overalt i riimfrie Jamber. Hakons Elskerinde — dette maae jeg tilføie, skiøndt De ikke har spurgt derom — er meget interessant; især er en Monolog af hende, som hun holder i Hulen, efter at hans Kiste er indsat der, over al Beskrivelse deilig. Kisten forsvinder tilsidst, hvilket vel skal være et Billede paa Hedenskabet, som maae give Plads for Christendommen. Jeg kunde vel saaledes fortælle Dem et og andet deraf, men jeg er saa bange, at jeg skal blive et „hurtigt Hoved", og komme frem med dum Snak. Huse burde egentlig fortælle Dem noget derom, da han næsten 3 Gange har læst Stykket, men det er ikke at tænke paa, at faae ham til Sligt.

Siden jeg nævnede Hufe, maae jeg sige Dem, at han er gyseligt uartig i denne Tiid, og har fundet paa at snakke efter Dem^{**)}. Om Aftenen er han rigtignok meget skikkelig, s. 20 thi han sidder i al Alvorlighed og læser. Det fornøier mig meget, at De har faaet Snorro, idetmindste paa Bordet; thi Hufe og jeg troer rigtignok, at det har været en Flyvelyst af Dem, og at De vist neppe arbejder Dem saaledes heelt igiennem

den, som vi nu snart have giort. Jeg maae ogsaa tilstaae Dem, at min Enthusiasme ikke ganske har souteneret sig; men dengang jeg først talte til Dem derom, vare vi ogsaa ved det allerinteressanteste, nemlig Tiden fra Harald Haarfager, og omtrent til Olaf den Hellige; siden efter forekomme Personerne mig langt fra ikke saa mærkelige, dog undtager jeg Een, som er min særdeles gode Ven, nemlig Harald Haardraade. Nu stikker vi i Birkebeenernes og Baglernes Historie, og deri er adskilligt ganske snorrigt, men lidt trættende ved de vildsomme Slægtregistre, som Hufe — der altid har Lyst til at gaae grundigt frem i sine Studeringer — siden Magnus Barfod har plaget mig med. Forestil Dem, at jeg maae lære Thorlacius's og Kierulf's Tabeller saa godt som udenad, saa jeg kunde snart lade mig examinere i de norske Konger af det 12te og 13de Aarhundrede, endskiøndt de dog langt fra ikke ere mine bedste Venner. Det er dog ret moersomt, naar man læser Snorro, at være saa bevandret i det gamle Norge, som vi nu ere. Men nu maae jeg vandre fra Dem og Snorro til Spisebordet, og vil blot tilføie dette, at jeg ønsker meget, at De, om De virkelig for Alvor læser Snorro, ved Leilighed fortæller mig, om De holder af de samme Konger som jeg. —

2*

Nu har jeg da spiiet til Middag, og derefter expederet et Brev til Frue U, og kan nu tgien tænke paa min Onkel. Det er lidt ærgerligt for mig, at jeg om Søndagen maae sidde og tænke paa, at nu prædiker De i Spiellerup og nu i Smerup, og at jeg dog maae blive hvor jeg er, og for det meste ikke engang kan komme i Kirke, end sige i nogen af Deres. Jeg er ogsaa ofte meget misfornøiet med det Søndags-Levnet, jeg. s. 21siden jeg er bleven givt, har ført, thi skiøndt jeg vel i min Stue sidder og læser min Prædiken med Andagt, saa søler jeg dog, at den Tilbøielighed til ofte at besøge Guds Huus, der allerede i min tidligste Ungdom httrade sig. var uskrømtet, og altsaa vel værd, at den aldrig burde være i mindste Maade dæmpet, men tvertimod tilfredsstillet. —

Carl siger i Deres Sprog: „Der maae alvorlig tænkes paa, at sætte Grændse for det Skriverie, for det gaaer „virkelig“ alt for tit paa“; men De siger jo ikke et eeneste Ord derom, og hvor kan man da forlange, at jeg skal holde op? —

s. 21

*Fra Nordahl-Brun.
Lindaas Præstegaard den 5te July 1806.*

Indlagte var allerede trykt, og et Exemplar deraf sendt Biskop Balle, da man her paa Visitats sender mig „Minerva“ for April. Kun deraf har jeg den Fornøjelse at kiende Deres Velærv., og kunde ikke nægte mig den, at blive kiendt af Dem. Tænkte alle Præster som De og alle Bisper som Jeg, blev der vist ikke een eeneste Forandring i det Omtalte. De har skrevet som ud af mit Hierte. Men hvad kunde Vi Saa mod saa mange? — Boysen er høyst inconsequent. Jeg læste ham første Gang, og tænkte: *Difficile est satyram non scribere.* Men naar endog raske tænkende Mænd, som en Pavels, fryde sig Revolutionen i Møde, som var nu Guds Rige nær, naar den heele smukke Verdens Tong raaber paa Forandrings Nødvendighed, da troer Jeg dog, den vil og maae komme. Men gjør man det for grovt, vil Norsk Almues Bevægelse derimod blive alvorligere, end Holsteenernes mod den der indførte Agende.

Vi To kiende vel neppe hverandre personlig; men Aands- Eenighed være et evigt Baand mellem Dem og Nordahl-Brun.

s. 22

*Fra Oehlenschläger.
Paris den 11 Febr. 1806.*

Bedste Job og Ven!

Du tager mig vist ikke den overgivne Udskrift ilde op, som jeg agter at skrive paa dette Brev. — Grunden til den Overilelse, jeg har besluttet hvad Convoluten angaaer, ligger blot i Lyst til at faae vor fælles kiere Veninde til at lee lidt; thi det veed jeg af egen Erfaring (om jeg ogsaa aldrig havde hørt det saa tit af salig Major og Muurmester Lange) *) , at man er aldrig gladere, end naar man leer. Herfra vil jeg dog regne tre Slags Lattere: 1) Fortvivlelsens Latter, 2) Bitterheds-Latteren, 3) Latteren, naar man bliver kildet. af disse tre Lattere er den sidste værst fra den physiske, men bedst fra den moralske Side; thi Fortvivlelsens Latter er Galskab, og Bitterheds Latter Ondskab. *Distingvendum est!* Du seer, det gaaer mig ligesom Janus i Thboestykket; jeg er bleven ganske filosofisk i Hovedet af min lange Omgang med Mag. Sthgotius. — — Ovennævnte salig Lange vilde med Dievels Vold havt mig til at være Muurmester; han meente, saa kunde jeg siden blive Bygmester; men jeg var bange for at falde ned af Hængestilladserne og for at klyve paa Taget ligerviis en Kat; og saa blev der intet af Muurmcsteren, til Skade for Efterverdenen. Hvad nu Bygmesteren angaaer, saa har jeg ikke ganske opgivet denne Idee endnu, men haaber med Guds Hielp at lægge nogle Stene med til Hielp paa det store babylonske Taarn. —

Bedste Ven! (for at komme fra mig selv til Dig) Du er en rar Mand, og jeg længes inderligt efter den Tid, at jeg kan see Dig dreie Spieldet i Spielderup for Menigheden. Jeg er vis paa, Helvedes Kakkellovn ryger ikke nær saa stærk, nu Du er kommen derud.

s. 23Jeg længes ogsaa efter at høre Dig messe; thi jeg veed, at Du har ingen af de saakaldede syv musikalske Toner: ut, re, mi, fa, sol, la, si i Dit Liv; og jeg gad gjerne lært, hvorledes man værer sig ad med at synge uden dem, da jeg lægger mig efter Økonomien paa de senere Tider. —

—Der har været Krig, siden vi saaes sidst; idetmindste var der engang et Fandens Spektakel i Weimar, da jeg blev nødt til at krybe ned i Kielderen, fordi de skiød mig med Kanon-kugler over Hovedet ^{*}). Jeg vidste aldrig, hvad det var, da Du veed, jeg læser aldrig Aviser; men da Politikken kom mig saa »brusque« over Hovedet, saa kunde jeg i det Øieblik ikke som sædvanligt holde den tre Skridt fra Livet; jeg spurgte mig da for, hvad det var for et Jav, og fik at vide, at det var Franzoserne og Preusserne, som sloges. Da jeg hørte det, blev jeg ganske rolig, thi da jeg vidste med mig selv, at jeg ingen Franzos var, mindre en Preusser, saa havde jeg en god Samvittighed, og vidste, at Kanonkuglerne efter Folkeretten ikke kunde gjøre mig noget, om de ogsaa vilde. Jeg gik, efter Formodning, heller ikke i Madskabet, men lever endnu den Dag i Tag, hvilket Du kan see af dette Brev, som jeg forsikrer Dig til, at jeg selv har skrevet, med fuldkommen Sidskraft og med alle mine Sanders Brug, i min Alders 28de Aar. — De Franske vandt, troer jeg. Eller var det Preusserne?

— Paa næste Side (som er den sidste) vil jeg gjøre Forsøg paa at skrive nogle alvorlige Linier.

d. 12 Febr.

Det er i Dag en anden Dag, og jeg er i en anden Stemning; jeg har just nylig slaaet min Opvarter paa Snuden. — Jeg er altsaa serieux stemt, og kunde gjerne spille en af Talma's Roller i en af Racines Tragoedier, om det skulde være. — Hvad nu Racines Tragoedier angaaer, dem kiender Du; Talmas Spil kiender Du ikke, og det er dog værd at s. 24kiende. Han forstaaer med en besynderlig spændt Natur (som dog ikke gaaer saa vidt, at den bliver unaturlig) og med en virkelig tragisk mandig Kraft at lægge Liv i de lange Pomp-Replikker; han er smuk, og klæder sig med en Smag og Rigtighed, der er Følge af et grundigt Costume-Studium. (Jeg troer knap, Hofraad Böttiger i Dresden veed bedre Beskeed derom end han, skiønt han dog tilbringer sit hele Liv ved det antike Natbord ^{*}). De andre tragiske Skuespillere ere mig, paa nogle saa Indifferent nær, som spille Fortrolige, egentlig væmmelige. Det hele Væsen med disse Tragoedier har længe været mig uforklarligt; denne Uforklarlighed kommer af den grelle Contrast, som den opskruede Vandbakkelse-Verden gjør mod den herlige, muntre, lunefulde og i høieste Grad naturlige Comoedie. Historisk derimod lader det sig temmelig godt begribe, saa vist som alting kun er historisk-begribeligt. — Den franske Tragoedie er Produktet af et Hoftheater. Louis 14, der elskede Pragt og Pomp, og som ved sine Krige havde faaet Agtelse for heroiske Optrin, har formodentlig begejstret Corneille. Men det stive Hof forlangte — Vaersomhed, Ærbødighed og i Skranker holdt Kraft. De gode Helte maatte genere dem; de maatte vide, at de vare i fornemt Selskab i Tuilliererne. Dertil kom, at der maatte være en vis Indifferenz i Tingen. Det historiske Skuespils egentlige Virkning: at bringe Tilskuerne til at glemme Tidens Øieblik (hvori de Indskrænkede saa let forstene sig), ved med Trolddom at forevise dem en anden Tid, maatte ikke være. Heller ikke maatte National-aanden og den dygtige Tids Kraft som en Stormvind tone giennem Melpomenes Persona. Det skulde være en artig Tidsfordriv, som tillige var fornem; man indsaar ogsaa, at Sproget kunde vinde i Eleganz og Ziirlighed ved slige Øvelser. Men for alting maatte man ikke bringe noget frem, som gjorde en Dissonanz (Herre's Jesus! Tragoedie uden s. 25Dissonanz!). Dermed vilde man ikke sige: udvortes fysisk; der kunde man skrig og larme og være saa convulsivisk, som man vilde; kun maatte Ideen, Betydningen ikke gribe for stærkt ind i Gemytterne; thi det kunde være farligt for Allongeparykkerne og Fiskebeensskiørterne. Det bedste var, dersom Stykkerne ikke betød andet end nogle opbragte Personer (jeg undgaaer med Flid Udtrykket: Mennesker), som fnysede mod hinanden. — Fremdeles maatte Stoffet ikke være taget af Fædrelandets Historie; — det gik ikke an; der vare Heltene — om aldrig saa langt ud — dog i Slægt med det nærværende Kongehuus; det var indiscret! Og at være saa impertinent, at sætte en fransk Konges Svagheder og Feil for Dagen, selv længe efter hans Død — var en Art af crimen læsæ majestatis. Phantasien maatte ikke frembringe nogen henrivende objektiv Sandhed — man maatte ikke glemme, at man sad i Hofteatret i Nærheden af Hans Majestæt. — Her var nu Recepten "— her var nu det afdeelte Rum, hvori Fresco-Malerierne skulde males. Men det er ikke Enhver givet at kunne være stor i ethvert Rum, om det saa er smalt eller bredt, rundt eller fiirkantet, som Rafael i Vatikanet. Corneille saar sig omkring — og hvad var naturligere end at hans Øie faldt paa de græske Tragoedier. De græske Helte kunde man lade rumstere saa meget man vilde — det havde slet intet politisk Sammenhæng. — Disse naive, kraftige, forstandige, i høieste Grad religiøse, dybt indgribende, mandig dierve, støiløse, tragiske Optrin maatte nu lade sig omskabe i hule, galante, calculeerte, elegante, cavaleerfine, spektakuløse, kiedsommelige Hofamusements. — Ingen af Sophocles's Helte har maattet underligge saa haard en Skiæbne som han selv, længe efter sin Død! — Da nu disse Sager vare komne i Gang, saa gik det rask. Hoffets Gunst begejstrede Corneille og Racine, og ved denne Begeistring hændte det sig, at der virkelig undertiden lykkedes dem en og anden Scene, — der rører mig, saaledes som en Blomst rører mig, der er trivedes uagtet Nattefrosten. s. 26— Hvad nu Sprogets Eleganz og brillante Uddannelse angaaer, saa voxte den unægteligt, alt som det tillige

formodentlig tabte sin Uskyldighed og Naivetet. At den store Hob satte mere Priis paa denne udvortes Pomp, end den sande indvortes Værd, er naturligt. Dertil kom endnu en vigtig Ting. Det franske Folks høflige Convenienz og ziirlige Eleganz fandt her sit non plus ultra, — dette maatte det naturligviis skatte høit; og endelig gjorde Hoftonen, som man eftersnakkede, og den Forfængelighed, at være sig bevidst, hvor store Digtere man havde, det til den gieldende Mening, at denne Popanz af Tragoedie var den franske Litteraturs ædelste Blomst. — Imidlertid gik Comoedien sin jevne, skieve, naturlige Gang, og dannede sig og modnede sig, som Alt, der voxer paa en naturlig god Grund, alt nærmere Fuldkommenheden. Tabe Tilbøielighed og Kierlighed for deres Lystspil var umuligt for det muntre franske Folk; var umuligt. — Hvordan disse tvende Regioner skulde kunne udledes af eet Udspring, indsaar man ikke. Enhver anden grublende Nation vilde dette have brudt Hovedet meget, kun ikke den franske, der ikke befatter sig med Grubleriet, Den trak paa Skulderen og sagde: det er nu saaledes. Den franske Tragoedies Værd blev sat ved en absolut Actus; og fra det Øieblik var det et meget større Atheisterie at tvivle om dens Fortræffelighed, end om Guds Tilværelse. Man gjorde ogsaa fra det Øieblik Forskiel paa et godt og et interessant Stykke.

Men, naadige Gud! hvor tænker jeg hen? Du skulde kun have havt fire Sider, og nu faaer Du otte. Naa! Du kan betragte dem som fire Sider lybsk; thi min Pen blev lybsk. Naar jeg kommer til at tale om en eller anden Gienstand og Ansigt af Kunsten, gaaer det mig ligesom Geert Westphaler, naar han taler om de syv Churfyrster. Denne Interesse for Tingen maa ogsaa undskylde, at jeg har opskrevet foregaaende Trivialiteter, som Du vist kunde sige Dig selv langt bedre. — Nu til Slutning nogle Miszeller.

s. 27 Tak nu personlig for bit skønne Digt tit mig! Det har glædet mig inderligt. Det er en af de største Belønninger, en Kunstner har, at de Ædle, de sieldne Mennesker i hans Tid kinde og skatte ham. Jeg tænker mig det som een af mine største Glæder at omgaaes Dig, naar jeg kommer hjem, og at regne Dig imellem mine bedste Venner. — Hils min kiere gode Engelbreth! han har formodentlig fortalt Dig en Hoben om vore fælles Eventyr.

Jeg flutter mit gale Brev i Comma's; og haaber, i næste, jeg faaer fra hende, at finde et lignende fra Dig. Levvel!

Din
Oehlschläger *1.

s. 27

*Fra Benson.
Kiøbenhavn, d. 12 Septemb. 1806.*

Min kiæreste Hiob! Jeg trækker om herinde med Ole, der forresten er overvældet med Embedsforretninger og Aftensmaaltider. Siden det just nu er Middag, er han ikke ifærd med de sidste, og har opgivet for et Øieblik de første for at skrive til Dig; men skal jeg slutte af hvad der forresten kommer ud af ham idag, saa vil Brevet ikke due synderligt. Han har nemlig anvendt sin Formiddag paa at forsvare Buonaparte, Rahbek, Pavels og Etatsraad S., hvoraf Du vil see, hvilken Confusion der er i hans Tænkning.

Jeg er kommen hertil for saa Dage, gaaer om 3 Uger til England, og vilde inden den Tid give et Par Fingre for ot see Dig. Men jeg er nedsænket i saadan Mødding af Detailforretning, at jeg næsten ingen Muelighed seer til at arbeide mig ud et Par Dage før min Bortreise, og veed altsaa ei, hvorfra jeg skal vinde Tid til at komme til Dig. Er det nmueligt, at Du kunde komme ind hertil? jeg trænger uendelig til at see Dig.

s. 28 Jeg vil om mit Væsen og Væren i min Peregrination intet skrivtligen fortælle Dig, før jeg veed, om jeg faaer Dig at see eller ikke. Skriv mig til under Din Broders Adresse, saasnaart Du har faaet denne Seddel, og lev vel, min gode Ven!

Benson *1.

13 Oct. 1806.

Jeg seer alt meere og meere, at jeg ikke denne Gang vil faae Dig at see; og jeg har da foresat mig, paa det at min Erindring hos Dig ikke skal aldeles uddøe, at hiemsøge Dig med Epistler. Disse ville vel ikke være synderlig moersommere end min i denne Tid heel kiedelige Person, men Du maa dog baade læse dem og svare paa dem, fordi Villien, som skaber dem, er god, og fordi der er ikke i dette Øieblik tre Mennesker i Verden, jeg gad skrevet til. — Jeg læser nu Jslandsk; Du veed, jeg har gjort dette før, men i 6 Aar glemmes endeel, saa at jeg anseer bemeldte islandske Læsen for en ny Bedrivt, til hvilken jeg blev drevet af Oehlschlägers Hakon Jarl. Denne Tragedie er poetisk, men dog under Ewalds Balders Død, især med Hensyn paa Diction. I Planen er lidet, som et skyldes vor Fortids Eventyr, og i Charactererne er Olaf dog vel altfor intetsigende; Christendommens Repræsentant kunde vel være mindre Munkedreng og meere Kiæmpe. Hvad Andre derimod laste — Auden's, Gud Odins Besøg — finder jeg herligt, næsten det bedste i Stykket. — Karker har ikke Adel nok i Nederdrægtighed; thi hvad en stor s. 29 Konstdommer, jeg troer Lessing, laster hos

Corneille: at endog Lasten hos ham aander Heroisme, trykker dog Seglet paa al tragisk Værd. Dette er vel et Paradox; men jeg vil spørge Dig, om Du i hvilketsomhelst af Sophokles's eller Euripides's Sørgedigte vilde frydes ved spashaftig Dumhed, som den, Karker giver af sig? *) Holdning og Eenhed vil Ø., troer jeg, ikke besidde, og det er Skade, at saa store Anlæg skulde mangle Fuldendelse.

Med Ole skiændes jeg gudsjammerlig om alleflags, p. E. om franske Sørgespil. Du veed vel, at jeg ikke kan være tilbøielig til at sætte denne prosaiske Poesie ret høit, men der gives Undtagelser; tien mig i at læse andægtigen Racines Athalie, og lad os saa vide, om Du heller vilde have skrevet den eller Emilie Galotti.

Jeg troede at være qvit den Baglast, som kaldes Patriotisme; men et Rygte, som nok er sandt, har ladet mig føle, at denne Art Arvesynd ulmer hos mig. Vor Søemagt skal reduceres til 8 Linieskibe, thi, siger man, vi ere da lige stærke med Sverrige — med England og Rusland kunne vi dog ei maale os; og til Kystbeskiærmelsen skal bygges og bemandes en Skiærgaardsflode. Vor eeneste Adkomst til hæderligt Navn blandt Europas Folkeflægter var vor arvede Søæere, og denne Grund var for mig nok til villigen at betale min Deel til Flodens Vedligeholdelse; men til de 4 Regimenter tydske Heroer, som skulde anskaffes i Stedet, ere Pengene nok kastede s. 30bort. Desuden er Sagen vist politisk skiev. Hvad har vel hindret Sverrige fra at sende sin Hær til Kiøbenhavn for 50 Aar eller før? Vor Landmagt? som har Odel paa at faae Prygl, vide Carl Gustav, Gustav Adolph, Carl 12, Tilly etc., som vor Marine paa at seire. Ligger i vor Flodes virkelige Styrke — eller i den Nimbus, som omringer den — ikke Garantie for, at Rusland og selv Preussen ei vil tirre den Fyrste, hvis utilgiængelige Smaaøer og Biergkyst har Slotte, som svømme, og Mænd, som vide at regiere de let flyttelige Fæstninger — som kunne være, naar behøves, i Dag for Memel og Stettin, og i Morgen for Riga og Cronstad. Er det ikke vor egen usle Forsagthed, som bilder os ind, at vi ei paa Søen tør binde an med Rusland, og er der en scandinavisk Baad, som frygter en russisk Gallei?. Endelig, hvad skal en Skiærgaardsflode til i Danmark, som ingen Skiærgaard har? — Nei, med Os er det reent forbi, og det Træe, som ikke bærer god Frugt, skal afhugges og kastes i Ilden.

Levvel og skriv til mig — jeg boer hos Tracteur Møller paa Kongens Nyetov.

bzn.

s. 30

Fra Rahbek.

Kiøbenhavn, d. 8 Sept. 1807.

Vi leve, og ere undgangne alle et Bombardements Rædsler, som vi have prøvet i hele deres Frygtelighed. Min Kone maatte udholde den første frygtelige Bombardements-Nat næsten ene i sin Faders Huus, hvor flere Bomber ramte; hvorfor hun og næste Dag tog til det forskaanede Amager. Jeg udholdt fire Dage Bomber og Ild, der lagde næsten Alt rundt om Rundetaarn, hvor min Post var, i Aske; og der var i de fire Dage, de saa Timer undtaget, jeg nød Hvile, da Bombardementet ophørte, intet Øieblik, som jeg jo ansaae for mit sidste. Imidlertid lever jeg, og — hrad der undrer mig selv — ei ugieerne; thi hvor skrækkelig denne Beleiring trods s. 31alt vort Mod og vor Standhaftighed har vendt sig, veed du vel alt; og give Gud, at ikke endnu det skrækkeligere staaer tilbage!

I Dag har jeg besøgt mit Bakkehuus, som jeg har fundet forunderlig vel behandlet af de Engelske. Naar vi komme did tilbage, veed imidlertid Gud. Er det mueligt, besøge vi dig i dette Efteraar i dit venlige Spiellerup. Min Kone har under disse Forfærdelser og Ulykker viist en stor Siæl. Hendes Faders Gaard er lagt i Aske, ligesom din Faders, og største Delen af det Qvarter om Nørrevold.

Du har vel sagt det, det Onde vilde ogsaa komme til os og over os; og jeg veed det vel: *superanda omnis fortuna ferendo*. Men der gives Rædsler, som er meer end Mænd kan udstaae, og dem har jeg prøvet. Forestil dig f. Ex., at jeg i den frygtelige sidste Bombardements-Nat, midt under den skrækkelige Ildebrand, hvor Fruetaarn brændte, havde Vagt paa Rundetaarn, hvor 5— 600 Mennesker, meest Fruentimmer og Børn, med deres bedste Eiendomme vare henflygtede, hvoriblandt mange af mine nøiere Venner, og saae dette Taarn flere Timer i Rad Maalet for de Engelskes Bombardement, med den Vished, at ved den første Bombe, der traf uhældig i den med Taarnet forbundne Kirke, og det derpaa følgende Brandskrig, var den hele Masse et Rov, om ei for Bomberne, saa dog for den gyseligste Forvirring, der vilde og maatte endes med Utalliges Lemlæstelse og Død.

Dog mere om dette og meget andet, naar vi — Gud give snart — sees igien. Min Kone veed vel neppe, at Posten gaaer i Dag, og har vel neppe heller Leilighed at faae skrevet fra Amager, derfor smører jeg i Hast disse Linier sammen. Lev vel, og elsk

Din
Rahbek.

s. 32

- - - . . .

Fra Fru Rahbek.

Hollænderbye, d. 11 Sept. 1807.

Kiæreste Onkel!

Aldrig havde jeg tænkt, at jeg skulde komme til at skrive til Dem fra Amager. Imidlertid er jeg dog usigelig lykkelig ved at kunne det, thi jeg tvivler ikke paa, at De jo længes efter flere Efterretninger, skøndt Rahbek har underrettet Dem om, at vi ere i Live. — Jeg har i denne Tid meer end nogensinde været — hvad jeg ofte har kaldet Rahbek — et haabende Væsen; thi midt i det Rædsomste, jeg har oplevet, da jeg tilbragte 10 til 12 Timer under det skrækkeligste Bombardement, næsten ene, det vil sige skilt fra ethvert Menneske, der er mig kiært, i min Faders Gaard, hvor Bomberne fra Begyndelsen af faldt hyppigst; midt i al den Elendighed omkring mig — som jeg med min forsvarlige Indbildningskraft dog kun havde en saare svag og ufuldkommen Forestilling om — haabede jeg dog bestandig, at Gud vilde bevare mig, og unde mig igien at see Rahbek, min Fader og Søster, og Carl — og min kiære Onkel. Jeg tænkte ogsaa meget paa Dem i denne skrækkelige Nat,, men dog allermeest paa Rahbek, som jeg vidste havde den farligste Post, hvilket De kan vide deraf, at der denne samme Nat faldt over 150 Bomber paa Studii-Gaarden, hvor han først havde Vagt *). Jeg har dog egentlig intet Øieblik frygtet, men jeg har ikke kunnet være Nogen til ringeste Smule Gavn, men kun mig selv og Andre til Byrde, hvilket under slige Omstændigheder er meget nedtrykkende. Men nu indseer jeg, bedre end nogensinde, at det er bedre at s. 33være midt i Ulykken, end langt fra den, og især har jeg lært at indsee, hvor mægtig Guds Kraft kan være selv i de Svageste; thi paa mig selv har jeg erfaret det, hvorledes jeg med mit usle, elendige Legeme kunde være stærk nok til bestandig at beholde min Fatning, endskiøndt jeg egentlig kun saae lutter kleinmodige Mennesker om mig. Nu kan De da forestille Dem, hvor jeg længes efter mit Bakkehuus, som jeg ganske imod min Villie blev dreven fra, efterat de Engelske havde giort Landgang. Jeg troer endnu bestandig, at vi gierne kunde have blevet paa Bakkehuset, og at Enhver, som ingen Pligt kalder derfra, skal blive ved sit Hiem. Det er et morderligt kiedsomt Liv, naar man intet Hiem har. Men jeg trøster mig med, at Oberst Hulse, som boer i vore Værelser, synes at ville tilbyde Rahbek — som i Morges er gaaet derud, efter et Brev, han har faaet fra ham — Plads paa Bakkehuset, og jeg haaber dog, R. tager derimod, skøndt vi natnrligviis ikke kunne undgaae at tilbyde Obersten og alle de Officierer, som boe derude, Adgang til vort Bord, naar vi først ere der, og have Huusholdning. Men jeg veed ingen Uleilighed, som jeg jo vilde finde mig i, og saagar være glad ved, imod den Ubehagelighed at være huusvild, som jeg dog nu er, siden min Faders Gaard brændte. Herude hos Hr. S. (unter uns gesagt et Beest — hans Kone kan man kalde et fermt Folk, men jeg veed ellers ikke, om jeg skal troe Ondt eller Godt om hende) kunde jeg vel blive, med det Gods, som jeg fik bierget af min Faders Gaard; men det har jeg slet ingen Lyst til. — Jeg fortryder ret min Uartighed, naar jeg har været misfornøiet med mine Kamre paa Bakkehuset; for nærværende Tid er det mig et jordisk Paradiis, og jeg takker Gud for enhver Dag, jeg har levet der. Huus og Have fandt Rahbek i særdeles god Stand, da han nyelig var derude, og Obersten har ogsaa skrevet til ham, at han haaber: to leave every thing safe, and in af good Order, af the unfortunate state of War will admit. Rahbeks Bøger, som bleve staaende paa Bakkehuset, s. 34har Hulse lukket for, og naar Officiererne ville laane en Bog, maae de levere ham den tilbage. Jeg har derfor giort Uret i at flytte mine Bøger til Byen, hvorved jeg har mistet meget. —Jeg glæder mig nu ved den Muelighed, at Rahbek maaskee kan bringe et Par Ord fra Dem i Aften, thi han har lovet mig, at han vist vil komme herud, dersom der er Brev fra Dem. Hvor længes jeg ikke nu efter at tale med Dem! Nu er jeg et andet Menneske end da vi saaes sidst; jeg tør sige, at jeg ikke et eneste Øieblik har været forsagt eller utaalmodig, og jeg er istand til at være endnu langt mere Ondt, ifald det er Guds Villie. Jeg har ikke Forestilling om nogen Ulykke, der skulde kunne nedbøie mig saaledes, at jeg ikke skulde kunne reife mig igien, og jeg er beredt paa Alt, hvilket jeg langtfra ikke altid har været. Jeg venter, at der mueligen forestaaer os endnu langt skrækkeligere Ting; men jeg tvivler intet Øieblik paa, at jo den, som troer paa Gud, vil kunne bevare Haab og Mod under alle Omstændigheder, og saa lidt jeg end forstaaer at bedømme disse Dages Begivenheder i Sammenhæng med det Hele, saa tydeligt kan jeg derimod see, at det staaer i hver Enkelts Magt at nytte Ulykkens Tid til sin Frelse. Jeg kan ikke saa meget, som det nu er Mode — især blandt Fruentimmerne — sørge over Danmarks Skiæbne, skøndt det ogsaa er mit Fædreland, og jeg altid har elsket det; men jeg har aldrig smigret mig med det daarlige Haab, at det Uveir, som drog over Europa, skulde standse ved mit Fædreland. Et saadant Mirakel burde kun ventes hos et Folk, iblandt hvem der boede Retfærdighed og Fromhed; men findes Sligt iblandt os, eller hos noget Folk, som nu boer paa Jorden? Gid dog — især Alle af mit Kiøn — mindre vilde befatte sig med at bedømme Tingene med Hensyn til det Hele, men hver Enkelt med Hensyn til sig selv, hvoraf man sikkert vilde lære megen Viisdom.

3

s. 35

Bakkehuset, 26 Oct. 1807.

Kiæreste Onkel!

Endskiøndt jeg langtfra ikke har noget Comfortabelt at melde Dem, vil jeg dog ikke lade nogen Postdag hengaae, uden at underrette Dem om min nye Residents. Jeg kom herud i Løverdags Aftes, men naar jeg

undtager den maleriske Himmel, jeg beundrede underveis i det deilige Veir, har jeg siden den Tid ikke havt Anledning til andet end Klynkerie. Jeg længtes saa meget efter Bakkehuset, og ventede saa megen Trøst for overstandne Ubehageligheder, men jeg seer desværre idel nye Ubehageligheder imøde. Naar jeg seer Rahbeks nuværende Ulyst for Bakkehuset, og seer, hvor meget det kieder ham, at han ikke efter gammel Sædvane kan have noget Selskab om Aftenen, saa kunde jeg — naar jeg tillige betænker alle de Uleiligheder, jeg selv maae døie i disse engelske Indretninger — let fristes til at ønske, at de Kanoneerbaade, som havde saa travlt med at skyde herop, maatte have nedskudt Huset reent. Jeg vil imidlertid ikke være saa stærk i at plage mig selv, som De undertiden beskylder mig for, og jeg vil heller ikke plage Dem; — min Taalmodighed gaaer virkelig saavidt, at jeg endnu ikke hader alle de Engelske, og alt Engelsk, endskiøndt det herude ærgre mig, hvor jeg vender mig, at see engelske Anleeg. „Hier ist so forgiftig," siger Huse og jeg, ligesom den lille tydske Lilly sagde, da „Ra\$\$*enfängerer" havde været i Huset; og dog kan den Kant af Huset, som jeg beboer, ikke være saa „forgiftig", siden den skikkelige Oberst og den retfærdige Eapitain (dette Navn har jeg givet ham efter Bondekonen, som, da jeg yttrede Frygt for at ligge paa en Madrats, han havde brugt, forsikkrede mig, at han var det „retfærdigste" Menneske af Verden, var forlovet i Engelland, og blev saa glad, hvergang han fik Brev fra sin Kiæreste) har domineret her. Men jeg hører nu saa meget om mange af de andre Herrers Uretfærdighed, at hele Huset forekommer mig forgiftigt, og jeg ordentlig kan være vred paa Obersten, fordi s. 36hay. ikke har tilladt de engelske Kiærlinger at tage Alting med dem, thi saa havde jeg sluppet for at ligge paa Sengeklæder, som jeg er bange for, endskiøndt Bager Hamburgs Bagerovn skal have gjort dem retfærdige. Havde jeg slet ingen havt, saa havde Rahbek dog maattet give mig nogle nye, istedetfor at han nu leer mig ud og skiænder over min Frygt.

3*

Tirsdag-Morgen.

Jeg fik saa lidt skrevet i Aftes, da jeg skulde gjøre Visiter hos Naboer og Gienboer. Jeg mærker nok, at der vil gaae dygtig Tid hen, inden jeg kan komme til ordentligt „Bureauarbeide" igien, thi her er en saadan forskrækkelig Confusion i Alting, hvorfor jeg heller vælger, at gaae omkring i hele det forgiftige Huus, end at opholde mig paa et enkelt Sted. I Capellet — hvor jeg nu sidder — maae jeg enten fryse fordærvet, eller forgaae i Røg, og det forstaaer sig selv, at de Engelske ogsaa faae Skyld for Røgen, uagtet her altid har røget. Jeg synes, at De engang havde Skorsteensfeier-Mangel, og var lidt „utaalmodig" derover; men betænk nu selv, at jeg, foruden denne Mangel, har Mangel paa Muurfolk, Glarmester, Snedker etc. etc. og er dog „trøstet". Jeg beklager meget alle de Steders Beboere, hvor de Engelske have ført dem slet op, efterat jeg har erfaret, hvorledes det dog seer ud, hvor de har været skikkelige. Og det er ikke allene min Mening, men Alles, at Bakkehuset er behandlet meget skaansomt, da det ikke er uden Smaating, her mangler eller er fordærvet. Paa Slottet, hvor der dog var en General, har de borttaget og brændt 42 Sengesteder, brudt Tømmer ned paa Lofterne, og taget Vinduer og Dørre til Brændsel; og naar jeg hører alle de ynkelige Avisstykker, der her i Omegnen fremføres, saa kan jeg ikke andet end vedblive at være rørt over vor Oberst. Jeg hører ogsaa, at alle de Uretfærdige skulde deres Uretfærdighed for ham; den Uretfærdigste af dem Alle har nok været Rahbeks gode s. 37Ven, Oberst Sheridan, som jeg ogsaa har mistænkt for, at have taget det forgiftigste Bind af Voltaire med sig — samt at have efterladt den forgiftigste Bog, der — efter Rahbeks Sigende — siden Verdens Skabelse er skrevet. Ved at tale om Bøger maae jeg dog fortælle Dem, at mine nu staae temmelig ordentlig paa deres gamle Plads; men de ere rigtig nok blevne dygtig skrabede ved al den Omflytten. Rahbek savner adskillige latinske, engelske og franske Bøger, hvoraf nogle mueligen vil findes her omkring paa Gaardene, da hans Bøger — hvor meget Hulse end gjorde sig Umage for at holde dem hjemme — var til Brug for alle Egnens Officierer. — Nu kom Fodposten. — Jeg maae blot endnu fortælle Dem, at den store Ole siger, jeg skal staae Strandvagt.

Deres hengivne
K. M. R.

s. 37

d. 11te Decbr. 1807.

Jeg vil haabe, at jeg, i den skrivtlige Passiar, jeg forleden Dag førte med Dem, fik sagt Dem min Mening om Deres paatænkte Forflytning til Kiøbenhavn; men skulde jeg — hvilket ikke er mig uligt — have forklaret mig uforstaaeligt eller dumt, saa vil jeg nu sige Dem, at jeg er meget roelig ved hvad De beslutter, og meget tilbøielig til at troe, at De meget bedre veed hvad De gjør, end jeg veed hvad jeg siger. Det gjør mig rigtignok ondt for Deres Menighed, naar den engang skal miste Dem, thi jeg begriber ikke, hvorledes den ikke skulde tabe uendelig meget ved ethvert Bytte, og jeg vil oprigtig tilstaae Dem, at jeg holder meget mere af den lille Bondemasse, De nu virker paa, end det langt større Auditorium — hvilket jeg ingenlunde misunder Dem — De vilde faae i Khvn., for hvilket De vel sagtens vilde kunne tale om mange Ting, der ligge Dem paa Hiertet, og som De nu maae tie med, men som dog neppe — dette vover jeg at bestemme, da jeg kiender Kiøbenhavnerne — ville tage Deres Ord saa s. 38samvittighedsfulde til Hierte, som den største Deel af Deres Bønder dog nok gjøre. Desuden begriber jeg ikke, hvorfor det Meget, De vistnok har at sige, absolut skal siges fra Prædikestolen, og hvorfor De ikke ogsaa, og ligesaa godt, kan tale til Kiøbenhavnerne fra

Spiellerup; der gives jo Noget, som kaldes Bogtrykkerkonsten, ved hvis Hielp Kiøbenhavnerne — som for det Meste rigtignok kunne læse, og ere bedre forsynede med Øine end med Øren — lettelig kunne faae Deres Tanker at vide. Men, som sagt, jeg tvivler ingenlunde paa, at De jo nok veed hvad De gjør, og vil heller ikke bringe min Leede for Kbhvn. med i Spillet, da det jo ikke er mig, men Dem, det giælder om. De kunde ogsaa let komme til at bebreide mig, som Pavels Rahbek, at jeg miskiendte Khvn., da jeg dog holder den for den klogeste Bye i Kongen af Danmarks Riger og Lande, endskiøndt jeg alligevel heller vil boe i enhver anden nok saa dum Bye. — Bliv nu ikke vred for min Ondskab imod Khvn.; den er dog ikke saa slem som Deres Ondskab imod mine gode Venner, de Engelske. Disse samme gode Venner have forresten ikke viist dem alt for venskabelige ved at tage en stor Deel af mine bedste Musikalier — ventelig til Indpakning —; dersom det imidlertid er Hulse, der har brugt dem, saa skal de være ham vel undte. Derimod under jeg ikke Ilden, eller Tyvene, alle de Bøger, jeg mistede i det dumme Khvn., og som vist vare blevne i bedre Behold paa det kloge Bakkehuus. Jeg opdager hver Dag nye Tab, og ærgrer mig over, at Bøgerne ikke blev herude.

23 Febr. 1808.

— — Saa meget fik De om mine Cabinets-Sager^{*)}. Nu har jeg skiænket Thee, og kommer nu igien for at klynke lidt, og haaber, at De vil være en god, medlidendes Onkel. Jeg har rigtig været dygtig syg og udstaaet meget Ondt i den s. 39Klinger, det har været i denne Tid. I Søndags var jeg ikke i Byen til Giøgleriet^{*)}, og er ogsaa vis paa, jeg vilde have hentet mig en svær Forkiølelse, hvis jeg var taget derind; men jeg leed vel saa meget Ondt herude, thi jeg var den hele Dag inderlig bedrøvet over, at have gjort Rahbek imod ved at blive hiemme. Jeg blev da ikke glad og roelig, for han kom hiem, og saae mildt til mig; men for at være vis paa, at han skulde gjøre det, havde jeg ogsaa skrevet et Kiærestebrev, som jeg fik sendt ind til ham. Det koster mig ofte kun eet Ord, naar der er det allermindste iveien, og da jeg gjerne giver mange, mange Ord for at faae min kiære Rahbek saa god og sød, som han kan være, saa vare vore smaae Uenigheder altid kun meget kort. Jeg vil altid saa gjerne være den, der først beder om Forladelse, og naar jeg undertiden udsætter det en kort Tid, saa er det blot for at have den Glæde at see, hvor meget det er ham om om at gjøre, at faae mig god igien. Jeg vil derfor ogsaa raade Dem, at De, naar De giver Dem, tager en Kone, som ikke er enig med Dem i alle Ting, thi saa maae De undvære den Fornøielse; men De maae nok tage En, der er ligesaa villig til at bede om Forladelse, som jeg. Dog det behøver jeg ikke at bede Dem om, thi da De kalder mig en „fortræffelig Niece“, kan jeg jo ikke tvivle om, at jeg bliver Mynsteret for Deres tilkommende Kone — hvad de indvortes Egenskaber angaaer; thi iøvrigt protesterer jeg meget imod nogen Liighed med mig, thi jeg vil have en kiøn Tante, og ikke saadant et Skelet, som jeg er. — Nu kom jeg da fra „Klynkeriet“ til min tilkommende Tante, der — ifald hun ikke bliver efter mit Sind — rigtignok vil kunne give mig Anledning nok til Klynk; men da jeg ikke vil anticipere, saa vil jeg forlade den Materie. Derimod vil jeg fortælle Dem, at det brænder raskt i min Kakkellovn, og at jeg i Gaar fik godt lært Brænde, som jeg vil ønske, jeg maae kunne bruge s. 40i Fred og Roe, og ikke behøve til at stege Stege til Franskmandene ved. Rahbek forstrækker mig nu meget med den franske Indqvartering, som han anseer for uundgaaelig. Blaagaard og Skydebanen blive nu indrettede til Lazarether, og paa Besterbroe har de allerede faaet Ordre om Indqvarteringen, saa det varer nok ikke længe, før Commissarierne indfinde sig paa Bakkehuset, og opdage, at der er saa meget Staldrum, hvilket nok bliver vor Ulykke. Rahbek spurgte mig i Middags, om vi ikke skulde foresætte os at drille de Franske, naar de kommer, med ikke at tale andet end Engelsk, og jeg samtykkede strax heri, da jeg selv iforveien har havt den Idee; men jeg er bange for, at han ikke holder Ord, da han meget heller taler Fransk, ligesom jeg meget heller taler Engelsk. Forresten er han selv en ganske god Dispatriot i denne Tid, og har i Gaar gjort mig den store Glæde, at kiøbe en af de smukke engelske Hatte, som kun koste 15 & og see ud som Hatte til 7—8 Rdlr. Men jeg veed nok, at han ikke længe vil see »fine English« ud med sin Hat, da han entrerer i altfor skammelige Entrader med sine Hatte (Er Dette Harhoff^{*)} for Dem?). — Men hvad nu de franske Tropper angaaer, saa har jeg faaet et lille Haab om, at der kan komme Spaniere med; — derfor skal jeg rigtig igien beskitte mig paa spansk Alvidenhed, og have det Lexicon frem, jeg fik af Dem. Jeg har nemlig faaet en Hilsen fra en god Ven, jeg har, som er i spansk Tieneste, at han maaskee kommer hertil. Han er Adjutant hos Marquis de Romana, som commanderer Armeen ved Elben; forresten er det en Vestindianer af Fødsel, men af en irlandsk Familie, og et i alle Henseender elskværdigt og lykkeligt ungt Menneske. Jeg vidste ikke Andet, end at han var i Skotland, hvor han for saa Aar siden reiste hen, for at lægge sig efter Agerdyrkning; men derfra var han reist til Spanien for at besøge en riig Onkel, og der er den militaire Flyvelyst s. 41kommet over ham, saa han er gaaet i hans catholske Majestæts Tieneste, endskiøndt han kunde leve uafhængig, hvor han vilde, da han har en meget betydelig Formue. Jeg har kiendt ham, fra han var en halvvoxen Dreng; jeg blev saa glad og forundret, da Koes, der havde talt med ham i Hamburg, bragte mig en Hilsen fra ham. —

9de April 1808.

— Jeg fik i Gaar et Brev fra den store Ole — som var et Svar paa et Brev min Sygdom vedkommende, hvilket han ved Hufe havde opfordret mig til at skrive — hvori der stod noget Fornuftigt, men som dog forresten indeholdt den gamle Lære, som man altid prædiker for mig, og som gaaer ud paa, at jeg maae være en Philister, dersom jeg vil befinde mig vel. Imidlertid, hvis dette er den eneste Maade til min muelige Helbredelse, saa er det min Beslutning, ikke at ville helbredes; men jeg troer forresten, at den Beslutning er overskødig, da det sikkert er umueligt, at jeg kan udholde den Suur, han foreskriver mig. — Jøvrigt er jeg dog

rørt over den store Ole, thi han mener mig det sikkert godt. —

Jeg kunde have megen Lyst til at opvarte Dem med et Cabinets-Stykke; men det vilde igien falde lidt i det Ondskabsfulde. Men kan man da andet end blive ondskabsfuld, naar man har saa megen Ærgrelse, og kan man lade være at ærgre sig, naar man hører saa megen ærgerlig Snak, som man hører nuomstunder, da Folk hverken veed, hvad de vil frygte eller haabe. Folk er dog rigtignok meget besynderlig indrettede, og kun nogenledes rimelige i deres Fordringer, naar — som min Faders Kokkepige sagde — „Ildkaverne dandse om „Ørnene" paa dem". Dette fik nu saa at være, naar blot ikke Ordet: Folk indbefattede saa Mangfoldige, af hvilke man har Ret til at forlange mere Rimelighed. De veed nok, at jeg ikke holder mig selv for saa rar; men da jeg dog langt fra ikke er saa gal, som jeg kunde være, og jeg desuden har det Vidnesbyrd af Rahbek, at jeg er „en skink Kone i Krig", saa tør jeg dog s. 42 nok ærgre mig lidt over Andre. Fremfor alt kan jeg ikke andel end ærgre mig over den forfærdelige Længsel efter Fred, som dog i Grunden er en meget dispatriotisk Længsel, da Øieblikket dog ustridigen nu er forhaanden, da vi maae ønske Krig, som den eneste Suur, vi have tilbage at forsøge, hvorefter vi enten maae komme os tilgavn, eller reent gaae til Grunde, hvilket Sidste — hvor førgeligt det end var — dog altid var ligesaa godt, som den nærværende høist unaturlige Forfatning, vi ere i. Dette tør jeg nok sige til Dem; thi om De endog har noget at indvende, saa faaer jeg af Deres Indvendinger ingen Aarsag til at ærgre mig, som jeg gjør, naar jeg disputerer med Andre derom. — Jfior sagde man: havde vi bare vore Tropper herovre paa Siælland! og nu, da man har dem, er man dog lige forsagt — og hvorfor? fordi vi ikke har de Franske her. —

Sept. 1808.

— Nu maae jeg først give Dem Vesteed om Deres hebraiske Afhandling. Jeg var i Byen den omtalte Sondag, titen traf ikke Schultz hiemme, uagtet jeg tvende Gange føjte ham. Nu derimod har jeg strivtlig afgjort Sagen med ham, og han har lovet mig de 30 Exemplarer, trykte paa peent Postpapiir. Der har været nogen Standsning i Trykningen; men nu har man lovet mig, at det skal gaae hurtigere. — Jeg maae dog fortælle nogen Løier om Hufes Correcturlæsning. Han havde rettet „Zoraster" til „Zoroaster", men blev siden meget forskrækket derover, og gjorde det om igien; men nu har han igien forandret det til Zoroaster, efter at have confereret med Rahbek, der ligesom jeg synes, at man ikke skal bryde sig om den moderne Alvidenhed (som det vel sagtens er hos Dem), at vide alle de Maader, paa hvilke man kan omstrive, eller forqvakle et Navn. Skulde De nu ville anlægge en Proces imod Hufe, saa agter jeg at føre hans Sag, men indtil videre raader jeg Dem, herefter at give Zoroaster hans s. 43 rigtige Navn: Zerduscht, hvorved de vil spare Huferne megen Ængstelse.

— Nu kan jeg ikke udsætte at fortælle Dem, at jeg, uagtet Skildvagterne og de Kartætsk-ladte Kanoner paa Holmen — hvilke den store Ole haabede vilde hindre al suspect Adgang til Spaniolerne — virkelig har tilbragt to Timer forleden Middag blandt mine kiære Landsmænd. Jeg kan ikke beskrive Dem, hvor interessant det var mig at gaae imellem alle disse fremmede Mennesker; det var mig virkelig, som om jeg var landet paa en spansk Kyst, thi paa Material-Forvalteren og Skildvagterne nær — som jeg naturligviis ikke lagde videre Mærke til — var der ikke et eneste dansk Menneske uden min gamle Skrivemester, min Søster og jeg, men derimod vist et Par Tusinde Spaniere, alle saa muntre og lystige, at jeg reent glemte, at det var Fanger. Jeg glemte reent den brændende Hede paa Nye-Holm, hvor De nok veed, man ikke finder nogen Skygge; men jeg maae dog til Ære for Sandheden tilstaae, at mine Landsmænd — i det Mindste de, jeg har taget i Øiesyn — ikke ere saa deilige, som min Phantasie har malet mig dem. Vistnok er der enkelte høist interessante Physiognomier iblandt dem, men der er dog mange skere, som ere umaadelig stygge, og tilsammen kunde jeg af Hiertet ønske dem blot et lille Gran af mitte Venner: de Engelskes Orden, som de desværre trænge høiligen til. Jeg fandt mig rigtignok i Meget, som forresten ganske strider imod min Natur, men jeg fandt dog ikke Drivt til at entree i nogen rigtig Entrade med dem, og ansaae det tilsidst for min Pligt at forføie mig ud af den spanske Athmosphære, da jeg ikke holdt det for umueligt, at den kunde være noget uretfærdig, og altsaa ikke raadelig at indaande. Men hvad der lod mig glemme alt det Ubehagelige, var en sød lille Dreng ved Navn Pipi, eller egentlig Periquito ☺: lille Peter, hvis Nydelighed jeg ikke er istand til at beskrive, som den fortæner. Jeg kunde have Lyst til at fortælle Dem Alt, hvad vi talte med ham om, i den Times Tid, vi spadserede sammen. Vi kunde ikke noksom s. 44 undre os over, at et Barn paa syv Aar kan tale saa nydeligt for sig paa to saa høist forskiellige Sprog; thi i Begyndelsen gav han mig bestandig danske Svar paa mine spanske Spørgsmaal, og sagde meget galant, at han meente, jeg, da jeg var Dansk, helst vilde, han skulde tale Dansk med mig. Jeg forsikkrede ham da, at jeg netop ønskede det Modsatte, og fra det Øieblik kom hans lille spanske Mund saaledes til at løbe, at jeg undertiden havde ondt nok ved at sorstaae ham, og ved, saa hurtig som han taledede, at oversætte det for min Søster og Hr. Ring (min Skrivemester, som er i Huset hos Capt. Grove, Equipagemesteren paa Holmen, og ved hvis Indflydelse jeg fik Adgang til Landsmændene). — —

I dette Øieblik bragte Fodposten mig et vist Brev, som De nok kiender, og som jeg har slugt med Sløæde. De maae ikke roese mine elendige Breve saa meget; nei! De skriver herlige Breve, og jeg skammer mig over min Dumhed, at jeg ikke kan lære noget af Dem, uagtet jeg nu har corresponderet saa længe med Dem. Men omendskiøndt jeg ikke har lært at skrive Breve af Dem, saa veed jeg, at jeg har lært det, der er meget bedre, hvorfor jeg ogsaa altid skal være taknemmelig. — De tænker paa mig med den reneste Slæde — skriver De — og indeslutter mig i Deres varmeste Ønsker. Nu! saa vil jeg ogsaa fremdeles stræbe efter at gjøre Dem Glæde, og heller ikke bølge Dem, at jeg paa nogen Tid har følt mig mere værdig dertil; jeg er

virkelig — jeg maae jo gjerne roese mig for Dem — nu saa temmelig roelig, god og taalmodig.

Deres
K. M. N.

s. 44

*Fra (Biskop) Münter.
Kbh. 21 Octbr. 1808.*

Ved min Hjemkomst fra Landemodet fandt jeg Deres Velærværdigheds skjønne Afhandling om Forfatteren af Brevet til de Hebræer. Jeg takker Dem inderligen derfor, uagtet jeg dog i visse Maader er Deres Modstander; thi jeg har altid s. 45 været tilbøjelig til at antage den Formodning, som Luther allerede har yttret, og hvis Bestridelse er det eneste, jeg savner i Deres Undersøgelse: at nemlig Apollos var Brevets Forfatter *) At De ikke har læst Storr's D. de epistolarum Catholicamm consilio, har neppe været til nogen Skade for den Gang, Deres Undersøgelse har taget. Han betragter de katholske Breve som i visse Maader sammenhængende, med det fælleds Øjemed at bestride asiatiske Vildfarelser. Jeg har Afhandlingen, og skal med Fornøjelse meddele Dem den, naar De vil lade den afhente.

Men jeg stoler nu ogsaa paa Dem og Deres Medvirkning i en Sag, som ligger mig nær ved Hjertet. Fra Tiltrædelsen af mit Embede af har jeg stedse tænkt paa Midler til at vedligeholde videnskabelig Aand blandt Stiftets Gejstlighed. Eet af disse Midler har jeg troet at kunne øjne i vort Landemode, som med Tiden maaskee kunde bringes til at være en Sammenkomst af Stiftets indsigtfuldeste Præster, i hvilken, efterat Synodalforhandlingerne vare endte, theologiske Afhandlinger bleve oplæste, og Samtaler holdte over theologiske Gjenstande. Jeg har allerede i det første Landemode, jeg holdt i Junii-Maaned, talt om denne Sag; jeg har havt den for igjen i Forgaars, og min Idee har funden Bifald. Isen er ogsaa bleven brudt; thi efterat det egentlige Landemode var endt, samledes endeel af Præsterne og de øvrige literati i Roeskilde, for at høre et Par Afhandlinger, Stiftsprovst Plum og jeg oplæste. Jeg har ogsaa Løfte om Bidrag til næste Landemode, som skal holdes efter St. Hansdag 1809 — og det er derfor, jeg indbyder Dem og Provst Engelbreth, hvem jeg beder Dem at meddele dette Brev, til at skjænke os Deres Nærværelse, og at medbringe hver sin Afhandling paa Danst eller paa Latin.

Vilde De desuden, før den Tid, meddele mig privatim Deres Tanker om Sagen selv, gjøre Forslag om Haandbibliothekers s. 46 Indretning, om Spørgsmaal ex universa Theologia, men Begyndelsen vel meest af de practiske Fag, som kunde opkastes til Bearbejdelse, saa skal jeg være Dem begge meget forbunden. Jeg haaber, at min Plan vil finde Canælliets Bifald. — Jeg indseer tilfulde, at Sagen har sine Vanskeligheder, maaskee endog store. Men en god og en fast Villie overvinder meget, og, naaer man end ikke sit Øjemed fuldkommen, saa bør man dog stræbe at udrette saa meget som man kan. Mere om alt dette, naar jeg engang har den Fornøjelse at tale med Dem og Hr. Engelbreth i Kjøbenhavn. Imidlertid beder jeg Dem at være forsikkrede om min fuldkomne Højagtelse, og ligesaa fortroligen som jeg har skrevet Dem, at sige mig, hvad De ved Deres Kundskab om det Locale og Individuelle, hvilken jeg naturligviis endnu for en stor Deel savner, finde at erindre om det Hele.

Ærbødigst
F. Münter.

s. 46

*Fra O. Münster.
Gadstrup d. 29 Julii 1809.*

Min inderlig elskte Broder!

At tilbringe sine Dage i eenlig Stand paa Landet, i vedholdende Studering, og dog beholde en blid og indtagende Karakter, vilde nogle maaskee neppe ansee for mueligt. Dog paastaaer jeg det modsatte, og beraaber mig til Beviis paa mundtlig og striftlig Adfærd af nuværende, gid nærværende, Præst i Spiellerup. Ja, min Broder! man kalde Dig hvad man vil, dette paastaaer jeg, det sander enhver, som kiender Dig, at Du ikke i mindste Maade lugter efter Peber. Havde jeg Dig noget nærmere, vilde vistnok Din Omgang med hine afdøde Fædre nu og da vorde afbrudt ved en, ingenlunde saa lærerig, men en levende ditto; og neppe undlader jeg, hvis s. 47 Gud endnu skienker mig nogen Levetid, engang at hiemsøge Dig ifølge venskabelig Indbydelse.

Ret meget takkes for den tilsendte Afhandling. Ærligen forsikkrer jeg, at det ved dens Giennemlæsning gik mig, som det oftere skeer, naar jeg læser noget Underholdende, at jeg mere end eengang faae til Slutningen, af Frygt for at være den altfor nær, samt at jeg ikke skiønner rettere, end at Du jo har givet Din Mening al muelig Sandsynlighed. Om jeg iøvrigt skulde være vundet for samme, eller ikke, giver den ikke mindste Vægt. — Betænkeligt forekommer det mig at tilfalde en Mening, modsat saa mange Brevets Fødetid og -Sted nærmest levende Kirkefædres; betænkeligt, at blant dem, der have frakiendt Paulus Brevet,

ikke een har giettet paa Silvanus, hvis han var den rette. Skulde det ikke været hændet Dig, hvad der er hændt flere dybtseende Forfattere, at see altfor dybt? — Beviset taget af Sprogets og Foredragets Forskiellighed fra andre Paulinske Breve forekommer mig meest veiende. Men hvor vanskeligt ogsaa heraf at slutte noget med Vished? Hvo skulde, for at tage et Exempel af Nutiden, af Sproget i Afhandlingen af Rothe: om Kierlighed til Fædrelandet — og den: om Æreminder for Voltaire, slutte sig til een Forfatter, naar han ikke i begge havde nævnet sig? Saa mange indfødte Græker erkjendte dog Paulus for Forfatter, og vores i det græske Sprog saa kyndige Guldberg troede sig om det samme at have fuld Overbeviisning. Vistnok vilde ogsaa en Silvanus være en agtværdig Forfatter; dog er Brevet mig saa kiert og vigtigt, at jeg helst ønskede det forfattet af en Apostel.

Jeg slutter med hjertelig Hilsen fra mine og mig.

Din oprigtig hengivne
G. Münster *).

s. 48

*Fra Fru Rahbek
Bakkehuset d. 9 April 1809.*

— Nu til „Palnatoke". Jeg var da i Fredags - Aftes paa Comedie, eller paa Tragedie, og faae — som De forud kan vide — en i det Hele taget temmelig maadelig Forestilling; og dog saae jeg den virkelig med megen Interesse, skjøndt forresten Oehl.'s Nærmeste langtfra ikke have fornøiet sig, men tvertimod „ærgret sig" over Forestillingen. Hvorledes man kan dette, naar man medbringer inderlig og varm Interesse for Oehl. og hans Arbejder, begriber jeg ikke; thi da, synes jeg, maae man see og høre ham i Alt, og let kunne glemme alt Tilfældigt; saaledes gik det i det mindste mig. Men derfor kunde jeg naturligviis bagefter godt sige mig Alt, hvad der ikke var, som det skulde være. Saaledes kunde jeg godt sige mig, at Schwar\$\$* ikke var nogen Heros fra den gamle Tid, men snarere — som Huse siger — „en nordisk Figaro". Og dog var jeg rørt over den gamle Mand, der gjorde, hvad der stod i hans Magt, og kan slet ikke nænne at tale ondt om ham som de Andre, da jeg er overbeviist om, at det maatte krænke ham særdeles, om han erfoer, at de Mennesker, han naturligviis — da Forfatteren ikke er tilstæde — især maae ønske at være tilmaade, reent fordømme ham. Harald (Frydendahl) var ogsaa langt fra at være hvad han skulde være, og ligesaa Svend (Foersom); men derimod udmærkede Steffen *) sig til Alles Fornøielse, og gjorde endnu mere Lykke som Thorvald end som Einar. Popo (Kruse) var ogsaa udmærket god, og Palnir saa elskværdig, at jeg ikke fortænker Kong Svend i, at han giver sig saa meget af med ham paa Scenen (hvilket Rahbek mener, han neppe vilde gjøre, hvis Palnir ikke var en Pige), skjøndt jeg vel fortænker ham i, at han derved skaffer den arme Palnir Skiænd af Rahbek, som ikke kan lide Passiar paa Scenen **). Om de øvrige Spillende er det ikke værd at s. 49tale, Bue undtagen, som — endskiøndt han forresten lignede en Caper-Capitain — det lykkedes godt at have Bersærkegang, ventelig fordi han altid har det. I Øvrigt maae jeg tilstaae, at Alle tilsammen umiskiendelig anvendte saa megen Flid, som de ellers aldrig ved nogen Leilighed anvende; og den gode Villie synes jeg dog man maae paaskiønne. —

K. M. R.

s. 49

*Fra (Amtsprovst) Bogh.
Præstøe d. 8 Febr. 1810.*

Gode Ven,
Bærdige Hr. Mynster!

Modtag min forbindtligste Tak for den vakre, og mig i Særdeleshed — som samstemmende med Dem i Religionsmeninger — saare behagelige Foræring, De har stienket mig ved at tilstille mig Deres Prædikensamling. Hele Deres Gave har jeg nydt, og som en ringe Gjenforæring beder jeg Dem ansee nærværende Brev, hvori jeg kortelig vil stræbe at gjenkalde mig de Bemærkninger, Bogens Læsning gav mig Anledning til.

Man har stridt meget om, hvilken der er den første af den christne Religions Cardinalartikler. Tidens Vantro og Irreligiøsitet har ikke røvet mig den Mening, at „Troen paa Gud formedelst Jesum Christum" er denne Christendommens Hovedsætning, som jeg ogsaa troer let af Bibelen selv at bevise. Fremlyse bør det efter min Mening overalt af den christelige Prædikants Tale, at denne Tro er hos ham; men han bør fremstille den paa en Maade, som stemmer med Tidens Cultur. Hos Deres Prædikener findes begge Dele, og da de derhos afhandle paa en grundig Maade høist vigtige Æmner, og tillige forene i sig de trende Egenskaber, som bør findes hos enhver Tale og især hos Prædikener, at de nemlig undervise, røre og underholde, og have desforuden ikke i ringe Grad den saakaldte „Unction" over sig: tør jeg forudsige For s. 50fatteren, at han naaer sin Hensigt, som jeg neppe feiler i at antage, ved disse sine udgivne Prædikener at vinde Sjele og

Hjerter for den dyrebare Christendom. — Maatte Forfatteren tillige naae en anden Hensigt, som jeg ogsaa troer at burde tillægge ham, den nemlig, ved sit Mønster at bevirke en anden Prædike metode end den, som nit er i Mode hos vore Prædikanter. Blot Moral vil man prædike, og for at kunne sige noget Nyt, fører man Tilhørerne ind i en Afkrog i Moralens Rige, og anatomer her et Sidestykke af en Dyd eller Last, der staaer i liden og sættes i næsten ingen Forbindelse med Religionen; ja man foredrager stundom blot nogen Leveklogskab, og er intet mindre end omhyggelig for at lade høre, at man kjender Bibelen og gjør noget af den: dette, synes mig, characteriserer den nyere Prædikemethode. — Moralen har man adskilt fra Troeslærdommene, hvilket kan være godt og rigtigt for Moralen som Videnskab betragtet, thi her gjælder det: qui bene distinguit, bene docet. Men følger Prædikanten denne Adskillelse, kan han vel oplyse et og andet i Moralen, men Moralen, han prædiker, bliver uden Liv og Kraft; og medens Moralkundskaben voxer, tager Moraliteten af. Jeg troer derfor, at ligesom man har characteriseret en ikke for længe siden forsvunden Tidsalder saaledes: at der fandtes hos den mere Moralitet end Moral, saa kan man rettelig characterisere vor Tidsalder saa: at den besidder meer Moral end Moralitet. — Bibelen, vort Mønster, adskiller ikke Moral fra Religion eller Troeslærdomme; og findes først Religion i Hjerterne, da mener jeg, den er som en Sæd i god Jord, hvoraf Moral og Moralitet næsten af sig selv fremspirer. — Men ville vi prædike Religion, som er noget, da maa det være Bibelens Religion, være positiv Religion, vi prædike; thi blot Fornuft-Religion er som intet. for at opsvinge os til Gud, den Uendelige, behøve vi, som boe i Støvet, et overordentligt Mellemmiddel, en Midler mellem Gud og Meunesket; Gudmennesket Jesum Christum behøve vi, og uden ham er al vor Prædiken omsonst. — Og fordi vi have ophørt at prædike s. 51ham, at prædike Tro paa Gud formedelst ham, derfor har Irreligiositet grebet om sig; derfor er vor Moralprædiken uden Nytte, og derfor staae vore Kirker tomme (en Bemærkning, som næsten alle de, der tale om denne Tomhed, have ladet uanført). — De, gode Ven, har ligesom brudt Isen for den rette Prædikemethode, og mit Ønske tilbeder Dem mange Efterfølgere. Mueligen vil en Recensent dømme anderledes, thi Deres Prædikener stemme ikke med Tidens Smag; men Sandhed og den gode Sag haver De vist paa Deres Side, og Deres Seier er vis. — Men saa fordeelagtig min Dom i Almindelighed og i det Hele taget er om Deres Prædikener, bør jeg dog ikke fortie, at jeg ogsaa under deres Gjennemlæsning støbte paa et og andet, som jeg fandt noget at udsætte paa. Visse Smaating vil jeg nævne, saasom: undertiden har De flecteret Ord urigtigen, „Menneskene" for „Menneskerne", „tællt" for „talt"; og Deres Interpunction fandt jeg ofte Feil i, som især hos Dem er til Skade for Tydelighed. Saa forekom mig og stundom Dunkelheder i Udtrykket, hvori Forfatterens Tankerigdom og Hang til kjernefuld Korthed vist nok er Skylden. — Af disse samme Aarsager synes De mig overalt ligesom at ville have forsøgt, hvor kort man i danskt Sprog kan fatte sig; men som nu vort Sprog er fattigt paa Forholdsendelser, har De derved hartad overlæsset dets Kræfter. Beviis for hvad jeg siger kan jeg ikke anføre, saasom jeg har udlaant Deres Bog; men virkelig er der af nysnævnte Aarsager noget Særeeget ved Deres Sprog, som dog langt fra ikke er mishagende, deels fordi det concise Foredrag som oftest vel har lykkets Dem, deels fordi hiint Særegne er noget Characteristisk, noget Naturligt for Dem, og sees tydeligen ikke at være Affectation, eller fremmed Maneer, De paa Oversættcrviis har villet indtvinge i Sproget.

4

Og her haver De nu, gode Hr. Mynster, omtrent det, som under Deres Bogs Læsning faldt mig ind, saavidt jeg kan huske saadant. Det kommer til Dem i den private Brevdragts hele Skjødesløshed, som De behageligen vilde undstylde, s. 52og iøvrigt modtage det som et Beviis paa den Agtelse, jeg haver for Deres Skrift.

4*

Forbindtligst og ærbødigst,
Bøgh^{*)}.

s. 52

*Fra G. Münster.
Gadstrup d. 26de Martii 1810.*

Min meget elskelige Broder!

Ret hjertelig takkes Du for den tilsendte Gave, ledsaget med en saa venskabelig Skrivelse. Noget i Forvejen vidste jeg, at Bogen var udkommen, og havde ogsaa strax søgt at anskaffe mig den, hvis jeg ikke havde ventet, hvad der skeede, vist ikke paa Grund af nogen min Fortieneste, men af Din blotte broderlige Godhed. Med sand Fornøielse læser jeg disse Prædikener, baade i Henseende til Materien og Sproget, da det virkelig er mig behageligt, naar ogsaa det sidste ligesom tvinger Læseren til Opmærksomhed; og den Indvending, at det skulde være for ufatteligt for en Bonde-Menighed, er ved Fortalen tilfulde afbeviist. Men meget glæder det mig især, at Du, min kiære Broder! er iblandt de saa yngre Prædikantere, der ikke skamme sig ved Evangelium, ikke ved at henvise trøsttrængende Brødre til Korset. Ja jeg tilstaaer det, uden dette skulde jeg, nu med saa stærke Skridt nærmende mig Graven, ikke aleneste være heel sørgmodig, men aldeles trøstesløs. Fra dette ønsker jeg Dig Kraft i Livet, Trøst i Døden, forblivende med allerkiærligst Hilsen fra Mine og mig

Din meget hengivne og forbundne
G. Münster.

s. 53

*Fra E. Tryde.
Fensmark d. 2 Nov. 1810.*

For Deres Brev ^{*)}, Højtærede! og den tilsendte Afhandling modtage De min inderligste Tak. Jeg veed næsten ikke, hvad der var mig kjærest, Opfyldelsen af min Begjæring, eller den Opmærksomhed, De havde værdiget min Udarbeidelse, som jeg selv ikke anseer for andet, end et løst Udkast af de Ideer, som beskjæftige mig. — Naar man, hvad der vel oftest er Tilfældet paa Landet, lever uden synderlig videnskabelig Meddelelse, er enhver Røst fra hine bedre Egne, hvor vor Aand finder det saa lysteligt at boe, dobbelt velkommen og glædelig, især naar den kommer fra en Aand, der allerede har hævet sig til større Klarhed og opnaaet mere Modenhed.

I Henseende til den Vanskelighed, De bemærker, i overalt at finde en Sammenhæng mellem de filosofiske Systemer, der bestaaer i „Overeensstemmelse“ : da tilstaaer jeg, at jeg fra Begyndelsen af har søelt den, men haaber dog paa en tilfredsstillende Maade at kunne løse den. Paa eet Sted maa dog i ethvert System, der ikke er et reent Drømmeværk, den Idee findes forborgen, der giver det den Realitet, hvorved det var og kunde bestaae i en vis Tid. — Men i Henseende til Deres Indvendinger mod alle Religioners Sandhed og saliggjørende Kraft, da tilstaaer jeg, at jeg efter nøiere Overveielse maa indrømme Dem, at der vistnok har været Religioner, som i deres Oprindelse selv kun have været en forvendt Fremstilling af Sandheden, og saaledes aldrig kunne have været saliggjørende; dog troer jeg, at dette kun har været enkelte synderlige Forvildelser, som ved deres saare fremstikkende Særkjender let vilde kunne adskilles fra de oprindelig sande Religioner, som vi ikke maae miskjende, fordi de, der alle kun indeholde en Herlighed, som engang skulde forsvinde, omsider vanslægtede. Har ikke Kristendommen selv ofte været vanskægtet, og i sin s. 54davaerende Fremstilling baaret Vidnesbyrd om „Menneskenes Hensynken i Su-perstition, Dorskhed og Barbarie“? — De har vistnok Ret i, hvad De bemærker, og som saa ofte bliver overseet, at en Religion et allene ved Tanker, men ogsaa ved Facta, skal knytte de Dødelige til det Evige. Men ogsaa andre Religioner end den kristelige gjøre dette, og vi kan ei, tør ei altid nægte deres Forestillingers historiske Rigtighed. —

Dette var næsten alt for meget talt om mine egne Ideer, da jeg ikke endnu har bevidnet Dem den Glæde, Deres sidste Arbeide ^{*)} har forskaffet mig. — Deres Bemærkninger ere saa skarpsindige, udbrede saa megen Klarhed, og trænge saa dybt ind i den aandelige Tales egentlige Væsen, at jeg troer, man vil tilstaae Dem, at De ei allene har samlet til Bygningen, men og lagt mange af dens vigtigste Grundstene. — Kun een Ytring er forekommet mig mindre bestemt, end den maaskee burde være, og i Folge af Deres venskabelige Opfordring vover jeg her at fremsætte mine Tanker.

Saa rigtigt det vistnok er, som De har bemærket imod dem, der ville, at Prædikenen kun skal være et udfyldt Schema, og at Prædikanten fornemmelig skal arbeide paa at indprænte visse Hovedsætninger i Tilhørernes Hukommelse, saa sandt det er, at Talens Bestemmelse egentlig er at opvække det Sindelag, hvoraf den selv fremstrommede: saa troer jeg dog, at vi i den ogsaa skal arbeide for vore Tilhøreres Hukommelse, og i dens Indretning tage Hensyn hertil ^{**)}. Var end vor Tales Hensigt altid kun den at levendegjøre det religiøse Sinds Fornemmelser hos vore Tilhørere, da ville vi jo dog, at, naar disse atter under Livets Tummel ere forsvundne, de da skulde formaae atter at kalde dem tilbage, og kjært maatte det være os, om det kunde skee med de samme Betragtninger, hvormed vi engang havde opvakt dem; men neppe er dette mueligt, naar de ei kunne kalde disse tilbage i Sammenhæng og nogenlunde s. 55Fuldstændighed. — I vore Taler ville vi jo ogsaa undertiden udvide vore Tilhøreres Indsigter, begrunde fastere deres Overbeviisning, fremkalde hos dem — hvad især De, min ærede Ven, forstaaer — en anden og rigtigere Anskuelse af dem selv og deres Forhold, opvække gode Forsætter osv. Og her, hvor det er noget blivende, varigt, vi puste at fremkalde, seer jeg ikke, hvorledes vi kunne opnaae vor Hensigt, uden ved at sætte vore Tilhørere istand til, ogsaa efterat de have forladt os, bestemt og tydeligt at kunne sige sig selv, hvad de have hørt, hvilket neppe kan skee, uden ved at vi udhæve de Grunde, vi fremsætte, og til en vis Grad henvende os ogsaa til vore Tilhøreres Hukommelse.

De modtage dette, Højtærede! med den samme venskabelige Godhed, hvormed De altid har mødt mig, og bevare mig Deres Venskab og Agtelse, som det altid skal være mig en kjær Bestræbelse at fortjene.

E. Tryde.

s. 55

*Fra Carl Heger.
Khvn. d. 30 Jan. 1811.*

Hermed, kiæreste Mynster! 1 Ex. af Landemodets Afhandlinger, vil sige: saa meget af samme, som der er

trykt.— Jeg gik strax efter Dit Ønske til Seidelin, som uden Omstændigheder lovede, at jeg skulde faae, hvad der var færdigt. — Han har først igaar sendt mig det, og for ikke at friste Din Taalmodighed længere, skiller jeg mig strax derved, skiøndt jeg maae tilstaae, at det seer saa smukt og interessant ud, at det har kostet mig Overvindelse ikke at beholde det nogle Dage, for ordentligt at læse Afhandlingerne fra Din Mesterhaand. Den om Texter *) har jeg læst, og kan see, at det er en ypperlig, skiøn og skarpsindig Betænkning i en vigtig Sag, som s. 56bør optages engang iblandt de samlede theologiske Skrifter af Biskop I. P. Mynster, „Commandeur af Dannebrogen". — Exemplaret af Dine Prædikener, som Moltke skal have, har jeg ikke faaet endnu; saasnart det ankommer, skal det rigtigt blive afleveret.

Jgaar blev „Correggio" givet førstegang, og af alle Oehlenschlägers Stykker anstændigst og bedst. Jeg troer vist, skiøndt ingen Haand rørte sig, at det har giert Indtryk. Det var behageligt, om vi var komne saa vidt; thi saa kommer vi vel ogsaa videre. Rom blev ikke bygget paa een Dag; og naar Du nu ogsaa kommer og prædiker for os, saa vil der vel med Tiden kunne blive noget af os.

Din hengivne
C. Heger.

s. 57

*Fra Rahbek.
(Febr. 1812.)*

Belærværdige Hr. Exsognepræst,
Vellærde Hr. Capellan!

Uagtet jeg endnu ikke har tilgivet aldeles den Forandrelseslyst, der er kommet over dig, at du, ved at frasige dig Spiellerup-Sognekald, har stilt mig ved Spiellerup-Hpi *) , som jeg holdt saa meget af, har jeg dog et mindste Deel i de Personaliteter, der findes om dig i „Dagen". Jeg veed ikke, om den af dig holdte Præken hørtes „med almindeligt Bifald", hvorvel jeg nok veed, at „Morgenstjernens" **) Fader, der er — som en af Theatrets Controlleurer — en almindelig ∴ Almues-Mand, fandt sig særdeles opbygget deraf. Heller ikke veed jeg, om Kirken var „aldeles opfyldt af Mennesker", skiøndt det er mig fuld vel bekjænt, at der sammesteds fandtes „Kaniner" 002), „Silkeharer") og mange andre rene og urene Dyr. Da jeg tillige bragte i Erfaring, at Professoren i Botaniken sammesteds havde indfundet sig, formodentlig for at eftersee, hvad du kunde være for en Blomst i Johan Arndts Paradiesgärtlein, har jeg troet det ikke uforment at lade ham advare, at han for Alting ikke maatte regne dig blandt Kryptogamerne, eller Gamisterne. —

Alt dette tilsammentaget kunde frit saaledes oversættes: Velkommen til Kiøbenhavn! — Du kunde iøvrigt nok rette din Leilighed saaledes, at du engang var en Aftenstid paa Bakkehuset, da det ellers bliver altfor tydeligt, at Onkelen kun kommer til Niecen, og ikke til

Det indtil Døden troe „Egern",

Rahbek.

s. 58

*Fra Trydt.
Fensmark d. 1 April 1812.*

De tilgive, fjære, høitagede Ven! at jeg saa seent tilbagesender denne Bog *).

Af mit inderste Hjerte ønsker jeg Dem til Lykke i Deres nye Virkekreds. Der forener sig saa meget Indvortes og Udvortes for Dem, som maa gjøre Dem den kjær. — Desuden har Schleiermacher vistnok Ret, at „det egentligen ikke er til Almuen, vi helst skal henvende os med Talen om det Himmelske". for Tiden, da Landboerne ere blevne næsten aldeles Handlende og Prangere, er det Bedre hos dem saa ganske blevet støvet og forventt, at det i Sandhed falder vanskeligt at gjøre Indtryk paa dem. Det kræver vist nok flere Evner, et dybere Blik, større Klarhed og Modenhed i egne religiøse Anskuelser, naar der skal tales fyldestgjørende til de mere Dannede; men hvo der er ubrustet med alt dette, maa han ikke glæde sig ved at fremstaae blandt dem netop paa denne Tid, hvor Trangen til det sande Guds Ord vaagner?

Ogsaa i min Stilling er der foregaaet en Forandring **), og skiøndt jeg vel tør haabe, at den i Tiden vil være mig til det Gode, saa paadrager den mig dog for det Nærværende megen Besværlighed. Jeg er nødsaget til at nedrive min tilkommende Bolig og bygge den op igjen, maa imidlertid bestyre Embedet, skiøndt boende 1½ Miil derfra, og al denne Flakken og Tummel og Færden med allehaande mig forhen uvante Sysler har aldeles forstyrret mit jevne, rolige, ellers saa inderlig lykkelige Liv. Dog dette varer da kun til en Tid, og dobbelt godt haaber jeg vil da Roligheden smage. Det Værste er, at mig levnes saa godt som ingen Tid til videnskabelige Beskjæftigelser, og næsten aldeles umuligt bliver s. 59noget Studium, der kræver stadig,

uafbrudt Udholdenhed. — Disse og lignende Forstyrrelser har De nu engang for alle undveget; ere de end kun forbigaaende, de ere dog slemme nok. Ogsaa har De undgaaet en anden saare foruroligende Bekymring, som sikkerlig enhver Landbyepreest i dette Aar meer eller mindre føler. De pludselig saa uhyre stegne Kornpriser, og det lidet Forraad, som hos de Fleste findes, har bragt de Huusmænd og Indsiddere, som pleie at kjøbe Korn, i megen Forlegenhed, og true med en uoverseelig og, som det synes mig, fast uafhjælpelig Mangel; i det mindste i de Egne, hvor disse Familiers Antal er nogenlunde talrigt.

Dog, min ærede Ven! kan jeg ikke underholde Dem med noget Behageligt, med det Ubehagelige bør jeg ikke gjøre Dem uforholden Uleilighed. — Jeg skutter disse Linier med det Ønske, at De altid vil bevare mig venskabeligen i Deres Erindring.

Deres
ærbødige og hengivne
E. Tryde.

s. 59

*Fra et Par unævnte Tilhørere.
Kiøbenhavn, 12te April 1814.*

Som Legemidler for den Syge, saa ere Ord for en bedrøvet Sjæl —saa lyder et gammelt Ordsprog; og mine egne Sorgens Dage have tilfulde overbeviist mig om dets Sandhed. Jeg har bedrøvede Sjæle at trøste; men hvor kunde jeg faae mere trøsterige, mere helbredende Ord end dem, med hvilke De i Gaar søgte at borttage Døden dens Braad, og vende det nedslagne Blik fra Jorden op mod Himmelen? Jeg følte deres Kraft, føler den end, skal længe føle den, og ligesaa længe velsigne den, der trøstede mig med dem. Jeg velsigner den Time, da Forsynet kaldte Dem til Hovedstaden, hvor man i saa høi Grad trænger til evangeliske Lærere. — Jeg nævner mig ikke, da jeg ikke har den Ære at være kiendt af Dem. —

s. 60

Kiøbenhavn, 8 Jan. 1815.

Matth, v., 13.

Den lærde, den granskende, den tænkende, den humane Religionslærer, Fornuftens og det Guddommeliges Ærer, ham, som bidrager Sit til, at „Saltet ikke skal miste sin Kraft“, hvadenten ved Udvanding, eller ved Blanding, bevidnes oprigtig Agtelse af den, der „prøver Alt og beholder det Gode“, forresten vanskelig at fyldestgjøre. Denne Bevidnelse er forbundet med det Ønske, at Deres Høiærv. længe maa føle Dem befielet af samme Kraft til at røgte et Kald, der fordrer, sielden finder, i Dem fandt sin Mand.

E.

s. 60

*Fra G. Münster.
Eadstrup, 8 Aug. 1815.*

Min elskelige Broder!

Du takkes ret hjertelig for Gaven af det nye Bind af Dine Prædikener, som jeg læser med Glædes-Taarer og Taksigelse til Høstens Herre, at han vedbliver at sende ærlige Arbeidere i sin Høst. Ja, min Broder! virker ikke en saadan Prædiken som Din „om Troe paa Jesus, som Guds Søn“, saa virker ingen. Ikke er det tørre Betragtninger over en og anden enkelt Dyd, men Evangelium, der yttre guddommelig Kraft til at saliggjøre. Saaledes bør det være. Hver Gang man fremtræder at tale til en Menighed, har man Sarsag at tænke: Maaskee taler jeg sidste Gang, eller: Maaskee en og anden af de Tilstedeværende hører mig ikke oftere; hver Gang bør jeg altsaa foreholde dem noget Heelt, Noget, der indbefatter Guds hele Raad til Frelse.

Jeg maae tilstaae, at jeg ikke er fri for at føle nogen Ophævelse hos mig, naar jeg paa Spørgsmaale om Dig kan sige: Du er min Brodersøn, og jeg forsikrer oprigtig, at naar jeg s. 61seer Dig og hører om Dig, det da skeer med al den Fornøielse, det er mueligt at føle.

At Du har havt Bryllup, har jeg spurgt, og lykønsker hiertelig til denne vigtige Forbindelse. — At Du ogsaa er bleven „Korsdrager“, seer jeg af Aviserne; gid ethvert Kors maatte bæres saa let! Med hiertelig Hilsen til Din og Dig er jeg stedse

Din aldeles forbundne og hengivne
G. Münster.

s. 61

Fra Molbech.

Kbhvn. d. 6te Aug. 1815.

Da jeg i Gaar ikke havde den Fornøielse at træffe Dem hiemme, og i Morgen reiser paa Landet, kan jeg ikke negte mig, skriftlig at aflægge den tredobbelte Lykønskning, som jeg gjerne i disse Dage mundtlig havde bragt Dem; men som jeg haaber og troer, De ogsaa her vil modtage med Venlighed, da den bringes Dem med et venligt og oprigtigt Sind. At jeg blandt de tre Ting, jeg vilde ønske Dem til Lykke med ^{*)}, skielner tilbørligt imellem det, der bringer Dem udvortes Hæder, og det, hvori Deres indvortes Liv har fundet saa rig og skøn en Kilde til Lykke og Glæde: derom er De vist overbeviist. Hører jeg end ikke til den Kreds af Deres Venner, der kunne tage den nærmeste Deel i denne Deres Lykke, saa er jeg dog blandt deres Tal, der skønne Deres Værd og ere Dem med reen Agtelse hengivne. Denne Følelses simple Yttring paa dette Sted, uden mange og uden tomme Ord, tør jeg ogsaa haabe De vil optage venligt og uden at miskiende Kilden, hvoraf den er udrunden. Havde De end ikke givet mig slere Beviser paa venskabelig Yndest, vilde min Agtelse for Dem s. 62stedse gjøre det Ønske levende hos mig, at en lykkelig og harmonisk Tilværelse (hvilken jeg kun kiender i Ideen) altid maatte være Deres i Virkeligheden; og jeg har derfor, skjøndt siernet fra Dem, glædet mig over, at De, der i Dem Selv eier frameget, ogsaa uden for Dem har fundet en af de skønneste Betingelser for hiin Tilværelse.

For den tilsendte Dissertation ^{*)} (hvoraf jeg gjerne udbad mig et Par Exemplarer for at skikke til Sverrige) og for Deres Prædikener takker jeg Dem forbindtligst. Disse skulle være mig en ligesaa kiær og indholdsrig Læsning, som de have været mig skønne og opbyggelige at høre. Jeg kan saameget friere sige Dem dette, som jeg i dette Tilfælde — og det af flere Grunde — temmelig vanskelig tilfredsstilles.

Deres
ærbødige og hengivne
C. Molbech.

s. 62

Fra Malling.

d. 24 febr. 1817.

Jeg gav mig den Ære, engang at indbyde Deres Højærværdighed til en Post ved Universitetet i Norge ^{**)}. Forsynet vilde det bedre. Jeg har nu den Glæde at træde i videnskabelig Embedsforbindelse med Dem her, da Hans Majestæt allernaadigst har udnævnt Dem til at indtræde i Directionen for Universitetet og de lærde Skoler. De fornødne Ordre angaaende Deres Udnævnelse m. m. ere under Expedition i Cancelliet. Jeg vilde have havt den Fornøjelse, personligen at give Dem denne Efterretning, men jeg har havt s. 63Forretninger hele Formiddagen, og har en Commissions-Samling endnu i Eftermiddag. D. H. vilde da behage at modtage disse Linier til foreløbig Underretning.

Ærbødigst og venskabeligst
Malling.

s. 63

Fra F. C. Petersen.

München d. 28. Aug. 1817.

At Deres Brev af 14de Jul. ^{*)} var mig hjertelig kiærkomment, følger af sig selv, og jeg bevidner Dem min bedste Tak derfor. — Her i München er der en sand Skat af Indretninger for Videnskaben og Kunsten, og, som De veed, ikke faae udmærkede Mænd. Det er ikke mueligt i kort Tiid at see Alt, naar man vil noget mere end blot see; dog har jeg Gud skee Lov den Egenskab, at kunne lade berømte Mænd i Roe, og berømte Samlinger useete, naar de ikke nærmere angaae mig; hvorvel jeg dog ikke gandske vil sætte mig i Classe med den Englænder, der, efterat han ved sin Ankomst til en vis Bye havde faaet den Underretning, at der ingen Mærkværdigheder var, udbrod: Herren være lovet! og blev der skere Uger. — Mine vigtigste Bekiendtskaber her ere: Schlichtegroll, Jacobi, Schelling, Thiersch og Niethammer. Jeg har al Aarsag at være tilfreds med min Modtagelse, og vi Danske synes ingenlunde at have forspildt den Agtelse, hvori vi fordem stode; hvortil den Agtelse, vor Konge paa Congressen har erhvervet sig, vistnok ikke lidet bidrager. — Med Thiersch har jeg gjort et meget interessant Bekiendtskab, og er i hans Huus som hjemme. Til Jacobi havde jeg gaaet, om De end ikke havde opfordret mig dertil. Han har modtaget mig paa det venligste, og da jeg nogle Dage ikke havde været hos ham, har s. 64han ladet mig spørge, hvorfor jeg ikke var kommen igien. Uagtet han er 76—77 Aar, og »tu og da lider af Svagheder, er han dog meget opvakt, deeltagende og fuld af Interesse for Videnskab og Kunst. Han kiender Alt, hvad der er oversat af Oehlschläger, og taler med megen Kierlighed derom, især om Correggio, Slutningen undtagen, der overhovedet ikke synes at behage. — Schelling havde jeg forestillet mig endeel anderledes. Dersom De, uden at kiende ham, kom sammen med ham i et Selskab, vilde De neppe have nogen videre Tanke derved, end at det er en temmelig i sig

indesluttet Mand. Dog glæder det mig at erfare, at han stedse med Iver arbejder paa en omfattende Fremstilling af sit System. — Den godmodige Schlichtegroll er den redebonne Tjenstvillighed selv. Et Beviis paa hans Deeltagelse for vort Norden, ja selv for det nordligste Norden, haaber jeg at medbringe i en Plan, der, tænker jeg, vil finde Deres og Andres Bifald. — Steffens er her paa et Par Dage; paa Svadas Vinger skøver han en Tour om i Thdskland. Feg har gandske fundet ham, som jeg altid har hørt ham beskrives hjemme.

Naar Alt gaaer vel, haaber jeg at være tilbage midt i October. Min Hjemkomst tænker jeg mig allerede dagligen med den inderligste Glæde.

Deres
F. C. Petersen.

s. 64

*Fra Fru Rahbek.
Den 8de November 1817.*

Hvor gierne vilde jeg ikke i Dag, som i Fior og for 11 Aar siden, mundtlig have bragt min Lykønskning, og glædet mig atter, som i Fior, ved at see den for 11 Aar siden i Spiellerup saa eensomme og forladte Onkel nu omgivet af saa kiære og elskelige Væsener; men Vinden blæser saa koldt, og jeg lider af en Svindsots-Dimmel, der allene vilde Deere nok til at s. 65fængsle mig til den varme Stue, om end ikke mangfoldige andre uangivne Svagheder gjorde denne Fængslen nødvendig. Men uagtet dette, og uagtet jeg er et dumt Dyr, der ikke har kunnet finde paa en Geburtsdags-Foræring til den Onkel, der med sin velsignede Fanny altid saa nydeligt betænker Lilie-Maanedens nittende Dag^{*)}: uagtet alt dette kan jeg dog ikke undlade den kiære Pligt, i det Mindste i et Par Krage-Ord at bringe min Lykønskning. Alt hvad jeg har at sende, er en lille fattig Bouquet fra min Have; desværre, at jeg ikke selv tør vove mig derud, thi saa havde jeg dog kunnet sinde nogle bedre Blomster, uagtet „Grækeren“ nyelig har afplyndret Haven til en Krands til Luther, som siden Reformationsfesten hænger her paa min Væg over Dem, fordi De for 12 Aar siden selv sagde til Jomfrue Ruhe, at han — Luther — var „meget bedre end De“^{**)}.

Jeg vil ikke plage Dem med mere Kragestof for denne Gang, men slutte med den Forsikkring — der vel egentlig er ufor nøden — at jeg paa denne Dag af mit inderste Hierte ønsker alt Godt over Dem og Deres.

Egernet hilser Dem hierteligst, og jeg beder, at De vil lade Guldsnittet paa dette Papiir bøde paa den skrækkelige Krageskrift, og hilse Fanny og Joachim tusinde Gange fra Deres Dem ganske hengivne Niece

K. M. Rahbek.

s. 65

*Fra Mynster til Fru Rahbek.
3 Dec. 1817.*

Kiere, gode Niece!

Dersom jeg i Gaar eller i Morges havde havt et Øiebliks Tiid, skulde Deres Bud vist ikke være bleven affærdiget uden et Par Ord, som havde sagt Dem, hvor ondt det gjør s. 66mig, at De endnu altid er syg og lidende. Og dersom de mange Bomme ikke vare, som Forretninger og Veir lægge mellem Kiøbmagergade og Bakkehuset, skulde De vist snart see mig selv. Men da Østenvind og Directioner og Commissioner neppe saa snart ville tillade dette, saa maa dette Brev paa mine Vegne trykke Deres Haand, og sige Dem, at jeg er ingen udeeltagende Onkel. — Deres Forlangende om Prædikenerne^{*)} kan jeg ikke strax opfylde, da de to første allerede — paa Manges Opfordring og næsten Tvang — ere i Bogtrykkerens Hænder, og de tre sidste snart skutte samme Vei. De vil altsaa snart faae dem læseligere, end de hidtil have existeret. Ganske med min Billie er det just ikke, at jeg nu maa udgive disse Prædikener med færre Omarbejdelser, end jeg vilde; men det er dog bedre, at Noget skeer, om end ufuldkomment, end slet Intet.

5

Fanny hilser Dem hierteligst, og takker dem tusinde Gange for Jydepottens etrusiske Roser. Joachim besinder sig vel, men er dog et lille Skarn, thi han har revet Deres sidste Brev itu.

Deres
I. P. M.

s. 66

Fra F. Sodelin.

Wasa 28. july 1817,

Högvördige och vidtberömde Herr Doctor!

Det skall måhända förvåna Herr Doctorn, att emottaga dessa rader från en aflägsen ort och af en okänd hand ; men att de icke misshagligt upptagas, derom förvissas mig mitt eget hjerta. Äfven jag har helgat mina kräfte och vill med Guds Nåd alltid använda min lid till det vigtiga och heliga ändemål, för hvilket Herr Doctoro lefver. Med känsla af en prästmans heliga kall och med öfvertygelse af hans förmåga, att, understödd af kraften af Jesu Ande, kunna väcka människohjertat för sin sannskyldiga bestämmelse , och genom Evangelium återföra det till Gud renadt och styrkt, känner jag i min Svaghet det högsta helios, att genom bref göra bekantskap med den vördnadsvärde Man, hvars skrifter jag läst med så mycken välsignelse och s. 67styrka och tröst för min själ. Äfven till oss i den aflägsnare trakten af Norden hafva Herr Doctorns predikningar kommit; i förening med en trogen medarbetare i Jesu Gårdar har jag ofta läst dem med den saligaste känsla, och äfven i mina offentliga föredrag följt dem med en verkan hos mina Åhörare, hvarföre jag välsignat den redliga Författarens varma nit och djupa religiösa Ande.

Må det tillåtas mig, att omnämna den rena glädje, hvarmed jag skall emottaga de återstående delarne af detta predikoverk, hvilket jag önskade vore det mönster, hvarefter alla unge Medtjenare arbetade för Guds sak.

Sjelf ännu mycket oerfaren och svag i det kall, som allt ifrån barndomen utgjort mina tankars saligaste tanke, hoppas jag, att de bekymmer, dem jag nu i detta afseende nedlägger i Herr Doctorns sköte, måtte af den Christliga vänskapen delas. Det tröstefulla och lärrika i den tanken, att Gud är vår Fader, har alltid varit ett af de ämnen, vid hvil ka min själ hvilat med så mycken hugsvalelse och uppmuntran, och hvilket jag önskade att i sin hela vidd afhandla för mina Åhörare. Under min bekymmerfulla ungdom så ofta ledd och upprätthållen af Guds vårdande Allmakt, har jag ofta nog riktat min tanke och min omhugsamliet åt detta ämne, men med en följd, som gjort mig missnöjd äfven med mina redligaste försök. Jag har nemligen i min föreställning betraktat detta ämne 1) såsom tröstefullt, ty a) Gud sörjer för mig såsom Fader, b) Gud förlåter mina synder, icke bevekt af mina tårar och böner, men i grund af den Förlossning, som i Jesu Christo skedd är, c) skall såsom en Fader återkalla mig, sitt i verlden vandrande barn, till det rätta hemmet hos sig, 2) såsom lärorikt a) att emottaga allt med den hugsvalande visshet, med den undergifna förtröstan, att Gud såsom Fader vill mitt väl, b) att icke genom Synder oroa och bedröfva Hans Faderliga hjerta, och att c) ställa min vandring så, att jag såsom ett återlöst och helgadt barn må hamna i Hans s. 68sköte. — Så har i min ofullkomlighet jag tänkt mig delta heliga ämne, och bland alla de försök deröfver af andra, som jag kunnat öfverkomma, har intet uppfyllt hvad mitt hjerta längtade att njuta af denna saliga tanke. Måhända afhandlas detta ämne i någon af de väntade Delarne af Herr Doctorns predikningar; det er detta, som min själ högeligen önskar, och jag lägger derföre i Christendomens namn en bön på Herr Doctorns hjerta.

5*

Ytterst anhåller jag på det ömmaste och i kraft af den Lära, som förenar oss såsom Bröder och Vänner, hvarhelst vi böje våra knän i det stora Jesu namn, att detta bref icke måtte misshagligt emottagas — det är hjertats stilla utgjutande för en aktningvärd Fader, hvars råd den oerfarna ynglingen betarfvar. Med känslor af högaktning och tillgifvenhet har jag äran att vara

Högv. Herr Doctorns
ödmjukaste tjenare,
F. Sadelin,

philos. Magister och Collega vid Wasa Trivial-Schola.

s. 68

Fra Samme.

Wasa, d. 14 Mars 1818.

Högvördige och höglärde Herr Doctor!

Med glädje emottog jag det efterlängtade svaret på mitt bref, och får så väl derföre, som för de meddelade hugnande upplysningar, aflägga min tacksägelse, och tillika i den Christliga vänskapens namn ännu bedja om en uppmärksamhet åt dessa rader.

Den Religiösa Anda, som nu så allment synes lifva Nationerna, måste väl vara ett lyckligt förebud till någon stor och vigtig förändring bland dem. Regenterna sjelfva, långt ifrån att blygas öfver den korsfäsla, samlas med glädje kring det kors, som utgör Deras enda hopp och styrka, och Undersåtarna, trådande med glädje i Deras spår, bekänna med förtröstan sin Frälsare. Vi se alltid våra s. 69kyrkor fyllda med andäktiga Åhörare, för hvilka det är ett behof att höra Christendomen förkunnas; ofta skåda vi äfven rörelser, heliga rörelser hos den Församling, som uppträtt i Herrans Helgedom. Och dock är Christendomen så litet verksam bland oss.

Man har knapt lämnat Templets gårdar, der man kände sig så rörd, förr än den mäst straffbara lättsinnighet fyller hjertat och sködar från läpparne. Christlige Vän! huru skall denna ostadighet förekommas? Huru skall man som Religions-Lärare kunna väcka det rätta fromma sinnelag, som på jorden mognar för evigheten? Ofta har jag inför den församling, der jag uppträtt, utgjutit hela mitt hjerta — Allt hvad ömheten och kärleken äger af rörande och bevekande, Allt hvad Christendomen äger kraftigt och väckande, har jag efter min svaghet använt — man var rörd, men det goda hade ingen rot, det var hellebergets snart framskjutande brådd, som lika snart i brist af närande vätskor visnande nedföll till jorden. Skall då människohjertat alltid förblifva den otacksamma åker, som förkastar hvarje odlarns möda? — Misströstande har jag ofta uppträtt paa det heliga rummet — det enda, som upprätthöll mig, var tanken på den Gud, som låfvat, att gifva näring och lif åt de frön, som sås i Hans gårdar; men falla icke solens milda strålar fåfängt på klippan, ingen växt gror efter dem opp ur dess ofruktbara sköte? — Väl tror jag, att mycket i vår Gudstjen st skingrar en väckt andakt — dertil räknar jag icke blott de kungörelser, som från Höga Öfverheten och Dess ombud uppläsas, utan äfven enskiltas ofta löjliga efterlysningar, och stabud, hvilka ofta utgöra en hel timmas arbete för den af sin själs spänning och rörelse redan udmattade predikanten. Med synderlig fröjd har jag derföre förnummit, att Doctor Hagberg vid Riksdagen i Sverige föreslagit Stånden dessa publicationers uppläsande efter Gudstjensten. Huru stor del qvarhålls icke af Församlingen, hvilken dessa alldeles icke angå? och Communicanterna skola med ögat på sin Frälsare, med s. 70 tanken på Hans dyra Försoning, hvars minne de nu så högtidligen skola begå till sin styrka och tröst, störas af dessa inblandade verdsliga afsigter. Man kunde väl säga, att detta alldeles icke bör tillhöra dem — men det som fyller deras öron, verkar ju äfven på själen. Det synes ju äfven onaturligt, att så blanda åndeligt och verdsligt om hvartannat; man går ju icke i kyrkan för att höra hvad som skall föryttras på den eller den auction; man vill der vinna det andeliga goda, icke dessa jordens håfvor, som utbjudas hvarje annan dag af veckan. Lyckliga stund, då denna ännu behöfliga reform inträffar i vår kyrka!

Rysliga äro äfven de brott och laster, som här utöfvas — då jag eftersinnar den högra syftning, som Religionsföredragen vunnit på dessa sednare 10 åren, under hvilka de ifrån en torr, kraftlös Moral öfvergått till ömma, veckande framställningar af Jesu lära, måste jag höpna, att finna Christendomens Ande så litet kunna motarbeta tidohvarfvets icke blott lättsinnighet, utan äfven lastbarhet. Allt hvad vi göra för den goda saken, förstöres genom det bland vår almoge så öfverhand tagande Bränvinssupandet. Denna last griper, lik den giftiga roten, allt mer omkring sig och dess verkningar äro rysliga; det är i utbrodden af rusets sanslösa villa, som våra Bröder mogna för de beklagansvärda fängelserna, och för de ännu förskräckligare straff, dem tiden icke kan fatta. Hvad kan Religions-Läraren göra för att sätta en gräns för detta vanhedrande begär, åt hvilket människan öfverlemnad är värre än den vildaste tiger? Uppllys mig häruti, aktningvärda Vän ! välsignande skall jag emottaga de råd, som gifvas, och i hoppet till Gud, denna oförtrutne Vakare öfver sin sak bland människorna, vill jag använda dem. Eller — trösta mig dermed, att det gifves på jorden någon osynlig Församling bland den synliga hopen, som knäböjer vid Försoningens Altare. Kanske uppträder annorstädes någon prest med mera glada og saligare känslor — lycklig han, ty han ropar icke forgäfvets I

s. 71 Herr Doctor! må mitt nit för den sak, för hvilken jag vill lefva på jorden, ursäkta min vidlöftighet; jag vet, att den vördnadsvärda Man, med hvilken jag nu talar, med glädje går att sträcka sina kunskaper och sin erfarenhet äfven åt aflägsnare trakter, och jag finner en hugsvalelse, att uti detta heliga ämne få meddela mina bekymmer, mitt hopp och min fruktan med den redliga, som vill det goda, och utgjuta mitt hjerta, såsom inför en trogen Vän.

För den erhållna Disputation tackar jag förbindligast — hvarje sådan gåfva är en dyrbar vinst för min själ, och en hugsvalelse efter mödans stunder. I det hopp, att min afsigt icke misshagligt upptages, sänder jag en afskrift af mitt tal vid Jubelfästen; emottag det såsom ett bevis på min högaktning.

Gärna önskade jag att ifrån Danmark erhålla några Homiletiska verk; men okunnig om de, som förtjena att ägas och förut engång bedragen af en Commissionär, som tog 50 procent mer för hvarje bok än den kostade, tager jag mig friheten att anmoda Hr. Doctorn om erhållandet af några goda Predikoverk. Måne icke Liebenbergs, Clausens m. fl. arbeten förtjente att läsas, och med hvilken tillfredsställelse skulle jag icke läsa de Predikningar, som vid Jubelfästen hållos. Kapiten Strømsten, som lämnar detta bref, har låfvat att godtgöra för de Böcker, han erhåller, och Herr Doctorns besvär kan endast min varma tacksamhet vedergälla. Var derföre god och låt upphandla åt mig de bästa Predikningar, Skriftetal, och annat occasionelt, hvilka jag helst önskade att få inbundet. Finnes på Danska någon bok, som afhandlar umgånget med sjuka och dödsfångars beredelse, så är den mycket — mycket kärkommen, och för öfrigt allt, som leder till en praktisk Christendom. Må Hr. Doctoro icke misstycka en främling, som påträngar sig Hr. Doctorns vänskap, och som alltid faller til besvär.

Alt framgång måtte följa hvarje Hr. Doctorns bemödande för Jesu sak, och at Hans ära mer og mer må utbredas i människornas hjertan och i deras lefnad, det är s. 72 den önskan, hvarmed jag slutar detta bref, under försäkran om den högaktning, hvarmed jag har äran att vara

Högv. Herr Doctorns
ödmjukaste tjenare,
F. Sadelin.

s. 72

*Fra Mynster til Fru Rahbek.
Kbhvn., 19 Oct. 1818.*

Hvorledes det end gaaer mig, og hvor lidet jeg end er istand til at tænke ordentligt, uden paa Eet^{*)}, kan jeg dog heller ikke glemme at tænke paa Dem i Dag, og kan ikke lade Dagen sluttes, uden dog i disse Ord at have sagt Dem, at jeg ogsaa i denne sørgelige Maaned ønsker Dem alt Godt, og at det gjør mig ondt, slet Intet mundtlig at kunne sige Dem. Vær forvissat om, at, hvor bedrøvet jeg end er, har jeg dog hverken tabt Tro, Haab eller Kierlighed, og at med disse vinder jeg mig vel frem igien til bedre Tider. Gud velsigne Dem! — Tænk lidt paa mig!

Deres
I. P. M.

s. 72

*Fra Fru Lonise Hegermann-Lindencrone.
Citadellet, d. 10de Febr. 1819.*

Hvorledes skal jeg noksom takke Dem, kiære Ven! for Deres Brev?^{**)}. De har vist ikke tvivlet om, hvor inderligt vi alle have følt og deelt de tunge Slag, som rammede Dem, vores saa højt ærede og saa kiære Lærer og Ven. Og hvorledes kunde De da have nogen Slags Undskyldning at gjøre mig; tvertimod maae jeg erkiende Deres sædvanlige Godhed deri, at De, uagtet alle Deres Forretninger, og alle hine sørgelige Hindringer, dog har ofret saa meget af Deres Tid til at sige mig saa mange gode Ting: Ord, som ere værd at opbevare og lægge paa Hiertet, og som ogsaa skulle blive giemte der.

s. 73 Min bedste Tak for Deres Forsikring om at jeg lever i Deres Erindring; og sandelig! jeg har ogsaa stolet derpaa og gjør det bestandig. Jeg veed, at Enhver maae gaae sin afstukne Vej, og har selv erfaret, at tilfældige Omstændigheder ofte kan sætte Skranker, som man hverken kan eller tør sprænge; men jeg veed ogsaa, at der er Noget, som ikke bindes eller hindres af nogensomhelst udvortes Omstændighed, og derpaa grunder sig min faste Tillid til Deres bestandige Venskab for os.

Jeg indseer fuldelig, hvor træffende og grundede Deres Anmærkninger ere over det fejlagtige i mit Stykkes „Plan“, og skal stræbe, saa meget som jeg formaaer, at benytte dem og forandre det derefter. Det kommer mig for, at det vanskeligt vil kunne sammentrækkes til mindre end fire Akter; dog maaskee, naar jeg først faaer Tid at tage fat paa det, og bortskiære de vilde Skud hist og her, jeg vil finde det lettere. for Resten er det vist nok, at Handlingen, endog saaledes som Stykket er nu, kun afdeeler sig selv i fire Akter; men det gaaer mig som Momus i Holbergs Prolog, jeg har en Forkiærlighed til Fem-Akts Stykker, og som velbemeldte Momus siger: Et Skuespil paa fire Akter forekommer mig som en Vogn paa tre Hiul. Imidlertid — il faut passer par là.

Endnu engang: Min inderligste Tak for al Deres Ulejlighed, for Deres Venskab og Godhed! ogsaa for den fordeelagtige Dom (ikke smigrende, thi Deres Bifald smigrer ikke min Forfængelighed, men glæder mit Hierte) over Udførelsen af Stykket. I den Anledning tænkte jeg paa, at der staaer i Madame Staëls Biographie, at hun engang udrød: „Hvad det er sødt at blive roest!“ Saa besynderlig som denne naive Tilstaaelse forekommer mig, naar den forstaaes ubetinget, saa sandt er det med Indskrænkning; thi Bifald af dem, vi respectere, maae dog unægtelig opmuntre og begeistre til det Gode.

Jeg beder de bedste Hilsener bragte til Deres Frue, ligesom min Mand og alle de Andre hilse paa det hengivneste.

Deres hengivneste og forbundneste
Louise Hegermann-Lindencrone.

s. 74

*Fra I. L. Heiberg.
Paris, d. 12te December 1819.*

Herr Doctor!

Deres ærede Skrivelse af 16de November har jeg rigtig modtaget. Mere end det mig meddeelte Afslag bedrøvede mig den Vildfarelse, hvorpaa det især beroede, da De nemlig syntes at staae i den Formening, at jeg vilde træde ind i den diplomatiske Carriere^{*)}. Denne Plan, som jeg vel for flere Aar siden har havt, har jeg alt for længe siden aldeles opgivet, da Erfaringen har viist mig, at der i Danmark blot vælges Adelige til at figurere ved Legationerne, og at det uden dette Requisit eller særdeles Protection ikke er muligt at komme nogen Vei i Carrieren. Da jeg nu næsten er ligesaa berøvet Protection som adeligt Blod, har jeg

tænkt, at det var bedst at lade den Grille fare; og det undrede mig, at De endnu kunde troe mig beilende til en diplomatisk Post, efterat jeg har tiltraadt en literair Udenlandsreise, understøttet med kongeligt Stipendium. Jeg havde rigtignok i mit Brev til Dem ^{**}) udtrykkeligen undgaaet at nævne mit zoologiske Studium, fordi jeg nødig omtaler mine Arbejder, førend jeg har bragt dem, eller troer at have bragt dem, til en vis Modenhed. Nu erfarer jeg af et Brev fra min Moder, som jeg modtog forleden, at hun i en Samtale, som hun har havt med D. H., har forekommet mig ved at fortælle Dem om mine Planer og Udsigter. Det Svar, som De har givet hende, er i enhver Henseende trøstende og behageligt, og det viser mig, hvormeget jeg tør stole paa det Venskab, hvormed De bærer mig. Den Maade, hvorpaa De troer jeg kan opnaae mit dobbelte Ønske, Understøttelse af Communitetet og Ansættelse ved Universitetet, skal jeg nøie følge. Ved en besynderlig, ufrivillig Overensstemmelse mellem Deres Raad og min Handlemaade, er allerede s. 75 mit Skrift udarbejdet paa Tydsk, og saa gedt som færdigt. Forelæsninger har jeg endnu ikke hørt, fordi det ikke er nødvendigt her, hvor de Lærdes Skrifter ere trykte, og alle Musæer og Kabinetter offentlig tilgængelige. Jeg har altsaa ikke kunnet belægge den hosfølgende Ansøgning med de Attester, som De har forlangt. Fra Kabinetforstanderen kan jeg let skaffe en saadan; men jeg troer. De vil bifalde, at jeg istedenfor har sendt Prof. Reinhardt et Udtog af mit Skrift, som jeg smigrex mig med at ville være en bedre Attest end Kabinetforstanderens, der i det højeste kunde bevidne, at jeg ofte var kommen i Galleriet, men ikke om jeg var gaaet derfra med Nytte. — Jeg behøver ikke at sige Dem, at ei blot et forønsket, men ogsaa et hurtigt Resultat er mig af Vigtighed. Med Tillid til Deres gode Villie og Overbeviisning om, at denne vist ogsaa maa have den Indskydelse, som den fortjener, overgiver jeg min Ansøgning i Deres Hænder. —

At Baggesen først skal spise ude om Torsdagen, og derpaa reise om Onsdagen, er en meget pndseerlig Combination, som dog efter hans Maneer ikke er overraskende. Men i høieste Grad besynderligt er det, at man i Kjøbenhavn har troet at gjøre en national Fest for Thorvaldsen, idet man udelukkede derfra een af Nationens nationaleste Digtere. Som saadan hørte han dog med dertil, og der er en Slags Contradictio in adjecto indløbet ved hans Udelukkelse. Dette er omtrent ligesaa klogt som de 12 Paragraphers Paastand, at „han burde udrøddes af Literaturen“, ligesom det stod i menneskelig Magt at betage ham den Plads, han eengang har erhvervet sig. Det synes mig, at Baggeseens Modstandere gjøre sig skyldige i alle de Feil, som de bebreide ham, og det er saa meget utilgiveligere, som de have hans Exempel for Øinene, og just ville bekjæmpe hans Svagheder.

Jeg forbliver med Høiagtelse
Deres hengivne og forbundne
I. L. Heiberg.

s. 76 Det vil maaskee interessere Biskop Münster at erfare, at jeg meget ofte seer Hans Correspondent, Biskop Grégoire, som er en intim Ven af min Fader.

s. 76

*Fra Fru Rahbek.
Bakkehuset, den 8de Novbr. 1820.*

Kiæreste Onkel!

Jeg har ingen classisk Afhandling at sende Dem, som den, De sidst sendte mig, da De sendte „det Bedste, De havde, ved den Bedste, De har“. Jeg kan ikke selv indfinde mig, og mit Egern, skiøndt det sender Dem Hilsener af saa velmenende et Hjerte som mueligt, er ikke indrettet til at gjøre Kunster med paa Fødselsdage. Jeg sender Dem da kun nogen „Pflanzenpöbel“ („so nennt Matthisson die vulgair Blumen“), for at vise Dem, at min Have dog endnu saa sildig paa Aaret kan frembringe lidt Blomster til denne Dag. Jeg har desværre ikke engang lidt vulgair Frugt at lade følge med; og af mit Pap og Klister etc. tør jeg Intet byde Dem.

Har jeg da slet Intet at byde? maae jeg spørge mig selv, og Gud være lovet, at jeg kan svare: jo! Jeg har et kiærligt, varmt, taknemligt Hjertes uforanderlige Hengivenhed, hvortil ogsaa Faa, jeg turde næsten sige intet Menneske har større Adkomst end De, som har styrket mig i mine bedste Bestræbelser, og har trøstet mig i mine dybeste Sorger, naar mit eget Hjerte vilde fordømme mig, med den meest lægende af alle Trøstegrunde: „at Gud er større end vort Hjerte, og kiender alle Ting“. Ja, Han kiender alle Ting, ogsaa mit Hjertes Taknemlighed mod Dem; han hører mine Ønsker for Dem og de kiære Væsener, han har skiænket Dem, paa denne som paa alle Dage. Men ogsaa De veed og kiender mit Sindelag imod Dem; derfor behøves der heller ikke mange Ord imellem Mennesker, der have heel og fuldkommen Tillid til hinanden. Heller ikke kan Ordene blive meget bevendte, naar man hvert Øieblik afbrydes, og naar Stine staaer ynkeligt s. 77 og venter. Tag derfor tiltakke, og lev saa vel, som det ønskes Dem af

Deres
taknemlig hengivne
K. M. R.

*Fra Brøndsted.
Rom, 23 Febr. 1821.*

— Deres kjære elskelige Broders Fragment af Lovtalen over Daniel Ransau^{*)} var mig overmaade velkommen. Uagtet jeg kjendte lidt til dette Stykke i Forvejen, rørte det mig paa flere Steder fast til Taarer. Den Sandhed, Klarhed og grandiose Eenfoldighed, hvori de skjønnede Tanker deri paa mange Steder fremtræde, mindede mig om det Slægtskab, som, al uendelig Afstand og Forskjellighed i Tid og Rum uagtet, er forhaanden i den aandelige Verden imellem ædle Sjæle — en højst trøstende, højst opmuntrende Erfaring! Jeg troer ikke, at de antike Forfattere (ved idelig Læsning og umiddelbar Nydelse) havde stor Deel i den kjære O. H. Mynsters Dannelse; og dog turde jeg paatage mig at opvise flere Steder hos Xenophon og hos Tacitus, der ere tænkte og stillede ligesom nogle af de bedste i dette mærkelige lille Skrift. — Tak ogsaa for de smukke Ord, De selv tilføjede.

Iblant de yngre Kunstnere, som for nærværende Tid ere her i Rom, holder jeg især meget af Freund. Han bliver en meget duelig, meget solid Kunstner. Den Model, i overnaturlig Dimension, af en af de 12 Apostle, han fuldbragte kort før Thorvaldsens Hjemkomst til Rom, har megen Fortjeneste; deslige den sidste Figur (en Eurydice, som bides af Slangen), han paa Prindsens Forlangende modellerede efter et tidligere (meget svagere) Forsøg af ham selv. Foruden ved flittig Stræben i Konsten udmærker Freund sig ogsaa ved en s. 78grundærlig, solid og mandig Tænkemaade og Vandel der gjør ham elskelig for alle de Landsmænd, han omgaaes, især for Thorvaldsen og mig. Vort Fædreland kan vist vente sig noget Fortrinligt af denne brave unge Mand. Naar De seer vor fælleds Ven Etatsraad Collin, da meddeel ham disse mine sande Ord om Freund. Det kunde maaskee fernøje ham at erfare min Mening om en yngre Mand, hvem Collin ærligen har hjulpet frem ved Anbefalelse og paa anden Maade. — Jensen har vel mindre ejendommelig Opfindelse end man kunde ønske, men han prætenderer heller ikke anden Fortjeneste end den, han er paa den allerbedste Vej til at opnaae, nemlig af en fortrinlig Copist. Hans sidste Arbejde, en fuldendt Copie i Originalens Størrelse af Rafaels Mesterværk: Madonna del Fuligno, er lykkelig fortreffelig. Det glæder mig, at denne skjønnede Copie kommer til Danmark; jeg troer, at Kongen kjøber den efter Prindsens Forslag. — Vor kjære elskelige Thorvaldsen lever vel og ganske paa den gamle Fod; der gaaer sjælden nogen Dag forbi, at jeg ikke er hos ham eller han hos mig. Jammerskade, at man i Kjøbenhavn tumlede ham saa meget omkring med alskens Gjæsterering og Adspredelse, saa han ret egentligen ikke fik Tid til at udsøge sig en værdig Danneqvind til Hustrue. Jeg havde saa vist haabet denne lykkelige Forandring i Thorvaldsens Stilling, af hans Rejse til Danmark. — Siden hans Hjemkomst har Thorvaldsen mæst beskæftiget sig med adskilligt Nødvendighedsværk, som han maa have fra Haanden, inden han tager fat paa sine større Arbejder. De fem Buster, han sidst har udført: Kejser Alexanders, Prinds Schwarzenbergs, Kronprindsen af Bayerns, Prinds Christians og Gemalindes ere højst fortreffelige; de trende sidstnævnte lignende indtil Forbavselse. Thorvaldsen har bedet mig at sende Dem hans hjerteligste Hilsen.

Jeg selv lever for saa vidt vel, at jeg er frisk og har nok at vare paa. Imidlertid har jeg til ingen Tid af mit Ophold i Rom været indrettet saa lidt efter eget Ønske (non s. 79meis auspiciis), som i disse sidste Maaneder. Her er altfor megen Adspredelse og Tummel i denne Vinter. Endskjøndt jeg en Maanedes Tid var syg i Napoli, arbejdede jeg dog meget mere i de tre Maaneder, jeg var der, end jeg har udrettet (nemlig for mit eget Studium) i de tre sidste Maaneder siden min Hjemkomst til Rom. Jeg udgav i Napoli sidst i November et lidet Skrift paa Italiensk, som har gjort megen, maaskee ufortjent Lykke baade der og her. Gjenstanden er den interessante, hvormed jeg fra Syracus tilskrev Biskop Münster; mit Skrift er ret egentlig mit Brev til Biskoppen, men meget mere udført og forøget. Dets Titel: *Sopra un iscrizione Greca scolpita in un antico elmo di bronzo rinvenuto nelle ruine di Olimpia in peloponneso, con alcune notizie sopra l'isola d'Itaca etc.*, 32 Sider i 4to. Man har givet udførlige Anmeldelser af dette lille Skrift i den Romerske Giornale Arcadico i December 1820, i den Napolitanske Giornale Encyclopedico for Octoberkvarteret, og andensteds. Det, som amuserer mig meest ved de Anmeldelser deraf, som hidtil bleve mig bekjendte, er Vedkommendes Roes over min Italienske Stiil, som om den Ting var værd at snakke om, og som om andre Oltramontanere, f. Ex. Winckelmann og Zoëga, ikke havde gjort det meget bedre. Den, der læser Latin med den Lethed, som jeg skylder min Fader og Prof. O. Worm, maatte være lovlig flan, hvis han ikke snart lærte at stille Italiensk sammen, om ej med Skjønhed, dog med grammatisk Rigtighed. Men de ellers saa talentfulde sydlige Nationer ere forunderlig tungnemme til at lære Sprog. Jeg kjendte engang to Italienerne, begge meget opvakte Mennesker, der toge sig for at lære Tydsk, og spurgte mig stundom tilraads for denne Hensigt, som de ogsaa, omsider, opnaaede i det Mindste indtil en vis Grad af Færdighed; men jeg maatte tit lee over den store Alvor, hvormed de sad og prikkede flere Dage over det, mig syntes man maatte kunne lære i saa Timer, over deres Grimacer for at udtale Ordene og hyppige Udraab: *dio mio, quanto è difficile!*

s. 80Min sidste Rejse blev meget frugtbar paa mangehaande Udbytte for min Kundskab, men jeg længes efter at kunne fuldende de Undersøgelser, jeg saa heldigen havde begyndt paa Sicilien, og som den skrækelige Tummel i Palermo hindrede mig i at fuldføre. Saa snart det paa nogen Maade bliver mig mueligt, vender jeg did tilbage. Jeg ønskede saa gjerne at tilføje som et Tillæg til mit Værk over Grækenland en Samling, i tvende livraisons, af Sicilianske Erfaringer over de græske Monumenter, med Revision af dette

smukke Lands antiqvariske Litteratur og Angivelse af Hvad endnu der kunde være at udrette. Selv de, enten slet ikke eller ikkun slet undersøgte. Ruiner ere meget interessante, f. Ex. Tyndaris', Alæsa's (det nuværende Tusa) og Cephaloediums. — Nogle af mine kjære Venner (iblant disse min hulde Svigerinde) forekaste mig stundom min ualmindelige Mobilitet (uncommon mobility, som Lord Guilford kalder det), min Lyst til at færdes og tumle omkring; men dette forekommer mig snart, som om man vilde fortryde paa, at Skomageren syer Skoe, snart som om Nogen vilde forekaste en Kortsynet, at han gaaer med Brillen. For det Første er det mit Haandværk (og jeg elsker min Haandtering) at see Oldtidens Gjerninger, saa vidt skee kan, med mine egne Øjne; og dernæst føler jeg — ak, hvor dybt! — at jeg aldrig er hverken friskere eller flittigere, end naar jeg en Deel af Dagtimerne har færdedes vidt over Bjerg og Dal for at see noget Smukt, somhelst af den uforlignelige Græske Oldtids Minder. Hvad jeg, saaledes animeret, om Aftenen nedskriver, bliver altid bedre og sandere og livligere, end Hvad jeg ellers kan udfinde, naar jeg trykkes af den Nødvendighed at blive paa det samme Sted. Da overfalder mig ofte en piinlig Følelse af uudsigeligt Savn, smertelig Forlængsel, som Tanken om mine tre smaa Børn ikke mildner, tvertimod forhøjer. Jeg elsker vel mine Børn, men ikke saa højt som det hulde Væsen, der beskæftiger mine Tanker uafadelig — jeg hengav mine Børn og Alt hvad jeg ejer, alle mine Samlinger til sidste Blad for, hvis det var s. 81 Guds Villie, at være med den Elskelige, som forlod mig. Denne smertelige Følelse dulmes ikke hos mig ved aandelig Virksomhed; ogsaa legemlig Virksomhed, stærk Bevægelse er mig fornøden, og jeg befinder mig aldrig bedre eller smertefriere end paa Rejser, især af det Slags, man plejer at kalde fatiguante *).

Brøndsted.

s. 81

Fra Laub.

Frørup, d. 22 Septemb. 1821.

Kun to Linier skal sige Dig, min evig kiære, troefaste Ven (huld og troe og elskende, som Han, jeg ikke skal finde her!), at jeg haaber i næste Uge at være hos Dig i Kiøbenhavn. Fader og Moder ledsage, vil Gud, deres Søn, som skal i Roeskilde Skole. Du skal omfavne os, see vort Barn, og velsigne ham. Det kunde synes allermindst fornødent at bryde min Stumhed nu. Men jeg kan ikke reise fra Frørup og staae for Dit Ansigt, uden dog een Gang først at have sagt Dig: at Dit Venskab er mit Livs Lyksalighed, og bekiendt Dig min Synd, som Du kiender — og bedet Dig om Din Tilgivelse, som jeg allerede har. Jeg siger ikke: bevar mig Dit Venskab. Det gjør Du. Men: Gud hielpe mig at blive Dig og Din Broder værd!

Din
Laub.

s. 81

Fra Fru Gyllembourg.

Christianshavn, d. 29 Jan. 1822.

Med stor Fornøielse opfylder jeg herved det Løfte, jeg gav, ikke at beholde „Nina" tre Dage i min Væрге, forinden jeg presenterede dette aandelige Barnebarn for den Mand, hvis s. 82 Bifald jeg vist veed, er eet af de høieste Ønsker, min Søn gjør for dette Barn. Deres Høiærværdighed er den Første, der seer det, mig selv og Bun\$*\$en undtagen.

6

Naar en Upasselighed, som i disse Dage forbyder mig at gaae ud, tillader det, tager jeg mig igjen den Frihed, af og til at hente mig Raad eller Trøst hos D. Høiærv. I de senere Tider har virkelig Tanken om Haab, Trøst og Taalmodighed i mine Forestillinger knyttet sig til den om Deres Ord; thi saa ofte — mangengang Dem selv uafvidende — har jeg i disse fundet det Raad og den Beroligelse, som jeg forgjæves har søgt hos mig selv eller i min Omgivelse.

Deres
inderlig forbundne
Thomasine Gyllembourg.

s. 82

Fra Heiberg.

Kiel den 12 September 1822.

Herr Doctor!

Det har særdeles meget smertet mig, at jeg ikke fik taget Afsked med Deres Høiærv. før min Afreise fra Kiøbenhavn. —

Overbringeren af dette Brev er Herr Holmbo fra Christiania, en Dyrker af de orientalske Sprog. Paa en Reise fra Paris er han kommen her igjennem. Han har Breve fra Grégoire til Biskop Münster, og ønskede tillige meget at gjøre Deres Høiærv.'s Bekjendtskab. Jeg har saa meget hellere villet bidrage hertil, som jeg dog ønskede en Leilighed til at fortælle Dem om min Ankomst hertil, og om mine første Beskjæftigelser, hvorvel jeg dog hidindtil ikke har meget at fortælle, eftersom alt endnu er mig temmelig nyt. Med en Slags Velvillie er jeg vel i det hele bleven modtaget af de herværende Professorer. Hvorvidt de dele denne Følelse med Studenterne, kan jeg endnu ikke vide, da mine Forretninger endnu ikke ere begyndte. Mit Otium har jeg anvendt til at udarbeide en dansk Grammatik paa Thdsk. Om saa Dage vil der blive begyndt at trykkes paa den. Den er efter en s. 83splinterny Plan, og som jeg haaber, er det ikke blot Nyheden, der udgjør dens Fortjeneste. Denne Bog agter jeg at lægge til Grund ved de Forelæsninger, som jeg allerede har anmeldt over det danske Sprog, betragtet fra den almindelige Grammatiks Synspunkt, og sammenlignet med andre, beslægtede Sprog. Denne Gjenstand haaber jeg vil have almindelig Interesse ogsaa for dem, der mindre bekymre sig om det danske Sprog. Faaer jeg altsaa ikke Tilhørere i Vinter, og kommer følgelig mit Collegium ikke istand, da er Skylden i det mindste ikke min eller mit Æmnes, men maa tilskrives den Slendrian, ifølge hvilken Studenterne sædvanlig ikke bekymre sig om at lære Dansk, førend om Sommeren, som det sidste Halvaar, der umiddelbar foregaaer Examen. Da imidlertid hiin Forelæsning vil blive temmelig abstract, og ikke tør eller practisk nok for rigtig at lære Sproget, saa har jeg tillige anmeldt et Collegium over den samme Gjenstand mere practisk behandlet, og forbunden med Læse-, Tale- og Skriveøvelser. Jeg har slet intet Haab om, at begge Forelæsninger ville komme istand. Kan jeg blot faae Tilhørere til det første Collegium, da vil jeg være meget tilfreds for i Vinter. — Dette er omtrent alt, hvad jeg har at fortælle D. H. Jeg haaber, at De deraf seer, at det, i det mindste fra min Side, ikke mangler paa Iver for at fremme den Sag, man har anbetret mig.

— Min Moder anbefaler sig i Deres og Frues Erindring, og jeg selv henlever

Deres Høiærværdigheds ærbødige Tjener,
I. L. Heiberg *).

s. 83

*Fra Ingemann.
Sorøe, d. 31 Octbr. 1822.*

Ærb. P. M.

Først en venlig og taknemmelig Hilsen fra den unge akademiske Planteskole hernede, hvorover De vist med os har s. 84 nedbedet Himlens Velsignelse, og som med Guds Hjælp ogsaa med Tiden vil blive Dem, og Enhver, der med kjærlig Omhu vanger derover, til Velsignelse og Glæde. Indretningen synes nu allerede at være kommen i ret god Orden og Gang. Hvad der først laae mig paa Hjertet, saasomt jeg var kommen i Rolighed hernede, var at bringe de Morgen-Lovsange i Stand, hvormed De i vor sidste Samtale var saa god at overdrage mig et høist kjærkomment og vigtigt Hverv. De gamle Morgenpsalmer af Kingo og Brorson opsøgte jeg først, for, om muligt, ved en vaersom Forandring af enkelte nu stødende Udtryk, at faae dem anvendelige til vort Øiemed, uden at de derfor skulde tabe Noget af den Aand og Hjertelighed, som gjennem de forældede Former saa umiskjendelig tiltaler os. Men enhver nok saa lempelig Forandring syntes mig en Synd mod det ærværdige Gamle, og vilde man desuden, som nok til Hensigten blev nødvendigt, forkorte Psalmerne, vilde det blive et Flikværk, hvormed Ingen kunde være tilfreds.

6*

Da jeg imidlertid i min nye Stilling hernede ofte har følt mig i en saa lykkelig Stemning, at jeg selv ofte har følt Trang til at prise Gud for Lyset og Livet, saa er det ligesom kommet af sig selv, at, hvad jeg skrev, blev Morgenpsalmer. — Syv korte Lovsange, een til hver Morgen i Ugen, troer jeg at være det meest passende Antal, naar man ved Andagten vil forebygge det Mekaniske i daglig Gjentakelse, og det overfladelige Indtryk af altfor megen Omvexling. Saadanne 7 Lovsange, til forskjellige bekjendte Psalmemelodier, de fleste paa 2 Vers og ingen over 3 Vers, har jeg idag gjennem Directoren tilstillet Directionen, for at de, hvis de fandtes passende og Øiemedet værdige, med Directionens Tilladelse kunde foranstaltes samlet aftrykte og uddeelte blandt Eleverne. Gjerne vilde jeg ved alle de Dage, hvortil christelige Erindringer knytte sig (især Torsdagen og Fredagen), have hentydet derpaa i Lovsangene, men dette kunde neppe skee uden at disse Søgnetage derved fik et saadant Helligdags-Anstrøg, som kun tilhørte s. 85de store Festdage, der egentlig ere hine Erindringer helligede. Derfor har jeg kun ved Søndagen taget Hensyn derpaa, og valgt Løverdagen til Dødens Erindring, som den Dag, paa hvilken Christus laae i Graven, og som Modsætning til den følgende ugentlige Opstandelses-Sabbath *).

Hermed Levvel og endnu engang ret hjertelig Tak baade for hvad Academiet i Almindelighed og jeg i Særdeleshed skylder Deres virksomme og kjærlige Aand.

Jeg forbliver med Høiagtelse og Ærbødighed

Deres hengivneste
B. S. Ingemann.

s. 85

*Fra Steffens.
Breslau, d. 1sten May 1823.*

Lieber Mynster! Ohne allen Zweifel wirst du dich wundern, nach so unbegreiflich langer Zeit einen Brief von mir zu bekommen. Sey nicht böse, dat ich dir deutsch schreibe. Ich habe meine Muttersprache keinesweges vergeten; aber, wenn ich schnell, wie ich denke, schreiben will, ist mir das Deutsche natürlicherweise geläufiger.

Es ist nun lange, sehr lange, seit ich etwas Ausführliches aus meinem lieben Vaterlande erfuhr. Je älter ich werde — ich bin Morgen 50 Jahre alt und meine Haare sind grau — desto lebhafter erwacht die Sehnsucht nach dem Lande meiner Jugend — „Nr. 8“^{**}), lieber Job, ist mir unvergetlich. Ja, soll ich dir's gestehen, fast krankhaft ist die lebendige Sehnsucht, nach Kopenhagen zu reisen, euch, ihr Lieben, Theuren, die noch übrig geblieben sind, noch einmahl zu sehen, euch zu sprechen, zu umarmen. Auch ist mein fester Vorsatz^{\$\$}, wenn Gott mich s. 86noch ein Paar Jahre leben läßt, auf einen Sommer Urlaub zu nehmen, und über Stettin nach Kopenhagen zu reisen.

Lieber, treuer Freund! obgleich ich nun seit 16 Jahren Weniges von deiner Lage, und immer nur mittelbar, erfuhr, nichts schrieb, habe ich dennoch die lebendigste Gewitheit festgehalten, dat du mich fortdauernd liebtest. Ja, ich habe dir geschrieben, für dich geschrieben, denn ich wollte dir die Stellen meiner Schriften zeigen, die aus einem wahren Gespräch mit dir entstanden sind. — Ich bin leider noch wie immer, und ich glaube kaum, dat du mich sehr verändert finden würdest. Fortdauernd heftig aufgereggt — innerlich in beständiger Rührung, ja Erschütterung — ganz von der Gegenwart ergriffen — alle Fehler sind feststehende Typen geworden. Ob es Menschen giebt, die aus eigener Kraft sich anders zu gestalten vermögen, das weit ich nicht, dieses aber wohl, dat ich mich nicht unter diesen rechnen darf. — So nun immer in die gährende Mitte einer groten Bewegung hineingeriten, blieb mir selten die Freiheit, mich nach der Ferne thätig zu wenden. Die Sehnsucht war da, war mächtig, aber ich vermochte Nichts gegen die Kraft der eindringenden, geistigen wie äuterlichen, Ereignisse.

Ist es eine Ermüdung nach einem mühevollen Kampf nach allen Richtungen, ist es das Alter, welches sich meldet und mächtig wird, oder ist es das tiefe Gefühl, dat ich einsam stehe unter den Brüdern, seit der le^{\$\$}te, mir der liebste, mein innigster Freund wie mein Bruder^{*)}), die Erde verliet — was mich gewaltsam nach der alten Heimath hindrängt, als wollte ich mit alter Anstrengung noch um mich versammeln, was Gott mir übrig liet, als wollte ich, indem ich die alten Töne wieder vernehme, den Wiederhall der auf ewig Verstummten ebenfalls erkennen?

Ich schicke dir mit diesem Brief eine kleine Schrift^{**}), die eben in diesem Augenblick die Presse verlaten hat. Sie s. 87kann dir vielleicht dadurch interessant werden, dat sie, in Verbindung mit der Schrift über die gegenwärtige Zeit, den „Carricaturen des Heiligen“ und der Anthropologie, meine innere Geschichte enthält. Zwar, indem ich sie lese, finde ich sie unendlich kalt, unbedeutend, kaum eine Spur von dem, was ich sagen wollte. ES ist ein Kampf gegen einen theuren Freund, von welchem ich auch durch andere Streitigkeiten getrennt wurde, ohne dat er je aufhören soll mein Freund zu seyn — gegen Schleiermacher. Ich fand diesen Kampf sehr nothwendig. Die Angriffe gegen Scheibel, von welchem in der Vorrede die Rede ist, gingen aber nicht von Schleiermacher aus, sondern von dem hiesigen Consistorio und einem Prof. Schulz. So gering nun auch die Schrift seyn mag — du wirst das nur schwach Angedeutete verstehen, und ich würde mich freuen, wenn du diesen Kampf gegen die gefährlich gesteigerte, und bis zur höchsten Speculation ausgebildete Subjectivität des christlichen Glaubens billigen solltest.

— Ihr habt mich — ich glaube, es sind schon ein Paar Jahre her — zum Mitglied der Academie der Wissenschaften ernannt. Ich weit es, du und der brave Sibbern waren die Hauptpersonen dabey. Ich erfuhr es durch einen Brief von dem le^{\$\$}teren, den ich (es ist freylich stark) noch nicht beantwortet habe. Die Ges^{\$\$}lschaft findet sich wohl durch mein hartnäckiges Stillschweigen beleidigt, sie sieht es wohl als eine Geringschät^{\$\$}ung an — und dennoch ist Nichts gewisser, als dat diese Wahl mir im höchsten Grade wohlthuend war, dat ich darin eine Art Triumph erkannte, die mich aufs Höchste erfreute. Fast schäme ich mich dich zu bitten, diese späte Aeuterung meines Dankes noch laut werden zu lassen. —

Oft komme ich mir, in diesen le^{\$\$}ten Tagen, als ein Einsamer vor, der eben aus einem groten, verworrenen Gewühl, in welchem er fortdauernd thätig sehn mutte, heraus kam. Auch hatte das Schicksal der Universitäten, das Unglück so vieler jungen Männer, welches sich immer drohender näherte, meine Stellung, zuerst durch mein Verhältnit zur Regierung, s. 88dann eben in der allergefährlichsten Epoche als Rector, noch zule^{\$\$}t als Exrector, aber als derjenige, der mit diesen verworrenen Sachen am meisten bekannt war — meine Thätigkeit fast krampfhaft in Anspruch genommen^{*)}).

Aber ich sehne mich nach Ruhe. — Der redliche Mann kann sich — zwischen demagogischen und monarchischen Umtrieben — nur zerdrücken lassen; und oft ist es mir, als wenn der Wahnsinn das Geschlecht immer mächtiger ergreift, und es ist, als wollte der Fanatismus aller Zeiten und aller Arten einer jeden Zeit zugleich mit voller Gewalt losbrechen. Gott behüte uns!

Aeuterlich ist freilich hier Alles still, während die drohenden Gewitterwolken aus der Ferne hervorbrechen —

In meinem Hause lebe ich ruhig und glücklich. Meine Frau ist mir theuer — meine Tochter — Clara — ist schon 17 Jahr alt, und ich danke Gott dafür, er wird sie ferner leiten — sie hat, so lange sie lebt, mir nur Freude gegeben, nicht eine trübe Stunde. Wenn ich ihre stille, ruhige, jungfräuliche Weise, ihr ganzes anspruchloses Wesen betrachte, und es mit meinem wild bewegten, stürmischen Leben vergleiche, dann ergreift mich unwillkürlich eine unendliche Wehmuth; es ist mir, als wäre sie dazu da, um zu versöhnen, was mein Eifer, wenn auch wohlmeinend, zerstörte, und es scheint mir, als verdiente ich das Glück nicht. In wenigen Tagen wird sie — nach einem 5jährigen fortdauernden Religionsunterricht — eingesegnet, und ich werde das Abendmahl mit ihr geniessen. Der Augenblick steht vor mir wie ein Durchgangspunkt für mein ganzes Leben, wie ein großer, unergründlicher Reinigungsproceß, dem ich mich mit Zagen und Freude, zitternd und hoffend unterwerfe!

Auch mein Brudersohn ist ein sehr guter Knabe, und ich hoffe das Beste von ihm. — Ein Unglück ist, daß ich gar nicht lernen kann mit Geld umzugehen. Du irrst dich aber, wenn s. 89 du glaubst, daß ich verschwende; ich lebe äusterst eingezogen — die lärmende Gesellschaft ist mir zuwider. Nur zweimahl wöchentlich versammeln sich Studierende, wenn sie an einem Gespräch, wie es bey uns herrscht, theilzunehmen verstehen, zum Thee bey mir. Ich könnte diese Erheiterung — auch reisende Gelehrte und Andere finden sich oft ein — nicht wohl entbehren.

— Nun hast du einen langen Brief — und einen gedruckten, noch längern, bey welchem ich sehr oft an dich dachte — von mir, und ich erwarte nun auch einen wenigstens eben so langen von dir. Es wäre hart, wenn du nicht antworten wolltest, lieber Job! Seitdem die Sehnsucht nach meinem Vaterlande so lebhaft in mir erwacht ist, bin ich in der That hier drauten, als wenn ich eben seit einigen Monaten Kopenhagen verlaten hätte, und stündlich mit Ungeduld auf Nachricht von meiner lieben Heimath wartete.

Wie du lebst, und deine Frau, und wie viele Kinder du hast, und wie Alles in dem alten Kopenhagen steht — wünsche ich zu witen — Auch, wenn du magst, etwas von deinem innern Leben, und ob wir uns geistig nahe stehen, oder ob die Fluthen der geistig bewegten Zeit auch uns von einander entfernt haben. Ich glaube, — nein, lieber Freund! ich weit es gewit: Du kennst Ihn, der der Weg ist und die Wahrheit und das Leben — du warst nie so von Ihm entfernt, wie ich es war —

Dann von den Freunden — Wie erschrack ich, als ich — erst sehr spät, erst nach einem Vierteljahr aus der Zeitung erfuhr, daß dein Vater^{*)} — mein lieber, treuer, redlicher Wohlthäter — gestorben war — Ich fühlte mein Unrecht, und dennoch war die Zeit nicht gekommen, die mich mit euch wieder in Verbindung bringen sollte — Ist sie je\$\$*t da? Kann das lange zerrissene Band wieder angeknüpft werden? Oder kam ich zu spät zur Besinnung?

s. 90 Oluf^{*)} war schon lange Professor — mein Gott! ich verliet ihn, als er noch ein Knabe war. Von Allem, von dem Literarischen, von Oehlenschläger etc. etc. wirst du wenigstens Etwas schreiben müten. — Dein Schwiegervater war vor einigen Jahren in Deutschland; aber nach dieser polnischen Ecke kommt kein Mensch. —

Behalte mich lieb — lieber Freund!
Dein treuer
Steffens^{**}).

s. 90

*Fra Brøndsted.
Genf, d. 29 August 1823.*

Tak, hulde Ven, for Dit særdeles velkomne og interessante Brev af 22. April, som jeg modtog i Florenz i Julii Maaned. — At Directionen saa gunstigen udvirkede mig den omskrevne Forlængelse af min Permission, var mig meget behageligt; den var mig og fornøden, thi jeg har Mere at vare paa, end man lettelig forestiller sig, inden jeg kommer til Danmark.

Jeg befinder mig allerede siden 5 Uger i denne behagelige og smukt beliggende lille By. Endskjøndt Genève er en s. 91 ganske anseelig Stad, faldt mig Ordet „lille“ af Pennen; ej ganske med Uret; thi naar man har levet længe i Rom, somhelst med de Affectioner, der meest sætte mig i Bevægelse, da forekommer fast enhver anden Stad, selv med større Menneskevrimmel, heel besynderlig liden, og fuldt vel har Du Ret i Hvad Du yttrede i Dit sidste Brev: at det nok er en maadelig Handel at bytte Capitolium bort for Louvre. Jeg længes

allerede, unter uns gesagt, umaneerlig efter Rom; men vær kun ikke bange for at jeg vender om igjen (som en Mand fra Kjøbenhavn fordem, efter Sigende, vendte om igjen til Hamborg, der han, to Stationer ind i Holsteen, fik at høre om en god Postej i et Vertshuus paa Jungfernstieg), jeg er til Lykke ikke meget sentimental af mig, og veed med Vished, at jeg, som Du skrev, gaaer i mit lovlige Ærinde. Jeg skal nok gaae Nord paa, og tænker, volente Deo, at Du skal faae mit næste Brev enten fra Stratbourg eller fra Paris. Alligevel tilstaaer jeg, at Meget minder mig alvorligen om, at jeg forlod „det skjønne Land" — »il bel paese, ch'Appennin parte e l'onda circonda e l'Alpe« —. Om et ganske andet aandeligt Klima minder det f. Ex.: at her i denne vakkre og rige Stad befinde sig pro tempore, summa summarum, tre antike Sculpturværker, af hvilken Du endydermere billigen kan fraregne de to, efterdi jeg har medbragt dem (mine Bronzer fra Heraklea eller Grumentum) — det tredie og eneste antike Sculpturværk her af nogen Vigtighed er en smuk Faun i Marmor, som en herværende Patricier, Duval, erhvervede i Stockholm efter den med Rette berømte Billedhugger Sergel, som havde erhvervet den vakkre Statue i Rom; — læg hertil en Gruppe af Canova (for Resten Noget af det Bedste, han har gjort) som tilhører en riig Mand her, og som forestiller en Adonis, der lader sig caressere af en Venus, og en Jagthund, der, meget upassende, snuser bagved: saa har Du det hele Genfer Sculptur-Museum. — I Maleriet er man lidt bedre faren. Nysnævnte Hr. Duval har meget smukke Cabinetstykker af Nederlandske Mestre, og hans Broder har en anden s. 92lignende Samling; men disse Smaating fylde Sind og Tanke, naar man nys kommer fra Romerske Gallerier, omtrent som en græsk Nadvere, jeg engang i Pyrgos bivaanede, bestaaende af Ost og Brød og Oliven og Viin med Beeg i, fyldte to sultne Engelske Maver, som med en strygende Vind ankom til Morea fra Zante, hvor de vare vante til roastbeef og Plumbudding samt stærk Zantioter- eller Madeira-Viin.

Imidlertid maa Du ikke troe, at jeg her er ilde faren eller misfornøjet — tvertimod. Her er et ganske taaleligt Bibliothek, hvor jeg i Mag kan revidere mine Ting; jeg har et særdeles godt Instrument i min pene lille Stue, og en dejlig stor Sø udenfor at svømme omkring i. Jeg har fuldkommen fundet, hvad jeg især her søgte, nemlig nogen Hjælp for min temmelig maadelige franske Stiil — om hvilken min gode Ven Puerari siger, at den er altfor dristig, enddog mig synes, at den er frygtsom nok — og desuden overmaade megen Velvillie og Forekommenhed hos mange dannede og respectable Mænd. Iblant disse vil jeg især nævne den dygtige Olding Prof. Pictet, Mr. de Candol, berømt som Botaniker, Mr. de Favre, hvis skjønne Bibliothek jeg hellere valgte end hans Gruppe af Canova; Historikeren Sismondi; en Hr. de Serre, som er kyndig i mange Ting; samt den gamle Bonstetten, en elskværdig behagelig Olding, der ofte besøger mig, og hvis Samtaler ganske ere som hans Skrifter, fornøjelige, temmelig instructive, lidt overfladiske 2\$\$\$. Men intet Bekjendtskab har her mere fornøjet mig end den fine, opvakte og talentfulde Greve Capo d'Istria's — et Pragtexemplar af en Græker, i denne Benævnelses bedste Betydning. Han har, som bekjendt, paa Wiener-Congressen gjort Schweis\$*er-Cantonerne, og Genève i Besynderlighed, meget betydelig Tjeneste, og lever her, optaget som Borger af Genf, i en Stilhed, der er hæderligere for ham, tænker jeg, da visse Folk ikke vilde gaae hans Vej, end hans Plads i Kejsercabinetet havde været det, hvis han havde føjet sig efter visse Folk. Jeg troer ikke, at noget fornuftigt Menneske, som omgaaes Cap. d'I. i nogen Tid, kan tvivle om s. 93denne udmærkede Mands redelige Hensigter. Hans Klarsenhed, fine Tact og skarpe Omdømme har ofte frapperet mig. Det forekommer mig, at han ynder mig meget; dette, og især at hans Ansyn af vore kjære Grækeres Anliggender stemmer saa ganske overeens med mine Erfaringer og Meninger, fornøjer mig naturligviis. Jeg har, paa Anmodning, forelæst ham et Par af mine Udarbejdelser over Grækenland, som have meget behaget ham. Jeg har det Haab, at denne talentfulde og udmærkede Mand engang i Tidens Fylde vil gjøre sit skjønne, miskjendte og mishandlede Fædreland stor Tjeneste.— Udenfor personlige Forhold har Intet her mere glædet og vederqvæget mig end den Tilfredshed, som her fast ethvert Ansigt udviser, og den fulde Frihed, som Enhver nyder til al tale, læse, skrive og gjøre Alt, hvad man med Anstændighed vil. Den herværende ikke alene fysisk, men ogsaa politisk sunde Athmosphære vederqvæger end mere, naar man nyligen forlod den beklummede Spionluft i Mailand og den Schwerenothsspektakel af de mange fremmede barbariske Krigsknægtes Trommen og Piben og Heilighedonnerwetterkreuzsaperments- Staahej. Disse fremmede Krigsknægte og alt det medfølgende oltramontanske, aandelig og legemlig kluntede, Slæng og Pak forholde sig til Milanernes store og skjønne Stad omtrent som de Iglar, Herodot et Sted omtaler, til Krokodilen; de suge sig fast i hans Kjæver og Gane, og det store Dyr kan ikke selv skaffe dem bort. Herodot omtaler og et vævert lille Dyr, som han kalder Ichneumon, der stundom kryber ind i Krokodilens Svælg og hjælper ham af med de ubudne Gjæster — Hvor finder Italien sin Ichneumon til Hjælp imod alskens Blodsugere!

Hvilken Vederqvægelse for ethvert godt Gemyt, naar man nyligen forlod et Sted, hvor Ingen er tilfreds (faa Kjæltringer undtagne) at befinde sig atter i Omgivelse af lutter glade og tilfredse Mennesker. Schweis\$* er vist, efterat den nye Foederal-Indretning er traadt i sin fulde Kraft, et af de meget saa lykkelige Lande i vor miserable og forknyttede Verdensdeel s. 94Her er intet Hof fuldt af Løgn og Ondt og Bagvaskelse, Intrigue, Ødselhed og alskens Uhumskhed; ingen Pfaffer, som bedumme og besnære Næsten og forføre hans Hustrue; ingen overflødige Krigsknægte, der træde godt Folk paa Tæerne (stundom paa Nakken) og opæde Jordens Afrgrøde og Frugterne af Næstens Flid; ingen unyttig Civil-Armee af Embedsmænd, der opæde hvad den militaire levned, og gaae derpaa, som Hippeldanz, op paa Comptoirerne, for der i Mag at stange deres Tænder. Den første af de fire Syndiker (vil sige: Republikens eller Cantonens øverste Magistratspersoner) har lidet over 400 Species aarlig, Gage, som er ham nok til al extraordinair Udgift, som hans anseelige Embede kan anledige, da Republiken gjør Regning paa, at hvo som vælges til Syndicus, ikke lever af Staten, men af sit Eget. Afgivterne igjennem alle Næringsfag ere saa overordentlig ringe, at det har forbauset mig (jeg troer,

at en Bompunge af 3 sols pro persona ved Byens Porte efter Kl. 10 om Aftenen indbringer Mere, end hvad Halvparten er af Geneve-Cantonens Grundskat); ingen besværlig Toldrulle; intet trykkende Reglement mod Contrabande hindrer Industrie og Handel etc. etc. Den velgjørende Virkning af saadan Tingenes Orden i denne lille Stat er da og, som naturligt, ikke allene en almindelig Tilfredshed, men og en almindelig Aisance, en, især naar man kommer fra Italien, højst paafaldende Velstand igjennem alle Klasser. Jeg har ikke seet en eneste Betler i Genève. Man har sagt mig, og jeg seer det for mine Øjne, at Hundreder af Borgerfamilier, som Uhrmagere, Fabrikantere og Smaahandlende, have deres nette smaa Landhuse med Hauge og lidt Jord til et Par Køer 2\$\$., hvor henud de jævnlig drage med deres Familier i smaa Eenspændervogne, der, for hine Aarsagers Skyld, fornøje mig langt mere at see paa end hvilkensomhelst kejserlig sexspændt Guldskarm (hs. kejserlige Exmajestæts, Hr. Iturbidos ikke undtagen — denne „møjjet smukke" Mand ager nu omkring i Toscana, efterat det blev ham for snævert i Mexico, hvor ellers, efter Sigende, skal s. 95være Rum nok). — I Begyndelsen af denne Maaned, det var 5—7 August, dampede jeg afsted (mig synes ikke, man kan kalde det at sejle, uden Sejl, med en Dampbaad) herfra over Søen til Lausanne, for at bivaane en sand Nationalfest, som skifter aarligen Locale, en stor »Concert Helvétique«, i Cathedralkirken. Man gav adskillige Stykker af Rossinis Oratorium: Moses, og et andet Oratorium: Christus paa Oliebjerget, af Beethoven. Dette Sidste, som jeg ikke kjendte, fornøjede mig meget. Dagen derefter gaves paa Theatret en profan Concert af mange, tildeels gode Stykker, og Festligheden endtes med et Bal paa Theatret. Alt hvad musicalsk er fast i hele Schweiz bidrog Sit til denne Fest. Udførelsen, enddog jeg har hørt den bedre andensteds, var meget god. Choret i Kirkeconcerten bestod af henved 400 Sangere og Sangerinder. Hvad som mere end alt det Øvrige ved denne Fest glædede og rørte mig, var den frie og ærlige Adfærd, den almindelige Tilfredshed, den gjensidige Velvillie, den kjække og patriotiske Tone, som var udbredt over det Hele. O det lykkelige Helvetien! — Hvilke Frihedens Frugter ere og hvilke Trældommens, det har man i Genève ret for Øje ved et rapprochement af geographiske Forhold. Man seer hine i dette venlige lille Land, hvorhen man vender sig, skjønnere, for Enhver, som forstaaer at skjønne, end Hesperidernes gyldne Æbler; og Trældommens Galdæbler, dens Torne og Tidsler har man nok af, naar man blot gaaer et Par Skridt over Grændsen ind i Savoyen. At der fra visse Kanter skeles til disse smaa Staters Lykke, forstaaer sig selv — thi hvor paa Jorden var et Eden uden Slange? men Hr. v. H—r^{*)} og et Par andre Intriguantere, Despotismens og Pfafferiets Lejesvende, ere brændemærkede med offentlig dyb Foragt, ikke mindre (hvilket er mærkeligt) iblant selve Catholikerne, end i de protestantiske Cantoner. Bonstetten har fortalt mig en Anekdote, som er snurrig nok: da Hr. v. H—r nylig s. 96var gaaet over til catholsk Bekjendelse og befandt sig paa et Landsted i Nærheden af Bern, kom en Bonde, som havde været i Bern, didud for at tale med ham om andet Anliggende. Hr. v. H. spurgte ham: „Nun, mein lieber Amsel, was sagt man in Bern von mir?" — A.: Es ist halt nit viel Gut's was de Lüet in Bern von Euch sagen thuen — Wollt Ihr es aber witen?" — H. Eh, nun! warum nicht? — A. Sie sagen, dat de Paabst a Huhrenkind gekriegt hat; sie woll' ihm aber schon in der Wieg' den Hals umdrehen".

Nu vil jeg gaae lidt tilbage i Tiden for at fortælle Dig Et og Andet om min Rejse fra det kjære Rom hertil. Den 31te Maj sleed jeg mig omsider løs fra levende og døde Venner. De Sidstes Navne ere legio; iblant de Første var det mig især smerteligt at forlade Thorvaldsen og Tenerani og Freund. Af dette mærkelige Billedhugger - Kløverblad er Thorvaldsen ophøjet over min Roes, Tenerani behøver den ikke; men hvad Freund angaaer, da tør jeg love Collin og hver ædel Dannemand, som interesserer sig for dette fortreffelige Menneske og sande Kunstner, megen Løn og Ære og Glæde af ham. — Med den gode Candidat Holm, som fulgte mig hertil, tog jeg Vejen over Siena til Volterra, hvis hetruriske Museum meget interesserede mig, og derfra til Florenz, hvor jeg fik nok at gjøre et Par Ugers Tid, da jeg vilde gjenemsee Gemmesamlingen og lade Et og Andet tegne. Der havde jeg den store Glæde atter at samles med min kjære Lunzi^{*)}, hvis, jeg kunde næsten sige altfor store Kjærlighed til mig og daglige Omgang, først i Rom og siden i Florenz, var mig til sand Trøst og Vederqvægelse, da hans Ankomst til Italien just indtraf til en Tid, da jeg var sorigfuld over min elskværdige gamle Faders Død og bekymret for min Moder. Hvor ofte talte vi atter om Dig og Dine, om Bakkehuset, om Iselingen, om alle vore Kjære. Jeg vilde gjerne, at han skulde gaaet med mig til Paris, men det var ikke mueligt. s. 97Han forlod mig, eller rettere jeg forlod ham i Florenz, hvorfra han et Par Dage senere drog til Venedig og derfra tilbage til Zante. At jeg i Florenz jævnlig saae Frue Bombelles, forstaaer sig selv; jeg fandt hende ikke slet saa smuk som tilforn, men, hvilket er bedre, meget lykkelig paa hendes Viis. Bombelles er vist en respectabel og god Mand og ganske en Mand for Ida. Hendes skjønne Stemme har conserveret sig i dens fulde Omfang og Styrke, men i Musikens Studium som Videnskab og Konst (thi at den ogsaa er en Amusement, dette er en Tilfældighed, eller meget subaltern Egenskab ved denne som ved enhver Konst, endskjøndt den vel især paa Grund heraf dyrkes af de Fleste) har hun ikke gjort den mindste Fremgang. Til Lykke kan hendes Mand nogenlunde accompagnere hende paa Claveret, ellers vilde hun være ilde nok faren selv ved Udførelsen af den lettere Societetsmusik. Hendes mimiske Talent udøver hun ogsaa heldigen. Mig synes, at baade B. og hans Frue ere rare Mennesker: deres Huus behagede mig overmaade. — Fra Florenz tog jeg Vejen over Livorno, hvor jeg havde Ærinde, og Pisa. Denne gamle Stads herlige Samlinger i Maleriet saae jeg denne Gang ret tilgavns; fremfor Alt Domkirkens og Campo Santo's Frescomalerier af de ældste Italienske Mestere; fortrinlige glædede mig Benozzo Gozzolis talrige Compositioner af Bibelhistorien; hvilken frugtbar elskelig og barnlig Phantasie! Det er ofte forekommet mig^{*)}, naar jeg ret i Tanken overvejede det 13, 14 og 15 Aarhundredes Væsen og Idræt og sammenholdt dem med vor saakaldte oplyste Tid, at vi have aldeles Uret i de almindelige Forestillinger baade om den Periode, vi kalde Middelalderen, og om vor egen Tids For s. 98trinlighed. Hvad bestemt Tendenz, ejendommelig Charakter og Bestræbelse angaaer, staaer

vor Tidsalder sikkerlig tilbage for mangen tidligere Periode, som man er tilbøjelig til at see ned paa som uvorren og halvbarbarisk; og dersom Benævnelsen Middelalder skal betyde en Tidsperiode, hvis Mennesker selv Intet ere og intet ret Originalt frembringe, men ikkun danne som en Mellemtid imellem to virkelige Tidsaldere (det er saadanne, som ikke bestaae af alskens Imitation og tumultuarisk Virvar, men som leve deres eget Liv og drive deres egen Dont), da synes mig, at just vor egen revolutionære, tumultuariske, efter Alting jagende og Intet ret Originalt frembringende Tid tilfulde fortjener dette Navn. Hvor tumler og kaager og gjærer det dog i Alting og overalt, saalænge jeg er til, uden at noget ret Sundt og Godt og Ejendommeligt hidtil frembragtes. At der af denne Gjæren og Tummel engang vil fremgaae noget Godt og Værdigt, det haaber jeg til Gud. Vore Børn eller Børnebørn ville maaskee plukke modne og sunde Frugter af det Træ, som vi plantede i Bitterhed og Møje og vandede med vore Taarer. Men dette Haab trøster ikke ganske, somhelst paa sidste Halvpart af Livets Bane. Man vilde ogsaa gjerne selv være lidt lykkelig, inden man dør. — Og hvad nu barbarisk Stof angaaer, ja da have vi sandeligen ingen Mangel — her et Exempel. Du veed, at den store ærværdige gamle Bygning, som kaldes campo santo, blev derved, at misforstaaet Guds frygt i 13de Aarhundrede med uhyre Møje og Bekostning bragte paa mange Skibe formeentlig hellig Jord fra Palæstina, belagde dermed en stor regulair Plads i rectangulair Form (i Nærheden af Domkirken) i Pisa, og omgav denne med 4 store bedækte Haller, hvis Mure ganske udmalede i fresco af Samtidiges og de to følgende Aarhundreders bedste Kunstnere, med talrige Forestillinger af den bibelske Historie. Saaledes blev Campo Santos indvendige Mure en i Sandhed christelig Lesche, et poecile (en στόα ποιχίλη) for christelig Kunst, og den bedste Skole for Studium af det 13de, 14de og 15de s. 99 Aarhundredes Malerie. Men det lurvede 18de Aarhundrede, det opblæste, forvorpne, forfængelige (det kaldte sig selv det philosophiske), som hverken brød sig om den hellige Jord, om Fædrenes Tro eller foregaaende Tidens kjærlige Flid og Kunst, forvandlede selve Hallerne eller den fiirsidige Muromgang til Gravsteder eller Emplacements for Gravmonumenter; og saaledes gjennembrødes og ruineredes paa det Infameste mange af de gamle Maleres herligste Compositioner, for i deres Sted at indmure Sarcofager og andre Gravmonumenter, meest af den fadeste og flaueste Smag, og til Amindelse af tildeels meget obscure Personer. Saaledes ruineredes f. Ex. »anno domini 1764« med Flid to store Compositioner af Giotto: Hiobs Historie, for at indmure det bestialske Monument, som Frederik II., kaldet den Store, lod sætte for Algarotti med Indskrift: »Algarotti, Ovidii æmulo (Ovids Medbejler i campo santo!), Newtoni discipulo Fredericus Magnus«, og en vis Billedhugger Bianconi fra Bologna, det Beest (thi saaledes kaldte Din geniale Broder deslige møjet smukke Folk), der gjorde dette formeentlig i græsk Smag udførte Marmorspektakel, græciserede end ydermere sit eget Navn, idet han underskrev sig AETK\$N E\$OJEI. — Hvilket er nu meest barbarisk, enten at Fædrene hentede hellig Jord fra Palæstina, og skaanede ingen Møje eller Udgift for at indhegne dette Klenodie med Marmorvægge og at pryde disse med bibelske Forestillinger, pragtfulde Frembringelser af Tidsalderens genialeste og dygtigste Kunstnere, — eller at det saakaldte philosophiske Aarhundrede nedhugger med Øxe og Muurbækkere hine kostelige Billeder, for i deres Sted at stille til Skue — det ækleste smagløseste Marmorgalimatias og Nonsens, som blot paa Grund af umaneerlig Hæslighed, al Localanmasselse fraegnet, fortjente med Steenhuggerhammer og Øxe at redigeres til simpelt Bygningsmateriale? — Fra Pisa tog jeg Vejen over Lucca, Massa og Carrara (som ligner ganske en lille arcadisk Bjergstad, og hvis Marmorbrud s. 100 meget interesserede mig) til det smukke Genua. Denne forud saa rige og mægtige Stad blev, som Du veed, solgt og forraadt af den Engelske Regjering til den Piemontesiske, med hvilken Genueserne omtrent ere ligesaa tilfredse som Majlænderne med de søde Østerrigere. Jeg saae mange herlige Ting i Genua; men Kronen af Alt var et stort Billede af Rafael og Giulio Romano (som de Franske havde slæbt til Paris) i Stephanskirken, forestillende den hellige Stephans Marthrie, alle Forgrundsfignere i Legemsstørrelse. At see tilgavns dette guddommelige Værk lønner allene en Rejse til Genua. — Herfra gik vi over Tortona (hvor det for Alvor begyndte at vrimle med Østerrigske Knecht-Ruprecht'er — uf!!) til Majland. Undervejs kom vi i Slæng med en Theater- Caravane af 8 Vogne med alskens Damer og Herrer og Ingen af Delene, Sopranos, Tenorer, Bassister, Poeter, Papegøjer 2\$\$. , og jeg fik Lejlighed til at repetere i Virkeligheden en Deel af Wilh. Meisters Lehrjahre. Paa en uhyre Trosvogn brækkedes et Hjul i Nærheden af Tortona, Elefanten kuldsejlede, og ud styrtede, hulter bulter, allehaande forgyldte Kongeog Dronningekroner, hedenske Offerapparater, med Altere, Præsteskjæg 2\$\$\$. 2\$\$\$. — Men nu har jeg ikke mere Papiir, derfor farvel for denne Gang. Jeg længes efter Brev fra Jens Møller. Meddeel ved Lejlighed ham og Collin og Carl Heger Et og Andet af dette Brev. Adler tilskriver jeg med det Første. — Jeg tvivler paa, jeg bliver færdig med hvad jeg her har for, inden Udgangen af denne Manned. I Stratbourg, hvor jeg maa see efter Et og Andet, bliver jeg en 14 Dage, saa jeg kommer vel først i Begyndelsen af November til det søde Paris; men der maa jeg sinde et langt Brev fra Dig. Hav den Godhed som snarest at besørge vedlagte Brev til min kjære Svigerinde. — Addio, kjære Ven! uforanderlig

7

7*

Din
hengivne
Brøndsted.

s. 101

Fra Fogtmann.

Sorøe, d. 2den Novbr. 1823.

Høiærværdige Herr. Doctor!

D. H. modtage herved min inderligste Tak for den Oprigtighed og Velvillie, hvormed De har sagt mig Deres Mening om min Lærebog i Religionen. Der lever ingen Mand i denne Tid, hvis Mening er mig mere vigtig end Deres; og derfor har det ogsaa beroliget mig meget, at De dog i det Hele bifalder min Bog. Men deraf følger ogsaa, at jeg ønsker noget nærmere at forklare mig om de Gjenstande, hvorved De har httret Betænkeligheder eller hvorimod De har gjort Indvendinger. Dog beder jeg indstændig, at De ikke vil ansee disse mine Forklaringer og Forsøg til Forsvar som Folger af Paastaaenhed, men at De med Velvillie vil modtage dem som Beviser paa min Lyst til at følge Sandheden.

Angaaende Læren om Treenigheden troer jeg selv, at dette er det sletteste Afsnit i hele Bogen; men jeg maa endnu tilstaae, at jeg ikke har kunnet givet det bedre. Min Hensigt ved Fremstillingen deraf var, dog at give Disciplerne nogen Forestilling om det, som stedse bliver en Hemmelighed for den menneskelige Fornuft; og jeg troer endnu, at man ikke bedre kan lede Menneskene paa det rigtige Spoer til at finde Ideen i denne hemmelighedsfulde Lære, end ved at lade dem holde fast ved den Forestilling — som dog unegtelig er sand, skjøndt den vel ikke er udtømmende —: at vi troe paa Gud Fader, som alle Tings Skaber, paa Gud Søn, som Gud aabenbaret i Sønnen, og paa Gud den Hellig Aand, som Gud, der virker med sin helliggjørende Aand. Jeg tilstaaer, at min Fremstilling alligevel ligesaa lidet har tilfredsstillet mig som Dem; men det forekommer mig meest at ligge deri, at jeg ikke nok har gjort opmærksom paa det Ubegribelige og Hemmelighedsfulde i denne Lære; thi jeg troer, at just det Hemmelighedsfulde er eet af de vigtigste Momenter i Treenighedslæren. Det er nemlig saare vigtigt, at Menneskene mindes om deres Uformuenhed til at begribe Guds Væsen, og at de s. 102ledes til Ydmyghed ogsaa i denne Henseende. — Krog-Meyers Treenighedslære, som han selv kalder „Skriftens Klassification af Guds Velgjerninger“ har aldeles ikke tilfredsstillet mig. Især støder det Udtryk, som ogsaa forekommer flere Steder i Bogen, mig meget: „Guds Søn forestilles“ i den hellige Skrift; thi deraf ville de fleste Læsere drage den Slutning, at det er kun en Forestillingsmaade, et billedligt Udtryk, og intet virkeligt. Derimod har jeg baade om Treenighedslæren og om mange andre Lærdomme hellere villet sige for lidet end for meget. Jeg har altid stræbt at lede Læserne til at indsee, at der i disse Lærdomme ligger virkelig og fattelig Sandhed; men jeg har hellere villet, at Læserne maatte føle, at de maatte lægge til, end at de skulde tage noget fra. Det er vistnok bedre f. Ex. at Tilhørerne føle: „det gaaer maaskee endnu strængere til, end Præsten præker“, end at de føle: „det gaaer ikke saa strængt til, som Præsten præker“. Men den sidste skadelige Følelse fremkalder man ofte ved at sige for meget, eller ved at sige noget Mistænkeligt. Med Hensyn hertil maa meget i min Lærebog bedømmes.

Den Opposition, som Deres Høiærv. har gjort mig i Henseende til Krog-Meyers Lærebog, har meest bekymret mig; thi dersom hans Lærebog var god, da hverken vilde eller burde jeg have skrevet en ny Lærebog. Men skjøndt jeg indrømmer, at K.-Meyers Bog er indholdsriig og i en vis Henseende vel udarbejdet, maa jeg dog efter min Overbeviisning og Erfaring paastaae, at det er ingen god — ut parcissime dicam — Lærebog eller Skolebog. Thi 1) ere Sætningerne udviklede og utydelige, 2) er Sproget for abstract, 3) er Fremstillingen saa tør og livløs, at Bogen ikke kan læses med Interesse, 4) er Sproget ofte affecteret (jeg beder, at D. H. til Prøve vil gjennemlæse § 122). — Et saadant abstract, affecteret og udviklet Sprog, som der findes i K.-Meyers Lærebog, synes mig allene tilstrækkeligt til at afgjøre, at det er ingen god Lærebog; thi uden at bruge Ordspil istedetfor Beviser, kan man vel sige, at en god Lærebog skal være s. 103god at lære — 5) er Fremstillingen, som sagt, flere Steder saadan, at Læserne maae troe, at Forfatteren blot fremsætter bibelske „Forestillingsmaader“, uden at man bør tillægge dem meer end en billedlig Betydning (saaledes især § 119). — Deres Høiærværdighed ville undskyldte, at jeg taler saa ligefrem og bestemt; thi Sagen synes mig vigtig, og jeg siger min Overbeviisning

D. H.'S Opposition mod mine Yttringer om Dictering finder jeg derimod beføiet og vel grundet; og jeg skal være betænkt paa at berigtige mine Udtryk desangaaende.

Endelig maa jeg endnu modsige D. H.'s Mening om Udeladelsen af Stykket om „de besynderlige Forholds Pligter“. Jeg indrømmer, at en Præst, der ikke taler som blot Lærer, me\$\$ som Sjelesørger og Opdrager for Livet og Evigheden, baade kan og bør i Konfirmand-Underviisningen omtale og indskjærpe Pligterne i de nævnte Forhold; ligesom Forældre kunne og burde gjøre det. Men en Lærer i en offentlig Skole, der betragtes blot som Lærer, og som nødes ved hele Indretningens Beskaffenhed til at see mere paa Kundskab end paa Følelse, ja ofte til at see allene paa den første, og som endelig ofte ikke er synderlig ældre end de, som han læser med — han vil vistnok i de allerfleste Tilfælde mere skade end gavne ved at behandle Pligterne i de Forhold, som ligge Enhvers Person nærmest, og som ofte ere forskjellige for enhver enkelt Person. Dersom en Lærer vil antage sig sine Discipler i den Henseende, bør han uden Tvivl gjøre det privatim, som Ven og Raadgiver. — Dog derom kunde være saa meget at sige, at jeg ikke bør tænke paa at kunne behandle det tilfredsstillende i et Brev; men jeg haaber at have sagt nok for at vise, at jeg ikke nder Grund har udeladt bemeldte Afsnit.

Til Slutning beder jeg endnu engang om Undskyldning, fordi jeg har foruleiligt D. H. med dette lange Brev.

Med særdeles Hengivenhed og Høiagtelse
ærbødigst
N. Fogtmann.

S. 104

*Fra Sibbern.
Østerbroe, 21. Martii 1825.*

Idet jeg sender indlagte Steffensiana tilbage, vil jeg tillige bede Dem, ret at tænke paa, om den Tanke at læse Aristoteles sammen dog ei var at udføre. Dersom vi som Tredie toge En, der kunde disponere ligesaa frit over sin Tid, som jeg, og derfor let kunde ombytte en Aften med en anden, samt et brød sig om at gaae forgjæves, naar De havde Forretninger, saa var Tingen vel gjørlig. Til Begyndelse vilde jeg foreslaae Bøgerne de anima og de øvrige psychologica, hvoraf jeg for en Deel Aar siden har læst det meste, med stor Interesse; derfra kunde vi gaae til Ethiken.

Ved denne Leilighed vil jeg bede Dem laane mig den Deel af Bipontiner-Udgaven af Aristoteles, hvori hans Rhetorica staaer. Overbringeren heraf kunde maaskee faae den med. Det er den lille Edvard I., som jeg allerede har skullet og villet bede Dem om at tillade at gaae et heelt Aar til Confirmation fra næste Halvaars Begyndelse af. Da han ei gaaer i nogen Skole, haaber jeg, han skal kunne blive ret ordentligt confirmeret, saa Confirmationen kan gjøre mere Epoche i hans Liv, end den som oftest gjør hos dem, hvis Forberedelsestimer til Confirmationen kun gjør et Tillæg til en Mængde Skoletimer, og som let komme til at tage dem som andre Skoletimer.

Ceterum puto Aristotelem a nobis conjunctim esse perlegendum. Naar kun en god Trediemand var funden. Poul Møller vilde være den bedste, hvis han havde Tid — Fogtmann, hvis han var i Byen. Jeg troer just ikke, at det første, vi skulde see paa, var at faae en Philolog.

Og hermed overlader jeg Sagen nu til Deres nærmere Betænkning.

Sibbern.

S. 105

*Fra Rahbek.
Bakkehuset, 28. Martii 1825.*

Kiæreste Mynster!

Endelig sender jeg dig med Undseelse og Tak dine „Characteristiker og Kritiker“ *) tilbage, dem jeg, om jeg ikke tager feil, i Spiellerup laante af dig, hvorfor der og endnu hænger noget Spiellerupsk ved dem, saa jeg med Voltaire fristes til at sige:

Je vous reçus avec tendresse.
Je vous rends avec douleur.

Jeg har imidlertid det fromme Forsæt, ved første Leilighed at skaffe mig den nye Udgave af dette indholdsrige Skrift, hvoraf jeg maaskee just har lært saa meget mere, som jeg ikke allevegne er enig med Forfatterne.

Med allerførste skal anden Deel af mine „Erindringer“ gjøre dig sin Opvartning; maatte den hos dig og dine Lige finde samme kiærlige Modtagelse som den første. Ogsaa den er blevet mere Confessions, og mindre Mémoires, **) end jeg havde ventet, og maaskee ønsket og burdet; men det er vanskeligt at tale om sig selv, og ikke enten sige for lidet eller for meget, især naar man, som jeg, har drømt at leve den største Deel af sit Liv for sig selv, og just derved er kommet i den Nødvendighed, at maatte leve det for Andre. Imidlertid

„Ich wollt' um Alles in der Welt Die gute Meinung nicht verlieren, deren Mich ein so braver, frommer, lieber Mann Einmal gewürdigt,“ —

og jeg føler for vel, hvor meget af mit Færd, udrevet af sin Sammenhæng, seet uden Hensyn til dets Drivefiedre og Be s. 106væggrunde, maa vise sig fra en sælsom Side. Dog — Bogen vil og maa snart tale for sig selv.

Niecen, som sidder midt i sit Æskearbeide til de Vandlidte *), hilser hierteligst Onkelen og Tanten, og jeg er

Din gamle
Rahbek.

*Fra Heiberg.
Kiel. 7. April 1825.*

Høistærede Herr Doctor!

Da jeg i forgangne Efteraar udarbejdede mit lille Skrift om den menneskelige Frihed,^{**)} og fandt mig foranlediget til i samme at opponere ei blot imod Prof. Howi\$\$*, men ogsaa mod hans Modstandere, bestræbte jeg mig for at føre denne Strid med den Urbanitet, jeg ikke blot var de hæderlige Mænd skyldig, der allerede havde opløftet deres Stemme, men ogsaa Sagen selv, der, ifølge sin Natur, burde forhandles indenfor den videnskabelige Polemiks Grændser, og ikke neddrages i den Sphære, hvori de danske Stridsskrifter kun altfor hyppigen tumle sig. Ikke desmindre troede jeg dog ogsaa at maatte undgaae den modsatte Yderlighed, der heller ikke er saa sjælden, den at gaae altfor varsomt udenom Gjenstanden, af Frygt for at fornærme nogen af de stridende Parter, istedenfor at sige sin Mening bestemt og fyndigen, samt blande i Foredraget noget Salt og Peber; hvilket er himmelvidt forskjelligt fra Grovhed og Smudsighed, ja endog et nødvendigt Ingredients i polemiske Skrifter, der ellers let blive fade for Pluraliteten af Læsere. Etatsraad Ørsted, Professor Sibbern og Professor Howi\$\$* ville vist alle tilstaae mig, at jeg med Hensyn paa dem har undgaaet Polemikens Scylla og Charybdis, idet s. 107 jeg uden personlig fornærmelse (og hvad Grund skulde jeg vel ogsaa have til en saadan?) har kraftigen opponeret imod dem alle tre.

Saa meget mere skulde det gjøre mig ondt, om Deres Høiærværdighed fandt, at jeg, med Hensyn paa Dem,^{*)} havde været mindre heldig i at undgaae det ene af de betegnede Skjær. Mig selv er denne Mistanke aldrig faldet ind, og det af den naturlige Grund, at jeg aldrig med fjerneste Tanke kunde have isinde at sige det ringeste Fornærmelige imod en Mand, for hvem jeg selv har den allerstørste Agtelse, og hvem jeg er Taknemmelighed skyldig, fordi han ved alle Leiligheder har viist sig som min Ven og Beskytter. Jeg har kun afvejet fra ham i en filosofisk Synsmaade, hvori det desuden er sjældent at finde to Mennesker fuldkommen enige; men herfra er en uendelig Afstand til fiendtligt Angreb paa en ærværdig Individualitet, for hvilken Ingen bøier sig dybere, end Forfatteren af disse Linier. Mig selv falder det let, saavel i hvad jeg skriver mod Andre, som i hvad Andre skrive imod mig, at abstrahere fra Personen, og holde mig til Gjenstanden. Jeg forudsætter derfor hos Andre det same Talent — om jeg saa maa kalde det, thi det er virkelig ligesaa sjældent, som noget andet Talent —, og jeg er overbeviist om, at Ingen besidder det i høiere Grad end De selv, omendskjøndt jeg af en Note til Deres sidste Recension i Literaturtidenden^{**)} øste den Frygt, at der dog nok her maatte finde en Misforstaaelse Sted — for hvilken jeg gjerne anklager mine egne Udtryk, men ogsaa kun disse. Jeg havde nemlig, dengang jeg skrev min Afhandling, ei den mindste Anelse om, at den første Recension var af Dem; men jeg holdt mig, af indvortes Kriterier, hvilke rigtig nok. s. 108 som jeg seer, kunne bedrage, for overbeviist om, at den maatte være af Kolderup-Rosenvinge; men selv denne Tilstaaelse maa overbevise Dem om, hvor lidet fiendtlig min Stemning mod Recensenten har været, da Rosenvinge er min Ungdoms Ven, hvem det aldrig kunde falde mig ind at ville fornærme. Kun troede jeg, at kunne tiltale ham i en kraftig Tone, som den sømmer sig mellem Jevnaarige og Ligemænd paa Videnskabernes Bane. Min Bemærkning angaaende Recensentens Anti-Gallicanisme^{*)} var directe stilet imod ham, paa hvem den virkelig passer ligesaa godt, som den passer slet paa Dem, thi han er, med alle sine Fortrin, eensidig i sin Smag, hvilket jeg af mundtlige Disputer ofte har erfaret. Jeg tilstaaer — hvad jeg desuden, efter at have udgivet mit Skrift, ikke længer kan benægte — at den første Recension forekom mig alt for lidt omfattende, bevægende sig om et eensidigt abstract Standpunkt, ligesom Prof. Howi\$\$* paa sin Side om et ligesaa eensidigt, ligesaa abstract; og just derfor troede jeg, at Recensenten maatte være af Rosenvinge, ikke af Dem, som jeg altid har været vant til at see paa det høieste Standpunkt, især da De i Deres fortræffelige Prædikener — som ideligen tjene min Moder og mig til Opbyggelse, naar vi ikke vente at finde en saadan i Pastor Harms's Gudstjeneste — har afhandlet de dybeste Sandheder med den største Klarhed og den ædleste Varme.

Maatte denne min oprigtige Tilstaaelse være Dem Borgen for, at hvis noget i mine Udtryk har stødt Dem, da var dette Stødende ikke beregnet paa Dem, men paa en Anden, og var, selv under denne Forudsætning, ganske udenfor Forfatterens Hensigt. Det er mig nødvendigt at lette min Samvittighed ved at tilskrive Dem dette, saa meget meer, da jeg om saa Dage haaber personlig at tale med Dem, thi min Moder og jeg have isinde at reise idag otte Dage til Kjøbenhavn.

Deres anden Recension synes mig at bære langt mere Spor af sin Forfatter, end den første; thi den vidner om et s. 109 vedholdende Studium af og nøie Bekjendtskab til de forskjellige filosofiske Systemer, en Kundskab, hvori jeg selv staaer meget tilbage, men jeg haaber at kunne oprette hvad jeg deri har forsømt.

Min Moder sender Dem sin forbindtligste Hilsen. Hun glæder sig meget til snart at tale mundtlig med Dem.

Jeg selv forbliver
Deres Høiærværdigheds
meget forbundne

I. L. Heiberg.

s. 109

Fra Harms.
Kiel, 8. Sept. 1825.

Mein sehr werther Freund, *)

denn so darf es heißen wie nach Worten beym Abschied gesprochen, so nach Empfindungen für Sie, welche während der Stunden Ihres Besuchs in mir hervorgebracht, genauer gesprochen verstärkt worden sind. Nun aber brauchen Freunde sich nicht eben zu schreiben, und wir haben beyde wol unsre wenigen Correspondenz-Stunden gedrängt genug besetzt; indet ich habe meistentheils durch diese Zeilen mich bey Ihnen etwas länger bewahren wollen, wozu ich auch brauche, was hiebey folget, die Kleinigkeit. Und laten Sie mich meine Absicht erreichen.

„Und wenn wir auch von einander ein hartes Wort gesprochen haben“, äüterten Sie im Weggehn. Mein Gedanke sagte bey mir dazu: du doch niemals von ihm, hat er vielleicht von dir? Sonderbar, Tags darnach werden mir von der Buch-Handlung s. 110 Ihre „theol. Schriften“ zugeschickt, die ich denn auch gleich zum Behalten zurücklegte und noch eher als der Buchbinder darin las. Freylich da fand ich bald in dem Aufsatz, der natürlich meine Aufmerksamkeit am meisten an sich zog, was gewit Sie gemeint hatten. *) Nun, sanft ist es nicht, aber — hart, nein, lieber Freund! hart und sanft sind ja relative Begriffe; was Andern hart ist, halte ich noch nicht dafür, wenn mir es zum Anfaten geboten wird, — ich will es nicht hart nennen. Allein, was säh' ich lieber, als dat man sich über Glauben und Vernunft verständigte? wozu es aber ganz gewit niemalen kommen wird, und keineswegs geh' ich darauf aus, mit Ihnen mich darüber zu verständigen und zu vereinbaren, mit Ihnen, der doch so nahe, wie unter Tausend nicht Einer, derjenigen Ansicht kommt, welche ich meine nenne. Aber da ich eben ein Neues von mir aus dem Druck bekommen habe (es sind nur 12 Expl. besonders abgedruckt, aus dem „Journal für Prediger“ von Bretschneider usw.), so habe ich Ihnen das mittheilen wollen. — Nein, ich kann nicht davon laten, dat uns auch „der Sinn“, und neu, gegeben werde: 1) weil das Zeugnit der Erfahrung dafür spricht; 2) weil es mir im Wesen des Christenthums zu liegen scheint und im Begriff der Wiedergeburt, die nimmer, nimmer sich eines Sinns des alten Lebens bedienen kann, um Dinge des neuen Lebens aufzunehmen; 3) die Schrift; 4) die symbolischen Bücher; 5) das Zeugnit aller ächten und aufrichtigen Rationalisten; 6) wegen der Verwirrung, die es macht, wenn man die Vernunft das Auffatungs-Vermögen nennt, und weil man alsdann unmöglich den Rationalismus abhalten kann **). s. 111 Nun wohl, sie wird gebraucht, die Vernunft, aber gleichwie die Hand u. gleichwie das natürliche unmusicalische Ohr beym Clavierspielen. Lat ich's gut seyn hiemit; ich habe Sie nicht bekehren wollen.

Wovon ich bey Ihnen gelegentlich eine Nachricht einziehen möchte, das ist die Einrichtung Ihres dortigen Prediger-Seminars. Das hiesige bezieht sich lediglich auf das Predigen u. Katechisieren, u. steht allein unter Köster, der ein Prediger niemals gewesen ist, u. noch dazu ein „Göttinger“ ist, d. h. qui nihil peccat nisi quod nihil peccat, u. wie alle Göttinger thun, Geist und Leben, das etwa in ihm ist, der Bibliothek zum Pfande verschrieben hat. Es möchte auf unsrer Universität ein umfatenderes Seminar einmal errichtet werden können, u. auf der betern Basis, als die mit der Fähigkeit u. Unfähigkeit eines einzigen Mannes gegeben wird. Es giebt gewit eine gedruckte Beschreibung des Kopenhagener —, u. das Dampfschiff geht noch mit Freunden u. Bekannten!

Gott befohlen, theurer Freund! Er segne Ihr Amt u. Ihr Haus!

Der Ihrige,
Harms.

s. 112

Fra Steffens.
Waldenburg d. 8ten Septbr. 1825.

Lieber Mynster! Endlich ergreife ich einmahl wieder die Feder, um dir zu schreiben. Du hast wohl Recht — es ist fast eine sündliche und auf jeden Fall schwer zu rechtfertigende Anmatung, dat man nur ganz vortreffliche und tiefsinnige Sachen an seine Freunde schreiben will, dat man nur als ein extraordinairer und ganz aparter Mensch, und nicht als ein einfacher Freund erscheinen will — und doch ist es das nicht allein, was mich abhält so oft zu schreiben, als ich sollte und wollte. Es giebt ein viel einfacherer Grund, und das ist — die Faulheit. Nicht allein diejenige, die es mir immer schwerer macht überhaupt die Feder zu ergreifen, sondern auch diejenige, die mich auf eine recht tödtende und einschränkende Weise in den Kreis der Umgebung festhält, so dat man sich nicht los reiten mag, nicht in der Ferne, unter entsernten Freunden leben mag. Wir haben allerley vornehme Nahmen für dergleichen, aber im Grunde ist es nichts als die berühmte Faulheit, die wir, wie so vieles, mit den gemeinsten Leuten, über die wir uns erheben möchten, theilen.

Dein Brief, lieber Freund! hat mich sehr gefreut — ich hatte mich recht nach einigen Nachrichten von Euch gesehnt, und wir müssen uns, nach einer so freundlichen Erneuerung alter Zeiten, nicht wieder fremd werden. Dein Brief verset\$\$\$* mich recht lebhaft in die freundliche Mitte aller meiner Freunde, die mir so wohl wollen, und mich, mehr als ich es verdiene, auszeichneten. In der That ist meine Reise eine wahre Erquickung gewesen; — auch hier behauptet jedermann, sie habe mich um mehrere Jahre verjüngt. Wohl bin ich alt genug geworden um einzusehen, daß so viele verschiedene Menschen mich nie auf eine solche Weise mit Freundschaft und Liebe umgeben würden, wenn ich in Kopenhagen lebte und wirkte. Meine Persönlichkeit würde dann Mehrere, Andere meine Ansichten, Viele mein Wollen und Streben zurückstoten, wie es s. 113 mir hier geht. Demohnerachtet ist mir die Erinnerung an Kopenhagen überaus erfreulich. Da die Universität — mag auch manche, besonders finanzielle, Misere, die dich wohl am meisten quält, statt finden — sich so sehr zu ihrem Vortheil verändert hat, daß so viele jüngere Lehrer das Betere, Tüchtigere wollen und nachstreben, daß auch unter den Studierenden ein lebendigerer Geist rege wird — hat mich wahrhaft überrascht, wenn ich meine frühere Erinnerungen damit verglich. Ich muß dir doch auch sagen, daß ich einen sehr — freundlichen, möcht'ich fast sagen, Brief von dem Erbprinzen vor einigen Monaten erhalten habe. Von Berlin aus schreib ich ihm, um ihn zu bitten, daß er etwas für meinen Freund, den Etatsr. Berger in Kiel, thun möchte. Dieser, wirklich treffliche, Mensch lebte in einer traurigen Lage. Ich erwähnte ganz kurz dabey, wie lieb mir die Aussicht wäre — durch seine Aeuterungen mir eröffnet — einmahl in der Zukunft für mein Vaterland leben zu können. Er antwortete, indem er mir erst eine Nachricht über Bergers verbeterte Lage mittheilte, er erwartete je\$\$\$*t ganz gewiß, daß ich eine Stelle in Dänemark annehmen würde, und zwar so, daß ich entweder selbst die Stellung bezeichnete, oder den dortigen Behörden es überliete, mir eine passende anzutragen. Noch habe ich nicht geantwortet, und bin einigermaßen in Verlegenheit. Ich hatte nicht erwartet, daß er so bestimmt aufnehmen würde, was ich doch nur sehr unbestimmt fallen liet.

Meine Lage hier ist eigen — und ich kann nicht sagen, daß ich ganz zufrieden bin. Es ist euch bekannt, wie meine Vorlesungen in Berlin viel Aufsehen machten. *) Auch ist es nicht blot das Publicum, die Zuhörer, die jugendlichen Anhänger, die meine Anstellung dort wünschten. Ein großer Theil der Lehrer sahen meine Anstellung selbst als wichtig an; s. 114 und wenn ich alle falsche Bescheidenheit bey Seite se\$\$\$*e, glaube ich es selbst. Der Kronprinz, der mir wohl will, äuterte den Wunsch, mich in Berlin angestellt zu sehen, als ich von ihm Abschied nahm —, ohne irgend eine Veranlatung von meiner Seite. Und sein Grund war der richtige. Wenn auch Hegel der grötste Philosoph unserer Tage wäre, so ist seine Philosophie doch noch nicht geschichtlich geworden; und wenn irgend etwas, muß die Philosophie sich geschichtlich bewähren, ehe sie von einer Behörde als eine Autorität betrachtet wird. Eine Behörde, die anzunehmen scheint, daß die Acten der philosophischen Bemühungen mit irgend einer Philosophie des Tages geschloten seyen, ist gewiß auf einem gefährlichen Irrweg. Hegel — ihn selbst halte ich allerdings für einen der tiefstinnigsten Denker unserer Zeit — hat außerdem ein ganz eigenes Unglück: er hat gar keine bedeutende Schüler, und ich darf mich in dieser Rücksicht nicht allein neben ihm stellen, sondern ich bin auch glücklicher wie er — Die Hegelianer, die ich kenne, sind zum Erbarmen. — Dennoch hat das Ministerium Hegels Philosophie für eine Staatsphilosophie erklärt, und selbst verordnet, daß die Schullehrer diese Philosophie, an der Stelle des Philosophirens, gelernt haben sollen. Wer nun, im ganzen Umfange des Reiches, außer Hegel selbst, die Kenntnise der Eandidaten hierin prüfen soll, das kümmert diese Herrn wenig. — Doch ist diese Schwierigkeit nicht die einzige, die mir entgegen steht. Die empirischen Physiker waren seit langer Zeit meine Gegner — und auch die Frommen sind keinesweges meine Gönner. Ich folgte meine Überzeugung und erklärte mich in meinen Vorträgen gegen eine jede christliche Secte, die ihre Mitglieder für die „Erweckten“ hält, und geistloses Verschmähen der Wissenschaft und Kunst und alles Edlen und Groten in der Welt Christenthum nennen. Dieses eingeschränkte sich Herumdrehen in einengenden Bibelausdrücken, die am Ende allen Sinn verlieren, ward mir bey dieser Secte immer mehr zuwider — und sie führt leider das groste Wort — ja ich fürchte sehr, daß sie es oft nicht sehr ehrlich meint, s. 115 und mehr politische als christliche Absichten hat. Alles was diese Herrn sagen und thun, wollen sie durch Gebet errungen haben, und der Herr soll es ihnen unmittelbar eingegeben haben — wodurch eine jede Einrede abgeschnitten ist. — Ein höchst einfältiger Mensch, der in hohen Cirkeln besonders für einen Frommen gilt, und es — ich zweifle nicht daran — sehr ehrlich meint, erzählte neulich in einer groten Gesellschaft, wie er ein Paar Tage früher in einem Kreis etwas hören mußte, was seiner Meinung nach dem Christenthum sehr nachtheilig wäre, nach meiner Überzeugung aber sehr vernünftig war. „Da gab mir der Herr die Gnade“, erzählte er weiter, „zu antworten“ — was es war erinnere ich nicht, es war etwas sehr Einfältiges. Fast unwillkürlich brach ich los: „Gott wäre Ihnen gnädiger gewesen, mein Herr, wenn er Sie verhindert hätte so zu antworten.“ — Die fromme Gesellschaft, die offenbar auch von mir einen christlichen Stotseufzer erwartet hatte, blickte mich erstaunt an, und diese Geschichte ward für ein Paar Tage ein Stadtgespräch. *)

8

Ich bin deshalb weit davon entfernt, eine Anstellung in Berlin zu erwarten, obgleich das Gerücht sich erhält, und selbst Schleiermacher, der wie ich eine Ferienreise in das Gebirge angestellt hat, es für gewiß annahm und mich gratulirte **). Wirklich ist meine hiesige Lage nicht die angenehmste — mein Wirkungskreis als Docent — mein liebster und wichtigster — ist in Breslau sehr eingeschränkt, und dann peinigt mich je\$\$\$*t noch die oekonomische Verlegenheit. Das Beste ist die Ruhe, die ich habe für literarische Arbeiten, und ich hoffe einiges Gute liefern zu können; auch muß — leider! — meine Feder meine Schulden bezahlen. Ich gebe

— von allen Seiten dazu aufgefordert — die Vorlesungen, die ich in Berlin für Männer und Frauen hielt, heraus — ein Versuch einer populären s. 116 Darstellung beten, was ich will — dann eine physicalische Geographie der scandinavischen Länder u. s. w. Da ich je\$\$\$*t meine Zeit beter eingetheilt und eine Menge störende Geschäfte völlig abgewiesen habe, werde ich auch deine Briefe, lieber M! ordentlicher beantworten — ja binnen einiger Wochen werde ich den Anfang machen, mein in Dänemark gegebenes Versprechen zu erfüllen, eine Schrift gerade für Euch auszuarbeiten, *) — eine freundschaftliche Darstellung meiner Gesamtansicht, die mich, hoff'ich, Euch näher führen wird. — Ich fühle oft, bey meinen Vorträgen, wie nothwendig eine solche Schrift mir ist, wo ich die Schule verlate und in der Sprache der Welt das Höchste, was mir geschenkt ist, auszubrüchen strebe. Es wäre doch nichts Geringes, wenn der Kern deten, was bedeutend und lebendig in der Naturwissenschaft ist, in lebendiger Gestalt sich aus den elementaren Zubereitungen der Schule herauswagte, wenn auch nur der Anfang einer wirklichen, lebendigen, Poesie und Kunst und Leben durchdringenden Naturansicht sich zu zeigen begann. So allein kann eine eigentlich aus unserm Fleisch und Blut hervorgegangene Poesie und Kunst sich zu gestalten beginnen. Und — warum soll ich es läugnen? — selbst für die Religion, für den Glauben, würde eine solche Unternehmung, im Glauben ausgeführt, nicht ohne Segen seyn. Es würde sich zeigen, dat die höchste, eigentlichste, wahrste Deutung der ganzen Naturwissenschaft, durch welche Alles erst Zusammenhang und lebendige Wahrheit erhält, die seh, dat Natur und Mensch eine gemeinschaftliche Geschichte habe, dat die Creatur seufze nach Erlösung, wie der Mensch — und wenn das Wort nicht gehört wird, sollen die Steine zu reden anfangen.

8*

Nun — Gott segne dich, lieber, guter Mynster! und deine Frau und deine Kinder. Noch denk' ich mit tausend, tausend Dank an die schönen Stunden und an das erneuerte jugendliche Leben.

Dein treuer
Steffens.

s. 117

Fra Raybek.
D. 25. Oct. 1825.

Kiære Ven!

Det torde synes, som jeg betalte dig efter Cølns Vægt, ved at sende dig denne tykke Bog, istedenfor den liden Prædiken, du i Overgaars sendte os *); men ei at tale om, at det er lettere, at skiære en Rem af en anden Ryg end af sin egen, vilde jeg, hvis det var muligt, uendelig gjerne bytte, og give mine Alphabeter for dit ene Ark.

Alvorlig! jeg takker dig som Menneske, Danneborger og Sandhedsven inderlig for denne Tale; det er et christeligevangelisk Ord til sin Tid; det første og eneste, der endnu i denne Strid er sagt, og der sikkerlig ei vil blive uden sin Velsignelse. Uagtet jeg følte mig smigret ved din vakre Svigerfaders vennehulde nys yttrede Tiltro, at et Ord i „Tilskuerens" gamle Aand og Tone kunde været nyttigt, følte jeg dog tillige, om end dette vilde og maatte været et Alvorsord, at det var ønskeligere, at det kom fra viet Pen, og tvivler meget paa, jeg, selv naar Alt, og jeg med, var som i hine Dage, vilde dristet mig til at indblande mig deri; ligesom jeg paa den anden Side i dit Skrift finder en kiær Stadfæstelse for min Overbeviisning, at et Kongebud, der forbød denne Sag at omhandles i Landets Sprog, vilde være ligesaa uklogt, som uluthersk, for ei at sige uchristeligt. Efterat man ved en utidig Splid har bragt menige Mand i Tivl og Uro, kunde der i mine Tanker intet uforstandigere skee, end ved et saadant Kongebud bringe dem end videre paa den Formodning, at om denne Sag intet almeenfatteligt og almeenfyldestgiørende kunde siges; at denne Materie var et Tvistensæble for de Lærde, hvori de Ulærde maatte æde dem Døden.

s. 118 Men see! du er ei Petri eller Pauli; du er Christi; du raader, du leder til det, der er Christendommens Væsen, Fred, Kiærlighed, Ydmyghed; Sandhedskiærlighed for Sandhedens, ei for Sandsigeriets Skyld. Jeg haaber uendelig meget Godt af dette dit lidet Skrift, og det skal glæde mig, om de flere evangeliske Præster, der til ingen „Fane have svoret", vilde følge dit Exempel, og give Menigheden sande opbyggelige Betragtninger. Hvad jeg derimod kunde ønske mig ældre Dages Kraft til, var, at jage alle Styverfængere, alle faade Spottefugle, alle Partimennesker — til hvad Parti de end høre — ud af Forgaarden.

Sacer est locus, pueri ! — Ogsaa jeg har, som du, saa meget Student jeg end er, forarget mig over de 88's Indblanding i denne Sag. Jeg vil ei tale om den Indbildskhed, at de vare de, der kunde dømmе i denne Sag, at Disciplen her sætter sig til Doms over selve den Mester, han vil hædre; men burde da ei Theologer kunne føle, at Hovedæmnet i Striden var i sig for vigtigt, til at affærdiges saa β8ρσχιως? — Og nu alle disse Skriblere, der skal give deres Skilling med i Laget, i det Haab, naar Pullien deles, at faae en Daler ud igien! Som sagt! Gud lægge sin Velsignelse til det Exempel, du har givet, og da tør ikke blot en stor Forargelse, men en stor Fordærvelse mindeligen blive afvendt.

Min Kone, som vidste, jeg skrev dig til, og ogsaa herom, har bedet mig, i hendes Navn hilse, og takke; egentlig gjør det mig ondt, at jeg saaledes uforsætlig har taget hende Pennen af Haanden, da hun, vel ei hierteligere eller oprigtigere end jeg, men dog mere i din Aand kunde, og vilde takket dig, saaledes som du fortæner at takkes. —

Din
Rahbek.

s. 119

Fra (Provst) Engelbreth. *)
Lydersløv 21. Nov. 1825.

Kiere, høitagede Ven!

Med den hierteligste Taksigelse følge de laante Bøger tilbage. Autenrieth, synes mig, udvikler med høi Grad af Sandsynlighed, at Mennesket hører en høiere Verden til, og som en Stemme fra en Medicus og Naturkyndig er hans Bog mærkelig, da ellers de fleste blandt hine lade sig fængsle af de nærliggende Tilsyneladelser, hefte Blikket til Jorden, og kan ikke faae det opad. Det synes mig ogsaa, vor Tids „rationale Theologer kan tage sig hans Ord til Hierte; thi ogsaa for dem er en høiere Verdens Indgriben i den jordiske en Daarlighed. De har fuldelig Ret, at „Alt bliver fattigt uden Aabenbaringen; den er det, som giver Fylde og Runding. Dog troer jeg, at denne Forfatter ikke er den ugunstig.

Tholuck „Von der Sünde \$\$." læste jeg med megen Fornøielse; paa sine Steder henkastes vel mange Blomster, men Tonen i det hele behager. — Neander: „Geist des Tertullianus" har jeg, derfor takker jeg for det gode Tilbud. Jeg troer, at hans Foretagende at ville udgive en Kirkehistorie vil blive heldigt, da han med sin Gemytlighed vil være istand til at give os mere af Kirkehistoriens Aand, end mange Andre, som mere give os dens Legeme end dens Aand.

For Deres smukke Prædiken om christelig Viisdom takker jeg Dem paa det venskabeligste. Den vakte næsten Fortrydelse hos mig, at have givet mig ud paa Kamppladsen; men da jeg var mig bevidst, at jeg havde søgt at undertrykke hvert Udtryk, der kunde betragtes som personligt, og kun holdt mig s. 120 til Sagen ved dette mit „Forsvar for Luther" — hvem jeg ærer og agter, ja jeg kan sige med Sandhed: elsker, saa høit, at der gaaer saa Dage forbi, hvori jeg jo læser i hans Skrifter — saa lod jeg det gaae sin Gang og sin Skiebne imøde. — Jeg haaber, at Rei\$\$*el har sendt Dem et Exemplar af Skriftet.

Er Dem noget Skrift af Nyere bekiendt, som isærdeleshed betragter det rette Forhold mellem Fornuft og Aabenbaring fra den christelige Side, vilde De meget forbinde mig, om De ved Leilighed vilde meddele mig Underretning derom, hvilket De iblandt flere anseer for det bedste. Meget har i den Henseende behaget mig Steudel „Über die Haltbarkeit des Glaubens an geschichtliche höhere Offenbarung Gottes"; men mueligt De kiender et endnu tienligere Skrift.

s. 120

Fra Samme.
Dec. 1826.

— Hvad den i Hovedstaden overhaandstagede Tænkemaade angaaer, da kan Ingen billige en saadan Tendents, som er den falske Pietismes, og Ingen kan misbillige, at De, ærede Ven! aabenbar bestrider den. Men paa den anden Side synes og den nyere Rationalisme saa aabenbart at angribe Bibel og bibelsk Christendom; og at jeg har efter ringe Evne stræbt at vise, hvad den egentligen fører i sit Skiold, troer jeg heller ikke De kan misbillige; saa meget mindre, som jeg har stræbt at bestride den paa mueligst human Maade, og det glæder mig ogsaa, at De er tilfreds med Tonen i mine Afhandlinger *).

— —At Traditionen hos Catholikerne er Pavens Fornuft og Forstand, hvilken han foregiver at være den Helligaand, men bruger paa en vanhellig Maade til Rænker og Herskesyge, for at fremtvinge ikke blot et aandeligt, men og et verdsligt „Despotie" — og at derimod Rationalisterne bruge deres saaledes, s. 121 at derved (skiøndt de neppe vil det) fremme aandelig „Anarchie" og Tøilesløshed — indrømmer jeg Dem aldeles. Men jeg troer, at Sammenligningen *) gielder ligefuldt; thi begge sætte deres falske Helligaand over Skriften, og vil indbilde Verden, at den har den rette Nøgle til Guds Rige; Begge vil despotisere over Anderledestænkende, thi ogsaa de Sidste fore stedse bistert frem, som vitterligt er ligefra Allgemeine deutsche Bibliotheks Tider af. Her, synes mig, er Sammenligningspuncter nok, og De indrømmer selv, ærede Ven, at Anarchie fører til Despotie og Trældom. — At der „blandt Antirationalisterne findes dem, som ligesaa meget aabne Vei for Romanismen," er en Muelighed, jeg ikke vil nægte, dog med den Indskrænkning, at det kun kan gielde dem, som af overdreven Iver sætte Symbolet over Skriften; og dog maa jeg tilstaae, at jeg mindre frygter for dem, end for Rationalisternes tøilesløse Stræben at gjøre Skriften til en Kaabe, der meget ligner Don Ranudos Kiole, fuld af Huller; thi saalænge vi holde fast ved Skriftens guddommelige Autoritet og

dens frie Brug for Enhver, har vi et sikkert Værn mod Pavedømmet. Derfor troer jeg, at Rationalismen er langt farligere — skjøndt jeg heller ikke er ganske uden Frygt i Henseende til den Paastand, som Grundtvig og Delbrück forsvare, ofte paa en mod Skriften nærgaaende Maade.

For Delbrück takkes paa det forbindtligste. Hans Udfald mod Melanchton og hans Ringeagt for Skriften mishager mig ligemeget.

At Kant ^{**)} „har beredet Veien hos Mange for Christendommen“, tør jeg ikke modsige Dem i; men at der fra hans „Religion inn. d. G. d. bl. Vernunft“ ere hentede og hentes Vaaben mod Bibel og bibelsk Christendom, deri giver jeg gamle Köppen Ret i hans fortræffelige Værk: „Die Bibel ein Werk der göttlichen Wahrheit.“ Jøvrigt tilstaaer jeg, at der s. 122imellem Dem, ærede Ven, som en dyb og klar Tænkter, og en Mand som Kant kan være et aandeligt „Wahlverwandtschaft“ (tør jeg bruge dette Ord?), hvorved han maa blive Dem langt kiere, end for enhver Anden, som ikke er ham saa nær beslægtet; ligesom og Deres nøiere Bekiendtskab til ham opløfter Dem paa et Standpunct, hvorfra Mandens hele Værd mueligt bedre overskues.

Med de bedste Ønsker for Deres og Families bestandige Velgaaende, og i det Haab, at om vi i en eller anden Punct ikke ere enige, eller ikke kunne blive enige, De dog ikke destomindre tænker paa mig med venskabelig Godhed, henlever jeg

Deres
uforanderlig hengivne
Engelbreth.

s. 122

*Fra Sibbern.
D.14de Decbr. 1825.*

Idet jeg oversender Dem medfølgende Manuskript, ^{*)} for at bede Dem løbe det igjennem, fornægter jeg ikke det göthe'ske: „er wünscht euch zu gefallen“, og søler, at Børnene af vor Phantasie dog ere vort Hjerter nærmere, end Børnene af vor Reflection og Speculation.

Jeg kunde fortælle en Deel om, hvorledes dette Product af mit Livs Poesie er opstaaet. Paa min Reise skrev jeg allerede en Deel af de Stykker, som her ere samlede. Jeg kan endnu sige, hvad jeg skrev i Breslau, hvad i München. Det meste har jeg dog skrevet her i Hjemmet. For ti Aar siden dannede sig den Idee hos mig at samle det til et Heelt, og da ordnede det sig næsten ganske i den Form, det nu har. Ifjor fik jeg fat paa det igjen, for at skrive det reent, og lagde adskilligt til, som jeg fik skudt ind, især mod Slutningen. Afskriften har s. 123jeg fuldendt i denne Vinter, og derved lagt sidste Haand paa det Hele. Nu kommer det an paa, hvad De siger dertil.

Sibbern.

Uden Datum.

Man kan neppe blive overrasket paa en behageligere, glædeligere Maade, end jeg blev det ved at modtage og læse Deres Recension, da jeg kom hjem i Gaar Aftes sildigt; og min første Tanke var, da jeg havde læst den, at jeg strax i Dag maatte takke Dem for den. Deres Recension forekommer mig saa træffende, saa god, et saa væsentligt Supplement til Bogen selv (hvad enhver Recension skulde være), at jeg strax følte Lyst til at spørge Dem, om De ikke mener, det kunde lade sig gjøre, at jeg lod den trykke tilligemed Bogen selv. Hvad det er saa godt ved et Skrivt som dette, at sige mange Læsere, og hvad det dog slet ikke vilde gaae an, at jeg selv sagde dem, er her sagt saa tilstrækkeligt og godt, at jeg ei kunde ønske det anderledes eller bedre. Især er, hvad der er sagt om Skrivtemaaleet, et saa nødvendigt Tillæg til Bogen, at det allene derfor var ønskeligt, at Recensionen kom ud med den. Det eneste, der kunde staae i Veien, var, at den er saa særdeles fordeelagtig for Bogens Forfatter, og at det derfor kunde synes upassende, at han selv meddeelte Publicum den. Men der er igjen saa meget deri, som jeg, for at Bogen virkelig kunde virke, som Hensigten var, ønskede sagt enhver Læser af den.

Endnu maa jeg ogsaa, hvad de enkelte Puncter angaaer, imod hvilke De gjør Erindringer, sige Dem, at ogsaa det har fornøiet mig, hvor vel De deri har truffet det Rette. — Især fornøier det mig, at De ei har troet, at Gabriellis's Elskede kunde finde saa megen Behag i Sokrates. At hun ikke er et blot Foster af Indbildningskraften, vil De let forestille Dem. Men dette Træk havde hun ei i Virkeligheden. Tvertimod — Gabriellis gjorde ingen Lykke med sin Plato; det var en ganske anden Forfatter, hun elskede. Men da jeg for ti Aar siden skrev det Brev, hvori derom tales, gav jeg hende dette Træk, s. 124for at Ingen skulde gjætte den Rette. Nu falder slig en Grund bort. Imidlertid kunde jeg have Lyst til at lade det blive, som det er, naar Deres Recension maatte følge med Bogen.

I stor Hast, da jeg skal hen og læse, og har maattet bruge min første Tid i Dag til at berede mig til min Forelæsning.

Deres
Sibbern.

s. 124

Fra (Stiftsprovst) Paludan - Müller. *)
Odense, den 27. Mai 1826.

Deres Høiærværdighed har bestemt gjort en god Gierning med Deres Brev og tilsendte Bog, for hvilke begge jeg ret inderlig og hiertelig takker Dem. Deres Brev og Gave trasf mig i en Stemning, hvori jeg højlig trængte til en Opmuntring. Der gives Øieblikke, hvori man seer sig selv, sin hele Væren og Virken i et saa ringe og nedtrykkende Lys, at en venlig Haand, der pludselig rækkes En af en høit agtet Mand. kommer som en Engel fra Himlen for at hielpe det siunkne Mod igien op, og adsprede Taagerne. —

Jeg havde nogle Dage forud allerede begyndt at skrive til D. H., men denne Gang kun om tørre Embedssager. Brevet blev ufuldendt. Men da jeg dog gjerne vilde, at De ogsaa skulde kiende disse Anledninger og Andragender, tillade De, at jeg vedlægger det ufuldendt, som det er, og lader den manglende Slutning følge paa nærværende Blad, hvor Tankerne imidlertid ved Deres saa kierkomne Brev og Bog **) have faaet en gandske anden Retning og Flugt.

s. 125 De logiske Bemærkninger finder jeg fuldelig grundede og skarpsindige. Fra Logikens Standpunkt skal Schelling have Vanskelighed ved at forsvare sig. Men med disse Vaaben kan man uden Tvivl lykkelig kæmpe mod de fleste af Tydsklands nyere Philosopher, hvis Sprog og Fremstillelsesmaade i det Hele ere saa indhyllede i Ord-Skyer og Taager. i Haardheder og Ufordøieligheder, at det ikke synes mig upassende at anvende Antonii Mureti Ord paa en stor Deel af dem: hodie plerique eorum, qui se pro philosophis venditant, cum ea docent, quæ cum didiceris duplo stultior sis quam prius, tum in dicendo ita sunt hispidi atque agrestes, ut eos illud quicquid est pingvium literarum in culina, non in schola, didicisse arbitreris. Noget anderledes vilde vel Muretus have udtrykt sig, om han havde skrevet i vore Tider, men Sprogfordærvelsen vilde han have revset nu som da. Det bliver immer en Følge af en bestemt Terminologie, at Sandheden i Systemet for en Deel gaaer forloren, saa at naar Døren ved den ene Ende af Bygningen lukkes for de indtrængende Vildfarelser og Misforstaaelser, gaaer Døren ved den anden Side op af sig selv; thi Mennesket kan jo ikke aabne sine Læber for at udtrykke sine Tanker uden at blive eensidig. Dog mener jeg, at man nok kan finde Grundideen i „Identitetssystemet“ uagtet Terminologiens logiske Mangler. Alligevel har dette System, der skulde stifte Fred mellem Dualisme, Materialisme og Idealisme, og lykkelig forene Alt, ikke villet tiltale mig tilfredsstillende, saa megen Umage jeg end har gjort mig for at sætte mig ind i dets Hierterod, og saa mange nye og fortreffelige Synspunkter jeg end erkiender, at det aabner. Naar jeg har povet mig op paa Metaphysikens svimlende Biergtinder og skuet ud i Universet, har det hele Verdensalt forekommet mig svømmende i Idealismens rene Æther, og Sandseverdenen har viist sig som et lovbundet Vexelspil af Kræfter, skuet i Tidens og Rummets Former, uden at min Siels Øie, saaledes som mit Legems, har kunnet opdage noget solid Substrat, nogen fast og evig Materie. Alle Gienstandene s. 126 have forekommet mig som en høieste Fornufts Forestillinger, hvis Realitet ikke kunde benægtes. Saaledes har jeg været tilbøielig til at besvare det vanskelige Spørgsmaal: hvorledes vi faae vore Forestillinger? ligesom Malebranche: vi skue alt i Gud; — og Guddommen blev for mig det Væsen, i hvilket vi i alleregentligste Forstand ere, leve og røres. — Men det er nu en rum Tid siden, at jeg nedsteg fra disse svimlende Høider, hvor man uden Fylde for Hiertet ligesom snapper efter Veiret i den altfor tynde Luft, og i saa Timer fortærer mere af den allerfineste Livsolie, end ellers i flere Dage. Min philosophiske Standpunkt har jeg taget i lavere Regioner, følende Sandheden i Pauli Ord: at vi dog kun forstaae stykkeviis, og see alt som i en mørk Tale. Er min Horizont paa denne lavere Standpunkt end snevrere begrændset, saa seer jeg dog alt, hvad den omfatter, sikkert og klart. Paa et psykologisk Stade har jeg opslaaet min philosophiske Bolig, og af mange Erfaringer lært, at den analytiske Methode er sikkrere, og i det mindste for mig brugeligere og handeliger, end den synthetiske. Derved jeg er kommet til Noget, som jeg kalder en Hunsphilosophie, et Udtryk, jeg har lært af Köppcn, og som synes mig meget godt at betegne Tingens Væsen. Denne Huusphilosophie har for mig det Fortrin, at den er min egen, — vistnok ikke uden fremmed Hielp —, men dog i Aand og Sammenføining min egen. Den passer altsaa til min Tarv og Trang, uden dog at ville paatrænge sig fremmede Aander. Den er mere en Methode, en Tankevandring, en Anskuelsesmaade, eller hvad man vil kalde det, — en Søgen og Forbinden af det Fundne, end et færdigt og afsluttet System. Kun visse Punkter staae urokkelig faste, fra hvilke der altid gaaes ud, og til hvilke Ledetraaden giennem Labyrinthen immer heftes sor at finde Tilbageveien. Det Øvrige kommer, som det kan, og som Veien falder. Denne Huusphilosophie forliges bedre med Fader Kant, end med de fleste af hans Discipler og Efterfølgere. Den harmonerer godt med Christendommen, har kraftig understøttet min Troe, og skienket mig mange behagelige Timer, og s. 127 mungen Lindring i Livets Sorger. Jeg betragter derfor Philosophien som en Ven, af hvem jeg har modtaget mungen Velgierning, og det er mig immer ubehageligt, naar jeg — som ofte skeer i disse Tider — hører den miskiendt og haanet. Man vil endelig, at den skal være et System. Hvorfor vil man ikke tillade den at være Noget som Poesien, et indre Liv, en Maade at skue, tænke, tale paa? Er dog ikke Poesie noget andet end et System i de skjønnede Videnskaber? Hvorfor da ikke og Philosophie noget andet end et System i Logiken eller Metaphysiken? Man kunde vel opvise mungen et philosophisk System, hvori der kun er lidt ægte Philosophie. Kunsten er uendelig, men hver

Bygning, den opfører, bærer Brøstfældighed i sit Indre. Kunsten er uendelig i sin evige Stræben og Virken, men hvert af dens Værker endeligt og Døden underlagt. Saalænge der er Mennesker paa Jorden, vil der immer gives en ægte Philosophie, og en filosofisk Søgning efter Sandheden; men med de metaphysiske Speculationers Erobring af den, og Indelukelse af den i deres systematiske Fæstninger, vil det neppe nogensinde blive stort bevendt. Dog have vel disse Speculationer ogsaa et Værd; de finde dog Sandheden i Brudstykker og enkelte Straaler, og endog det mindste Brudstykke af den er jo en kostelig Perle. — Dog — jeg forskrækkes, naar jeg seer tilbage paa det Meget, her er sammenskrevet, — og det kun om mig selv og Mit — lutter Egoisme. Det turde være for meget for D. H.'s Taalmodighed, og jeg maae bede Dem om Tilgivelse. — Med det oprigtigste Ønske om, fremdeles at beholde Lod og Deel i Deres Venskab og for mig saa opmuntrende Godhed, er jeg stedse Deres

ærbødigst hengivne
I. Paludan-Müller.

s. 128

Fra Samme. Odense d. 30te Mai 1827.

Tredie Gang sætter jeg Pen til Papiir for ret inderlig at takke D. H. for Deres kierkomne Brev af 6te Martii sidstleden, og Afhandlingen „om Drifterne“, *) som fulgte med det. Jeg vilde ikke alene med Undseelse, men endog med straffende Selvbekendelse erindre mig, at saa lang Tid er hengaaet, inden jeg bevidnede min Tak, dersom jeg ikke vidste med mig selv, at min Tøven havde en virkelig undskyldende, om ikke aldeles retfærdiggjørende Grund. Afhandlingen læste jeg strax begierlig. Den belyste et Gebeet i vor aandelige Natur, hvor meget var mig dunkelt, og som jeg ofte havde gjort Forsøg paa at trængere dybere ind i, uden at være bleven tilfredsstillt ved mit Udbytte. D. H. maae derfor troe, at jeg med inderlig Glæde greb Deres veiledende Haand for at gjøre en nye Vandring. Alt, hvad De viste mig, laae tydeligt for mit Blik, saa jeg bestemt kunde ordne og adskille Gienstandene. Hvad jeg saae, kunde jeg henføre til egne Erfaringer og Bemærkninger, og da tillige mange nye Veie til videre Fremtrængen i denne indre Region viste sig aabnede ved Deres Førelse, følede jeg mig meget tilfreds, og virkelig taknemmelig imod Dem efter fuldendt Læsning. Men nu havde min Blyant under Vandringen sat adskillige Kors og Mærker ved Steder, hvorfra videre Undersøgelser og Tankereiser paa egen Haand skulde begynde; og den Idee opstod hos mig, at jeg vilde ledsage min Skrivelse til Dem med nogle af min egen Undersøgelses Frugter. Derved var Brevet nu blevet til et Arbeide, som en Mangfoldighed af andre paatrængende Arbeider hindrede mig fra at udføre nogenlunde tilfredsstillende. Dette er Hovedsagen til min lange Taushed. Jeg har gjort Regning paa et Par Dages Otium, som nu i henved s. 129tre Maaneder ikke har villet indfinde sig; og da jeg seer, at jeg dog paa denne Side Landemodet ikke vil blive mindre beskæftiget med Embedsarbeider og Skrivelser end hidtil, troer jeg det rigtigst at gjøre hvad jeg strax burde have gjort — bringe Dem min hiertelige Tak uden filosofiske Betragtninger. Kunne disse da siden følge, haaber jeg, at de ville blive modtagne med Godhed.

Vor fyenske Dr. Faber har i disse Dage paa nye optaget Striden mod det Grundtvigske Parti ved at udgive en Afhandling om: „hvorvidt Troesbekiendelsen har Eneret til at bestemme, hvad der er sand Christendom og ægte christeligt“. Jeg troer neppe det er lykkedes F. i denne Afhandling — der ikke engang har det for sig, som hans „5 Breve“, *) at komme i et beleiligt Øieblik — at have tilfredsstillt enten Theologen eller Philosophen. Hans rene Iver for Sandhed, og redelige Stræben for at finde den, er umiskienkelig, og høist agtværdig; men det har endnu ikke udgiæret i hans tænkende Hoved, og han gribes altfor levende af de Ideer og Synspunkter, som vise sig for ham, hvorved han bliver eensidig, og gaaer meget forbi, som burde Været bemærket og taget med. Hans Gave til at forklare sig synes mig udmærket, men Skarpsindighed til at adskille Begreber tør jeg endnu ikke tillægge ham i fornøden Grad. Overalt ere de kiere Begreber komne i et Slags Unaade og Vanrygte hos vore Philosopher, og en Higen efter at være ret ideel og dyb opstaaet, som skader Klarheden og fører til mange Selvbedrag. Man vil ikke mere som forhen igiennem Begreberne, men umiddelbart, skue og fremstille Ideerne og det Oversandselige. Men kun under en Form kan dog Noget komme til Menneskets klare Bevidsthed, og vorde brugbragt for ham. Nu er derimod den filosofiske Tale saa svævende og ubegrændset, at man ordentlig kan længes efter en Tid, der gav os lidt mere Aristoteles og lidt mindre s. 130Plato. *) — Nyelig har jeg faaet Twestens dogmatiske Forelæsninger. Den Bog behager mig særdeles meget, og jeg veed ikke længe at have læst Noget, der saaledes har tiltalt mig. Om jeg, efter et endnu ikke fuldstændigt Bekiendtskab, tør dømme, vilde jeg sige, at Twesten snarere vil gjøre Epoke i Dogmatiken end Schleiermacher. Hans Maneer har Nyhed, og er — for mig i det mindste — paa mange Steder ret overraskende og prægnant.

9

D. H. ville modtage min gientagne Tak for det Tilsendte, og tillade mig at bevidne den oprigtige Høiagtelse og Hengivenhed, hvormed jeg henlever

Deres
ærbødigste
I. Paludan-Müller.

s. 130

*Fra Mynster til Fru Rahbek.
Kiøbenhavn 18de Oct. 1827.*

Min kiereste Niece!

Da jeg i Morgen ikke engang faaer Tiid til at skrive nogle Linier, saa faaer jeg endnu mindre Tiid til, hvad jeg dog saa gjerne ønskede, personlig at bringe Dem de Lykønskninger, som jeg af mit inderste Hierte mener Dem. Men da dog nogle, om end ikke mange, „brune Øine" komme ud for at see paa Dem i Morgen, saa vil jeg dog lade dem medbringe dette Beviis for, at jeg har tænkt paa Dem i Aften, og Forsikringen om, at jeg ogsaa skal tænke paa Dem i Morgen. Hvad jeg tænker, behøver jeg ikke at sige, men det er Tak for s. 131 meget Gammelt, og Bøn om meget Nyt for Dem og derved for os alle.

Den lille grønne Bog, som følger med, er kun en maadelig Geburtsdags-Present, da den vel ikke kan interessere Dem stort, men dog kan være Noget at sluge *) for „et Egern." Hils det samme gode Egern, hvem jeg nu, siden jeg er flyttet ind fra Forhaabningsholm, ikke mere møder, naar det Kl. 4 gaaer ind ad Vesterport i sine egne egerne Betragtninger.

Gud velsigne Dem, og tænk stedse venligt paa
Deres
Onkel.

s. 131

*Fra Rahbek.
Bakkeh. 21de Oct. 1827.*

Kiære Job!

Jeg har med særdeles Interesse „slugt" det lidet Skrift, **) der virkelig er et Mynsterskrift, hvorledes Controverser skulle føres med sand Humanitet, uden paatagen Politesse, hvilket ogsaa the right honourable Sir opposite ⁰⁰³⁾ erkiendtlig paaskiønner, og kan min Stemme heri være saa meget mere umistænkkelig, da jeg, som du veed, i en stor Deel af Qvæstionen er mere enig med ham end med dig. I Henseende til den nu giængse Mening om den altfor store Folkemængde kunne vi udentvivi nok komme til Ening; ligeledes i Henseende til de Studerendes Antal; men vor fornemste Divergents er i Henseende til Discere et scolæ et vitæ, hvor det forekommer mig, som man, ved at afvige fra Skolereformens oprindelige Idee, mere og mere nærmer sig til den guldbergske Scholastiskhed. Nyttens af at lære grundig Latin erkiender jeg ****); Gavnen s. 132af at lære grundig Græsk for Videnskabsmanden føler jeg ved selv at erfare Savnet deraf; men nu Hebraisk? for Ikketheologen! nu Græsk for den vordende Statseembedsmand! skulde ei levende Sprog, og fremfor alt Mathematik, denne sande Medicina mentis, være ham gavnligere, materiel og formel veldædigere? Det var Consistorialaugsaanden, og endnu mere end det, Rectorernes Mesterskabsstoragtighed, der fra Begyndelsen af kastede den nye Indretning Anstødstene i Veien og hindrede den i sin Gang, for siden at beraabe sig paa, at den gik ikke. Dog — du veed mine Ideer i saa Henseende, jeg vedgik dem i hine Dage offentlig, uden at bryde mig om, det kaldtes Øientineri, og vil heller ikke fornægte dem nu, uagtet mine yngre Colleger i Facultetet neppe værdige at høre engang paa mine gammeldags Særheder. Man havde Uret for 30 Aar siden med at ville gjøre de lærde Skoler til blotte Borger — eller som man da kaldte dem — Realskoler; jeg frygter, man har ikke mindre Uret nu ved at ville omdanne alle Skoler — f. Ex. „Efterslægten" — til Latinskoler.

g*

Jeg har meget speculeret paa, hvad der kan have været Aarsag, at — som du anfører — netop mellem 70 og 80 (det Decennium, hvortil jeg selv hører) de Studerendes Tal aftog saa kiendelig. En Hovedaarsag var maaskee Mage til den, som nu er til Tiltagendet; nemlig at ved de da opkommende Copist- og Fuldmægtigpladser Veien for smukke Folks Børn gik ad Volontairbanen, og ikke ad den academiske, og at, da Lakeyernes Befordringsperiode ophørte, man løb paa Kammeret, Cancelliet osv., for at blive til Noget; hvortil da og kom den hos adskillige betydende Mænd herskende Fordom, s. 133at de Studerende ikke duede til Forretninger, men at man maatte være opvoxet med Pennen. „Bogen" var da og, som du veed, dengang exclusiv Theologien, og at studere Jura, Medicin o. s. fr. at slaae sig fra Bogen. Vist nok var det og, at Latinskolerne da meget forfaldt, at f. Ex. af 9, som fra Frueskole deponerede med mig, Halvdelen alt var saa fortrukken, at man vidste, ingen af dem fik mere end Artium, og af den øvrige Halvdeel døde Een af Drikfældighed i Russearet; Nykiøbing- og Nakskov-Skole vare saa notorisk slette, at man den Dag, de var oppe, kom som til et Spektakel o. s. fl.

— Min Kones Hoste vedvarer, jeg haaber og ønsker, ikke at maatte sige, tiltager; at den imidlertid, skiøndt Lægerne forsikkre, den er ikke farlig, foruroliger og forstemmer mig usigelig, begriber du let; og det saa

meget mere, som den forestaaende Aarstid ikke lader haabe nogen nær eller vis Bedring.

Hun og jeg hilse hierteligst —
Din gamle
Rahbek.

s. 133

*Fra Estrup.
Sorøe d, 28de Octbr. 1827.*

Jeg er Dem særdeles forbunden for Deres Undersøgelse om Universitetets og de lærde Skolers Frekvents, som De har havt den Godhed at tilsende mig. Jeg maa tilstaae, at Nathan — Davids Afhandling havde vildledet mig, tildeels fordi den hvilede paa en Basis, jeg først troede at være rigtig, indtil jeg ved Deres Høiærværdigheds Drøftning og klare Fremstilling af Sagen kom til en anden Erkjendelse. Jeg er da ikke den første Synder, som det er lykket Dem at omvende. Det er bleven mig klart, baade at Stipendierne ikke foraarsage noget Overmaal af Studerende, og at dette Overmaal selv er s. 134et Phantom, der uden Grund har skrækket; ligesom det længe har været min statsoekonomiske Overbeviisning, at alle Misforhold i Statslegemer af hiin og lignende Arter bedst, sikkrest og naturligt ville udjevne sig selv, — hvor Statsstyrelsen ikke paa en unaturlig Maade, enten ved Tvang eller utidige Opmuntringer, selv foraarsager dem. Ingen betræder dog gjerne den Vei, som Erfaringen viser at være ufremkommelig. Derimod kunde jeg vel tænke mig Gavnligheden af, at baade Skolestipendierne og Universitetsstipendierne bleve paa den ene Side færre, paa den anden Side, ved at samles, større, saa at de kunde yde den virkelig trængende og virkelig værdige Studerende klækkelig Understøttelse. — Dersom D. H. endnu vilde tillade mig et Par Bemærkninger, mere i Anledning af end imod Deres Understøttelse, der giver Stof til saa mange statistisk - videnskabelig interessante Betragtninger: da vilde jeg for det første med Hensyn til vort Universitet i Kjøbenhavn, en Stad, der tæller saa mange lærde og dygtige Mænd i alle Fag ogsaa udenfor Universitetet, tvivle om, at det vilde være saa vanskeligt blandt dem at finde duelige Examinatorer. Examinationskonsten er ikke vanskeligere, end at enhver ung Docent maa udøve den, og dog sædvanlig udøver den bedst, just fordi han ikke ved lang Praxis er bleven entêté, saa at sige, af egne Meninger, som han kræver af Examinanden. Efter min Overbeviisning vilde frie Embedsstudier, ikke verba magistri, men magistrorum, større Upartiskhed eller endogsaa blot Skinnets af Upartiskhed, hvilket ogsaa er yderst vigtigt. Ophør af Manuductions væsen, som efterhaanden dræber Universitetsstudier, blive de nærmeste gode Følger af en Reform i Embedsexamina. Manuductions væsenet synes at røbe Feil i Universiteternes Væsen og Indretning, hvor det findes. Universiteter selv have i visse Maader overlevet sig selv, siden Bogtrykkerkonsten blev udbredt og gjorde mundtlige Foredrag, vist ikke overflødige, men mindre nødvendige end i Middelalderen. Det vilde blive lettere udenfor Universitetet at finde gode Examinatorer, naar man dispenserede dem fra at examinere s. 135paa Latin. Der vilde være meget vundet ved at sætte godt Dansk i Stedet for, ofte slet. Latin ved slige Leiligheder. Jeg veed af egen Erfaring, at Færdighed γ : en færdig Tunge i Romersproget dækker mange theologiske Synder, og at den modsatte Egenskab bringer mangan brav Candidat til at forstumme. Dette ædle Sprogs Studium har upaatvivlelig, som D. H. bemærker, en mangesidig Indflydelse paa Ungdommens Dannelse. Men det misbruges, baade ved at bruges formeget og urigtig; det mishandles almindeligviis, og Ungdommen mishandles ved en urigtig Underviisningsmethode. Naar en Studerende har Sprogets Logik og Former inde og forstaaer sin Klassiker, hvad vil man da mere af et dødt Sprog? — Englænderen svarede sikkert Prof. Thiersch for hurtig ^{*)}; var Svaret end ikke eensidigt, saa tør dog Anvendelsen neppe gjøres paa alle Stater. En engelsk Borger, Embedsmand, Parlamentstaler lærer langt mere baade for sit offentlige og sit private Liv af en Livius og Thucydides, af en Cicero og Demosthenes, end vi ved samme Studier. Affiniteten i Nationalcharakter og i alt det, som constituerede Rom og England, er langt nærmere. Englænderne hænge ved det gode Gamle mere end nogen anden Nation og opretholde gamle Institutioner, om end ikke disse Institutioner og det gode Gamle ere de allerbedste. Vistnok have mange Stemmer løftet sig mod det nye Universitet i London; men ere dog ikke de 16 Inns of Court i London, de mange medicinske Skoler der og andetsteds i England, det pneumatiske Institut i Bristol, det physicaliskchemiske Institut i Newcastle o. s. v. Beviser paa, at Universiteterne og Universitetsstudierne i England bchøve en Reform?

s. 136Jeg gjentager min Tak for den Belæring og Nydelse, D. H.'s Undersøgelse har forskaffet mig, og beder, at mine ubetydelige Bemærkninger blot maae af Dem ansees som Beviser paa den Opmærksomhed, hvormed jeg har læst Skriftet.

Med særdeles Høiagtelse
Deres ærbødigste og forbundne
H. Estrup.

s. 136

*Fra Fogtmann.
Sorøe, den 3die Marts 1828.*

Deres Høiærv. bedes paa det bedste at undskylde, at jeg først nu takker Dem for Deres ærede Skrivelse af 18de Jan.

Det glæder mig meget, at den nye Udgave af min Lærebog ansees af Dem for en forbedret Udgave. — Især takker jeg Dem dog for Meddelelsen af Deres Tanker om Troesbekjendelsen ^{*)}. Jeg tilstaaer, at Deres Betragtning deraf har bragt mig mere i det Rene med denne Sag. Dog tillader jeg mig endnu at bemærke, at jeg blot har sagt, at Troen paa Fader, Søn og Hellig-Aand er udtrykt paa den reneste og klareste Maade i det Apostoliske Symbolum, men jeg har ikke sagt, at Treenighedslæren var „udviklet“ deri. Men just dette anseer jeg for et stort Fortrin ved Symb. Apost., at det paa en reen bibelsk og klar Maade fremstiller Troen paa Fader, Søn og Aand som den sande christelige Troe. Dernæst er det særdeles vigtigt, at det saa omstændelig, eller maaskee rettere saa indstændig, indskjærper Troen paa den historiske Christus ω : paa den virkelige Christus. Fremdeles er Symbolet saa kort og klart, saa simpelt og riigt, at jeg virkelig endnu troer, at man kan kalde det, med Hensyn til alt dette, det reneste og klareste Udtryk af den christelige Troe paa Gud Fader, Søn og Hellig-Aand. Hertil kommer s. 137dets beviislig høie Ælde, dets rimelige Udspring og umiddelbare Udvikling af Daabsformularen. Alt dette har vistnok gjort dette Symbol til, hvad det er, det eneste almindelige Udtryk for den christelige Troe. Vi have intet andet. Vistnok indeholder den hellige Skrift de rigeste Elementer til et saadant, og er det eneste gyldige Fundament for et saadant. Men Eenhed mangler, som dog er nødvendig. — Dog har Christus selv paa en vis Maade givet hiint almindelige Udtryk i Ordene Matth. 28, 19, og Kirken har fra de ældste Tider gjort disse Christi Ord til sit Symbol, hvilket ophøier dem endnu mere eller giver dem ligesom Fortrinnet for de øvrige guddommelige Ord.

s. 137

Fra Samme.

Sorøe, den 13. April 1828.

Det gjorde mig virkelig ondt, at det ikke lykkedes mig at tale med D. H. i Paaskeferien. Deels Deres mange Forretninger, 4 Prædikener i en Tid af 5 Dage, deels ogsaa mine Forretninger eller Ærinder forvoldte, at jeg opsatte at besøge Dem, indtil det var for sildigt.

— Omstændighederne tillode mig, da jeg var i Kjøbenhavn, ikke at høre mere end een af Deres Prædikener, nemlig Skjærtorsdagsprædiken i Slotskirken. Jeg syntes særdeles vel om denne Prædiken, som om alle Deres Prædikener, og den var desuden særdeles passende under disse Omstændigheder, da Partierne ville forkjættre hinanden eller udelukke hinanden af Herrens Menighed. Men jeg maa dog tilstaae, at noget af Prædikenen gik tabt for mig. Der er vist en Feil i den Kirkes Bygning eller i Prædikestolens Stilling. Jeg kan slet ikke lide, at Prædikestolen staaer saa lavt som Catheder; Prædikestolens Høide skal minde om, at derfra skal udgaae en Røst herovenfra, og at der tales i en Høieres Navn til Folket. Deres Prædiken om Legemets Opstandelse, som een af Deres flittige og skjønne Tilhørere roste overordentlig, vilde jeg gjerne have hørt. — Naar jeg tænker tilbage paa den Tid, s. 138da jeg blev Student, 1808, da Kirkerne i Kjøbenhavn, paa saa Undtagelser nær, stode tomme, og dermed sammenligner den nærværende Tid, da Tilhørernes Mængde ikke kan rummes i Hovedstadens Kirker, saa finder jeg denne Forandring saa stor, at den synes utrolig i saa kort en Tid. I de smaa Kjøbsleder er det derimod endnu for en stor Deel, som det var for 20 Aar siden i Kjøbenhavn; men adskillige af dem ere ogsaa saa uheldige at have meget slette eller maadelige Præster. Her i Sorøe gaaer der næsten ingen i Kirke uden Skolen og nogle Fruentimmer. Dersom Eleverne ikke skulde gaae i Kirke, vilde der mangen Søndag ingen Gudstjeneste blive holdt. Dette er i mange Henseender ikke godt, og det er ogsaa skadeligt i den Henseende, at Kirkegangen bliver betragtet som et Hoverie, som Academisterne først kunne slippe frie for.

Dr. Krarup meddeelte mig under mit Ophold i Kjøbenhavn Momenterne af sin Plan til en ny lærd Skole, som han vil oprette. Hans Plan kan maaskee udføres af ham selv, som er ivrig derfor, og i en stor Stad, hvor han baade kan vælge sine Lærere og vælge sine Elever. I enhver anden Skole og paa ethvert andet Sted vilde Planen være uudførlig, hvilket han og tilstod, da jeg sagde ham det. Det, som behagede mig meest, var den „indbyrdes Disciplin“, som han tænker at indføre. Kan man faae det sat i Værk, at Disciplerne selv holde Disciplin, saa har man vundet meget, ikke blot for Skoletiden, men for Disciplernes hele Liv. Xenophon sagde til sine Stalbrødre: dersom I ere enige i at holde over Disciplin og at straffe Insubordination, da kunne I forvinde Tabet af Generalen Klearch (som Perserne havde fanget og dræbt); thi da have vi 10,000 Klearcher istedetfor een; da ere vi uovervindelige. Noget lignende kan siges om Discipler, som selv ville holde over Disciplin. Med dem kan man udrette noget, af dem kan man vente meget. Den Disciplin, som Lærerne alene skulle holde, bringer let et fjendtligt Forhold mellem dem og Disciplerne, hvilket ogsaa skader Underviisningen og Uddannelsen uberegnelig meget. Thi det er s. 139sandt, hvad den samme Xenophon siger: at man egentlig kun lærer noget af den, som man elsker. Det er meget skadeligt, at Forholdet mellem Lærer og Skolediscipler ofte er saadant, at Walter Scott med Rette kan sige: „en Skolemester kan lignedes med een Mand, som skal stride en heel Dag mod en heel Hær“. Forresten indeholdt Krarups Plan meget, som jeg maatte misbillige; men jeg kan dog ikke tilbageholde det Ønske, at det maatte tillades ham at gjøre Forsøget med en saadan Skole.

Men Brevet er allerede for langt, og Tiden er bleven mig for kort.

Med Ærbødighed er jeg
Deres hengivne
N. Fogtmann.

s. 139

Fra Samme.
Sorøe, den 8. Marts 1829.

Jeg er Deres Høiærv. megen Tak skyldig for Deres meget ærede Skrivelse af 24de Jan. d. A. Deres gunstige Dom om nogle af mine Bemærkninger var mig ligesaa kjær, som Deres Indsigelse mod min Fremstilling af Forsoningslæren^{*)}. Thi jeg hører gjerne saadanne alvorlige og grundige Indvendinger, om jeg end ikke kan ganske overbevises ved dem. Jeg har i hine Bemærkninger ikke egentlig villet give en fyldestgørende Fremstilling af Forsoningslæren, men jeg har kun villet modsige den Rudelbachske og antyde, at en anden Fremstilling deraf var i det mindste antagelig eller uforkastelig. Maaskee jeg en anden Gang faaer Leilighed til at udvikle denne Lære mere fuldstændigt og mere tilfredsstillende, og da skulle de Bemærkninger, som D. H. har været saa god at meddele mig, ikke blive overseete. Foreløbig bemærker jeg blot, at „Syndsforladelse“ s. 140og „Forsoning“ synes mig kun deri forskjellige, at den sidste er Forvisning om den første. Herfor synes mig ogsaa, foruden mange flere Skriftsteder, dette Sted i Brevet til Hebræerne at tale: „Hvor der er Syndernes Forladelse, der er ikke længer Offer for Synden“. Thi dette vil dog nok sige, at hvor Syndsforladelsen er, der er Forsoningen fuldbragt. — I Henseende til hvad D. H. har bemærket om Stedet 1 Joh. 1, 7., at det skulde være bevisende for den sædvanlige Forsoningslære, maa jeg bemærke, at 1 Joh. 1, 9, som dermed maa sammenlignes, ikke synes at tale for denne Fortolkning, hvis der nemlig ved „den sædvanlige Forsoningslære“ skal forstaaes satisfactio vicaria. Jeg gjentager forøvrigt, hvad jeg tilforn offentlig har sagt, at Christus visselig har forsonet os med Gud, og at jeg ingen Trøst vidste eller havde uden denne Forvisning; men jeg troer ogsaa, at man ikke gjør vel i at ville bestemme Forsonings maaden for nøie; thi derved kan man let indskrænke Forsoningens Betydning og hindre dens Virksomhed. Læren om satisfactio vicaria synes mig at være et eensidigt Forsøg paa at bestemme Forsoningens Maade, som om dette var vigtigere end Forsoningen selv. Dette er en almindelig Feil i dogmatiske Systemer. Dog er det vistnok ingen Feil, at man fordrer et skarpt og nøiagtigt Udtryk for enhver bibelsk og christelig Sandhed; kun maa Sandheden ikke lide under Udtrykkets Strenghed eller videnskabelige Form^{*)}.

— Tilfældigviis stødte jeg forleden paa en gammel latinsk Psalme, hvoraf vor gamle Psalme: „Med Sorgen og Klagen hold Maade“ er en Oversættelse. Da jeg veed, at De sætter megen Priis paa denne Psalme, men ikke veed, om De kjender Originalen, som var mig tilforn ubekjendt, tillader jeg mig at afskrive de lo første Stropher:

s. 141Jam moesta quiesce querela,
Lachrymas suspendite matres,
Nullus sua pignora plangat,
Mors hæc reparatio vitæ est.

Quidnam sibi saxa cavata,
Quid pulchra volunt monumenta,
Res quod nisi creditur illis
Non mortua, sed data somno?

Den danske Psalme er en fri Oversættelse af den latinske; men hiin er, om ikke skjønnere, saa dog endnu mere livlig og hjertelig end denne. Det er især denne Hjertelighed, som giver vore gamle Psalmer saa meget Værd, og som savnes saa meget i de nye. I samme gamle Psalmebog, som er udgivet af Boghandler Jørgen Holst, og trykt i Sorøe 1642, fandt jeg ogsaa et Vers, som jeg ofte har tænkt paa i Vinter. Det lyder omtrent saaledes:

Naar Vinter kommer med Kuld og Frost,
Med Storm og Snee hiin hvide,
Forsyn os, Gud! med Klæder og Kost,
Frels os fra Sorrig og Qvide!

Der er noget forunderligt bevægende i saadanne simple Ord. —

s. 141

Fra Rahbek.
Bakkeh. den 15. Mai 1828.

Kiære Job!

Jeg skynder mig at takke dig for den sande Nydelse, dine saa hiertelige og sanddrue Ord over vor gamle

Broder 38 *) har skiænket mig; der er intet at slaae af, og intet at lægge til, alt er fuldeste Sandhed og intet uden Sandhed. Min Kone, skiøndt i sin nærværende lidende Tilstand ikke meget tilbøielig tit denne Slags Læsning, har læst det med ikke mindre Interesse for dets bramfrie Hierteligheds og Sandfærdigheds s. 142 Skyld, der saa levende gienkaldte hende den Hedengangne og vore mangeaarige nøie Venskabsforbindelser, at det gjorde hende ondt, ikke at have vidst hans Jordefærdsdag, for at kunne efter sin elskelige Maade bundet ham en Krands; hun takker dig ved mig.

Der bliver i Aften sagt en Prolog af mig over den Bortgangne i Borups Selskab, hvor jeg iøvrigt, hvis jeg endnu havde noget der at sige, vilde tilraadet anden Spilledag og andre Stykker; Prologen længes jeg efter du skal see, da vi, saa meget de forskiellige Punkter, hvorfra vi gik ud og hvor vi gik hen, tillade, saa temmelig gaae Haand i Haand.

I Gaar holdt jeg i Logen en Mindetale over min 50 Aars Ven Holm; ogsaa den glæder jeg mig til at sende dig, skiøndt den naturligviis ifølge sin Specialtendents for dig maa have mindre Interesse; men jeg har ogsaa om den det Haab, at den, som vera vox imo de pectore, vil være dig tilmaade.

Din gamle
Broder 6.

s. 142

Fra Steffens.
Breslau, den 21. Decbr. 1828.

Lieber Mynster! Nach einer so langen Unterbrechung unseres Briefwechsels komme ich nun wieder zu dir. Heute fangen meine Weihnachtsferien an, das Jahr nähert sich seinem Schlut, und die Zeit rückt an, in welcher ich mich zu bekehren pflege — da soll das erste Zeichen meiner Bekehrung seyn, dat ich mich an dich wende, den stillen Bund erneuere, der, frühzeitiger als alle andere gegründet, ein geheimes wechselseitiges Verständnit eben über das Heiligste schuf, und durch allen Wechsel des Lebens unterhielt. Irre ich mich nicht, so verstehen wir uns beter, als die Meisten in dieser verworrenen Zeit.

s. 143 Ein Beweis dafür waren deine gesammelten Aufsä\$\$\$*e *) mir, die Middeldorph seit sehr langer Zeit in seinen Händen hat und noch immer nicht abliefern will. Auch er schä\$\$\$*te sie sehr hoch und wollte eine Kritik in der Halleschen Literaturzeitung liefern. Aber es wird wohl nichts daraus. Diese Leute stecken zu tief in ihren bestimmten Streitigkeiten, in Untersuchungen, die, mögen sie gelehrt seyn, doch jene Unbefangenheit entbehren, die einen freien Blick über einen jeden Fortschritt und über den individuellen Werth fremder Bemühungen erlauben. Alles ist in tollem Zwiespalt zertrennt, und jeder hat sich mit den Übrigen Verbiten. Wie es thöricht seyn würde in einer Gesellschaft die Aufmerksamkeit für eine ruhige Darstellung zu erwarten, wenn ein wildes Gezänke die versammelten Gäste in unruhige Bewegung gese\$\$\$*t hat: so darf auch in der Literatur unserer Tage nichts, was nicht an dem chaotischen Treiben Theil nimmt, auf dauernde Beachtung Anspruch machen. Was mich am meisten geärgert hat, ist die völlige Unfähigkeit der Leute dasjenige zu faten, was mir als der schönste Vorzug, besonders deiner literarisch-geschichtlichen Untersuchungen, ansprach, die deutlichen Spuren eines gründlichen Studium der Lessingschen Schriften: jene anmuthige, geistreiche Leichtigkeit geschichtlicher und literarischer Combinationen, die, indem sie die Aufmerksamkeit spannt und festhält, zugleich die lebendige Einheit überall durchblicken, und schon im Anfange den Schlut ahnden läßt; jene Durchsichtigkeit der Darstellung, die ich wahre Popularität im vornehmsten Sinne nennen möchte, die aus der völligen Gewalt des Schriftstellers über seinen Gegenstand nothwendig entspringt. Wie dieser Vorzug in den gewöhnlichen Schriften unserer Tage vermitt wird, so scheint selbst de Sinn dafür verschwunden.

Du bist — ich glaube schon seit längerer Zeit — Confessionarius — und ich glaube, dat die Stellung, besonders s. 144 bey dem religiösen Sinn der Königinn, dir lieb seyn wird. Ich hoffe bald mehr von dir zu erfahren. —

Ich glaube, ich habe dir nicht geschrieben, seit ich Novellendichter wurde. Dir wird es klar seyn, dat ich mein eigenes Leben darstellte, nur von den Schlacken der Wirklichkeit befreiet, dat ich lieber die gereinigte Wahrheit hinter einer absichtlichen Dichtung verbergen wollte, als jene hervorgebend mich selbst, durch alle Windungen unvermeidlicher Selbsttäuschung, in einem verzerrten, verunstalteten Bilde darstellen. Ich bin dadurch Mode geworden, besonders bey den Frauen — die wichtigsten Buchhändler bieten sich mir als Verleger an; ich kann hoffen, Schriften, an welche ich seit zwanzig Jahren arbeite, auf eine vortheilhafte Weise in das Publicum zu bringen, und bald werden, hoff\ ich, alle meine Schulden getilgt seyn. Es ist mir seltsam zu Muthe, indem ich diese Hoffnung ausspreche; denn seit meiner frühen Jugend war ich nie schuldenfrey, und ich halte Schulden für die gefährlichste irdische Schuld. —

s. 144

Fra Steffens.

Breslau 20. April 1829.

Jeg skriver dig i al Hast, at jeg er beskæftiget med en stor Reise, som jeg vil antræde til Eder. Jeg reiser over Berlin — hvor min Kone og Datter bliver hos deres Beslægtede — og over Ystad til Stockholm — til Berzelius — derfra over Upsala til Christiania — besøger min Søster i Vang og undersøger Jøtunbierget, og kommer derpaa igiennem Skaane til Kiøbenhavn. Efter min Plan maae jeg kunde komme til Kiøbenhavn i Begyndelsen af August — Jeg tænker at blive der 14 Dage, at besøge min Søster i Fyen og — dersom Pengene strækker til — at reise over Hamburg — ellers over Kiøbenhavn med et Skib til Stettin, tilbage.

— Du kan, kiære Mynster, skrive til Christiania — jeg kommer der i Midten af Junii.

s. 145Jeg holder det for saare overflødigt at skrive et Ord videre. Hvor meget har jeg at sige — og fremfor alle Mennesker dig — min tidligste Ungdoms Ven — og fremfor alting efter at jeg har læst dine Arbeider — dine Prædikener isærdeleshed. — Hils alle Venner.

Din troefaste
Steffens. *)

s. 145

Mynsters sidste Brev til Fru Rahbek. **)
18. Oct. 1828.

Min kiere, kiere Niece!

Jeg skriver dette i Aften, da jeg i Morgen tidlig ikke kan, og da jeg dog vil, De skal vide, at jeg visselig paa denne 19de Oct. tænker paa Dem, som paa enhver anden. Gud give, at jeg kunde tænke mig Dem som sædvanligt, om end lidende, dog omgiven af Meget, som virkelig opmuntrede Dem. Men jeg veed det vel, at for Tiden ere Lidelserne mange, og Opmuntringerne kun saa ; imidlertid ere disse der dog ogsaa.

Hvorledes bliver man taalmodig? sagde De sidst. Jeg veed kun Eet, nemlig, at man ganske, ganske, uden Forbeholdenhed, giver sig i Guds Haand. Dette er allerede Taalmodighed, kan De sige; men dog ikke aldeles; det er en Bortseen fra Lidelserne, for igjen, naar man nødes dertil, at see hen paa dem med større Ro. Og vinde vi først nogen Ro for Sielen, saa faaer ogsaa Legemet mere Ro.

Gud være med Dem, kiereste Veninde! og unde os alle, at De snart igjen maa være istand til at glædes og glæde, som tilforn.

Deres
hengivneste
I. P. M.

10

s. 146

Fra Rahbek.
Bakkehuset, 26. Jan. 1829.

Kiære Job!

Tusind Velsignelser over dig for dit sidste kiære Besøg; omsvævede hun os usynlig — og hvorfor ikke? — har hun gienfundet, og gienkiendt, og gienelsket sit skiønne Hiertes mangeaarige Yndlingsven; den, det i bedre Dage var hendes bedste Nydelse at høre; den, hun endnu i de seneste Tider, da hun ikke mere saaledes kunde høre ham, helligholdt sin Hviledag ved at læse. Gud velsigne dig! saadan hiertelig Tale er Evangelium, om det end ikke findes i nogen Concordants; kommer ogsaa fra den Aand, qui facit in nobis et velle et perficere quodvis opus bonum.

Den gemytfulde ædle Fr. Brun har ved Efterretningen om min Kones Død tilskrevet mig et sandt Vennebrev; endnu har jeg ikke kunnet overkomme at skrive hende til; men jeg beder dig hilse og takke hende paa det indstændigste fra mig. — Glem endelig heller ikke, at undskyldte mig hos min ældste og ædleste Velynder Ove Malling, om jeg ikke har iagttaget, hvad jeg skyldte det Venskab, han og hans giennem saa mange Aar hædrede min Kone med. Det ligger mig paa Hierte, at denne min Undskyldning bringes dem.

Mange Hilsener —
Din gamle trofaste og taknemmelige
Ven og Broder,
Rahbek. *)

Bakkehuset, 23. Febr. 1829.

Kiæreste Job!

Jeg har længe længtes efter at lade dig høre noget fra mig; men jeg har, siden vi saaes, ikke været uden to Gange i s. 147Byen, den ene i Begravelsesærinder, den anden en Aften, da jeg gik af Veien for mig selv — paa Comedie, og kørte ud; Torsdagene undtagen, da jeg gaaer ind i Directionen og ligeledes kører ud; eftersom jeg har faaet en jødisk Angst for at gaae paa Jis, især siden „Hufe" brækkede Armen, da jeg ikke veed noget værre at tænke mig, end et saadant Tillæg til min øvrige Stemning og Stilling.

Da det imidlertid har glædet mig usigelig, at du havde været saa tilfreds med mig ved dit kiære Besøg, vil jeg dog ikke gierne forspilde denne din gode Mening, som om jeg nu havde forandret mig til det værre, og vil jeg da skynde mig at give dig den Forsikring, at jeg troer, du endnu stedse vilde finde mig, som du forlod mig, hiertelig bedrøvet, men mit gamle Valgsprog tro: „Doch war auch Gottes Rathschlut das"; ja jeg tør endog tilføie, at jeg ofte, og endnu i Dag, i denne frygtelige Jisvinter, har takket Gud, at han ikke lod hende giennemgaae alt det til Legem og Sind Trykkende og Vaandefulde, disse Dage med deres mange Slagtoffere, tildeels af hendes Sygdom, vilde havt for hende. Overalt har vor Hedengangne talt trøstende Ord til mig i Følgende, som fromme ejegode Hanne L. forleden meddeelte mig af et Trøstebrev, hun ved hendes Broders Død havde tilskrevet hende, og som jeg har afskrevet paa et Pap (hvorpaa hun Dagen før sin Død tilskrev mig sin sidste kierlige Sæddel) med Overskrift: Tibi dictum puta: „Hvad jeg egentlig har villet sige dig, kunde jeg kortere og skiønnere have sagt med nogle Ord af Lavater: „Alle Sterblichen sehen im geliebten Gestorbenen den Tod nur — aber der Glaube weit nichts vom Tode der Lieben. Wenn die Liebe klaget, so fragt der Glaube: was klagst du?" — Vi ville derfor ikke, gode Hanne! qvæle Kierligheden i vort Bryst, naar vore Elskede bortrives af vore Arme; men vi ville da fremkalde Troen, og søge at gjøre den ret levende i os; thi kun den er mægtig til at læge vort Hiertes Saar, og bringe Klagerne til at forstumme paa vore Læber".

10*

s. 148Mindst troede hun sikkertig, da hun for nu vel tolv, fiorten Aar siden skrev dette til hende, at det var for mig, hun skrev; o! men atter dette er en skiøn Bekræftelse paa den herlige Lignelse om Sædemanden med den gode Sæd, der, uden at vi drømme derom, i det vi færdes med vor Deel deraf, ofte henføres, hvor vi mindst anede, og bærer hundredfold Frugt. — Dog — det er jo ikke mig, der skal forkynde „Ordet" for dig; altsaa dette kun, at du kan see, at det er min ærlige Idræt, at være Eder værd.

At min Søster isse har vovet at bosætte sig paa Bakkehuset, især da hun i Sommer troer at burde tage op til min aandelig og legemlig forulykkede Broder i Norge, veed du formodentlig, samt at Ophelia Drewsen, da jeg gjorde hende Forslaget, i Følge det Tilbud, hun i Vinter gjorde min Kone, med datterlig Redebonhed modtog det, at hendes Fader hiertelig samtykkede og bifaldt det, og at hendes gamle ædle Bedstemoder paa Fredensborg, min ældste elskede Veninde, Mad. Rosing, af fuldt Hierte gav sin Datterdatter sin Velsignelse til at forsøde hendes uforanderlige Ungdomsvens gamle tunge Dage, veed du formodentlig Alt, men vil jeg dog bidsætte, at du kan see, jeg skiønner derpaa.

Overalt har den hiertelige Deeltagelse, der virkelig har søgt mig, fra de offentlige Yttringer deraf, Oehlschlägers, Ingemanns, Fr. Bruns, N. Davids — et velsignet Stykke af vor gamle Lund, der kommer i næste „Tritogeneia", ei at forglemme — indtil de uafadelige, der daglig paa saa mange Maader møde mig, været mig usigelig velgiørende, saa meget mere som jeg føler, at jeg skylder hendes saa ualmindelige, og ualmindelig paaskiønnede Værd største Delen deraf; og endnu veed jeg, der staaer mig en stor Deel saadan Aands og Hiertes Nydelse fra fiernere Venner, P. Møller, Brøndsted, P. A. Heiberg, maaskee Steffens, vel mulig Lunzi, fra hendes hamburgske og kielske Venner osv., tilbage. De offentlige har jeg isinde i sin Tid at samle i et lidet Hæfte, som Manuskript for Venner, til hvilket jeg da agter at bede big skrive en Indledning, s. 149da jeg ingen vor Afdøde kiærere og kierligere Haand veed at anmode derom.

„Om jeg har opgivet „Erindringerne"?" Tvertimod! jeg er i fuldt Arbeide dermed; men, kiæreste Ven! de faae en langt anden Farve, da trium fila atra sororum ville give en hidtil ukiendt Islæt; og de nyeste Erindringer, om end ikke fortrænge de gamle, dog uforjagelige tage deres Sted ved Siden af disse. *)

Hils din vennehulde Fanny, og tak hende hierteligst for al Deeltagelse; hils ogsaa hiertelig Eders Børn, min Kones egne Dreng, og mine egne smaa Piger; og lad Bakkehuset, naar bedre Aarstid bringer Eder i vort Nabolag, ikke blive Eder fremmed, saalænge det vedbliver at være hendes Erindring helliget.

Og nu, Gud velsigne og bevare dig og dine! og Gud lønne dig for hver Glæde, vi i bedre Dage have havt dig at takke.

Din gamle
Rahbek.

s. 149

Bakkehuset, 28. Maji 1829.

Kiære gamle Ven!

Jeg takker dig inderlig og hiertelig for din saa rørende og deilige Tale, ^{**)} som du var saa venskabelig at sende mig, og som jeg holdt saa meget af, at jeg strax efter Giennemlæsningen forærede den som en kiær Gave til den Datter, den Algode i min nuværende forladte Tilstand har skiænket mig, og som jeg overhovedet har sat i Besiddelse af alle mine Mynsteriana, at de skulle vedblive at læses og nydes af et varmt Hierte, og en ædel Aand, som i forrige Dage. Saa s. 150 meget velkomnere var mig just i Gaar denne din Gave, da jeg i Overgaars — der, hvor jeg har Ordet at forkynde — havde berørt samme sørgelige Begivenhed, efterat have omtalt den kort foregaaende Glædesfest, med disse Ord: „Og bød end han,

„Der veier Livets Sorg og Glæde
Paa samme Vægtskaal og med samme Vægt,
Uventet Kummer mørkne disse Dage”,

da trykte selv dette et ubedrageligt ærværdigt Indsegl paa hine foregaaendes Almeenfryd: at den var noget andet, bedre, ædlere, værdigere, end en letsindig Residentsmængdes Mundsvæir, rede til at juble ved Alt, at det var det trofaste Dannerfolks ærlige og inderlige Deeltagelse i Skioldungeslægstens Glæder, som i dens Sorger." Og maatte det da vel glæde mig, at see, hvad jeg for min Hensigt flygtig havde berørt, fra dit indviiede Talested, og giennem dine den helligste Sandhed viiede Læber, hævdede og, stadfæstet. For mig havde iøvrigt den Hedengangne, hvem jeg aldrig har seet, en egen Interesse derved, at min Kone, ligesom du, havde besøgt hende, og talte om hende med særdeles Deeltagelse.

Det glæder mig, at I saa snart flytte ud i vort Nabolag, og kierligen tænke paa det gamle Bakkehuus, skiøndt dets Hoveds Krone er affalden. Ophelia og jeg tage i disse Dage ud til min gamle Mad. Rosing paa Fredensborg, for at jeg der halvtredsindstyvende Gang, eller i det mindste halvtredsindstyve - Aarsdagen efter første Gang, kan hos hende høitideligholde anden Junii. Naar vi derfra komme tilbage, see I os hos Eder, med hvem jeg virkelig glæder mig til denne Sommer at skulle pleie Samqvem. Spiellerupsdage bliver det ei; men jeg maa komme ihu, hvad jeg nys anførte —

Gud veier Livets Sorg og Glæder
I Retfærds Skaal med Viisdoms Vægt. —

Din gamle
Rahbek.

s. 151

21. Jan. 1830.

Kiæreste Ven!

Jeg kommer fra vor elskede Hedengangnes Grav, hvor jeg har været henne, at hænge en Blomsterkrands om den Rosenbusk, som betegner den. Fra dette Dagens og mit Hiertes Anliggende gaaer jeg over til det høitideligere og helligere, at kalde dig, hendes ypperste og kiæreste Ven, dit Venneløfte i Minde, som du i dit kierlige Brev af 4. Martii ^{*)} gav mig: at flette en Oehlenschlägers og hendes øvrige ædle Sangeres Blomster til en Krands om hendes Urne, ved kortelig foran denne Samling, som hendes Aands og Hiertes mangeaarige fortroligste Ven, at trykke dit sanddrue Indsegl paa, hvad der er vidnet om hende. — Jeg skriver dette med en Pen, som hun har indviet, paa det Pap, der 24 Timer før hendes Hedengang tiende hende til Pult, for sidste Gang skriftlig at tolke mig sine kierlige Følelser. —

Samlingen, som vil blive et Par Ark, er afskrevet, og ligger til Schul\$\$\$es; den indeholder Oehlenschlägers, Ingemanns, Lunds, Sagens, Fr. Bruns, Davids, Guldbergs, og endelig et vakkert utrykt Stykke af Provst Schmidt. Jeg har dvælet dermed, deels for at vente paa et Par Efterskulkere, som, efter at have, saa at sige, mældt dem selv, alligevel ere udeblevne (Avolent paleæ leves! siger Tertullianus); deels og, fordi jeg vidste, at Juul osv. var din travle Tid, og deels fordi jeg, i Mangel af ethvert Portrait af hende, gierne vilde lade hendes lignende Silhouette stikke forved denne liden Samling, og altsaa oppebiede et Besøg af hendes „Kunstadjudant", Architect Hansen den yngre. Dertil kommer, at da Samlingen kun er og skal blive „Manuskript for Venner", er den ikke for dem, hvem den kan komme for silde; hvoraf naturligviis fremdeles følger, at du ganske efter din Leilighed, og i din fulde Mag, kan opfylde din gamle Vens indstændige og hiertelige Bøn.

s. 152— Mange, mange Hilsener til din Hustru, hvis fulde Værd for dig jeg saa usigelig føler paa en Dag som denne! Mange, mange lykkelige Aar med hinanden! — det er den Velsignelse, en gammel Ven af Hiertet med Taarer lyser over Eder i dette Øieblik, og som inderlig og hiertelig gientages af Eders Veninde hiin Side

Stiernerne.

Din gamle
oprigtige, høiagtende og erkjændtlige
Rahbek. *)

s. 152

Fra Brøndsted.

Paris, 30. August 1830.

Jeg lovede Dig i mit sidste Brev for en tre Uger siden, at jeg snart vilde tilskrive Dig igjen om „vore egne Anliggender“, og ordentligt besvare dit kjære Brev, hvortil de overordentlige Begivenheder, hvorom jeg sidst meldte Dig Noget, da, endnu midt i Hvirvelen, ingen Tid eller Ro levned mig. Men Du forestiller Dig lettelig, at jeg ikke kan være her tilstæde i denne Tid, uden at agte paa dens Tegn, og bestræbe mig for at opfatte saa meget som mueligt af de her udførte Handlingers Sammenhæng i min egen Erfaring og Overvejelse (allerede dette udkræver en vis Tids Anvendelse); dernæst havde hine store Begivenheder pludselig standset, som al anden Hverdags - Forretning, saa og for mig de Speditioner til Tydskland, Danmark og Engeland af mit Værks anden Deel, hvormed jeg sidst i Julii Maaned var beskæftiget, og som jeg nu i August, da den værste Tummel var forbi og Barricaderne efterhaanden igjen forsvandt af Paris's Gader, først maatte sørge for; og endelig havde jeg lovet Boissonnade, Præsident for Aaret i Academie des inscriptions et belles lettres, at forelæse, i Løbet af August, en Afhandling af mig, s. 153 og da han holdt fast paa mit Løfte i denne Henseende, gik mig nu nyligen over en heel Uge bort med at gjennemgaae og pille ved det Franske i bemeldte min Afhandling. — Saaledes har jeg ikke før nu kunnet holde Ord til Dig.

Jeg vil nu slet ikke omtale Frankrigs og Politikens, men vore egne Sager; om hine vil jeg blot i Forbigaaende sige saa meget: at Tingene her gaae meget bedre, end man, saa snart efter saa voldsom en Rystelse, kunde formodet, og at baade den nye Konge Louis Philippe og gamle Lafayette og begge Kamrenes ledende Medlemmer og de nye Ministre (Hovedpersonerne i dette store Drama) næsten i Alt, i det mindste i Alt hvad som hører til Hovedsagen, opføre sig som det dygtige og redelige Mænd egner og anstaaer. Bliver der Tid dertil, inden dette Brev skal afgaae, saa skriver jeg Dig endnu om de sidste Ugers mærkeligste Ting et Postscriptum; — hvis ikke, da lover jeg Dig, Du skal faae det med en af de følgende Poster. Allerførst nu Noget om dit Brev og om vore Kjære, baade de bortgagne og de levende.

Hvad Du skrev til mig om den uforglemmelige Biskop Münters Død og hvad Du sagde saa sandt og hjerteligt ved gamle K. L. Rahbeks Grav, *) har rørt mig dybt, indtil Taarer — dog disse mere milde end bittere; thi ligesom Enhver, troer jeg, der har en Følelse af legemlig Sundhed og ikke er altfor magelig, vil, ved at færdes vidt omkring, efterhaanden vænne sig til ikke at frygte for Afstand i Rummet, saaledes vil nok og Enhver, der redelig bestræber sig for at dele de Ædleres Tro og Haab, tidlig vænne sig til at søge Lægedom for de smertelige Saar, som Tiden og de bortilende Aar medføre, der, hvor denne alene er at finde: i den sunde og store Tanke om Herrens Huusholdning i Aandens Rige og om vort Liv i Evigheden. — Gamle Rahbek svarede mig selv flere Gange i 1827 paa mit Spørgsmaal: hvormed er Du nu beskæftiget? „med Intet; der er Intet mere i mig.“ Han s. 154 havde i Grunden Ret; den mærkværdige gamle Væxt trængte til en Omplantning, i Haven af et andet Bakkehuus. — I den kjære, elskværdige og i mange Ting saa kyndige Biskop Münter var der vistnok endnu Meget; men Gud har andre og bedre Egne i Aandens Rige, hvor dette friere vil udvikle sig. Jeg tog engang et Facsimile af Isaac Newtons egenhændige Skrivt i en engelsk Stambog, og hæftede det, da det er mig dyrebart, foran i et Exemplar af det danske nye Testament, som den ædle Münter forærede mig i 1827, og hvori han skrev: „Til min Ven og Medarbejder i Commissionen til Revision af det N. T.'s danske Oversættelse: Prof. P. O. Brøndsted, F. Münter“. Hiint Facsimile indeholder følgende Ord: »O, si longius progredi liceret, et mundos plures lustrare ! sunt enim in domo dei mansiones plurimæ — April 7. 1691. Is. Newton, Math, in Ac. Cantabr. Profess.« Hvilke, den dybsindige Aands dybeste Forlængsler udtrykker ikke hiin Linie! — Du skal faae, Du alene, en Afridsning af denne Newtons Skrivt, naar vi igjen (gid snart!) sees; thi hiint Exemplar, som Münter gav mig af det danske N. T., er iblant de Bøger, som altid følge mig. Og imidlertid, for dog strax at sende Dig her Noget, Du kan vedlægge en af dine Bøger, vil jeg sende Dig — en lille Trykfejlsliste, som forlængst laae i en af mine, men rigtignok i en, som Du har foræret mig. At jeg har læst den tilgavns, det kan Du lide paa; jeg troer næsten, at jeg tør sige mig mere bevandret i dine Skrivter, end Du er det i mine. — Kjære Mynster, jeg elsker Dig af mit ganske Hjerte, baade Dig selv og den Sandheds Aand, som lyser frem i dine Taler, der ofte have varmet mit Hjerte, ofte viist mig tilrette.

Jeg skriver gjerne til Dig hid og did, som det falder mig i Pennen, og saaledes kom jeg nu her for et Øjeblik bort fra det, jeg egentlig vilde sige, om sal. Biskop Münters Anliggender. — Det forekommer mig, at Du anslaaer Biskoppens Samlinger (om Du ellers ogsaa hertil regner hans Bibliothek) altfor lavt. De ere i mine Tanker meget mere værd; og jeg s. 155 vilde i denne Henseende foreslaae, at Man endelig ikke overiler sig med det Salg af samme, som jo vel maa finde Sted. Der er vel baade i Myntsamlingen og iblant de udskaarne (tildeels antike) Gemmer osv. en Deel ubetydeligt, men der ere ogsaa mange sjældne og kostbare Stykker, og jeg er af den Mening, at man bør bestræbe sig for at gjøre baade disse Samlinger og

Bibliotheket (der har mange sjældne Bøger, ogsaa mindre Skriver om Nordens tidligere Tilstand og Oldsager, hvilke især ville søges i England) vel bekendte i Udlandet, baade her, i England og i Tydskland, inden Anctionen holdes. Dette kan ikkun skee ved at udsætte denne til næste Foraar eller Sommer og imidlertid forfærdige og udbrede retteligen (især i England og her) en god Catalog, som vel da helst burde skrives paa Fransk. Jeg troer nok, at jeg i denne Henseende kunde være til god Tjeneste, hvis jeg var tilstæde; men maaskee kan jeg snart komme; jeg har i det mindste den største Attraa dertil, hvis jeg snart kunde faae de Anliggender, som angaae mit Værk, reglerede, og jeg tænker nok, at det snart vil lykkes mig.

(Kun det første Blad er opbevaret.)

s. 155

*Fra Steffens.
Breslau, 10. Febr. 1830.*

Lieber Mynster! Ich schreibe dir erst von einer Geschäftsangelegenheit —

Nun Einiges über deinen kleinen Aufsatz: „Logische Bemerkungen über die Identität“. Wahrlich, du hast Recht: Seele und Leib sind absolut verschieden. Die Seele, gereinigt, wie sie Gott zugehört und zur Seeligkeit bestimmt ist, nenne ich die ewige Persönlichkeit, das Unsterbliche in uns, die Urgestalt, die, wie ein gefetelter Engel, in Stunden der Andacht, der reinen Liebe, der heiligen Betrachtung selbst aus den Zügen des Gesichts, aus den leuchtenden Augen hervorbricht und wehmüthig an das Elend der Zeit erinnert, die nur in vorübergehenden s. 156 Augenblicken so herrliches duldet. Du hast Recht, so wenig als die Raupe einerley ist mit dem entfalteten Schmetterling, so wenig sind Leib und Seele eins. Aber wir betrachten die Raupe als solche — auch in ihr ruht ein Schmetterling, wie könnte dieser sich sonst aus ihr entfalten? — und wir fragen: ist dieser in der Raupe verborgene Schmetterling von der Raupe verschieden? In einer Rücksicht gewit — denn das, was wir die Raupe in der Raupe, das Leibliche im Gegensaatz gegen die Seele nennen, ist sogar dem Schmetterling entgegengesetzt — es soll zu Grunde gehen, damit er sich entfalte, wie wir nur durch Sterben das wahre Leben erringen. Aber dennoch sind sie aus Einer Quelle; diese Richtungen sind ganz Eins, und doch durchaus verschieden. Was wir „Identisch“ nennen, ist von dem „Einerley“ toto genere verschieden. *) Die zur Seeligkeit bestimmte Seele hat eine Stufe der Entwicklung, in welcher sie sich, wie die Raupe, in einer doppelten Richtung, aus der nähmlichen Quelle darstellt — diese Richtungen sind gewit nicht einerley, sie sind ganz verschieden, entgegengesetzt; dennoch ist der Leib von Gott, ist selbst göttlicher Art, die unsterbliche Gestalt einer ewigen Natur. Daher glauben wir an einen neuen Himmel und eine neue Erde, an die Unsterblichkeit des Leibes, obgleich er stirbt; daher konnte der Heiland selbst im irdischen Leben verklärt werden, und so sich zu der, uns verhüllten, ewigen Natur des Vaters emporschwingen; daher regt sich der Engel in uns und blickt wehmüthig aus der versunkenen Gestalt hervor — und dort werden wir gewit die Identität der Seele und des Leibes anschauen. Nicht der Leib verfinstert die Seele, denn er ist ein Tempel Gottes, aber die Sünde. Sie verhindert, dat nicht beide sind wie Herz und Gehirn, getrennt und doch ewig vereinigt, wie Mann und Weib in einer heiligen Ehe; sie, die gefallene Seele, hat Adams Ausflüchte gelernt, wenn sie zur s. 157 Rechenschaft gefordert wird, dat sie sagt: nicht ich war es, sondern der Leib, den du mir gabst. —

Was du mir über meine Novellen schreibst, ist mir unendlich angenehm gewesen. — Die Leute meinten, ich würde Novellen schreiben in gewöhnlichem Sinne. Aber — ich wollte eine Psychologie ausarbeiten, und ich überzeugte mir: es gäbe nur eine dichterische. Das dunkle Wühlen der kämpfenden Seele — das Lichtwerden, das Versinken, der ganze zweifelhafte Kampf ist nur in dem Leben, durch das Leben, nur als Geschichte möglich — als reine Witschaft undenkbar. Ich schreibe noch eine — es fehlt eine, die das innere Streben und Kämpfen mehr gesondert von äuteren Verhältniten darstellt — und an diese *) arbeite ich jetzt. Wenn sie ganz norwegisch wird, so ist das weniger Vorliebe für Norwegen, als die künstlerischen Vortheile, die ein fremdartiges, entferntes Land darbietet, die mich dazu bestimmten. — Alle Buchhändler bestürmen mich, und ich könnte reich werden — aber ich will nicht.

Ich mut leider schlieten — ich habe viele störende Geschäfte. Ich bin jetzt — was mich sehr überraschte — nach so kurzer Zeit zum zweitenmahl Rector, sonst ziemlich gesund, und Frau und Tochter ebenfalls. Mein Neffe Henrich ist nun seit einem Jahre Student, und scheint etwas zu versprechen; ich glaube in der That, dat er ein guter Arzt werden kann. Ich werde ihn Ostern oder Michaelis nach Berlin schicken. Später soll er sich in Kopenhagen practisch ausbilden, ja sogar die Anatomie repetiren; den Dänen soll er die Vollendung seiner Bildung verdanken — das will ich, nicht aus Politik, sondern weil es meine reine Ueberzeugung ist, dat die practisch medicinische Schule da sehr tüchtig ist. — Und warum sollten meine Landsleute einem gebohrenen Dänen zuwider seyn, weil er seine erste Ausbildung hier erwarb, hier anfieng, wo die ausgezeichnetsten Aerzte in seinem Vaterlande schloten? Was s. 158 du mir darüber geschrieben hast, tröstet mich, und ich hoffe, man wird meinen Neffen nicht aus seinem Vaterland ausschlieten. Wenn er nur tüchtig wird — alles übrige kümmert mich wenig — und er mag sich durch die Welt helfen, wie ich es gethan habe.

Was du über deine Verhältnite sagst, hat mich sehr gefreut. Glaube mir, auch in religiöser Rücksicht stimmen wir inniger mit einander überein, als du glaubst. Auch ich habe Manches gegen die fast fanatische Richtung der „*evang. Kirchenzeitung*“ einzuwenden, obgleich ich ihre Entschiedenheit lobe. — Ich denke mir deine Lage, wenn gleich nicht ohne Schattenseiten, doch im Ganzen angenehm. Manches Gute kannst du wahrscheinlich anregen. Wie seltsam ist es mir, wenn ich an Nr. 8, an unsere jugendlichen Träume denke, an die verschiedenen Wege, auf welche Gott uns geführt, und in welchem Sinne wir noch je\$\$\$*t so innig verbunden sind. Erinnerst du, wie wir damals immer sagten: „nur nicht im Dunkeln, unbemerkt vergehen!“ — alles übrige dachten wir, in jugendlichem Uebermuth, liete sich schon ertragen. Nun — bemerkbar haben wir uns gemacht — ob nun alles Übrige ist, wie wir uns dachten!

— Der gute Hornemann versprach, dat er mir Pflanzen schicken wollte — willst du ihn wohl an sein Versprechen erinnern? — Grüß' ihn und alle Freunde — den guten Sibbern, Ørsted, Oehlschläger u. s. w.

Steffens.

s. 158

*Fra (Biskop) Paludan-Müller.
Aarhus Bispegaard, 11. Febr. 1831.*

Med den inderligste Glæde modtog jeg D. H.'s Brev og Bog om Begrebet af den christelige Dogmatik; *) og jeg takker Dem paa det hierteligste for begge Dele. Læsningen satte mig s. 159 tilbage i den Time, som jeg ofte har gienkaldt mig med Glæde, da en fortrolig Samtale om vort høieste og dyrebareste Anliggende bragte os hinanden nærmere, end flere Aars Bekiendtskab ellers vilde have giort. Meget i Deres Skrift mindede mig om Deres Ytringer ved den Leilighed, og forstodes af mig som en fuldstændigere Forklaring. Uagtet jeg dengang drog i Tvivl, at en Dogmatik kunde blive andet end en Fremstilling af en vis Kirkes Lære, og jeg meente, at Bekiendelsesskrifterne eller Kirkens Decreter immer maatte skinne igiennem som Grundfarven, om end disse Skrifter og Decreter underkastedes en Sammenligning med den hellige Skrift og Fornuften, saa nægter jeg dog ingenlunde, at der gives et høiere Begreb om Dogmatik, og jeg glæder mig ved at see det udviklet i Deres Høiærv.'s Afhandling. Men, naar Dogmatik skal være en ligesaa hiertelig som videnskabelig ordnet og bestemt Udtalen af vor egen — ene af Ordet øste Kundskab og derpaa hvilende christelige Troe, vil den da ikke — da den saa omtrent bliver det samme som Skriftfortolkning — i Hovedpunkter blive udsat for megen Vilkaarlighed? Jeg kan, naar jeg vil lære Andre, hvad en Christen i Almindelighed bør troe, neppe undgaae at spørge mig selv: hvad have Christne troet fra de første Tider af? hvilke Sandheder have de til alle Tider været enige om at søge og finde i Skriften? Jeg kan ikke undvære at besvare mig dette Spørgsmaal til min egen Veiledning. Men saa griber jeg jo altsaa Kirkens Lære — som en Ledetraad i det mindste; og jeg troer neppe, det er mueligt at skrive en Dogmatik, uden at denne Ledetraad kommer klarligen til syne. En saadan Ledetraad, mener jeg, at Bekiendelsesskrifterne ere, da de ikke alene udtale Kirkens Lære til en vis Tid, men tillige ere en Gienklang af Kirkens Hovedlærdomme giennem alle Tider. Og hvorfor skulde man ikke basere sin Dogmatik paa dem, og lade Skriften være deres Prøvesteen? Ikke om min Troes Læresætninger, men om alle Christnes Troes Læresætninger spørges der i Dogmatiken, og ligesom jeg for at bestemme, hvilke disse til alle Tider s. 160 have været, behøver historiske Documenter, saa behøver jeg Skriften for at afgjøre, hvilke de til alle Tider bør være, og hvad der staaer evig fast under alle menneskelige Meningers Omskiftelser *)

Deres Høiærv.'s Udledning af Religiositeten fra en umiddelbar Bevidsthed om Gud er ufeilbarlig den rigtige. Vi have Troen, førend vi have Grundene for den, og hvor den ikke allerede haves, vil ingen Grunde fremkalde den. Men mig synes, at man ogsaa gjerne kan bruge det Udtryk, at Religion er grundet i Følelsen, ved hvilken vi dog i saa Fald forstaae en umiddelbar Viden om Gud. Vel er det saa, at den umiddelbare Bevidsthed om Gud, om en høiere Tingenes Orden, om det Uendelige og Evige, virker og udbreder sig saa øieblikkelig i alle Retninger i vort Indre, at vi ikke kunne gjøre os selv klart Rede for, i hvilken Sielens Region Troen skabes; men saasom Tidsbestemmelser ere nødvendige i al vor Tænkning, saa at Noget maa sættes som det første, og Noget som det andet og tredje, saa mener jeg, at naar vi først have skilt Sielens Evner og Kræfter fra hinanden i Tankerne, kan vi ikke undgaae at nævne een af disse Evner og Kræfter som den, i hvilken Gudsbevidstheden først optages, eller paa hvilken den først ytrer sig. Og da synes mig dog, vi rettest nævne Følelsen som den første Sielekraft, der sættes i Bevægelse ved den — eller Hiertet, om vi hellere vil kalde det saa; dernæst Phantasien, dernæst Forstanden, saa Fornuften i indskrænket Betydning, saa Tilbøielighederne og Villien. Jeg holder meget af de Wette's „Vorlesungen über die Religion, ihr Wesen etc.“, og synes, at han ypperlig har forklaret den Sandhed, at Religion er grundet i Følelsen. **)

s. 161 Jeg føler, at disse Bemærkninger knnde behøve en bedre Fremstilling; men deels siger jeg med Seneca: *qualis sermo meus esset, si una sederemus aut ambularem, illaboratus et facilis, tales esse epistolas meas volo*; deels lader det uhyre Chaos af Forretninger, jeg er kommet ind i, mig kun liden Tid til at ordne mine Tankers Udtryk. Jeg skriver disse Linier i Aften som en Forfriskning, efterathave i Eftermiddag afhandlet 38 publique Sager med Stiftamtmanden. Saaledes er det gaet ugentlig, ja daglig endnu hidtil. Otium er ikke at tænke paa. Foruden det Løbende og Nye er her saa meget Gammelt at rydde op i, og opdages idelig mere,

at jeg, som ellers har havt Vinteren kier, ret længes efter Foraaret, for at komme ud af Blækhuset og Papirerne i Guds frie Natur.

D. H. modtage endnu engang min varmeste Tak, og Bevidnelsen om den Høiagtelse og Hengivenhed, hvormed jeg stedse henlever

Deres
ærbødigste
I. Paludan-Müller.

Fra Sibbern.

Hvad jeg strax sagde mig selv, da jeg havde læst den første Halvdeel af Deres Afhandling om Dogmatikens Begreb, men, forhindret ved meget Mellemkommende, maatte lade det beroe med at læse den til Ende, det gjentog jeg hos mig selv, da jeg efter en rum Tid kom til den igjen, og det gjentager jeg nu for Dem, efter at have læst den anden Gang, at jeg s. 162 ikke veed, at jeg i lang Tid har læst Noget, der har været mig til saa sand og saa stor en Glæde. — —

11

Ved at sætte Fromheden at have sit Grundlag i „en Gudsbevidsthed“, er allerede den Anskuelse, der eensidigt vil søge dette Grundlag i Følelsen, afskaaret. Men især har De givet den et Grundlag, som maa indlyse Enhver som det Primitiveste, og hvorved Enhver maa føle, at det schleiermacher'ske „Afhængighedsfølelse“ siger for lidet, da det endnu ei involverer Guds-Tanken, ved at opstille den „ubegrænsede Ærefrghtsfølelse“ som fornemste Grundlag. — Begrebet om en naturlig Religion synes De mig meget godt at have retfærdiggjort i § 17. Det Overnaturliges Begreb har De paa en ret talende Maade ført Deres Læsere op til, og en paa eengang lysende og gribende § er § 22.

Blandt meget Andet glæder det mig, at ogsaa De saa bestemt udtaler den Overbeviisning, at, om Menneskeheden ei havde syndet, vilde Ehristus være kommen alligevel. *)

Til den sidste Deel af Afhandlingen har jeg visse Spørgsmaal at gjøre.

Jeg vil ikke gaae ind i det Spørgsmaal, om man dog ikke kan sige, at Philosophien, som saadan, har sit Grundlag i noget Andet end Tro, **) nemlig dels i en ved Siden af denne sig stillende speculativ Skuen, som den speculative Grundidees Opgaaen og Udvikling i Bevidstheden, dels i den altomfattende Afveien af Alt imod Alt, hvorved hiin Tro selv, ligesaavel som f. Ex. Sandsningen, maa discutes med Hensyn til sin Realitet eller Paalidelighed. I saadanne, det Spørgsmaal: hvad er Philosophie? betræffende Undersøgelser vilde det have ført Dem for vidt fra Formaalet at gaae ind. Saa meget er vist, at Mennesket ikke skulde have filosoferet sig til Troens Indhold, dersom dette ei saaledes var givet ham først, saa lidet som han skulde ved Overveielse være kommen s. 163 til sin Forestilling om Planetsystemet, dersom ei Soel og Maane og Planeter i deres Gang havde viist sig for ham først.

Men et andet Spørgsmaal maa jeg gjøre med Hensyn til flere Steder: Skal Dogmatiken blot opstille og sammenstille Læresætningerne, eller tillige aflægge Regnskab for deres Gyldighed, og altsaa retfærdiggjøre dem, og hvis den skal dette: skal den det da blot i Henseende til Skrivten, eller tillige i Henseende til Følelsen, eller hvad vi ellers ville kalde Bevidsthedens oprindelige Indhold og Udsagn, eller endeligen endog i alle Henseender, altsaa og i Henseende til den objective Verdensbetragtning? Uden at man besvarer sig dette Spørgsmaal, er dog Spørgsmaalet angaaende Dogmatikens Begreb og dens Forhold til Philosophien ikke afgjort.

Er ikke Deres Begrebsbestemmelse at forstaae saaledes: at vistnok Philosophien ei kan undvære Dogmatikens naturlige Basis, ei heller Hensynet til dens Indhold, men at Dogmatiken derimod ikke behøver at indlade sig paa, men kan, ja skal, holde sig uafhængig af Det i Philosophien, som gjør denne til Philosophie?

Og hermed takker jeg endnu engang ret meget for Afhandlingen.

Sibbern.

s. 163

*Fra Molbech.
Kbhvn. d. 15de Aug. 1831.*

Jeg havde i denne Tid ret meget at sige Dem, min ædle Ven og Velynder! mig selv vedkommende; men jeg maa nøies med at meddele Dem foreløbigen, eller forberede Dem paa et af mine nærmeste Ønsker. Følgerne af en meget alvorlig Sygdom vedvare endnu hos mig; og et for mig meget anstrengende Arbeide —

at indrette Schillers Don Carlos for vor Skueplads, hvorved jeg har maattet oversætte vel meer end $\frac{2}{3}$ af dette Drama — har i de sidste 14 Dage medtaget, s. 164og næsten udtømt mine Kræfter. Jeg maa nu atter ved nogle Dages Ophold paa Landet søge at gienvinde, hvad der i de sidst forløbne er tabt. — —

11*

Jeg haaber at kunne endnu i Sommer slutte den 1ste Afdeling af mine begyndte Forelæsninger over den nyere danske Poesie, nemlig med Evald og Baggesen. Men uden Tvivl bliver det mig nødvendigt, at søge hos Directionen om for i Vinter ganske at fritages for at holde Forelæsninger; ikke saa meget fordi jeg om Vinteren overhovedet er ulige mindre oplagt til min Gierning end om Sommeren, som fordi der forestaaer mig, deels ved udvortes Nødvendighed, deels ved indvortes Kald, flere, tildeels meget besværlige literariske Arbejder, hvoraf nogle virkelig ere uopsættelige. Jeg vil nævne nogle af de vigtigste: 1) Min danske Ordbog. Dette Værk, som jeg vel — ikke med mit eget, men med Kong Frederik den Siettes, meer end eengang gientagne Udtryk — tør kalde et herculisk Arbejde, er omtrent i Trykningen fremrykket til $\frac{4}{5}$ af det Hele. Det er et Arbejde, som i flere Aar har undergravet, ikke blot mine Kræfter, men mit Humeur; deels ved sin colossale Vægt i og for sig selv; deels ved at give mig, hvad jeg vil kalde en Ordbogs-Sygdom, nemlig en ængstelig Begierlighed og Umættelighed i ikke at ville miste noget, som endnu kunde bruges i Bogen, og en uophørlig nagende Fortrædelighed og Ærgrelse over, i Arbeidets Løb at opdage forbigaaende Ord, som nu blot kunne medtages som Supplementer. Jeg kan virkelig sige, at dette Arbejde har i høi Grad skadet mit Nervesystem, og derved endog min hele Lyksalighedsfølelse. — Tidens høist alvorlige Vilkaar, foruden Menneskelivets altid herskende Uvished, minder stærkt om, engang, hvis det er Guds Villie, at bringe det til en Ende. — 2) Mit danske Dialect-Lexicon. Dette, der kan betragtes som et Slags Supplement til Ordbogen, kunde maaskee (dersom jeg havde seet paa literair Celebritet) have været mig langt vigtigere, end det forrige. Det er et Arbejde, som, paa Grund af de Materialier, hvoraf jeg s. 165er i Besiddelse, ingen i Verden uden jeg kan udføre, og som tildeels vil for de Lærde have langt mere Interesse end Ordbogen. Ved mange Aars møisomme Forarbejder er dette Værk bragt meget vidt. Det bliver vel ulige mindre vidtløftigt end hiint, men dog et svært Octavbind, som jeg agter hefteviis at udgive. Under min Sygdom, i de saa Timer, hvori jeg knude arbeide, har jeg været heldig nok til at kunne lægge sidste Haand paa det 1ste Hefte, som nu næsten er færdigt til Trykken; men det fordrer dog Revision, og endnu nogen Supplering. — 3) Andet Bind af min Anthologie, hvorfor jeg paa det stærkeste presses. Endelig 4) har jeg længe gaaet om med det Forsæt, i Anledning af en ny, snart udkommende Vaudeville af Heiberg at skrive en Afhandling over den Heibergske Vaudeville, hvis Originalitet og Nationalitet, eller hvis eiendommelige Eharakter, langt fra ikke er tilstrækkelig kiendt eller erkiendt, og som bl. a. i Sverrig er saa godt som reent ubekiendt; uagtet den uden Tvivl i den komisk - dramatiske Literatur er det Vigtigste og meest Eiendommelige, vi siden Holbergs Tid ere i Besiddelse af. Dette er, om intet stort, dog heller intet ubetydende Arbejde; og om jeg derved ikke skulde opnaae andet, end muligen at virke noget til Gavn for en af vor Literatur saa fortient Forfatter, vil jeg ansee det som lønnet nok. — Dog tilstaaer jeg, dette sidste Arbejde beroer altfor meget paa min personlige Tilstand og manglehaande Forholds Udvikling, til at jeg kunde love mig dets Udførelse med Vished.

Mindre betydende Arbejder forbigaaer jeg. Men jeg er ikke uden Haab om, at De og Etatsraad Engelstoft, der ganske deler D. H.'s varme og venlige Deeltagelse i mit Vel, ville skienke hine Deres Opmærksomhed. —

Deres ærbødigste,
taknemmelig hengivne
C. Molbech.

s. 166

*Fra Steffens.
Berlin d. 4. Mai 1832.*

Wie war das nur möglich, dat du meine Opposition gegen die Aufgebung einer 300 jährigen, gese\$\$lich begründeten, formel fixirten religiösen Differenz, die auch als innere Überzeugung den religiösen Mittelpunkt vieler Menschen bildet, die in unserm eigenen gemeinschaftlichen Vaterlande allein herrschend die Staatsreligion ausmacht, ja so entschieden, dat die Grundlage des ganzen factisch begründeten Staatsgebäudes in Frage gestellt werden kann, wenn sie erschüttert wird — mit der Verirrung verwechseln könntest, die innerhalb dieser begründeten, gesonderten Eigenthümlichkeit einen sondernden Reinigungsprocet sucht, durch Trennung der sogenannten reinern Christen von denen, die innerlich abgefallen sind? — Ich habe mit Grundtvigin dieser Rücksicht nichts zu theilen — unsere Aufgaben waren völlig verschieden. Dat wir eine Minorität bildeten — was nur darin zu suchen ist, dat der Begriff der Kirche (durch den Egoismus subjectiver religiöser Gefühle, der für sich, in der Grundlosigkeit einer völlig unbestimmten Sentimentalität, die ganze Fülle der Seeligkeit sucht und zu finden vermeint) zu Grunde gegangen ist — ändert in der Sache nichts.

Ich frage dich: hatte Scheibel das Recht zu lehren, dat die reformirte Ansicht des Abendmahls eine falsche, die lutherische die wahre sey? Wenn er, wie unzweifelbar, das Recht hat so zu lehren und es, durch die Gese\$\$e geschü\$\$t, zwanzig Jahre hindurch mit so entschiedenem Erfolg that, dat 300 Familien (über

3000 Seelen) in dieser Zeit durch die Bestimmtheit ihres Bekenntnisses beruhigt, die Jugend durch den Unterricht und das Beispiel ihrer Eltern in dem bestimmten Glauben befestigt, eine wahrhafte, von Innen heraus vereinigte, durch den westphälischen Frieden, durch jeglichen spätern Vertrag, durch die Landesgesetzliche geschützte Gemeinde bildeten — dürfte, s. 167 ohne wahrer Thranen der empörendsten Art, irgend ein Staat fordern, daß dieser Lehrer, daß diese so sich geskaltende Gemeinde, die keine andere in ihre Weise angriff, das Gut, welches ihnen ein heiliges geworden war, aufgeben? was ihnen ein Irrthum war, als ein ihrem Heiligsten Gleichgesetztes betrachtet sehen sollte? — Die einfache Rechtsfrage ist hier die angemessenste, denn sie schließt auch Höheres in sich, und macht jede weitere Discussion überflüchtig.

Die innere höhere Frage ist die: ob eine solche Differenz, nachdem sie geschichtlich begründet war, aufhören, ob es dem Staate gebührt zu erklären, daß sie nicht mehr da seyn sollte? So gestellt ergibt sich die Antwort von selbst. Der Staat kann erklären, daß sie nicht mehr vorhanden sey — aber dann muß sie auch factisch verschwunden seyn, ehe eine solche Erklärung eine Gültigkeit hat. Wäre man redlich verfahren, enthielte die Geschichte der Union nicht die empörendsten Beispiele von Versuchungen, die nicht verschwundene, sondern schwache Überzeugung wankend zu machen — so würde es sich wohl zeigen, daß die Union zwar ein Factum unserer Tage sey, aber keinesweges ein solches, welches jene Differenz verdrängen dürfte — und es erregt Schauer, wenn man sieht, wie viele jener Schwachen, nachdem sie überlistet wurden, jezt ihre Schwäche mit den furchtbarsten Gewissensbissen büten müßen. So viel ist gewiß: wo eine Gemeinde wie unsere hervortrat, mußte sie anerkannt werden, und Gamaliel's Vorschlag und Probe wäre hier die einzige gerechte.

Ich habe nur zu viele Zeit auf die Ergründung des Verhältnisses der calvinischen Lehre, wie sie in seinen Institutionen vorkommt, zur lutherischen verwandt. Das kurze Resultat ist folgendes: Beide erkennen den Heiland als den neuen Adam und zugleich als den Schöpfer, Beide das Abendmahl als das heiligste Mysterium unserer Religion, das die Geskaltung der Kirche bedingt — Die catholische, die von derselben Annahme ausgeht, mußte enden mit Transsubstantiation — irdischem Fleischwerden s. 168 — wodurch Hierarchie und äütere Werke ihre Sanction erhielten — Der Anfang der Reflexion, der sinnlichen Erkenntnis drängte sich in die heiligste Lehre hinein — Nur die lutherische Kirche hielt die Ansicht der Immanenz fest — wie in der Abendmahlslehre, so in Allem, und schließt in ihrer Consequenz jede sinnliche Reflexion, und mit dieser den flachen Rationalismus aus. Darauf gründet sich die Nothwendigkeit, diese Kirche in ihrer reinen Eigenthümlichkeit geschichtlich festzuhalten. — Aber diese Nothwendigkeit schließt die innern Kämpfe, die vielmehr redlich durchgekämpft werden müßen, keinesweges aus — Sie zeigen sich in einem Jeden, und wo das Nachdenken über Religion anfängt, schwankt noch ein jedes Gemüth zwischen Catholicismus, der in fleischlicher Erscheinung endigt, und Calvinismus, der mit sinnlicher Reflexion anfängt — wie zwischen einer Vergangenheit, die nicht verschwunden, und einer Zukunft, die sich nicht abweisen läßt. Wenn nun Jemand hervor tritt, behauptend: er und einige mit ihm Verbündeten wären aus diesem Kampfe absolut siegreich herausgetreten, und hätten das Recht sich von den Kämpfenden, die sich billig jedem Angriffe stellen müßen, zu sondern, so hat die in Furcht und Zittern kämpfende Kirche das Recht sie abzuweisen.

Ich habe unter mancherley Zerstreung diese aphoristischen Sätze hingeworfen, fürchtend, daß auch sie neue Misverständnisse erzeugen werden. — Jezt etwas über meine hiesige Stellung. Die ruhige Art, auf welche ich die ganze Sache nahm — das gänzliche Verschmähen aller unedlen oder gesetzwidrigen Waffen — imponirte die Behörden. Ich erhielt auf mein zweimaliges Gesuch um Abschied keine Antwort. Der Kronprinz, der mich seit mehreren Jahren persönlich lieb hat, kam nach Breslau — er hielt sich in der Nähe auf einer Reise auf. — Während die provinciellen Behörden mich, wie einen Verpesteten, flohen, zeichnete er mich auffallend und öffentlich aus. Ich ward nach Fürstenstein, wo er sich aufhielt, eingeladen, und s. 169 hier, wo die Sache ausführlich besprochen wurde, ward es ausgemacht, daß ich Breslau verlaten und in Bonn oder Berlin angestellt werden sollte. Dennoch erklärte ich, daß ich Lutheraner sey, zwar mich recht sehr erbauen würde in Berlin, aber kein Mitglied einer dortigen Gemeinde seyn könnte — vielmehr mich an die nächste selbstständige lutherische Kirche zu halten entschloßen wäre. — Gegen die Agenda opponirte ich nur, weil die Gemeinde sie nicht annehmen wollte. — *)

Wie es mir nun hier gehen wird, weiß ich noch nicht. Ich werde eine heftige Opposition finden. Theologen und empirische Naturforscher — Hegelianer — und, wie ich befürchte, auch die Frommen werden sich gegen mich verbinden. Meine erste Vorlesung auf dieser Universität wird über die Religionsphilosophie seyn. — Mein fixirter Gehalt ist eher schlechter, als betrer, als in Breslau, und Berlin ist bedeutend theurer. — — In der Voraussetzung, daß ich, trotz aller scheinbaren Differenz, doch noch Freunde in Dänemark habe, und daß vor Allem du — mein ältester Freund — mich nie verkennen wirst, schreibe ich dir, sobald ich meine Lage und den Erfolg meiner Vorlesungen einigermaßen übersehen kann, wieder.

s. 170 Die kurze Summe meines Bekenntnisses ist folgende: Ich nehme nie eine äütere Gewalt in Anspruch für die Kirche, aber ich dulde auch keine gegen sie.

Behalte mich lieb, lieber Mynster! wie ich, so lange ich lebe, dein treuester Freund bleiben werde. Und grüße die Freunde, vor Allen Sibbern. Sag Ørsted, daß nun bald das zweite Heft meiner „polemischen Blätter“ erscheinen wird, und in diesem eine Übersetzung seines Aufsatzes. Ich werde hier keine Ansangsgründe, weder der Mineralogie noch der Physik, lesen. Neben der Religionsphilosophie lese ich diesen Sommer

physiske Geographie — im Winter Naturphilosophie und Anthropologie — in der Zukunft Naturgeschichte der Erde und Physiologie — wenn es nur gelingt Zuhörer zu erhalten — was ich noch nicht weit.

Dein
Steffens.

s. 170

*Fra (Biskop) Fogtmann.
Aalborg 7de Octbr. 1833.*

Deres Høiærv.'s venskabelige Skrivelse af 15de Julii modtog jeg nogle Dage, før jeg reiste fra Ribe, og glædede mig meget derover. Det var det sidste Brev, som jeg i Ribe fik fra Kjøbenhavn. Jeg har ofte tænkt paa at besvare det; men jeg har derved paany mærket, hvad jeg ellers ofte har haft Leilighed til at mærke, at man ved at tænke paa at gjøre noget kommer, som Jean Paul siger, ligesaavidt som den, der drømmer, at han flyver. —

Hvad Kolding Skole angaaer, da tillader jeg mig at yttre den Mening, at denne Skole mere hensigtsmæssig kunde være i Lemvig eller Thisted; thi den Egn er af alle danske Egne meest blottet for eller fjernet fra lærde Skoler. Derimod behøves en lærd Skole i Kolding neppe; thi Kolding-Eggen er ikke langt fra Ribe og Fredericia eller Horsens, hvor lærde Skoler findes, og dertil kommer, at Kolding, s. 171 som ligger paa Grændsen af Slesvig, ikke har, for at bruge et Handelsudtryk, noget Opland paa den ene Side, da Slesvigerne neppe sætte deres Børn i en jydsk Latinskole. Dersom jeg ikke havde haft andet at bestille, var jeg indkommet med et Forslag desangaaende under Vacancen i Rectoratet ved Skolen; men nu blev det derved, at jeg tænkte derpaa. Dog har jeg nu her tilladt mig at sige min Mening derom og at yttre et i den nordvestlige Deel af Jylland almindeligt og vel grundet Ønske, at der maatte blive en lærd Skole oprettet i denne Deel af Landet. Naar alt blev overveiet, vilde Thisted uden Tvivl befindes at være det meest passende Sted for en saadan Skole.

Det har fornøjet mig at læse om Schleiermachers Ophold i Kjøbenhavn. Især var det godt, at han modtoges paa en ganske anden Maade end Wegscheider; thi han er en ganske anden Mand. Schleiermacher er en stor Theolog; men han bliver dog ofte besnæret af de fine Traade, som hans Skarpsindighed udspinder. Dersom han ikke havde været Præst og som saadan forpligtet til at prædike, var han uden Tvivl bleven en stor Sophist.

At man maa ønske og bidrage til, at „Dansk Litteraturtidende“ kan bestaae, det er især blevet mig klart ved Recensionen over Stridsskrifterne fra Slagelse. Disse vare temmelig urigtigt og meget partisk bedømte i „Maanedsskrift for Litteratur“, men Recensionen i Litteraturtidenden er grundig og billig. Den sammesteds begyndte Recension af Heibergs Skrift „om Philosophiens Betydning“ synes ogsaa at være meget opklarende^{*)}. Det er besynderligt, at Maanedsskriftet har iagttaget Taushed derom, skjøndt dette Skrift just er eet af dem, som Redactionen efter sine egne Grundsætninger især s. 172 skulde tale om. D. H.'s Afhandling i „Dansk Ugeskrift“^{*)} har imidlertid behaget det heibergske Skrift den farligste Deel af sin Braad.

Hidindtil har jeg, Gud være lovet, fundet mig tilfreds her i Aalborg. Jeg føler mig her friere i min Virksomhed, og har saaledes opnaaet, hvad jeg ønskede. I oeconomisk Henseende har jeg tabt betydeligt ved Byttet; men det vidste jeg iforveien. Det har især været mig meget kjært, at Tage Müller blev min Eftermand i Ribe. Det er ogsaa muligt, at han der kan komme ud af sine Skrupler; thi han faaer der saa mange forskjellige Ting at tænke paa, at der ikke bliver Tid til Grublen.

Den lærde Skole her i Byen er i god Orden og nyder almindelig Tillid. Alle Lærerne ere duelige og ordentlige Mænd, hvilket er en sjelden Lykke for en Skole. Det er mærkeligt, hvilket Røre der bliver ved at være i Litteraturen om den lærde Underviisning. Efter hvad jeg har erfaret om Overlærer Hages Skrift, kan jeg ikke vel forstaae, hvorledes han, esterathave udgivet dette, vil kunne komme ud af det med sin Rector. — Hvad den megen Tale om Latinens Afskaffelse ved Examina angaaer, da maa jeg tilstaae, at jeg er af den Mening, at Latinen helst maatte afskaffes ved Examina, naar Latinen skal være saa slet, som den er i de Flestes Specimina og Svar; men det er et andet Spørgsmaal, om de ikke burde lære bedre Latin. Dog kunde dette vel ikke skee, med mindre der lærkes endnu mere Latin i Skolerne, og der læstes mere paa Latin ved Universitetet. Det er virkelig et meget indviklet Spørgsmaal, som jeg ingenlunde tør paatage mig at besvare.

Naar jeg for min Deel skriver Latin, bliver jeg let noget heftig. Derom vidne de vel stærke eller heftige Udtryk, jeg tilstaaer at have brugt i mit Program fra forrige s. 173 Aar^{*)}. Det kommer nok af, at Romerne vare stridbare Folk; og det romerske Sprog, den latinske Stiil synes mig virkelig at have stor Liighed med en fuld Krigsrustning. —

D. H.'s.
ærbødigst-hengivne
Fogtmann.

s. 173

Fra Steffens.

Berlin d. 8ten Octbr. 1833.

Lieber Freund!

Der dir diese Zeilen bringt, — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ich kam vor einigen Tagen von Dresden zurück, wo ich mit meiner Familie in einer Privatwohnung vier Wochen zubrachte. Ich communicirte in einer lutherischen Kirche mit Scheibet und Huschke — Die lutherischen Gemeinden erhalten sich in Schlesien ohne anerkannt zu seyn, aber ohne dat man, da man sein Unrecht fühlt, sie anzugreifen wagt; mehrere Prediger und Gemeinden auf dem Lande treten zu — die Einfältigen im Volke. Es ist, ich erkenne es wohl, eine gefährliche Stellung für sie, aber sie ist unvermeidlich geworden. Denn ist mit dieser Stellung Gefahr verbunden, so ist mit der gleichgültigen Verläugnung das entschiedene Unglück da. Wenn doch die Menschen einsehen wollten, dat von etwas weit Tieferm als einer bloten, so oder so modificirten Meinung s. 174 die Rede ist — dat eine geschichtlich gewordene Form der Religjösität Fleisch und Blut geworden; sie würden dann nicht so thöricht, so unbesonnen hineinschneiden, um, was lebt zu formen wie ein Stück Holz —

Gedenke meiner.

Dein

Steffens. *)

s. 175

Fra Biskop R. Moller.

Mariboe, d. 14de Sept. 1834.

Min første Tanke, ved Modtagelsen af Deres Høiærværdigheds kierlige Skrivelse, var Tak til Gud, som har opfyldt mit og, jeg tør maaskee sige, alle redelige Christnes Ønske, ved at sætte Dem paa vort Fædrelands første Bispestoel! Gud velsigne Deres Bestræbelser paa denne vigtige Post til Udbredelse af Christi Rige!

Ved samme Tid modtog jeg Cancelliets Skrivelse, hvorved det forlanger min Erklæring, om jeg kan paatage mig D. H.'s Indvielse til den Dag, man ønskede, den 2den Novbr. Længe var jeg uenig med mig selv, om jeg i min høie Alder og til saa sildig en Aarstid torde paatage mig saa vigtig en Forretning. Men endelig har min Høiagtelse og Hengivenhed for Dem og Deres saa kierlige Ytringer i den vennehulde Skrivelse bestemt mig til at svare Collegiet, at „saafremt Gud sparer mig Helbredet, der paa nærværende Tid er i Forhold til min Alder temmelig godt, skal jeg foretage den mig overdragne Forretning“. Saa skal jeg da, v. D., i Tillid til Gud, som veed, at det ikke er Forfængelighed, der driver mig, nyde den Glæde at vie den Mand til Biskop, som jeg til Kirkens Bedste saa længe har ønsket at see beklædt med dette vigtige Embede. Gud give Held og Lykke til Alt!

For Deres „Betragtninger over de christel. Troeslærdomme“, der ere meget vidt udbredte, takke mangfoldige Christne Dem i Løndom; og jeg haaber til Gud, at denne Bog, om hvis Værd der kun er een Stemme, stifter megen Velsignelse i Christi Menighed. Meget havde jeg endnu at skrive; men s. 176 min Tid er mig — nylig hiemkommen fra Visitats — temmelig knap; og jeg forbeholder mig da Alt til den mundtlige Samtale, hvortil jeg inderlig glæder mig. Med hiertelig Høiagtelse

Deres Høiærv.'s
ærbødigst hengivne
R. Møller.

s. 176

Fra Steffens.

(Uden Datum).

Lieber Freund! Geheimerath Kortum, vortragender Rath in unserm Ministerio, der dir diesen Brief bringt, ist mein guter, lieber Freund. Wir waren in wunderbaren Verhältnissen. Er war in Halle mein Zuhörer; während des Krieges traf ich ihn als Rector des Gymnasiums in Düsseldorf, wo ich mit Justus Grüner, dem Gouverneur des Grotherzogthums Berg während der Occupation, ihm sehr behülflich seyn konnte sein Gymnasium völlig zu restauriren — denn ich regierte damals mit Grüner *) — und je\$\$*t ist er meine Behörde. Du kannst von ihm am besten über meine Verhältnisse — auch über das religiöse — unterrichtet werden, über meine Stellung überhaupt — und gewit, du wirst ihn freundlich aufnehmen; ich habe ihn sehr lieb.

Durch ihn hoffe ich nun auch Manches von dir zu erfahren, denn ich stelle mir deine Lage sehr schön, ja

beneidenswerth vor. Ich erhielt in diesen Tagen einen Brief von der Generalinn Hegermann, die mir schreibt, datdu noch eine Gemeinde hast und predigst **) — das ist mir sehr lieb; denn, nach dem, was ich durch die Theologen, die hier waren, gehört habe, ist dein Einflut als Prediger auf die zukünftigen so bedeutend, dat es zu bedauern wäre, wenn er s. 177aufhørte. Ein Bischeff, in ächt christlichem Sinne, ist doch auch mehr, als bloter Beamter.

Wir lesen je\$\$*t deine „Betrachtungen“ — Es ist das Andachtsbuch meiner Familie. Wie freue ich mich, so ganz mit dir übereinzustimmen. Ich darf sagen: Alles ist wie aus meinerSeele geschrieben, nur einfacher, ruhiger, klarer. Aber — wie es nun möglich ist, dat wir in Rücksicht des Begriffs „der Kirche“ so sehr sollten abweichen können, begreife ich nicht, Noch kenne ich deine Ansicht über diesen wichtigen Gegenstand nicht — ich habe noch nicht den zweiten Theil des Werkes erhalten — und dennoch mut ich vermuthen, dat sie sehr von meiner abweicht. Wie innig wünschte ich, dat wir uns mündlich darüber besprechen könnten. Ist es nicht möglich, dat du her kömmst? Die Reise nach Berlin ist je\$\$*t so leicht, so schnell. Du würdest schöne Bekanntschaften machen — und es wäre doch herrlich, wenn wir uns noch einmahl sehen, sprechen könnten. Neulich trat der Superintendent Callisen in meine Stube herein — mein alter Bekannter von Kiel — Wenn er kommen kann, warum du nicht?

Dein
Steffens.

s. 177

*Fra Ingemann.
Sorøe, den 12te April 1835.*

Uagtet jeg i denne Maanedes Slutning tænker at kunne have den Fornøielse personlig at hilse paa Deres Høiærværdighed, maa jeg dog foreløbig takke Dem for de skjønne Mindeord over Frederikke Brun. Jeg har heller ikke været udelukket af den Kreds, hun med saa megen Velvillie samlede om sig; jeg erkjendte ogsaa hendes sjældne Aandsgaver og det kjærlige Sind, hvormed hun opfattede alt Skjønt — og jeg har nu ved at læse Deres Mindetale seet hendes æble Billede svæve mig klart og venligt forbi til Afsked for denne Verden.

s. 178Det var mig kjært at see, at de lyriske Partier i de 3 smaa Fortællinger*) ikke havde mishaget Dem; men jeg veed ikke, om det er lykkedes mig ved den flygtige Indklædning at samle de adspredte Træk til hele Billeder for Phantasien, og give den psykologiske Beskuer — hvad jeg haabede — nogle virkelige Bidrag til interessant Grandskning over Phænomenerne i Menneskenaturens Camera obscura. Derom vil det være mig kjært engang at spørge den Aand, hvis Klarblik i hiin Sphære jeg erkjender og høiagter.

12

Deres
ærbødigst hengivne
B. S. Ingemann.

s. 178

*Fra Fogtmann.
Aalborg, i November 1835.*

Det glædede mig særdeles meget at modtage Deres Høiærv.'s sidste Brev med hoslagte Prædiken i Anledning af Stænderforsamlingen.**) Denne Prædiken synes mig at være særdeles passende, hvad der ved en Leilighedskale kan kaldes det Vigtigste, og den er desuden i sig selv indholdsriig og læreriig og saare kraftfuld og skjøn. Jeg kan ikke tænke mig en bedre Prædiken ved denne Leilighed. De ved samme Leilighed fremsagte Bønner og afsungne Psalmer synes mig ogsaa at være meget passende og gode. Derfor synes mig denne første Stænderforsamling at være bleven indviet paa en meget skjøn og meget lovende Maade, og jeg er overbeviist om, at mange af dens Medlemmer ikke ere blevene uberørte af den gode Aand, der har udtalt sig i disse skjønne. og stærke Ord. Om D. H. ikke skulde finde Leilighed eller Kald til at tale meget meer i Provindsialstændernes Forsamling denne Gang, saa har Deres s. 179Nærværelse der dog ikke været forgjeves. Paa den anden Side kan jeg nok indsee og føle, at det ikke kan være Dem behageligt, saalænge at være borte fra Deres nærmeste Virkekreds i Hovedstaden.

„Takadressen“ have Adskillige dadlet. Jeg er af den Mening, at den er meget passende; thi en Takadresse skal være en Takadresse og ikke indeholde Skjend eller Selvroes fra de Takkendes Side. Dog mener jeg, at der ogsaa burde have været takket for Oversigten over Finantserne, nemlig ikke for Finantsernes Tilstand, men for den meddeelte Kundskab om deres slette Tilstand og om Nødvendigheden af kraftige Foranstaltninger for at raade Bod derpaa. Thi noget maa der dog nødvendig gjøres til Finantsernes Ordning og Ophjelpning; og det er vistnok ikke blot enkelte Skraalers Mening, men det er den almindelige eller hele Folkets Mening, at naar der ikke bliver gjort noget for at ophjelppe Finantserne, saa er alt det andet, som

ellers bliver foranskaltet, for intet at regne.

— Det glæder mig meget, at De har foretaget Deres første Visitatser med saa megen Tilfredshed. Jeg kan for min Deel sige det samme; men Visitatsreisernes Uorden convenerer mig dog ikke, fordi min daglige Levemaade er det, som de gamle Latinere kaldte *vita umbratilis*.

Jeg er nu udelukket fra den Glæde at kunne høre Dem prædike. Derimod har jeg undertiden den Ubehagelighed, at jeg maa høre En og Anden, invita Minerva, efterligne Deres Prædiken. En, som jeg nylig ordinerede, gjorde det for grovt; thi han indflickede i sin Prædiken det skønne og karakteristiske Sted: „Hvilket er dit Livs Løsen, min Tilhører“ og indtil: „hvori Menneskenes Frelse er“, som findes i Deres Prædikensamling for Aar 1815, altsaa over en heel Side, og det verbotenus. Jeg vilde neppe troe mine egne Øren.

Deres sidste Skrift „om de banske Udgaver af Luthers lille Catechismus“ har jeg ogsaa læst med stor Fornøjelse, og jeg har deraf lært adskilligt, som jeg ikke vidste. Jeg vil maaskee, dersom s. 180Ingen kommer mig i Forveien, anmelde det i „DanskLitt. Tid.“, som dog nok holder sig, og som man bør holde paa. Et Par Bemærkninger tillader jeg mig dog her at gjøre. S. 12 staaer ved „fordi“ i en Parenthes som Conjectur „heri“. Denne Conjectur er neppe rigtig eller nødvendig; thi i gammel Dansk, f. Ex. i Riimkrøniken, bruges fordi i Bemærkelsen af altsaa eller derfor; og i denne Bemærkelse maa det uden al Tvivl lages paa dette Sted, og saaledes er der god Mening i Stedet. Denne Bemærkelse affordi har Justitsraad Molbech anmærket ikke allene i sin Udgave af Riimkrøniken, men ogsaa i sin danske Ordbog, i hvilken sidste han siger, at fordi endnu bruges saaledes i nogle af vore Dialekter. — Hvad De har sagt om Skrivemaaden „den Helligaand“^{*)}, er i mine Tanker aldeles rigtigt og meget grundigt, og der kan neppe siges noget derimod. Dog er jeg endnu tilbøielig til at holde paa Skrivemaaden „den Hellig Aand“, fordi den nu engang er kommen i Brug, og fordi jeg ikke gjerne vil give Nogen Anstød ved at forandre den, skjøndt jeg i høieste Grad maa misbillige, at Lindbergianerne lægge saamegen Vægt derpaa.

12*

Med det tredie Oplag af min Lærebog er jeg endnu ikke bleven ganske færdig. Det hedder om den i det sidste Program fra Roeskilde - Skole, at „den kan bruges, indtil vi faae en bedre.“ Dette er i Sagen selv ogsaa min Mening.

Jeg takker Dem, fordi De saa venskabelig tænker paa mig, og jeg er stedse —

s. 181

*Af nogle saa senere tilkomne Breve fra Mynster:
Til Estrup.
Roeskilde, d. 9de Dec. 1835.*

Ved at tilstille Dem, høistærede Ven! hosfølgende lidet Skrivt, er det mig kiert at have en Anledning til at fornye mig i Deres Erindring. Om Skrivtet har jeg kun Lidet at sige. Jeg blev ved forskiellige Yttringer om den danske Katechismus foranlediget til at indlade mig i en Undersøgelse om Oprindelsen af vor gamle Katechismus-Version, og denne Undersøgelse blev meget vidtløftigere, end jeg forud forestillede mig; og nu har jeg prøvet paa, om jeg i disse Tider, der ikke synes at have Sands for Andet end Politik, kan finde nogle enkelte Læsere for en bibliographisk Undersøgelse.

Vore Forhandlinger her i Roeskilde synes med hver Dag at fierne sig mere fra Enden, end at nærme sig den. Det vil blive nødvendigt, at Kongen sætter os en Termin, thi vi selv tænke ikke derpaa, men paatage os hver Dag nye Arbejder, uden at tilendebringe ret mange af de forrige. Ter er nu opslaaet indtil Nr. 93 af de private Petitioner, og næsten hver Dag komme der nye til. Stænder - Tidenden viser noksom, at vore Forhandlinger for det Allermeste have været juridiske; de egentlig politiske staae endnu tilbage. I denne Henseende er det mærkværdigt, at der i de sidste Dage har dannet sig en Pluralitet, som blindthen stemmer for Alt, hvad der seer ud som Opposition mod Regieringen, og deriblandt undertiden aabenbart mod bedre Indsigt og Overbeviisning. Dette er et meget betænkeligt Phænomen. Jeg turde ikke med Prof. Sibbern love Kongen, at der fra vor Stænderforsamling skal begynde en ny Æra i Danmark; thi saa vigtig som Institutionen i sig selv er, og saa meget Godt der i Tiden kan udvikle sig deraf, saa staaer Pluraliteten endnu paa et meget lavt Trin, og der er neppe Nogen, som har været tilstede her, der endnu kunde ønske. at Forsamlingen var lovgivende. Uagtet denne Tendents til Opposition er her dog saare liden Interesse for det offentlige Liv, derimod desto mere for reent private eller Stands-Interesser. Vi kaldes ikke uden Grund: Stænderne.

— Med sand Høiagtelse
Deres
ærbødigst hengivne
Mynster.

s. 182

Til AS. Ørsted.

Kbhvn., d, 22de Juni 1836.

Kiere Ven!

Hermed sendes først den allervenligste Hilsen, og dernæst en liden Tale ^{*)}, som er bleven trykt paa Tilhørernes Begiering, men som maaskee ikke vil behage Realisterne og Kiøbenhavnsposten. Den er saaledes vel ikke noget rigtigt Habilitations-Skrivt til Indtrædelsen i Realskole - Commissionen, hvoraf jeg desværre er bleven Medlem. Jeg havde havt isinde at bede Kongen om at blive fritagen, men da jeg troede at mærke, at man i Cancelliet slet ikke tænkte paa mig, fandt jeg det flaut at komme med en saadan Begiering. Nu faaer jeg at skikke mig deri, og agter for det Første at indskrænke mig til at høre hvad de Andre ville; thi, uagtet jeg har skrevet en Petition derom, har jeg kun et meget dunkelt Begreb om, hvorledes en saadan „videnskabelig Realskole“ egentlig skalsee ud. Dernæst vil jeg anvende mine bona officia for, at man begynder saa smaato: med een Realskole; thi Experimentere ere dog her høist fornødne, blandt Andet, fordi man sikkert i Førstningen vil forlange saa Meget, at Lærere og Discipler umueligen kunne præstere det. Det er høist besynderligt, at Deres Broder ikke er kommen med i Commissionen.

Jeg hører da nu, at de jyske Forhandlinger have faaet deres Termin. Det kan vel og snart være nok — indtil Videre — med Stændersager og Stændertidender, som man vanskelig kan overkomme at læse. Men Jyderne ville da nok maatte lade mange Sager ligge over, thi de synes at have været ligesaa facile med at tilstede Petitioner, som vi andre.

— Jeg skal nu efter Landemodet ned at visitere omkring Holsteinborg. — Naar De kommer til Kbhvn., er jeg formodentlig endnu paa Visitats, men vender snart efter tilbage og glæder mig ret til at see Dem igien.

Deres
hierteligst hengivne
Mynster.

s. 183

Til en præst i hans Stift. *)

Kbhvn., d. 12te August 1836.

Da jeg, efter min temmelig lange Fraværelse, er overvældet med en Mængde uopsættelige Forretninger, kan jeg for nærværende Tiid ikke besvare Deres Brev, kiere Hr. Pastor—! saaledes som jeg ønsker det, og med Guds Hielp har isinde. Jeg maa derfor indskrænke mig til at forsikre Dem, at jeg har læst det med dybt rørt Hierte, og jo mere jeg paaskønner den Velvillie og Tillid, hvorom det bærer saa tydeligt Vidnesbyrd, desto mindre vil jeg, at De noget Øieblik skulde tvivle om, at jeg med Agtelse erkiender den Retsindighed og Dygtighed, hvormed De fører Deres Embede, eller at jeg ikke skulde glæde mig over, at forstandige Geistlige med levende Interesse antage sig de kirkelige Anliggender. Vi ere vel i nogle vigtige Poster af forskiellig Mening; men i hvor liden Yndestjeg vel endog staaer hos vor Tiids Friheds-Prædicanter, saa er jeg mig dog bevidst, at jeg elsker og respecterer Friheden langt mere end disse, at jeg ærer enhver redelig Overbeviisning, og ikke vil, at alle Mennesker skulle støbes i samme Form. Jeg veed, at man kan stræbe til det samme Maal, fordi man gaaer ad forskiellige Veie, og jeg har altfor ofte fundet mig tvivlraadig eller feilende i Henseende til Valget af Veien, til at jeg skulde ville foreskrive Nogen min Vei som den ene rigtige. Det er kun Hovmod, Uredelighed og Ondskab, der oprører mig, og dette tildeels ogsaa, fordi de ville afskære enhver rolig Undersøgelse, bruge Tvang — istedetfor Grunde, og betage os vor lovlige Frihed.

s. 184 Henseende til de Puncter, der ere controverse mellem os, skal jeg, naar jeg faaer Tiid dertil, nærmere udtale mig ^{*)}. Imidlertid anbefaler jeg mig, med hiertelig Tak for sidste venskabelige Modtagelse, til Deres vedvarende Tillid og Venskab.

Deres
ærbødigst-hengivne
Mynster.

s. 184

Fra Engelbreth.

Lydersløv, 3. Oct. 1836.

Høivelbaarne Hr. Biskop,
Høitagede Ven og Velynder!

Deres sædvanlige Godhed imod mig lader mig haabe, at De undskylder, at jeg har tøvet lidt med at besvare Deres sidste Brev, som meget har glædet mig, da jeg tillige ønskede at tilbagesende Wöldikes

Dissertationes, i hvis Excerpten jeg blev hindret ved udsendte Bogpakker fra Reiseselskabet. Jeg lader dem nu følge tilbage med megen Taksigelse for Laanet. Bemeldte Dissertationes ere endnu meget brugbare for dem, som ville gaae i Kamp mod de Romersk-Katholske.

Særdeles hiertelig takker jeg Dem for Deres mig meddeelte grundige Bemærkninger i Henseende til Sognebaandets Løsning. Jeg begyndte at vakle, men disse have bestyrket min ældre Dverbeviisning; og jeg kan ikke nægte, at de s. 185ere af den Beskaffenhed, at de maae gjøre enhver sand christelig Præst betænkelig ved at samtykke deri eller raade dertil.

Vel troer jeg, at det, i sig selv betragtet, er christelig giensidig Ret: at vil Læreren, imod sin aflagte Eed og Forpligtelse, handle egenmægtig i Henseende til Lære og Ritualets Forvaltning, da haver og Menigheden, eller dens enkelte Lemmer, Ret til at modsætte sig saadan Vilkaarlighed, og Øvrigheden er pligtig med Kraft at sætte Grændser for den, og ikke gjøre det næstenumueligt for Menigheden at faae Ret imodsaadan paaanket Selvraadighed. — Men at „den nærværende bestaaende Sogneforbindelse har en dyb christelig Grund“, og at det kan medføre stor Skade ubetinget at løse den, især fra den Side betragtet, at Mange derved vilde troesig løstefra al Christendom og de factoblive overladt til sig selv og Tidens onde Aand — dette har De sat i det klareste Lys. Derfor kan jeg ikke andet end give Deres Mening mit fulde Bifald, at Enhver, som mener det redeligt med Christi Kirke og dens Bevarelse, ikke bør understøtte en Sag, som vel fra een Side har sin christelige Rigtighed, men, fra andre Sider betragtet, kan have, og efterhaanden vilde vise sig at have, saa sørgelige Følger for den chr. Troes og det chr. Levnets Bevarelse i Menigheden, at disse ganske overveie hiin, og derfor bør beholde Fortrinnet.

Vel sige Sognebaands-Løsningens Venner: Det er realiter løst i vore Dage, og man frygter kun fra Kirkens og Statens Side at see Sagen i dens Nøgenhed. Thi hvad kirkelig Autoritet er nu tilbage for Præsten? Kun i Indbildningen staaer han sin Menighed eller dens enkelte Lemmer nærmere, end han under Sognefriheden vilde staae til dem som Medmennesker. Sognevæsenet er i kirkelig Henseende, efter den nymodens Christendoms Aandsfrihed, kun et Skin, et Spilfægterie, saa snart det giælder mere end visse almindelige ydre Former; og der vilde opløftes et stort Raab om Aandstyrannie, Hierarchie og Intolerance, hvis en Præst vilde holde sig ældre Anordninger efterrettelige, og Regieringen beskyttede ham deri — s. 186 hvilket denne neppe heller vilde gjøre. Er Sagen saaledes, hvorfor kan den da ikke aabent omtales og gøres bekiendt? — At deri er Sandhed, vil jeg ikke nægte; men jeg maa dog give Dem Ret i: at der er et mere skiult, aandeligere Baand, som forbinder den Præst, der ikke selv med voldsom Haand sønderriver det, nærmere med sin bestemte Menighed, og denne med ham, end den for største Delen opløste kirkelige Disciplins Baand er istand til — og at ogsaa det vilde blive opløst til stor Skade for Mængdens christelige Kundskab og Liv, derom har Deres Afhandling overbeviist mig. Derfor takker jeg særdeles meget, fordi De har villet meddele mig den. Jeg har tilladt mig at beholde denne smukke lille Undersøgelse endnu i nogen Tid, for at meddele den til dem af mine christelige Venner, som forsvare Sogneb. Løsn., ikke af Mangel paa redeligt Sind i Henseende til sand Christendom, men vel af Frygt for Reologernes raske (eller frække) Udstøden af christelige Sandheder i Lære og Ritual, som enten ere for dybe for deres overfladiske Rationalisine, eller stride mod deres falske Philosophie. At ingen Anarchisme leder dem, idet de forsvare hiin Løsning, tør jeg indestaae for.

Straut var ogsaa blandt de Bøger, Reiseselskabet sendte mig ud, saa jeg deraf fik Leilighed til at blive bekiendt med den. Han seer stolt ned paa alle supranaturalistiske Theologer i sin „zerfretende“ Skarpsindighed; men han undlader dog ikke det gamle dialektiske Kunstgreb, ofte at lade som var det nyt, hvad han kommer frem med, og aldrig før omtalt eller giendrevet.

Deres „korte Beretning om den danske Kirkes Reformation“^{*)} synes mig i alle Henseender at opfylde sin Hensigt: at bruges til Oplæsning ved den forestaaende Jubelfest; den indeholder det Nødvendigste for de fleste Læsere, og erkjender derhos Reformationen som en Velgierning af Gud, hvilket jeg synes næsten ganske at savne i Rohmann's vistnok historisk rigtige, s. 187 men tørre og kolde Fremstilling, om hvilken det næsten synes mig tvivlsomt, hvorvidt det er et Æreminde for Reformationen. Langt livligere og folkeligere er Luplau's Bog skreven, men vel kort. Uden Hensyn til det nære Forhold, hvori han staaer til mig, holder jeg Rørdam's for at være den bedste af disse tre Reformationshistorier, skreven i et for Folket passende Sprog, indeholdende det for de fleste Læsere Nødvendigste, og indflettende Adskilligt, der gjør Læsningen behageligere.

Idet jeg anbefaler mig i Deres fremdeles Yndest og Bevaagenhed, henlever jeg

Deres
underdanigst og hierteligst hengivne
Engelbreth.

s. 187

*Fra Marheineke.
Berlin, am 12. Novbr. 1836.*

Ew. Hochwürden beehre ich mich, in beiliegendem Blatt der Staats-Zeitung eine Beschreibung unseres gemeinsam gefeierten Reformationsjubiläums ganz ergebenst zuzustellen. *)Der König hatte sich so ungeduldig und verlangend gezeigt, „etwas von den Deputirten zu hören“ (wie er sich ausgedrückt haben soll), dat ich, kaum aus dem Wagen gestiegen, mich daran begeben mutte, einen Bericht aufzuse\$\$*en, dessen Flüchtigkeit und vielleicht auch Ungenauigkeit in einzelnen Puncten Ew. Hochw. mit diesem besonderen Umstände entschuldigen wollen. Obgleich im völligen Einverständnit mit dem Herrn Rector habe ich mir doch von ihm noch einiges hineinarbeiten lassen müssen, wozu namentlich der le\$\$*te Passus des Schlusses gehört, den ich freilich in dieser Weise nicht hätte schreiben können. Bei dieser ganzen Abfassung aber habe ich den groten s. 188Vortheil und Genut gehabt, mich ganz noch einmal wieder in die schönen Tage zurückzudenken, die ich in Ihrer Nähe verlebt habe, und die ich nicht aufhören werde, zu den schönsten und besten meines Lebens zu rechnen. Möge der Herr Ihnen, verehrtester Herr Bischoff, noch recht lange die Kraft verleihen, der Kirche vorzustehen, der Sie so sehr zur Zierde gereichen, und der Eindruck der gemeinsamen Feier noch recht lange belebend und begeisternd in unsern und allen Gemüthern nachklingen.

Ew. Hochw.
ganz ergebenster
Marheineke.

s. 188

Fra Samme.
Berlin, 22. Jan. 1837.

Nicht ohne Besorgnit, Ew. Hochw. möchten mich der Undankbarkeit fähig halten, komme ich erst je\$\$*t mit meinem herzlichsten, innigen Dank für die Ehre, welche Sie mir durch Widmung Ihrer Predigten am Reformationsfest *) erwiesen haben. Es bleibt doch immer noch ein guter Unterschied zwischen dem gefühlten und ausgesprochenen Dank, und davon kann ich zu meinem Vortheil Gebrauch machen; denn Gott weit, mit welcher Freude und Erbauung ich diese Predigten gelesen habe, und wie sie mich ganz in die Situation zurückverse\$\$*ten, in der sie gehalten wurden. Möchte ich nur im Stande seyn, Ihre Güte bald durch etwas wenigstens ähnliches zu erwidern.——

Ich habe eine kleine Einleitung in die practische Theologie im 3. Hefte der „Zeitschrift für speculative Theologie“ drucken lassen, und möchte wohl in dieser Weise das Ganze, wenn gleich nur übersichtlich, bearbeiten — bin auch bereits darüber aus. Möchten Sie nur zuvor mit Ihrem Werk darüber herausrücken **); da könnte ich viel lernen. Wenn Sie geklagt s. 189haben, dat Sie nicht sehr eilig seyen mit Druckenlassen, so mut ich mich des entgegengese\$\$*ten Fehlers verklagen, dat ich dergleichen nur mit zu viel Eifer betreibe, und mich daher gewöhnlich übereile.

Ihrer verehrten Frau und Ihrem Herrn Schwager bitte ich mich auf's beste zu empfehlen.

Herzlichst ergeben
Marheineke.

s. 189

Fra Samme.
Berlin, am 19. Aug. 1837.

Ew. Hochw. beehre ich mich, beigehendes Büchlein, Ihnen gewidmet*), ganz ergebenst zuzustellen. Ich habe wirklich geeilt (und mich deshalb gewit auch wieder übereilt) mit der Herausgabe dieses Buchs, um Ihnen dies öffentliche Zeichen meiner Verehrung zu geben. Sie müssen deshalb nun auch einen Theil der Mängel dieses Buchs auf sich nehmen.

Ju manchen Puncten, wie über das Verhältnit der Kirche zum Staat, glaube ich mich Ihrer Zustimmung erfreuen zu können. Auf Einzelkeiten kommt es mir nicht so sehr an, dat ich nicht noch überzeugt wäre, oft in Irrthümer gerathen zu seyn; sondern, was mich interessirt zu erfahren, ist vorzüglich, ob wohl die practische Theologie in dieser Organisation ihrer Elemente eine zweckmäßige Einrichtung, ein nothwendiges Verfahren, einen wesentlichen Fortschritt gefunden hätte, wie ich es gewünscht habe. **). Und da Sie denn doch nun einmal mit dem Buch, wie es ist, vorlieb nehmen und, als Ihnen gewidmet, sich seiner auch annehmen müten, so lege ich noch einige Exemplare zu freier Disposition bei.

s. 190Ich stehe in Begriff, mit meiner Familie auf vier Wochen nach Heidelberg zu gehen, hauptsächlich zu dem Zweck, um mich da an Ort und Stelle mit den Manuscripten Daub's zu beschäftigen. Schon je\$\$*t wird hier an den Vorlesungen über philosophische Anthropologie gedruckt — ein gediegenes Werk voll neuer Gedanken und Untersuchungen, merkwürdig auch dadurch, dat es ein rein gesprochenes ist, aber dennoch so wie nur der beste Schriftsteller schreiben kann.

Meine Freunde und Bekannten alle bitte ich von Herzen zu grüßen. Mögen Sie, Verehrtester, sich eines anhaltenden Wohlergehens zu erfreuen haben.

Marheineke.

s. 190

Fra Fogtwann.

Aalborg, 20. October 1837.

Med sand Glæde har jeg erfaret, at Revisionen af Ritualet er overdraget Deres Højærv., og at De er bleven udnævnt til Medlem af Commissionen for Revisionen af Oversættelsen af det Gamle Testamente.

Endskjøndt Revisionen af det Gamle Testamente er det vidtløftigste Arbeide, saa er dog Revisionen af Ritualet i det Hele det vanskeligste, det, hvori det vil være vanskeligst at træffe just det Rette, fordi deri er mere overladt til det frie Valg eller Vilkaar. Det kommer her fornemmelig an paa en dyb og sikker Følelse for det Rigtige, for det, som meest reent og passende og kraftfuldt udtrykker det, som skal betegnes og udtrykkes. Dette kan een Mand bedre finde end flere, som ikke let kunne blive enige, hvor Følelsens Stemme og Aandens Drift skal gjøre Udslaget. Dernæst er Revisionen af Ritualet ogsaa vanskeligst i den Henseende, at Ritualforandringer ere udsatte for en mangfoldigere og heftigere Kritik end Forandringer eller Rettelser i det Gamle Testaments Oversættelse. Dog haaber og troer jeg ganske vist, at en rigtig, d. e. en s. 191christelig eller kirkelig Rilualforandring vil finde saa almindeligt Bifald, som man vil kunne ønske eller vente.

—Jeg er endnu af den Mening, at man i Ritualet bør beholde Skrivemaaden „den Hellig Aand“; thi der ikke nogen Fare ved at beholde denne Skrivemaade, som har faaet Hævd for sig i vort Sprog, og som har Analogie for sig i andre Sprog, f. Ex. det franske Saint-Esprit. Derimod kan man ikke uden at give Forargelse skrive „den hellige Aand“; thi i denne gjærende og urolige Tid ville Mange rimeligviis troe, at de, som følge og forsvare denne Skrivemaade, ville negte Aandens Personlighed og dermed forkaste Treenighedslæren. —

19. Febr. 1838.

—Det glæder mig meget, at D. H.'s Arbeide med Ritualets Revision skrider godt fremad. Jeg lover den danske Kirke de bedste Frugter af dette Arbeide. At der kommer en 3die Text til de 2 gamle for hver Søn- og Helligdag, er vistnok meget ønskeligt, ligesom ogsaa at der bliver flere Collecter, som passe enten til de enkelte Texter eller til hele Afsnit af Kirkeaaaret.

Jeg indrømmer villig, at „Hellig Aand“ er en Archaisme, og at dette Udtryk kan kaldes urigtigt; men nu er det eengang vedtaget i det kirkelige Sprog, og det er ogsaa Tilfældet med andre Ord i dette Sprog, at den gamle Form har holdt sig i en helligere Betydning eller i en særegen Betydning. Saaledes siger man AlterensSacramente, ikke AlteretsSacramente. Man siger Bogstaven, naar Talen er om sensus litteralis, men Bogstavet, naar Talen er om littera. Der er ogsaa Forskiel paa den salige Mand og den salig Mand. Det glæder mig derfor virkelig, at Skrivemaaden „den Hellig Aand“ beholdes i Alterbogen; thi en liden Forandring i denne Henseende vilde vække stor Strid. Og al Strid om ingen Ting er værst og langvarigst.

Hvad Renuntiationen ved Daaben angaaer, da er jeg aldeles enig med D. H. i, at den vel ikke i sig selv er nødvendig, s. 192men at den dog bør beholdes som en gammel Skik, hvilken man ikke uden Fare kan afskaffe, da den dog i sig selv indeholder noget Rigtigt, som maa tænkes forud for Daaben.

Jeg maa ogsaa være enig med Dem i, at Ordet „sande“ ikke bør beholdes ved Nadveren; thi dette Ord er blot polemisk. Imidlertid forekommer det mig mærkeligt, at der i den ældste danske Udgave af Luthers Catechismus tales, i Læren om Nadveren, udtrykkelig om Christi „sande“ Legeme og „sande“ Blod; hvilket jeg har seet i den anden Udgave af Deres Skrift, Pag. 12. Ligesom der ogsaa i Frants Vormordsens endnu ældre danske Catechismus tales om Christi „sande“ Legeme og Blod, Pag. 57. Det er derfor rimeligt, at dette Ord har gammelt Hævd i vor Kirke; dog kan det derfor ikke beholdes, da det iøvrigt ikke kan forsvares. *)

Det er et Beviis paa, at kirkelig Sands igjen begynder at vaagne, at en ny Udgave af W. Rothes Bog om Kirkeaaaret behøves. For en Deel Aar siden vilde en Bog om den Materie neppe have fundet mange Læsere.

Dersom jeg kunde bidrage noget til at fremme Oversættelsen af det gamle Testamente, vilde jeg dertil være villig. Naar jeg f. Ex. vidste, at der manglede en Oversætter til een eller anden af det gamle Testaments Bøger, da vilde jeg maaskee kunne paatage mig sammes Oversættelse.

— Der bliver nok for det første intet af en Realskole i Aalborg. Premierlieutenant G., som havde den Plan at oprette en saadan, syntes at møde Deeltagelse for Sagen; men imidlertid meldte der sig ialt kun 17 Lærlinge, med hvilke han s. 193ikke turde begynde; og da han nu hører, at der tænkes paa en Realskoles Oprettelse i Aarhus, opgiver han ventelig det Hele. Folk ville her i Almindelighed ikke opoffre meget for deres Børns Dannelselse, skjøndt de have nok tilovers for deres Udpyntning og Forlystelser. —

s. 193

*Fra Marheineke.
Berlin, 11. Febr. 1839.*

Ew. Hochwürden empfangen hiebei, was mir durch die gegenwärtige Lage unserer Kirche abgedrungen worden. *) Der Papismus se\$\$\$*t uns in unserm Lande so arg zu, dat wir uns nothwendig, wenigstens geistiger Weise und durch's Wort, wehren müten. Sie haben zwar in Ihrem Lande Ruhe und Frieden nach dieser Seite hin; wenn es aber den ultramontanen Bewegungen gelingen sollte, bei uns zu siegen, glauben Sie nicht, dat die Reihe dann auch an Dänemark kommen würde? — Da Hohe wie Niederen bei uns an dieser Sache den lebhaftesten Antheil nehmen, so ersuche ich Ew. Hochw., die beiden andern Exemplare des Buchs an S. Maj. Ihren König und S. Königl. Hoheit den Prinzen Christian gelangen zu laten. Im Sommer hatten wir das Glück, den Prinzen Christian mit seiner Gemahlin hier in Berlin zu sehen. Sie zeigten sich bei uns in aller Liebenswürdigkeit und Herablatung.

Am Ende Octobers feiern wir hier das Jubiläum der Einführung der Reformation in die Mark Brandenburg. Ich weit noch nicht, ob förmliche Einladungen dazu nach auten hin erfolgen werden. Aber wäre es nicht noch viel schöner, wenn Sie, auch ohne dat dergleichen erfolgten, bei uns erschienen, um die dänische Kirche zu repräsentiren? — Ich rechne mit Sicherheit darauf, Sie bei uns zu sehen, und wie freue s. 194ich mich darauf. Die Tage sollen Ihnen hier angenehm genug vergehen. Mit den besten Wünschen für Ihr und Ihres Hanses Wohlergehen

13

Ew. Hochw.
ganz ergebenster
Marheineke.

s. 194

*Fra Fogtmann.
Aalborg, 9. Julii 1839.*

Nu har jeg da langt om længe faaet 4de Hefte af „Tidsskrift for Litteratur og Kritik“, og jeg har med stor Fornøielse læst D. H.'s Bemærkninger om „Rationalisme og Supranaturalisme“. Dog tillader jeg mig at bemærke, at Lector Martensen *) maaskee har sagt det, som han har sagt herom, i en noget anden Mening; thi han mener nok, at baade Rationalisme og Supranaturalisme ere eensidige theologiske Synsmaader, saa at nemlig Rationalisme bestaaer i, at den menneskelige Fornuft sættes over den guddommelige Aabenbaring, og derimod Supranaturalisme deri, at den guddommelige Aabenbaring sættes imod den menneskelige Fornuft og som ganske eller væsentlig forskjellig derfra. Dersom Forfatteren forstaaer det saaledes, da kan han vel med Rette sige, at disse Synsmaader ere forældede; thi. de hylde neppe af de Theologer, som nu høre til de Levende og Toneangivende. s. 195Rationalisme og Supranaturalisme ere i mine Tanker Partinavne, som kun have relativ Gyldighed. At Enkelte, at Mange endnu høre til Rationalister og Supranaturalister, kan ikke modbevise den Paastand, at denne Modsætning er forældet; thi vi sige jo f. Ex., at Judaismen eller Jødedommen er forældet, skjøndt der findes mange enkelte Jøder. Jeg kan ikke heller indrømme, at en Theolog enten maa være Rationalist ellerSupranaturalist; thi jeg mener, at den, som simpelhen (ἀπλῶς)troer paa den guddommelige Aabenbaring i Christo, og som derhos indrømmer Fornuftens Brug eller bruger sin Fornuft i Aabenbaringens Anvendelse, som det sig bør, ikke bør kaldes en Supranaturalist, men en christelig Theolog uden videre Partinavns Tilføiende. Jeg kunde saaledes ikke godt finde mig i, om man vilde kalde Lutheren Supranaturalist; thi han troede vel fast paa det aabenbarede Guds Ord, men han troede med Fornuft og talte med Fornuft, i hvormeget han end ivrede mod Fornuftens Anmasselser og Misbrug. Den sande Theolog staaer over Partierne. Desuden forekomme disse theologiske Partinavne mig saa svævende eller ubestemte, at man ofte ikke ret kan anvende dem. Men Hovedsagen er dog den, at de altid betegne Yderlighederne og ikke den rette Middelvei; de betegne Afgang eller afvigende Retninger. Det vækker i mine Tanker altid en urigtig Forestilling, naar man kalder en sand christelig Theolog en Supranaturalist, nemlig den Forestilling, at han paa en skjev og eensidig Maade forkaster Fornuftens Brug, ligesom Rationalisten er den, som paa en skjev og urigtig Maade fremhæver Fornuftens Ret imod Aabenbaringen. Jeg vilde i Sandhed ikke sige til Nogen, at Deres Høiærværdighed er en Supranaturalist; thi De sætter ikke Fornuftens Brug til Side, naar De hævder den guddommelige Aabenbaring, og naar De forkynner Guds Ord. Snarere kunde jeg fristes til at sige, at Provst Harms er en Supranaturalist; thi han yttre sig undertiden saaledes, at man skulde troe, at han satte Fornuftens Brug altfor lavt; men s. 196dog vilde jeg ikke heller kalde ham saaledes; thi der lever i ham sand christelig Tro og en livlig Aand, som udelukker den eensidige og stive og tørre Hængen i Bogstaven, den døde Holden paa Aabenbaringens udvortes Form eller Skal, som jeg kalder Supranaturalisme. *) Pharisaerne vare Supranaturalister, ligesom Sadducæerne vare Rationalister; men de vare ogsaa modsatte Partier. Dog — jeg maa ikke længere trætte D. H. med disse Modbemærkninger, som bedes modtagne med Velvillie og

Overbærelse. **) — Det har især glædet mig, at D. H. har fremhævet den nye theologiske Skole i Thdskland, som vel vil sætte en Dæmning mod Hegelianismens Oversvømmelse.

13*

— Af Udkastet til den nye Alterbog og det. nye Ritual har jeg fra Cancelliet modtaget 34 Explr. til Uddeling i Aalborg Stift. Jeg mener ikke, at mange Præster her i Stiftet ville skrive Bemærkninger dertil; dog ville nogle det. Nogle Exemplarer har jeg efter et af Cancelliet dertil givet Vink uddeelt til enkelte Mænd udenfor den geistlige Stand. Hvad jeg allerede har bemærket ved Udkastet, og hvad jeg fremdeles s. 197maatte finde at bemærke, det skal jeg stræbe at kunne tilstille D. H. i rette Tid. Saameget vil jeg kun sige, at det efter min Overbeviisning vilde være en stor Vinding for den danske Kirke, om dette Udkast i alt Væsentligt maatte tages til Følge, og en dermed overeensstemmende Alterbog og Ritual vorde indført; thi det er visselig et meget godt og grundchristeligt Arbeide. At jeg i enkelte Poster finder mig foranlediget til at være af noget afvigende Mening eller til at ønske nogen Forandring, staaer ikke i Strid med det Bifald, som jeg i fuldeste Maade maa yde Arbeidet i det Hele.

D. H.'s
ærb. hengivne
Fogtmann.

s. 197

*Fra Harms.
Kiel, 24. Juli 1839.*

Theurer Freund! Ihr Brief hat mir recht wohlgethan; ich glaubte schon, dat ich bey Ihnen nicht mehr dieselbige Stätte noch hätte welche früher, und sehe je\$\$*t, noch dieselbige; hätte meine Freude darüber vor dem Ueberbringer gern ausgesprochen, allein, der hat mich verfehlt bey der Zustellung Ihres Buchs und Briefs, und ich habe in den 4 Gasthöfen unserer Stadt vergeblich nach ihm fragen laten.

Der Ueberbringer meines ist ein Rutischer Staatsrath Turgeneff, der mich um eine Adrete an Sie gebeten hat. Solche Besuche, Aufwartungen gehören mit zu den Lasten und Leiden dieses Lebens, doch zuweilen sind sie auch Freuden. Ich konnte diesen Herrn nur ¼ Stunde sprechen, er wies sich aber so, dat ich länger mit ihm hätte sprechen mögen.

Ich danke Ihnen für das Altarbuch, um so mehr, da wir unseres Landes auch auf eine neue Agende steuern und dieserhalb schon in corporibus, d. h. einzelnen Propsteyen, so die Prediger der Propstey Kiel, unter welchen ich selbst, Anträge s. 198gemacht haben. Ihre Arbeit wird uns von Nu\$\$*en seyn. — Eben ist das Kirchengebet ein Besprechen gewesen in einem vor ein paar Wochen bey mir gehaltenen Predigerconvent. Ich schlug sofort das Kirchengebet aus bey Ihnen und spürte mir den Inhalt heraus. Ja, kurz ist es, das nach der Predigt, wie Sie auch in den Bemerkungen sagen, dat es seyn müte. Meines, das ich brauche, davon ich eine Abschrift einlege, wurde im Eonvent für zu lang erklärt, und von mir mit. Die Gemeinde auch, weit ich, mag es nicht, mag die Länge nicht. Doch bin ich für einige Länge. Unsere Auditorien sind zu sehr auf die Predigt versessen; es mut ihnen liturgischer Geschmack beygebracht werden. Die Väter beteten das Kirchengebet mit groter Andacht nach. Ist auch ja, wenn die Predigt nichts werth ist und der Gesang auch nicht tauget, allemal ein gut Stück. Freylich — es kann zu lang werden, meins möcht' es seyn.

Aber, Theurer, ich mut mir es vorbehalten, späterhin über diese Sache und andere Sachen der Art an Sie zu schreiben, und Ihre Freundschaft lätet mich das thun, giebt mir vielleicht zuweilen ein Wort zurück.

Von Herzen
Der Ihrige
Harms. *)

s. 198

*Fra Tegnér.
Landskrona, 25. Aug. 1839.*

Just som jag stod färdig att resa ut för allehanda Embetsförrätningar i Stiftet, emottog jag från Lund den Liturgiska gåfva, hvarmed Herr Biskopen hedrat mig, och den jag således ej ännu haft. tillfälle att närmare lära känna. Jag tackar emedlertid på förhand.

s. 199Tillåt mig att vid detta tillfälle begära några upplysningar om Folkskolans organisation i Danmark. Saken utgör här i landet talämnet för dagen; och dess mångahanda Ordförande, som här vilja skapa ett nytt Sverige, troligtvis derföre att de äro bland de sämsta af det gamla, yrka på en lärd folkskola med Naturkunnighet, Elementar-Geometrie, Historia, Geografie, Statistik, Samhållslära, Grundlagar m. m. Ty det hör till egenheterna i vår tids sträfvande, att man vill ha Folkskolan så lärd, och derimot Lärdomsskolan så

olärd som möjligt, utan alla Klassiska språk, på det att Barbariet ej skall möta något verksamt hinder. De lågre och arbetande Klassernas bildning, som dock aldrig kan bli annat än halfbildning, måste stegras i samma mån som de högres nertryckes; ty detta skulle otvifvelaktigt bidraga till den ytliga jemlikhet, hvarom vår tid så gerna drömmer. För min del är jag af en alldeles motsatt tanka, och anser folkskolan väsendtligen böra hvila på religiös grund, aktande all den öfriga grannlåten för onödig, ja skadlig. — Jag känner ej folkskolans inrättning i Danmark. Tillåt mig alltså i allmänhet fråga :

1) Hvad läroämnen föredrager man der?

2) Nyttjas ännu för Religionsundervisningen Luthers Katekes, och hvad förklaring begagnas deröfver?

3) Är Folkskolan i allmänhet stående (fixerad) eller ambulatorisk? Det sistnämde är i vårt glest bebodda land, der, med undantag af Skåne och Östergöthland, de fleste lefva på enstaka Gårdar, nästan det enda möjliga.

4) Huru består Skolan i Ekonomiskt afseende? Aflönas Skolläraren af Communen, eller af Staten, och till hvad belopp? Äro några bestämda Statsbidrag anvista för Folkskolan? Deltager Klockaren i barnundervisningen, och på hvad villkor?

I händelse det finnas några Skrifter, som i dessa eller andra hithörande ämnen lemna några detaljerade upplysningar, anhåller jag att få uppgift derpå, då jag sedermera s. 200 genom Gleerup kan requirera dem. Har man icke i Danmark något arbete, som svarar mot Cousins bok öfver Preussiska Läroverken? —

Förlåt min frågvishet; men utom det att saken i allt fall hör till mitt Embete, så er möjligt att jag, under instundande Riksdag, får något särskilt uppdrag af Regeringen att yttra mig öfver frågan både i sin helhet och detalj, och jag ville då gerna veta, huru den blifvit behandlad hos våra närmaste Grannar.

Min dotters svära sjukdom har fört mig hit till Landskrona, der hon bor; ty hennes Man är anställd som Major på ett Skånskt Regimente. Hon är dock nu, Gudslof, bättre, och om några dagar reser jag öfver Lund tillbaka till Vexjö, der min adress förblifver till årets slut. Det gör mig ondt att se Köpenhamn i mina fönster, och likväl ej ha tid att resa ditöfver.

Vänskap och högaktning,
Es. Tegnér.

s. 200

*Fra (Biskop) Neumann.
Bergen, 10. Aug. 1839.*

Jeg kan ikke andet end paa det Forbindtligste at takke Deres Høiærv. for den Opmærksomhed, De har viist mig, ved at sende mig Deres Udkast til en forbedret Alterbog og dertil hørende Ritual. Trangen til Forbedring i dette Stykke har været lige stor i Danmark og i Norge; og derfor har jeg seet dette Arbeide med Længsel imøde. Den Varsomhed, med hvilken De har gaaet frem, fortjener Agtelse; til at gaae fuldkommen tilbunds er Tiden maaskee endnu ikke moden. Vilde man nu ogsaa her i Norge tage Exempel af det Skridt, man i Danmark staaer i Begreb med at gjøre, vilde Meget kunne vindes; men af de Stemmer, der ere blevne hørte i vort s. 201 Storthing nys med Hensyn til Fdn. af 13. Jan. 1741, lader sig ikke vente noget Synderligt for et forbedret Kirkevæsen. — Heller ikke vil den Opgave blive let at løse, hvorledes man skal faae Folket bragt tilbage til en større Kirkelighed. I dette Punkt har jeg maaskee mindre at klage, end nogen anden Biskop i Norge; thi endnu holdes Guds Ord her i Ære, endnu besøges Kirkerne med Lyst i By og Bygd over hele Bergens Stift; men saavidt jeg hører, er dette ikke Tilfældet Øst paa Landet, og allermindst i Norges Hovedstad. *)

Af Deres herlige „Betragtninger over de christelige Troeslærdomme" ere vist mange gangne ind i Bergens Stift, thi jeg finder dem allevegne; og de fortjene ogsaa allevegne at modtages.

Skulde D. H. ville nogensinde skrive mig til, da ønskede jeg af Dem at faae at vide, om man i Danmark vil fremdeles holde fast ved den „evangelisk-christelige Psalmebog", eller om man tænker paa at faae en aandfuldere, en fuldstændigere christelig, sat i Stedet. Blandt de 3, som her bruges i Riget, er den vistnok efter min Formening den bedste med Hensyn til klare Begreber; men den fattes saa meget, og er stundom saa mat, at jeg for min Deel har ikke vovet noget Forsøg paa at indføre den i Stedet for Kingos og Guldbergs, der dog vrímle af krasse og uchristelige Frenistillinger. Vore Naboer, de Svenske, have det i saa Maade bedre, og deres nye Psalmebog er en Bautasteen paa den forevige Wallin's Grav. — Ak, her er meget at gjøre, meget endnu at rydde op paa Christendommens Mark, men der skal Mod og der skal Klogskab til. Gud s. 202 vil ikke lade Mørket atter trænge ind i Lysets Rige — det er mit Haab, det er min Troe.

Jeg anbefaler mig Deres Venskab.
Deres
ærbødigst - hengivne

Neumann.

s. 202

*Fra Englbreth.
Lydersløv, 13. Julii 1839.*

— Jeg har giennemlæst det mig sendte Forslag med største Opmærksomhed, og har fundet det udarbejdet med Kiærlighed for det gamle Ritual, og Stræben at bevare dets Ord, hvor Omstændighederne tillod det; saa det inderlig har glædet mig, at dette hæderlige, men tillige formedelst Forholdene vanskelige og tildeels ubehagelige Arbejde blev betroet til Dem; thi i en bedre Haand kunde det ikke være bleven givet — naar et nyt Ritual var absolut fornødent. Dette finder jeg nu rigtignok ikke, som jeg baade skriftlig i en ældre Indstilling, og ved andre Leiligheder mundtlig har erklæret. Men da De ikke har søgt at faae det gamle Ritual afskaffet, men af Regieringen har faaet det Hverv at udkaste et nyt, kan jeg vel indsee, at dette vil blive meget forskiellige Domme underkastet, saavel af det Gamles Venner, som af al ældre Christendoms Foragtere; men at De derfor vil blive anfaldet med Bitterhed, er Noget, som — om det end er mueligt — dog vil af alle Retsindige blive betragtet som Uret.

Den Tillid, De har behaget at vise mig, ved at sende mig et trykt Exemplar af Deres Forslag, og Deres Begiæring; at jeg baade vilde privatim sige Dem mine Tanker derom, og indsende mine Betænkninger til Commissionen, paaskiønner jeg med oprigtig Taknemmelighed. —

Collecterne forekomme mig meget smukke og reent christelige. De nye Texter synes mig ligeledes at være meget heldigen valgte, og Afvexlingen mellem Evangelier og Epistler s. 203fuldkommen hensigtsmæssig. At Bededagen er henlagt paa en for Landmanden mindre travl Tid, bifalder jeg ganske. Forandringerne i Høitidsbønnerne synes mig meget heldige. — Hovedpunkterne blive imidlertid Forandringerne med Hensyn til Daaben og Nadveren. I denne Henseende er der flere Punkter, i hvilke jeg ønsker, at det gamle Rituals Ord og Form maae beholdes og devalues; og jeg har den Tillid til Deres mangleaarige Yndest for mig, at De uden Fortrydelse vil modtage mine Indvendinger, og tillade mig at motivere dem udførligere, end det her kan skee, i mine Betænkninger til Commissionen.

Efter min Formening bør et Ritual udtale Kirkens Lære tydeligt og klart, for at ikke de, som nægte og vil omgaae en og anden Lære, skal i Rituals Udtryk finde Begunstigelse. — I Henseende til den hellige Nadvere er Indledningen smuk og passende som en klar Fremstilling af Kirkens Lære. Her er kun Spørgsmaalet, om Ordet: „sande“ bør udelades. Havde det ikke været indført, burde det vistnok ikke indføres; men kan det nu udelades uden Forargelse for svage Christne? Den foreslagne Forandring, siger De, er bibelsk, og bør som saadan foretrækkes; men om dette Svar beroliger den, som, ikke ubekiendt med Tidsaandens Jvren mod den lutherske Lære, troer i Udeladelsen af Ordet „sande“ at finde en stiltiende Opgivelse af vor Kirkes Lære om Sacramentel, bliver et stort Spørgsmaal. — I Indledningen og Ønsket efter Nadveren har De vistnok viist, at De holder fast ved vor Kirkes Lære om Herrens reale Nærværelse; men dog frygter jeg, at Udeladelsen af hiint Ord, som har sin Beskyttelse i vor Kirkes symbolske Bog: Luthers Catechismus, vil give meget Anstød, især paa Landet.

Naar De, ædle Velynder! i Henseende til Daaben siger, at „Barnet efter^{*)} dets naturlige Fødsel er Synden s. 204den og Døden undergivet som alle Andre“, saa tvivler jeg intet Øieblik paa, at De ved at formilde det tilsyneladende Uhøviske, skiønt Sande, som Ordene i Ps. 51 udtale, ingenlunde har villet give Slip paa Kirkens Lære om Arvesynden, eller Syndigheden, med hvilken Barnet fødes. Men tvivlsomt bliver det, om ikke de, som nægte Arvesynden, kunne deri finde Bestyrkelse og forklare Udtrykket som kun gjældende Menneskets følgende Liv, i hvilket dets Indskrænkethed og Sandselighed osv. gjør, at det ikke kan undgaae Synd, og at Døden er dets Lod, ikke som Synder, men som Menneske. Dette kan ikke finde Sted med Ordene i det gamle Ritual, og netop derfor troer jeg, disse Ord har saa mange Modstandere. Jeg stemmer for at beholde det gamle Bibelsprog, som ikke bør støde nogen Christen; men kan det under intet Vilkaar finde Pardon, saa troer jeg dog, at Kirkens Lære bør fremsættes saa klart, at Misforstand ikke kan have Skin. —

s. 204

*Fra Fogtmann.
Aalborg. 11. Febr. 1840.*

D. H. modtage herved min oprigtige Tak for Deres Sørgetale over Kong Frederik den Sjette. —

Jeg havde vel ogsaa tænkt paa at udgive min Sørgeprædiken; men den vilde tabe sig som en Draabe i Havet, og jeg var desuden ikke selv ret tilfreds med den. Jeg finder især, at det var vanskeligt at tale om den gode Konges Feil; og aldeles intet at sige derom, finder jeg endnu værre, især i en Prædiken. Men jeg maa tilstaae, at jeg, skjøndt jeg nok tør være bekjendt og vedstaae det, som jeg derom sagde, dog ikke saaledes har truffet den rette Maade, som De har fundet ved at sige: „Du udslette, o Gud, i Naade al Skyld, som i Jordlivet kan være paadraget, ligesom Han stedse var villig til at forlade sine Skyldnere.“^{*)} s. 205— Til de 160

Betænkninger over Ritualiet, som D. H. havde modtaget, er der siden kommen endnu een her fra Stiftet. Det er vistnok meget hensigtsmæssigt, at et nyt Oplag af Ritualudkastet bliver trykt og kommer i Boghandelen; thi saa kan Ingen klage over, at Sagen bliver holdt hemmeligt. Jeg antager ogsaa, at det vilde være meget gavnligt, om D. H. vilde udgive et lidet Skrift, som De har paatæmkt, til nærmere Oplysning om Ritualsagen. Den rette Tone vil være den roligste, sindigste og grundigste, som De vistnok uden Vanskelighed vil kunne træffe. —

s. 205

Fra Engelbreth.

Lydersløv 28de Marts 1840.

Deres mod mig udviste Bevaagenhed ved at sende mig Deres „Oplysninger ang. Udkastet til en Alterbog og Kirke-Ritual" forbinder mig til den hierteligste Taksigelse. Med største Opmærksomhed har jeg læst og atter læst dem, og holder det for uimodsigeligt vist, at Enhver, som læser dem uden Fordom, maa erkiende dem som grundige, klare og forstandige, og overbevise sig om, hvor lidt Deres Forslag fortjener de haarde og ubillige Domme, som Grundtvig og Flere have fældet over det. —

— — Hvad Daabshandlingen angaaer, har jeg i Deres Oplysninger fundet en udførligere Udvikling af de Grunde for Deres Afvigelser fra den ældre Form, som De gunstigst meddeelte mig i en Skrivelse afvigte Sommer. Jeg har derfor taget Sagen paa nye i Overveielse, underkastet den en gientagen, nøie Prøvelse, og jeg har gjort det med saa meget mere Flid, som jeg følte Vægten af Deres Modgrunde i Hovedpunktet: Barnets Tro.

Saare vigtige og indgribende ere unægtelig Deres Indvendinger s. 206 mod den spørgende Form ved Daaben *) : at Barnet ikke kan betragtes som troende før Daaben; at en fides infusa ikke kan antages; heller ikke nogen magisk Virkning; derfor er det urigtigt at spørge Barnet: troer du? — I det jeg forbigaser hvad jeg allerede har anført i mine Betænkninger for at forsvare Spørgsmaalene til Barnet, troer jeg herpaa kunde svares: Ved „magisk" forstaaes i Almindelighed en skiult Magt, ved hvilken et Menneske ved en vis Fortryllelse paatvinger en Anden Noget imod dennes Villie. Men i Barnets Hierte er ingen Modstand; Herrens Naade er det til Velsignelse; og det staaer til Mennesket selv, om det vil anvende den eller ikke — hvilket ikke er Tilfældet med den magiske Virkning. Heller ikke borttager Daaben ex opere operato, som Catholikerne lære, selve Arvesynden, men kun dens Skyld; og ved den nye Fødsel sættes Mennesket istand til at kunne bekæmpe den gamle Adam i ham — naar han selv vil. — En »fides infusa« er, efter Catholikernes Mening, Kirkens og Faddernes Tro, som indgydes Barnet, og dertil „fix og færdig"; men den antager den evangeliske Kirke ikke; men, som Luther siger, „der Pathen und der Christenheit Glaube bittet uud erwirbet ihnen den eigenen Glauben, in welchen sie getauft werden" o. s. v. (Guerike Symbolik p. 400 n. 120), og denne Tro er vel at betragte lige med en Grundspire til videre Udvikling. Derfor, mener jeg, bør Kirken trøstigen spørge Barnets Repræsentant: troer du? og hans Svar gjælder, som om Barnet selv svarede det. Den maa paalægge den Indtrædende, som den vil modtage, strax at erklære: Kirkens Tro er min; Pagtens Fordringer binde mig fra dette Øieblik af; og Repræsentantens Ja er bindende for Barnet, som dets eget, om det end ikke strax kan opfylde de sidste.

Jeg er ganske enig med Dem og den ældre lutherske Kirke, at Daabens egentlige Virkning til Velsignelse ligger i Herrens Indstiftelses Ord, Matth. 28, 19, saa at det Christenbarn, s. 207 der døbes med disse Ord, har annammet en ret christelig Daab. Men derfor holder jeg dog hverken Forsagelsen eller Symb. apost. for ligegyldige ved Daaben *); og dette meente vistnok hverken Luther eller Chemni\$\$*, Gerhard osv. **), skjønt de vel meente det om andre Bønner og Skikke, som den pavelige Kirke paaklignede Daabshandlingen. Den Deel af Traditionen, som indeholdt Credo, som Luther kalder Symb. apost., adskilte de nøie fra sildigere pavelige Traditioner, og holdt den i stor Ære (som navnlig flere Udtryk hos Luther vise), og at antage den fandt de slet ikke stridende mod den evangeliske Kirkes Princip om Skriften, som eneste norma credendi, efterdi de fandt Skrift og Symb. apost. i fuldkomneste Harmonie. —

Idet jeg nu, ærede Hr. Biskop og æble Velynder, har udtalt, hvori jeg ikke finder at kunne være enig med Dem, haaber jeg, at De, som Sandheds oprigtige Ven, der ærer alvorlig Stræben efter den, selv om den ikke følger Deres Vei, ikke vil ansee disse mine saa Bemærkninger med Uvillie. Saa villig jeg end er til at give andre Anskuelser Plads ved Siden af mine egne Overbeviisninger, uden at bedømme dem med Eensidighed, mindst saadanne, der som Deres, ere aldeles christelige — thi Læren om Barnets Tro ved Daaben er vistnok en res disputabilis — saa er det dog Pligt ikke at forlade egen Overbeviisning uden tvingende Nødvendighed. —

s. 208

Fra Brøndsted.

London den 4de April 1840.

Ædle Ven!

— Naar jeg nu skal melde Dig Et og Andet fra denne mærkværdige Stad, som vistnok med god Grund ansees for Centralpunktet til Afgjørelse af de meest forskjelligartede Statsinteresser, da er det netop Mængden af Stof, som kan gjøre mig Valget vanskeligt. Men — paa Dig kan jeg med al Ret anvende det bekjendte Ord: homo es et humani nihil a te alienum putas ; ogsaa er Du jo forlængst vant til at tage tiltakke med lange Breve fra mig, „und zwar so so dahin geschrieben, wie mir der Schnabel gewachsen oder die Feder gestu\$\$*t" (som F. A. Wolf udtrykker sig et Sted).

Principium a Jove — og i Analogie af denne Regel vil jeg allerførst sige et Ord om den lille pæne Dronning, som virkelig er en Mærkværdighed, især som en Gjenstand for John Bull's Coquetterie, der kundgjør sig stundom ved heel underlige Gebærder. Den lille Dronning, endskjøndt mindre end lille, og besynderlig afstikkende, ved sin negative Væxt, imod de lange Personer, der omgive hende sædvanligen, især mod hendes første Hofdame, the Duchess of Southerland, der i enhver Henseende er, hvad de Tydske kalde „ein prächtiges Weib" — den lille Victoria har imidlertid ved en medfødt god Maneer, der ikke forlader hende, vidst at indtage John Bull i den Grad, at samme Millionarmede Person strax vilde være rede at gjøre Kaal paa enhver arm Synder, der understod sig at yttre, at Victoria ikke var den skønneste Dronning i denne Verden. Hendes Formæling med den unge Prinds Albert af Sachsen-Gotha (som virkelig er smuk, men altfor ung) gav Anledning til en saadan Bevidnelse af Hengivenhed fra John Bulls Side, at man fast maatte troe sig pludselig hensat i Feernes Land — ved over al Maade prægtige Illuminationer, ved Gilder, Taler, versificerede Expectorationer \$\$., s. 209hvilke sidste udmærkede sig ligesaa meget ved en vis, John Bull ejendommelig Naivetet, som de, fra Konstens, baade Veltalenhedens og den poetiske Side, ofte sank dybt under det Middelmædige. Mig glædede Alt dette især fra Royalismens Standpunkt og fordi jeg er en svoren Fjende af Radicalismen, som vil forstyrre og forplumre Alting — det er dog glædeligt, at der i det mindste gives eet mægtigt Folk i Europa, som oprigtigen holder af sin Fyrstefamilie, medens de i Paris endnu immerfort skyder efter den Mand, hvis Klogskab og Besindighed nu i heuved 10 Aar har reddet dem selv og Frankrig fra al mulig Ulykke. — Nærved har jeg ikkun seet Dronningen to Gange, og begge Gauge meget til hendes Fordeel; den ene: da hun, midt i December, aabnede det nærværende Parlament i Lordernes Huus og selv fra Tronen, og med den Diamant- og Juveel- besatte Guldkrone paa sit pæne lille Hoved, oplæste med klar Stemme og god Maneer den Tale, hendes Ministre havde componeret for hende. Skulde jeg have Noget at udsætte paa denne brillante Scene (som ogsaa bivaanedes af adskillige sorte og halvsorte prindselige og med Diamanter behængte Personer fra Afghanistan og andre Egne af Asien), da blev det maaskee, at Hds. lille Britanske Majestæt syntes mig lidt vel meget Queen, ikke jomfruelig-beskednen nok; det lod nemlig aldeles ikke til, at al den Pragt og Herlighed generede den lille Dame i mindste Maade, og hun fremsagde de betydningsfulde Ord: »this great and powerful Empire, my subjects, my people« osv. uden Videre — af a matter of course. Derfor var og mangen skjøn og beskednen Dame, som bivaanede den højtidelige Scene ved Trontalens Fremsigelse og Parlamentets Aabning, mindre tilfreds med hende den Dag, end Herrerne i Almindelighed vare det. — Den anden Gang jeg saae Dronningen nærhos, var ved hendes første Levée efter Formælingen, da Baron Blome forestillede mig for Hds. Majestæt, som var saa naadig at holde mig med Snak et Par Minutter, at spørge mig om vor Konges og Dronnings Befindende, samt forundre sig over, at jeg kunde s. 210tale saa godt Engelsk. Hun var den Dag ganske charmant, og foruden hendes unge, altfor unge Gemal, som stod ved hendes Side, dog uden at sige et Ord til Nogen (hvilket Etiquetten forbød), saae jeg den Dag fast Alt hvad tænkes kan af denne Stads mærkelige Personer — iblant disse ogsaa (for at nævne et Par Contraster) Svigerpapa, jeg mener den regjerende Hertug af Sachsen-Coburg-Gotha, en uhyre colossal, i det mindste 6 Fod 2 Tommer høj Herre, der ligner Boghandler Rei\$\$*el endeel, og de tre radicaleste Radicaler (der nu ogsaa stundom gaae til Hove), O'Connel, Mr. Hume og Mr. Warburton, som toge sig ud i Hofdragt, med Skødevest, hvide Silkestrømper, Guldspænder, Kaarde, Haarpung \$\$ omtrent som tre Contradictiones in adjecto i Logiken.

14

En fjerde extravagant Person, som nu ogsaa stundom gaaer til Hove, falder mig ind ved denne Lejlighed, nemlig Hr. Owen, Socialisternes fameuse Anfører, og jeg føler en Art af Forpligtelse til at sige Dig et Ord om ham, da det vel kan være, at hans Herrefærd hidtil har undgaaet Din Opmærksomhed. — Bemeldte Mand mener virkeligen for Alvor, at alle baade guddommelige og menneskelige Foranstaltninger, paa hvilke vort nuværende Samfund er begrundet, som Christendommen, den religiøse Underviisning, Ægteskabet, Ejendomsretten og dennes Haandhævelse, Skolevæsenet, Universiteter, Domstole, Fængsler og Straffeanstalter \$\$ \$. \$. ere deels unødvendige, deels tyranniske og højst absurde Indretninger, som alle burde extermineres af et vel indrettet Samfund, og give Plads for en Socialisme, der skal bestaae i et kjærligt Fælledsskab af alle mulige og umulige Ting og som (mener han), naar det rigtig udførtes, vilde gjøre alle andre Statsindretninger aldeles overflødige. Nogle af Hovedmotiverne til hans hele Wirthschaft ere hans Had til Christendommen (der skal fordre alt for meget af godt Folk), og hans store Foragt og Afsky for alle nuværende Opdragelses- og Underviisnings-Anstalter, der ikke skulle due til Andet end til at gjøre Menneskens Børn til complete Egoister, samt til at lære og øve dem s. 211i allehaande Fif, ved hvilke de (somhelst de, der have studeret paa Universiteter, hvilke ere reent djævelske Institutioner) blive i Stand til at beføre og forfordele deres Medmennesker af de (skammeligen saa kaldte) lavere Stænder (Mr. Owen var nemlig selv oprindelig en Haandværkssvend, som, uden al højere Underviisning, ved særegne Omstændigheder og ved Giftermaal kom til stor Formue). — Hans Universalmiddel til Omdannelse af vor

fordærvede Slægt deler sig i to Stykker: 1) i en gjensidig og velvillig Anviisning til Erhverv (for det Første ikke anden Erhverv end den, som de bestaaende Love tillade, skjøndt vore Love burde tillade megen Erhverv, som nu kaldes ulovlig) og 2) i en Meddelelse af alt Fornødent, hvortil ogsaa hører Livets Glædskaab og Forlystelse; thi Alle have en ligesaa medfødt Adkomst til Glæde i Livet som til Livet selv; hvorfor der ogsaa de facto ingen virkelig Societet skal være forhaanden, undtagen den hvor Hr. Owens Socialisme er indført. — At dette nu kan gaae til en Tid, nemlig saa længe Nogen, som Hr. Owen, vil spendere halve Millioner paa alskens Haandværkskarles og Pigers „medfødte Adkomst til Glæde i Livet“, give dem Dands og Punsch og Lystighed et Par Gange om Ugen osv., det lader sig begribe; men da Hr. Owens Maskine mangler alt reelt og slatsborgerligt Fundament, saa maa den nødvendigen falde sammen i sit Intet, saasnt dens Ophav, efter uhyre Tab og Udgivter og Fortrædeligheder, som ere uadskillelige fra deslige Extravagances, er bleven kjed af det; og han er allerede bleven kjed af det tidt, baade tilforn i England og siden i Nordamerika, i Canada, i Paraguay &c.; men hans Monomanie kommer, ligesom andre chroniske Galenskaber, immer tilbage. For Tiden er han en Mand paa 63 Aar, og spektakler i London, hvor Biskoppen af Exeter havde stor Uret i, nyligen at gjøre saa megen Ophævelse i Overhuset imod Socialismen, der vil falde her, som andetsteds, af sig selv. Den Inquiry into the spirit and tendency of Socialism, som Biskoppens Irren derimod bevirkede, bidrog just til at give dens Sammenkomster stort Tilløb, og anledigede at s. 212Hr. Owen, som gjerne vil forfølges og ansees for den gode Sags Martyr, lod udgaae Manifeste og Forsvarspiecer, som afsattes i 100000-viis. — Jeg var nærværende ved den højtidelige Aabning af en af Socialisternes nye Congregationer i Tottingliam Court-road i London, som Hr. Owen selv, i egen høje Person, aabnede, just om Søndagen Kl. 11 (naturligviis til Trods for Gudstjenesten i Kirkerne), med en 2 Timer lang Tale (med Musik og Sang af saakaldte Hymner), der gik ud paa, at vi ikke skulle være „Pharisæere eller Biskopper eller Ulve i Faareklæder“, men sociale og skikkelige Dyr, der gjerne give og meddele hverandre baade Vaadt og Tørt efter Omstændighederne. Talen var naturligviis det allerforkeerteste Tøj, man kan tænke sig, men den blev fremsagt, uden Papiir, med stor fysisk Kraft og med en Skændegjesteveltalenhed, som paa en Maade forbavdede mig. Paa hans brede Pande læste jeg stedse tydeligere de to Ord, som udtrykke aldeles hans hele Væsen: »obstinate and vain.« Et Par Snese Nysgjerrige (tit hvilke jeg hørte) fraregnede, bestod den hele store Forsamling af stærke, haandfaste Haandværkere og deres Madamer, Døttre og Kisselinker (af disse sidste ikke faa). Biskoppen af Exeter fik naturligviis sin Text baade læst og paaskreven, og efterat Taleren havde tilgavns tirret sit Publicum og frempumpet, imod hine Pharisæere, Biskopper og andre Ulve, en Forbittrelse, som stod malet paa alle Ansigter, saa fik vi dog til Slutning en kjærlig Advarsel imod at gaae bort fra dette „Tempel“ og rive Biskoppen af Exeters Huus ned, efterdi saadan Adfærd vilde være aldeles usocialistisk. Efter Hr. Owen besteg hans Second in command Talestolen, oplæste en Fortegnelse over de socialistiske Congregationer, som i næste Uge skulde finde Sted i de forskjellige Qvarterer af London, samt indbød hele Forsamlingen til Bal næste Tirsdag Aften for den ringe Betaling af en sixpence pro persona (12 Skilling Dansk) — Hr. Owen giver naturligviis Resten.

14*

En fransk Skribent har sagt om dette herlige Land: »L'Angleterre est le pays des conlraustes.« Dette er i den s. 213Grad sandt, at den Forstandige vil sinde Vidnesbyrd derfor i enhver Gade af denne umaadelige Stad, hvis Folkemængde nyligen, i Januar Maaned, afgav det uhyre Chiffre 1,702000 Mskr. Saaledes har f. Ex. den romersk - catholske Institution, som skal arbejde paa dette erkeprotestantiske Lands Omvendelse, et af sine Hovedcomptoirer i London saa at sige tæt ved Hr. Owens socialistiske „Tempel“, og fra samme catholske Hovedquarteer udgaae regelmæssigen hvert Fjerdingaar allehaande trykte Bønner, Formaninger, Straffepredikener og Jeremiader, som jeg i en vis Henseende (men især med Hensyn paa deres fuldkomne Unyttighed og den cxemplariske Vedholdenhed, hvormed man alligevel farer fort dermed) finder saa curiøse, at jeg maa sende Dig, vedlagt, det allersidst udkomne Product af disse frugtesløse Bestræbelser, nemlig en lille Bønebog »for the Conversion of England,« dediceret den hellige Jomfru. — *)

Jeg vedlægger et Scriptum Impressum af en ganske anden Art (det handler nemlig om hedenske Afguder og deres Symboler), jeg mener en Prospectus, skreven af mig og trykt af min Forlægger, den gode Boghandler Weale, over et temmelig betydeligt Arbejde, som jeg, efter mangesidig og meget hædrende Tilskyndelse af de kyndigste Mænd i dette Fag, agter at udgive i London. Kan Du skaffe mig the right Reverend Bishop of Seeland's Navn paa vor Subscribentliste, da takke baade Weale og jeg derfor. Vi skulle ikke gjøre Dig Skam. Forresten vil jeg ikke sige Dig Mere om mig selv end blot, at jeg nok tør give mig det Vidnesbyrd, at have været meget flittig og virksom al den Stund jeg er her, hvorved det ogsaa er lykkedes mig, under Begunstigelse af formaaende Venner, jeg her har fundet, i disse fem Maaneder at udrette næsten Alt, hvad jeg havde foresat mig til vore Samlingers Forøgelse og mine egne Arbejders Fremme, hvorpaa jeg haaber at medbringe gode Beviser om føje Tid — thi jeg kommer, om Gud vil, s. 214snart, dog har jeg endnu Et og Andet at bestille i Paris, hvorhen jeg afgaaer en af Dagene.

Om et mærkeligt og storartet Foretagende, jeg mener den Expedition mod China, som just nu her ivrigen udrustes, vil jeg nu sige Dig Noget, fordi det er vanskeligt, ja fast umuligt at indsee Forholdene retteligen, medmindre man har fulgt Parlamentsforhandlingerne, hvortil Du neppe kan have fundet Tid. — At et Forbud imod Indførsel af det berusende og fordærvelige Opium (der forholder sig til de lavere Folkeklassers Tilbøjeligheder i Orienten omtrent som Aqvavit eller det engelske Ginn i vore Lande) er ligesaa fuldkommen i

den chinesiske Regjerings Rettigheder, som det vilde være i den danske Regjerings f. Ex. at forbyde Indførsel af fransk eau de vie eller skotsk Brændeviin i Danmark, kan naturligviis Ingen nægte. Følgeligen havde de engelske Faktorer i China upaatvivleligen juridisk Uret i at have et Oplag i deres Magaziner af hiin fordærvelige Droque til et Beløb af 2¾ Millioner Pund Sterling eller omtrent 24 Mill. Rdlr. Men om de chinesiske Auctoriteter derfor havde Ret til at opbryde voldsomt disse fremmede Magaziner, kaste alle OpiumSballerne i Havet og fordærve mange andre didhørende Vare — dette er et Spørgsmaal, som, paa Grund af Capitulationerne, benægtes af de fleste Jurister og Statsmænd her. Andre Voldsomheder imod de i Canton bosatte Englændere og deres Familier fulgte efter, saa at ethvert Ministerium, ogsaa af Tories, havde maattet berede sig paa Repressalier. Hertil kommer den meget vigtige Omstændighed, som nu er tilstrækkeligen oplyst, og fast aldeles forandrer Qvæstionen fra den moralske Side, at nemlig hine Forbud imod Opiums Indførsel ere udvirkede i Peking og i Kejserens eget Navn, ikkun tilsyneladende og paaskudsviis for at fremme Ædruelighed blant Almuen, men de facto blot for at udelukke de fremmede Kjøbmænd fra denne indbringende Handel, som de chinesiske Mandariner og andre Embedsmænd immer selv dreve underhaanden. Jøvrigt kan det neppe betvivles, at en engelsk Flaade og Armee snart ville s. 215 tvinge „det himmelske Riges" storagtige, men svage Herrer til at erstatte Skaden tidobbelt — thi- hvor John Bull gaar frem paa denne Maade, der gjør han sig sædvanligen vel betalt — men jeg er overbeviist om, at Expeditionen vil have en velgjørnde Indflydelse ikke alene paa Englands egne, men paa de enropæiske Nationers Handel og Forhold i Orienten i det Hele.

Paris, Hotel du Danube 22de April.

Saavidt var jeg kommen Dagen før min Afrejse fra London den 6te April, da jeg tog Vejen ad Jernbanen til Southampton, derfra forbi Portsmouths berømte Batterier til Havre de Grace, opad Seinefloden til Rouen, og derfra ad Landvejen til Paris, hvorhen jeg medtog dette Brev i den Tanke at ville forøge det bethdeligen. Men — neppe 2 Uger er en svarlig kort Tid i denne Hvirvel, somhelst naar man har endeel at udrette. Først nu. Dagen før min Afrejse fra Paris og omgiven af idelig Hindring og Tummel, er jeg kommen til at fremtage dette Brev, som jeg dog vil afsende skjøndt ufuldendt. Jeg maa lukke, som man siger, for en fuld Sæk — thi hvor Meget kunde jeg ikke have at meddele Dig fra dette underlige Rede! — og Du maa tage tiltakke med dette Fragment, som det er, og med den gode Villie, som gjerne vilde have forøget det til det Tredobbelte. —

Din hengivne og forbundne Ven
Brøndsted.

s. 215

*Fra Steffens.
(Berlin 1840.)*

Kiære Mynster og Bang!

Tilgiver mig, at jeg skriver til begge under eet. Jeg har en saa stor Mængde Breve at skrive og er en saa slet Brevskriver, at jeg næsten er i Fortvivelse.

Men hvorledes kunde jeg forsvare det for mig selv, dersom jeg undlod at takke Eder og Eders Familier for alt det Gode, s. 216 jeg og min Kone og Datter have nydt i Eders Huse? Mit ungdommelige Liv traadte frem i. al sin Livlighed, da du, kiære Mynster! styrtede i mine Arme — du med Hornemann og Thorwaldsen de eeneste, som vare tilovers fra hiin mig saa uforglemmelige Tid. Min Reise var dennegang saa utroelig riig, som jeg ingen har oplevet — Hoffet, Familien, Venner, Naturforskerne, Norge, Stænderforsamlingen — Alt foreenede sig for at opvække en Vrimmel af vextende Indtryk, svin man blot pleier at opleve dem i sieldne, herlige Drømme. Men i denne Vrimmel træde det fortroelige Venskab, den inderlige Kiærlighed, med hvilken I begge modtog os, og de skønne Timer i Eders Huse fornemmeligen frem. Hvor inderlig glæder min Kone sig over at have fornyet gamle Bekiendtskaber, og min Datter over at have lært at kiende sin Faders Familie. De ville aldrig glemme den kiærlige Modtagelse, de fandt — de ventede en saadan, men som de fandt den, oversteeg den deres Forventning. — I kiære, elskede Beslægtede, modtager vores hiertelige Taksigelse. Det er en velsignet Følelse saaledes at leve i fierne, elskede Beslægtedes Erindring.

Vi leve endnu bestandig i den Forventning, at see Eder her. Hvor lykkelige vilde vi skatte os ved at see Eder i vor snevre Boelig, som rigtignok hverken er en Bispegaard eller en Hospitals-Læges prægtige Vanning.

— Jeg ønsker og haaber, at denne sidste Reise til mit Fædreland skal stifte en Forening imellem os, som aldrig ophører. Vi kunne vel altid finde Tid til nogle saa Linier. Jeg skriver om kort Tid igien, uden at vente paa Svar.

Gud velsigne Eder —

Eders troefaste
Steffens. *)

s. 217s. 218s. 219s. 220(Af et Brev fra 1841).

— Du veed vel, kiære Mynster, at jeg kan vente Schellings Hidkomst til Berlin. Hvor underligt, at jeg skal slutte mit Liv, som jeg begyndte det i Tydskland. Endnu er det ikke afgjort, om han bliver her for bestandig; dog haaber jeg det. Vi deele det Haab, at vort Samliv skal bringe videnskabelige Frugter.

s. 221

*Fra Marheineke.
Berlin 26de Aug. 1840.*

Nachdem ich nun so lange nichts mehr von Ihnen, verehrtester Herr Bischoff, vernommen, ist es wohl endlich Zeit, das Stillschweigen zu unterbrechen, und die beiliegende Rede giebt mir dazu die ungesuchte Beranlatung. Ew. Hochw. haben, wie ich weit, mit liturgischen Angelegenheiten vollauf zu thun, auch deshalb, wie sich für einen rechtschaffenen Christen geziemt, zu leiden; ich hoffe aber, Sie werden sich dadurch nicht irre machen lassen in den zeitgemäßen Fortschritten. Der grötteste Dienst, den wir veralteten Formen erzeigen, ist, dat wir sie mit der Bildung und dem Geschmack der Zeit in Uebereinstimmung se\$\$\$*en und sie dadurch am Leben erhalten; da hingegen das Stabilitätsprincip ihnen den schlechtesten Dienst erweist, und sie allmählig ganz ums Leben bringt. Diet mut man durchaus nicht gelten lassen, und ich hoffe auch, Sie werden Stand halten gegen Grundtvig, Lindberg u. A. — Sie haben sich, wie ich höre, mit Wahrheit und Würde vertheidigt, und ich habe mich deten wahrhaft gefreut. Wir haben hier einen ähnlichen Stand gegen die „evangel. Kirchenzeitung“, und Rudelbach ist auch noch unermüdet thätig gegen die Union. Der einzig gerechte Borwurf gegen diese ist, dat sie noch nicht fertig, noch nicht vollendet und durchgeführt ist; denn man hat die Disunion in den Glaubensbekenntnissen stehen gelassen.

s. 222Vor einigen Tagen haben wir die Freude gehabt, den Etatsrath Rosenvinge hier zu sehen; er blieb aber nur kurze Zeit. Ich freue mich herzlich, dat Martensen so gute Geschäfte macht an der Universität; er ist ein edles Gemüth und ein feiner Kopf.

Beiliegende Rede empfehle ich Ihrer Nachsicht, und wenn Sie denn einmal mehr Zeit haben, so erfreuen Sie durch einen Brief bei Gelegenheit auch

Ihren
Sie verehrenden
Marheineke.

s. 222

*Fra Fogtmann.
Aalborg, 1841.*

— D. H. har uden al Tvivl fuldkommen Ret i den Bemærkning, at vor Tid seer meest paa Formen, og higer efter nye Former. Tidsaanden er nemlig urolig og utilfreds. Naar den indre Fred er svunden bort, søger Mennesket let eller sædvanlig sin Redning i udvortes Former. Saaledes gaaer det ogsaa med denne Slægt. Imidlertid maa man ogsaa indrømme, at visse udvortes fra givne Former ere nødvendige, naar det indre Lys og Liv er blevet saa svagt, at Mennesket ikke kan lede og styre sig selv. Saaledes turde den megen Raaben paa Former i mange Tilfælde være en Tilstaaelse af aandelig Uformuenhed eller et Vidnesbyrd om aandelig Død.

— Det er en Heltegjerning og næsten en Undergjerning, som Harms har gjort, naar han har omvendt en Gjendøber. Det Slags Folk ere saa stive og paastaaelige, at det i det Hele ikke nytter at tale med dem. Jeg har dog talt med Formanden for Anabaptisterne her i Byen og fundet i ham en meget skikkelig og beskeden Mand, som hørte villig paa det, jeg sagde ham, ligesom han svarede rolig og høflig. Men han blev ved sin Mening, hvori han er fangen. Der er eet Punkt, hvori det er vanskeligt tilfredsstillende at gjendrive dem, og det s. 223er deres Klager over Kirketugtens Tilsidesættelse; thi de erklære reent ud, at de ikke ville communicere i Kirken, saalænge de der skulle communicere med Hoerkarle og Drukkenbolte og Skjøger. Det er beklageligt, at man ikke ganske kan tilbagedrive denne Klage. Dog vil det vist ikke vare længe, førent lignende $\sigma\alpha\nu\delta\alpha\lambda\alpha$ ogsaa findes blandt Anabaptisterne, om de endog i Førskningen kunne holde dem borte.

*) Anabaptismen er forresten en carrikaturagtig Overdrivelse af det protestantiske Princip, blot at rette sig efter Skriften og at tilsidesætte Traditionen. Det er Skade, at Reformatorerne i Oppositionens Hede nedsatte Traditionen for meget. Barnedaaben kan dog bedst forsvares som en apostolisk Tradition, som allerede Origenes har erklæret den for at være.

— Hvad Psalmen „Jesu, Din søde Forening at smage“ angaaer, da antager jeg, at den mueligen er fremkaldt ved de Præmier, som Prokantsler Pontoppidan udsatte for gode danske Psalmer, og navnlig ved Præmien for Psalmer om „den aandelige Armod“, der omtales i Rahbeks og Nyerups „Danske Digtekunsts Historie“. Saavel hele Psalmen, som især det Udtryk: „Ædelste Riigdom for aandelig Arme“, synes at kunne bestyrke denne Mening. Denne Psalme af Biskop Hygom har vistnok et særeget Præg, en Inderlighed og Dybde og

Skjønhed, som udmærker den fremfor mange andre skønne Psalmer. Der er, om jeg saa maa sige, noget Smeltende i denne Psalme, noget, som ogsaa findes i nogle af Ewalds Sange, og som kunde berettigede ham til at tale om sin „smeltende Harpe.“

Den nye Commentar til Romerbrevet har jeg endnu ikke faaet. Jeg tvivler ikke paa, at det jo vil gaae mig som Dem med Bogen, nemlig at jeg kun vil finde i den en ny Terminologie, hvorved man dog ikke kommer videre, eller kun lidt videre. — Jeg begynder dog at sætte nogen Priis paa den hegelske Philosophie eller Theologie, fordi den bekæmper baade den døde, aandløse Orthodoxie og den flade Rationalisme, s. 224 og jeg antager, at den baner Veien hist og her for sand Christendom.

1842.

— Biskop T. Müller skrev mig nylig til, at han nu var færdig med sin Betænkning over Baptisterne eller Anabaptisterne. Den blev paa 4 Ark, hvilket synes at kunne være nok; men han skriver tillige, at Biskop Faber har skrevet en Betænkning paa 18 Ark. Cancelliet faaer saaledes mere end nok at læse; men det er et Spørgsmaal, om det derved vil komme til mere Klarhed eller Fasthed i sin Dom og Beslutning. Jeg negter ikke, at denne Sag er vanskelig at afgjøre; men jeg indseer ikke, at der er andet at gjøre, end enten at give Anabaptisterne indskrænket Religionsfrihed, omtrent under de Betingelser, som vare anførte i vedkommende Cancelliecirculaire, eller at vise dem ud af Landet. Men det sidste er neppe raadeligt eller rigtigt; ergo — maa man vel tolerere dem eller give dem en vis indskrænket Religionsfrihed. — Hvad Navnet angaaer, da er jeg tilbøielig til at sige med Melancton: de nomine non est rixandum. Sectens rette Navn er vistnok „Anabaptister“; men da der klæder en Infamie ved dette Navn, og de nærværende Anabaptister ikke have deres Forgængeres fanatiske Charakter, og da fremdeles Anabaptisterne fordømmes i den Augsborgske Confession: saa bør vel Secten helst kaldes Baptister, naar de skulle taales her i Landet. — Jeg mener saaledes, at den nuværende Branche af Gjendøberne bør tolereres, da de ellers maae landsforvises, og at de bør kaldes i det officielle Sprog „Baptister.“ At de ikke kunne faae fuld Religionsfrihed, men kun en indskrænket og betinget, følger af Sagens Natur; og ville de ikke nøies dermed, da maa det gamle Ord gjælde: „Enten skal man Lov følge eller Land flye“. Dette er min Mening om denne Sag.

Jeg takker D. H. for den Efterretning, at I. I. Lund er Forfatter til Psalmen: „Til Ende Aaret haster“. — En iøvrigt saare agtværdig Præst, men som er noget hildet i Partihensyn, har nylig skrevet mig til, at han ikke kan antage, at „Professor s. 225 Niels Pedersen“ har skrevet Psalmen: „Naar jeg betænker den Tid og Stund“. Det synes, at han har ligesom et Nag til Professornavnet, og derfor nødig vil tillægge en Professor noget Godt, og allermindst en god Psalme. Han betænker da ikke, at Professor Niels Hemmingsen har skrevet to af vore bedste gamle Psalmer, nemlig: „Hvo som Christi Kors vil pryde“ og „Hvo kan betale Sydens Sold“, hvilke begge findes i Kingos Psalmebog.

Jeg har i den sidste Tid læst meget i Prof. Martensens theologiske Skrifter, og har fundet stor Interesse deri. Han er vistnok, som D. H. engang bemærkede, en sand christelig Theolog, som ikke er bunden af hegelienske Formler. Det er visselig en Lykke, at han er kommen til Universitetet i disse vanskelige og forviklede Tider. Den nye Skikkelse og det nye Liv, som Kirke og Stat arbejder sig frem til, og som under Bearbejdelsen og Gjæxingen fremkalder mange Forvildelser og Misfostre, har vistnok i ham een af sine bedste Kjendere og Arbeidere.

D. H.'s latinske Tale *) har interesseret mig meget. Indholdet er vigtigt, dobbelt vigtigt i denne Tid. Distinctionen mellem den usynlige Kirke og Kirken i sin Idee er af Betydenhed. Sproget er godt, klart og kraftfuldt. Jeg mener ligefrem, at man bør i Forhandlingen om kirkelige Sager bruge ecclesiaslisk Latin, der i Sandhed i sit Slags er ligesaa god Latin som den classiske i sit Slags. Jeg glemmer ellers min Latin mere og mere. Overhovedet kræve Embedsforretninger min hele Tid, min hele Kraft. Jeg kan ikke paa een Gang være Forretningsmand og Videnskabsmand; det er en Lykke, at De kan være det!

s. 226

*Fra Biskop T. Müller.
Ribe, 12 Febr. 1842.*

Om end en ydre Anledning ikke havde gjort mig det til Pligt, idag at skrive til D. H., saa vilde jeg dog ikke kunnet lade mange Postdage gaae hen, førend jeg havde takket Dem, og det gjør jeg herved ret hjerteligt, for det kjære Brev, hvormed De har glædet mig. —

Ikke mindre takker jeg Dem for Deres Afhandling om de shnoptiske Evangelier *). Grundighed og Klarhed ere de Præg, hvormed alle deres Arbejder ere udmøntede. Der er en Ting, som De kun har berørt i Forbigaaende, da den ei egentlig hørte til Deres Æmne, men som jeg ønskede før at have kjendt Deres Mening om, ei saa meget fordi den vilde have sparet mig for endeel Hovedbrud (thi det har man godt af, da Aandens Friskhed vel ellers ei vilde vedligeholdes saa længe som muligt), som fordi den havde sparet mig mange Timer, jeg næsten maa ansee for spildte. Jeg har nemlig, som alle Andre, ofte ikke kunnet finde nogen Nexus imellem enkelte Stykker af de Christi Taler, Evangelisterne have optegnet. Jeg har tyet til

Commentatorerne, fundet deres Meninger gjerne søgte, skjøndt meer eller mindre ingeniøse, søgt at indprente mig dem, og næsten altid igjen glemt dem, netop fordi Combinationerne ingenlunde vare naturlige. Den Maade, hvorpaa D. H. løser Knuden, finder jeg saa simpel og naturlig, at jeg idetmindste strax følte mig særdeles tiltalt af den.

Deres Høiærv. skriver, at Manges Tro bliver vaklende. Jeg mener, at dette for en Deel har sin Grund i, at man lader haant om at bygge sin christelige Tro paa en historisk Grund; og jeg frygter for, at Mangfoldiges Tro derfor komer til at hvile paa en Sandbanke, der vel til en Tid kan bære Huset, ja selv komme til at see ret pyntelig ud, men viser sig som en Sandbanke, naar Skylregnen nedfalder og Vandløbene komme. Jeg for min Deel maa opgive at ville s. 227forstaae den hegelske Philosophie. Nylig læste jeg hos Ni\$\$\$sch: „Die neue wissenschaftliche Sprache versteht immer die alte, weil diese nichts Neues oder Schwieriges zu sagen hat, will aber zuweilen sie nicht verstehen. Die alte versteht mir sich selbst, kaun aber die neue nicht verstehen.“ Dette er sandt, men det er storligen at beklage; og mig synes, at det maatte kunne være noget anderledes, naar man ei hovmodigeu saae ned paa de Uindviede, men gjerne vilde indvie dem. Jeg maa da ansee det for et meget fortjenstligt Arbeide og hørende til Tidernes Tarv, Alt hvad der kan begrunde den historiske Tro.

— „Juryer“ ni eb Hensyn til Geistlighedens Forhold vilde vist frembyde Skyggesider; men jeg troer dog, at Lyssiden vilde blive overveiende. Sløvhed og Ligegyldighed for det Høie i deres Kald findes vist hos mange Geistlige; dog ere Tiderne i denne Henseende neppe saa sørgelige, som nogle Decennier tilforn. Naar kun ikke de yngre Geistlige ville rusticere i deres modnere og. ældre Alder! Fristelsen hertil er ei saa liden, da der vel intet Embede er, hvor man mere kan, upaatalt af Loven, facere officium taliter qualiter.

Gud velsigne Deres Høiærv.! Jeg er med dyb Høiagtelse
Deres
forbundne og hengivne
Tage Müller.

s. 227

*Fra H. C. Ørsted.
20. Dec. 1842.*

Vedlagte trykte Ark tager jeg mig den Frihed at sende Dem, fordi jeg paa Fredag i Videnskabernes Selskab meddeler Noget, som staaer i Sammenhæng dermed. Naar det lille Skrift, som jeg udarbejder over det Skjønnens Naturlære, er færdigt, skal jeg, uben Hensyn paa dette Ark, tillade mig at overgive Dem et Exemplar deraf. Det Bifald, De skjænkede mine alt tidligere fremsatte Grundideer over det Skjønne^{*)}, ere s. 228mig endnu i kjær Erindring. Gid det, som jeg senere har føiet til, maa have samme Lykke.

Deres
ærbødigste
H. C. Ørsted.

s. 228

*Fra Estrup.
Kongsdal, 16de Jan. 1843.*

Jeg beder D. H. modtage min hjertelige Tak for Deres Brev, som har gjort mig en stor Glæde, ligesom for Deres Tale^{*)}, der ledsagede Brevet. Jeg har nydt Talen som et oratorisk Mesterstykke, Gjenstanden værdig, og studeret den med en gammel Skolemands Opmærksomhed. Men jeg er, som De veed, ingen Skolemand af den gamle Skole, og blev ved Sorøe Academie en Kjætter i Troen paa Latiniteten. Jeg har hos mig selv gjort den Erfaring, at jeg, skjøndt ret flink Skolediscipel, der netop i Latin og Græsk havde de bedste Lærere, ikke lærte at skjønne paa de gamle Classikere og at s. 229suge den rette Kraft af dem, før længe efterat jeg havde ophørt at være Discipel. Et Studium af denne Virkning er over Drengens Alder, i hvilken han ganske hører sin egen Tid til. Man læser ikke Classikerne inden det 18de Aar, saaledes som man læser dem efter det 30te. Philologerne gjøre sig gjerne Illusioner; de forvexle Aldrene og overføre deres egen Sands og Smag paa adolescenter. Dernæst er jeg af den Formening, at enhver Grammatik, og navnlig Modersmaalels, lader sig bruge med ligesaa megen Frugt som den latinske og græske, og at Lærer og Discipel netop i de levende Sprogs Grammatiker træde paa en sikkrere Bund. De franske Stylister, der i det Hele have et afgjort Fortrin for dem i Tydskland, Danmark og andre Lande, føre Beviset for, at „Foredragets Koust“ kan læres fortrinlig ved Studium af Modersmaalet og dettes Litteratur. Skriftlige Udarbeidelser i de gamle Sprog staae langt tilbage for dem i de nyere Sprog, fordi — end ikke den lærdeste af de nulevende Philologer veed i en latinsk Stiil at stille Ordene i en Orden, som Cicero vilde finde rigtig. Nøglen er borte, fordi Sproget har ophørt at leve, og om Traditionen kan der ikke være Tale ifølge Folkevandringerens Virkning paa Sprog og Litteratur. Jeg har efter min Erfaring seet de sørgeligste Virkninger af Classikernes „Efterligning“ med Hensyn til Foredrag i Modersmaalet.

Det glæder mig, at min lille Epistel om de slesvigske Forhold har vundet Deres Bifald. *) Jeg frygter for, at en Artikel, jeg nylig har indsendt til Ugeskriftet, ikke vil behage Dem i lige Grad. Den behandler det Spørgsmaal: om den academiske Lærestalt i Sorø bør adskilles fra Skole og Opdragelsesanstalt. Et curserende Rygte har foranlediget mig til at opkaste og besvare Spørgsmaalet fra mit Standpunct. Jeg anseer en saadan Forholdsregel som en aqua tofana for det egentlige Academie, og foretrækker en formelig og uforbeholden s. 230 Dødsdom over Stiftelsen. Dersom Rygtet er ugrundet, saa er det saameget bedre.

15

Med dyb Høiagtelse og oprigtig Hengivenhed

D. H.'s

ærbødigste

Estrup.

s. 230

Fra Samme.

Kongsdal, 6te Februar 1843.

— Jeg skal blot endnu tillade mig tvende historiske Bemærkninger i Anledning af vore forskjellige Anskuelser: 1) Det staaer meget slet til med den classiske Underviisning i Frankeriges collèges. Dog udmærke de Franske sig, ikke ved dyb, men ved en saa klar Tænkning, som i Almindelighed ikke træder frem hos tyske og engelske Lærde og Statsmænd; hvorfor de ogsaa tale friere og bedre. *) 2) Englænderne hente store Dannelse i deres offentlige Liv end i deres forældede Skoler. Det var ogsaa i dette offentlige Liv, at de Grækere og Romere dannedes, der i vore Skoler betragtes som Dannelsens første Subsidier. —

s. 230

Fra Fogtmann.

Aalborg, 1843.

Jeg har nu allerede for nogen Tid siden læst D. H.'s Afhandling „om de logiske Principer" **), som meget har interesseret s. 231 teresseret mig. Dog maa jeg endnu være af den Mening som tidligere: at der ikke mellem Supranaturalisme og Rationalisme er en saadan contradictorisk Modsætning, at principium exclusi medii derpaa kan anvendes. Saadanne historiske Begreber, som Rationalisme og Supranaturalisme, ere saa ubestemte og vide eller ample, at de næsten ingen faste Grændser have, og de gaae umærkelig over i hinanden. Jeg finder ingen Modsigelse deri, at Een og den Samme kaldes til een og den samme Tid baade Supranaturalist og Nationalist; thi han kan være begge Dele, men i forskjellige Henseender; og diversi respectus tollunt contradictionem. Den, som f. Ex. troer paa en sand gnddommelig Aabenbaring i Christo, kaldes en Snpranaturalist; men dersom han derhos vil læmpe Aabenbaringens Indhold efter den eensidige Forstands Fordringer, eller med andre Ord, dersom han opfatter Aabenbaringen rationalistisk, kaldes han Rationalist. Det forekommer mig derfor ikke, at disse Begreber eller disse Benævnelser ere saa bestemte, at de kunne kaldes contradictorisk modsatte. Imidlertid vil jeg ikke disputere meget derom; thi det er muligt, at jeg tager fejl; men jeg kan ikke indsee, at det forholder sig anderledes, end jeg har tilladt mig at yttre. Derimod anseer jeg det for en Fortjeneste at hævde og fremhæve de gamle logiske Principers Værd, som D. H. i hiin Afhandling har gjort.

Hegelianismens vigtigste Støtte hos os er udentvivil Prof. Heiberg, fordi han er vittig, og forstaaer at give alt det, han behandler, et glat og blankt Udseende. Jøvrigt kan jeg ikke fordølge min Overbeviisning, at den hegelske Philosophie har virket meget godt ved at fordrive eller bekjæmpe den skadelige Rationalisme; men dersom den selv udarter til Nihilisme, som det nu synes i Thdskland, er den vistnok endnu langt skadeligere eller fordærveligere, end Rationalismen var.

15*

s. 232— Da jeg for nogen Tid siden var i Viborg, fandt jeg Biskop Tage Müller meget utilfreds med sit Ophold der ved Stænderforsamlingen og sin Fraværelse fra Ribe. Dog er han agtet og afholdt af Alle, og stifter vistnok stor Nytte i Forsamlingen. T. Müller er en sjelden retsindig og fortræffelig Mand; men han har et tungt Sind, og piner sig forgjeves med Ængstelser. Man maa være glad, glad i Herren. Ellers gaaer det let galt. Alting bliver tungt tilsidst for den, som kager det tungt : med et tungt Sind og Mismod. Forresten er det vistnok endnu galere at tage Alting let; men medio tutissimus ibis!

s. 232

Fra Samme.

Aalborg, 20 Jan. 1844.

At det gaaer langsomt med Tillægget til Psalmebogen, er næsten commune naufragium for alle Commissionsarbeider, især naar Commissionens Medlemmer ikke ere samlede. Det var maaskee ogsaa bedre, at en saadan Commission bestod af færre Medlemmer, f. Ex. af tre; thi derved vilde Arbeidet hurtigere fremmes. Jøvrigt vilde jeg ansee det for een af de vigtigste Fordele af disse Forhandlinger, dersom Ritualsagen derved paany kunde komme under Overvejelse og til Afgjørelse. Det synes nemlig, at Ritualsagen sover hen igjen, dersom den ikke vækkes ved eet eller andet Stød.

Med stor Interesse læste jeg i Heibergs Intelligentsblade Deres Høiærv.'s „kirkelige Polemik“^{*)}. Derimod har man ikke uden Indignation kunnet læse et Par Modstykker, som det dog neppe er værdt at indigneres over, undtagen naar man netop indskrænker Indignationsbegrebet til det, som det egentlig betyder, nemlig at man finder, at noget er uværdigt. Hvad K. H.'s Replik angaaer, da er den skreven i en ganske anden Tone, og han har Ret i adskilligt af det, som han nu s. 233 siger; men han har vistnok i sin Anmeldelse af „Enten-Eller“ i det Hele udtrykt sig uheldigt, for at bruge eet af hans egne Udtryk. Da jeg har ikke liden Agtelse for Jean Pierre — som han før har kaldt sig — saa har det glædet mig at erfare, at hans Vildfarelse mere ligger i Udtrykket, og i visse urigtige Forestillinger, end i hans egentlige Overbeviisning. Han synes ikke at kjende den himmelhøie Forskjel mellem christelig Eenfoldighed og triviell Popularitet. Han synes at mene, at man skal polemisere paa Prædikestolen mod falske Lærdomme, og at det ikke er nok at tale umiddelbart ud af Troens Fylde. Deri tager han fejl; men han har destoværre stor Ret i, at mange Præster ikke prædike som de burde. Men dette kommer vistnok langt snarere deraf, at de ikke have sand christelig Dannelse og Tro, end deraf, at de mangle philosophisk Dannelse og Speculation.

Den nye Gnosticisme vil vel iøvrigt falde bort igjen ligesom den gamle; men den kan vistnok imidlertid anrette megen Forvirring og Skade. Det har glædet mig at see, at Prof. Clausen i sin „Udvikling af de christelige Hovedlærdomme“ ogsaa saa bestemt udtaler sig imod denne fordærlige Retning. Imidlertid er det ikke let at bekæmpe dem, hvis Borge ere Luftcasteller, og hvis Angreb og Forsvar ere Luftspring. De forstaae ganske godt den Kunst, at slaae alting hen i Veiret. Jeg maa ellers tilstaae, at jeg hidtil ikke har truffet blandt dem, som jeg har ordineret, saadanne Speculanter, som forkaste den historiske eller kirkelige Christendom; men de kunne komme endnu; thi det er nok især de yngre Studenter og Candidater, som ere befængte med disse Vildfarelser. Det er under disse Omstændigheder en sand Lykke, at der nu maa i Reglen hengaae nogle Aar, inden en theologisk Candidat kan opnaae et Præstekald. For en Snees Aar siden kunde en Candidat faae Præstekald samme Aar, som han blev Candidat; og dengang kom ogsaa mange aldeles umodne Rationalister i Kirkens Tjeneste. Dersom Forholdene endnu vare de samme i Henseende til Letheden af geistlig Ansættelse, vilde mange Prædikestole og s. 234 Præsteembeder komme i Gnostikernes Vold. Men nu skeer det ikke saa let; og om nogle Aar seer det anderledes ud; thi om nogle Aar er den nye Gnosticisme ogsaa forældet og magtesløs.

s. 234

*Fra (Professor) N. V. Dorph.
Kjøbenhavn, 2. Mai 1844.*

Høiærværdige Herr Biskop Mynster!

Ved at tilbagesende Bryndsteds Biographie takker jeg for en af de bedste Sjelenydelser. — Hvori stikker dog den efter min Følelse forkeerte, i det mindste for mig ubegribelige Besynderhed, at en, lad den endog være den allerfuldkomneste, Afbildning af et Menneske i den kolde og ubevægelige Steen skal agtes næsten for et guddommeligt Værk, medens et saadant skriftligt levende og varmt og sjelfuldt Billede af Manden, som han var — og vel tildeels endnu er — som han levede og virkede, der kan fylde og bevæge mig med sit Liv og sin Sjæl, saa jeg kan ligesom tale og leve med den Skildrede — at et saadant Værk kaldes — en Biographie, og dermed er det gjort.

Det er et Sted i Biographien bemærket, at Brøndsted havde Lethed ved at finde sig hjemme i de forskjelligste Kredse. Jeg vil ved denne Leilighed tillade mig at fortælle en lille Begivenhed, hvorved jeg maatte beundre denne Egenskab i høi Grad. Jeg var engang gaaet med B. hen i Møntcabinettet, hvor han havde lovet at vise og forklare mig nogle græske Mønter. Vi stode nu i et koldt Værelse, med Hatten paa Hovedet, og havde Mønterne liggende for os i Vindueskarmen for Lysets Skyld, og vendte saaledes Ryggen mod Værelset og Indgangsdøren. Som B. netop havde begyndt at tale, kommer En ind af Døren, og B. siger til mig: „Det er da ulyksaligt — hvem kan nu det være?“ men bliver i samme s. 235 Stilling ved at tale til mig om Mønterne, indtil En lægger sin Haand paa hans Skulder med de Ord: „God Aften!“ Det var Prinds Christian. B. beder naturligviis om Forladelse, fordi vi saaledes havde fordybet os i nogle Mønter, og yttre ved gjentagne Vendinger i baade hjertelige og galante Udtryk den store Glæde og Ære, det var ham at see sin naadige Herre her hos sig o.s.v. Da han nu saaledes ligesom havde skaffet sig Luft, og tilfældigviis var kommen til at staae mellem Prindsen og mig, siger han: „Ja, de Herrer kjende vel hverandre.“ Hvortil Prindsen med Godhed svarer: „Jo, vi har længe kjendt hverandre.“ Derpaa gik vi omkring i Localet, og B. foreviste baade Prindsen og mig dets Mærkværdigheder, og naar nu Prindsen yttrede sig om en eller anden Mønt, maatte B. som oftest give ham Ret — hvor B. derimod var af en anden Mening, der yttrede han ogsaa denne ligesaa uforbeholdent som sit Bifald. Men det, som nu gjorde Alt dette mærkeligt og for mig i høi Grad

interessant, var den Lethed og Ligevægt, den Urbanitet og Elegance, forenet med den oprigtigste Ærbødighed, hvormed den hele Scene gennemførtes, og som gav mig Idealet af en Verdensmand, hvortil jeg aldrig havde seet eller kunnet tænke mig Magen.

Jeg beder meget at undskylde dette Skriveri, og at jeg saa længe har beholdt Biographien.

Med største Høiagtelse
N. V. Dorph.

s. 235

Fra Samme.
8. Mai 1841.

Undskyld, at jeg atter uleiliger.

Jeg hørte i disse Dage en ung Mand med Suffisance paastaae, at Brøndsted „slet ikke var Philolog". Jeg kom derved til at tænke paa, at Deres Høiærv. etsteds i B.s Biographie siger, langtfra ikke dette, men dog, saavidt jeg husker: s. 236at B. ikke var eller kunde kaldes egentlig Philolog. *). — Jeg havde forestillet mig, at en Mand, der med al sin Sjel havde gennem selve Kilderne trængt ind i og gjort sig fuldstændig thdelig og klar den hele classiske Oldtid i alle dens Retninger og Resultater, og der altsaa havde tilegnet sig som sin levende Eiendom den rette og bedste Frugt af al classisk Sprogstudium, den ædle »Logos« i den bedste Betydning, maatte og burde kaldes Philolog, om der end maaskee manglede ham noget i Bevidstheden om de gamle Sprogs Formdannelsesregler i deres yderste Details. Vil man saaledes f. Ex. nægte Heyne Navn af Philolog, fordi der hist og her i hans latinske Stiil forekomme Udtryk, som vel ere tydelige og umisforstaaelige, men ikke netop ciceronianske? Men endog om vi gaae til selve Sproget: har ikke B. beviist, at han forstod Græsk? og at han kunde Latin, bevise hans latinske Skrifter. Havde han ikke Kraft, Fylde og Klarhed i Brugen baade af det danske og latinske Sprog, om han end i begge stundom brugte særegne Udtryk og Vendinger? — Jeg maa holde mig overbeviist om, at man baade kan og maa kalde Brøndsted $\phi\lambda\omicron\lambda\omicron\varsigma$ i dette Ords fulde Betydning. Og jeg vil ikke nægte, det vilde gjøre mig ondt, om vore offentlige Ordførere skulde kunne beraabe sig ogsaa paa Deres Auctoritet for den modsatte Mening. Det forekommer mig ogsaa efter alle Aspecter, at det egentlig ikke kan have været Deres Høiærv.'s Mening, men at De ligesom har villet give nogle Philologer Ordet i denne Sag, hvilket De dog nok vilde føre bedst selv.

s. 237Jeg beder endnu engang om Undskyldning for min Paatrængenhed, som jeg beder D. H. optage i en god Mening.

s. 237

Fra Biskop T. Müller.
Ribe, 15. Juni 1844.

Deres Høiærv. maa troe, at det er haardt for mig at skulle nu tilbringe det Meste af ei Fjerdingaar fjernt fra det Hjem, hvor jeg finder min Opmuntring og Trøst, og sidde i Stændersalen, hvor jeg altid vil føle, at jeg ikke er paa min Plads.

— At der fra Præsteconventerne komme mange umodne Projecter, eller i det mindste, at saadanne omventileres der, er sikkert; jeg har endog havt Exempel paa, at ei saadant er forelagt mig, netop med den Indledning, at man havde qvalt de umodne og kom nu frem med eet, som var modent. Men deels erfare vi dagligen, hvor forskjellige Dommene ere, og hvor lidt den yngre Slægts Anskuelse passe med den ældres, der jo vel ogsaa, sig selv ubevidst, kan stundom for meget være laudator temporis acti; deels maa der i Begyndelsen være noget større Gjæring og adskillige luxurierende Skud; deels er der jo aldrig Lys uden Skygge. Men nu, ei allene ei Stiftsconvent, men ei Convent for hele Nørrejylland — det vil aldeles ikke hue mig. At man derved vil spille Penge og Tid, er for mig afgjort; Udbyttet synes mig meget uvist. Ligesom Communicationsmidlerne blive lettere, tiltager Reiselysten, og dette har jeg virkelig imod mange ellers agtværdige unge Præster, at de ved alle Leiligheder saa gjerne ville afsted, og finde, at det harmonerer godt med Embedspligt, at „lade Degnen læse", som det hedder. Ligesaa godt som det i sig selv kan være, at der holdes høitidelige Møder for Bibelselskaber og Missionsselskaber, ligesaa lidt anseer jeg det hensigtsmæssigt, at disse Møder holdes saa ofte; — her er s. 238det de sidstnævnte Selskaber, som ere en vogue, hvorimod Bibelselskaberne ere aldeles satte tilside. Jeg har paadraget mig nogen Uvillie ved oftere og alvorligen at tale imod denne hos Præsterne temmelig udbredte Lyst til at reise omkring; dette kan man jo ikke undgaae, naar man vil handle efter sin Overbeviisning.

D. H. veed, at jeg særdeles ærer Deres Mening; og Deres Ord om det nye Cultusministerium, eller hvad man vil kalde det, som man ønsker at fremme, har derfor meget vakt min Opmærksomhed. Jeg ønsker vistnok ikke, at Geistlige allene, eller med ei overveiende Antal Medlemmer, skulde styre de geistlige Anliggender; men jeg maa vedblive det Ønske, at der dog var en geistlig Mand af Erfaring med i Raadet, som, naar Sagerne delibereredes, kunde give Oplysninger, der kunde forebygge skjæve, aldeles upractiske

Resolutioner, og der kunde, om muligt, forebygge Lovfortolkninger, ved hvilke det dialectiske Talent neppe har været i Sandhedens Tjeneste. — Dersom det lærde Skolevæsen ei havde været bestyret saa ganske afsondret fra Borger- og Almueskolevæsenet, vilde Directionen neppe have troet sig at være aldeles i sin gode Ret, naar den foreslog flere lærde Skoler til Nedlæggelse uden at byde den mindste Erstatning ved at hjælpe Byerne til at faae bedre Realskoler, høiere Borgerskoler i hine Skolers Sted.

Jeg formoder, at D. H., som nylig har sysselsat Dem med det N. T.'s Chronologie, har med saa meget større Interesse læst Wieselers „Synopsis der vier Evangelisten“. Det ligger udenfor min Competence at dømme derom; men jeg har med megen Fornøjelse — om jeg maa bruge dette Udtryk — sysselsat mig med dette Skrift, saavidt min Evne og min Tid har tilladt mig det. At han vil bestemme alle Tidspuncter altfor nøie, er vel klart nok; men her er Meget samlet, og mange skarpsindige, om endogsaa stundom tillige spidsfindige, Combinationer. Ebrards „Kritik der 4 Evangelien“ indeholder sikkert meget Godt; Partierne om Genealogierne — ogsaa om Besættelserne s. 239— interesserede mig ikke lidt; men den bestandige Persiflage, han bruger, er mig ei tilpas og fremmer neppe Hensigten.

Med den dybeste Høiagtelse er jeg nu og altid

Deres Høiærv.'s
ærbødigste og hengivneste
Tage Müller.

s. 239

*Fra Fogtmann.
Aalborg, 15. August 1844.*

Ved sidste Landemode anmodede alle Stiftets Provster mig om at fremføre paa deres Vegne for Cancelliet Ønsket om, at vi maatte faae en heel ny Psalmebog. Dette har jeg ogsaa gjort, især da jeg i mit Hjerte nærer samme Ønske, endskjøndt jeg, naar dette Ønske ikke kan blive opfyldt, vilde allerede ansee det for et betydeligt Gode, om vi maatte faae det Tillæg, som af D. H. er udarbejdet. — Hvad Ritualet angaaer, da bliver det vel liggende, indtil det kan komme frem ved eet eller andet Stød. Regjeringen vil ikke støbe noget af Partierne, saalænge det kan undgaaes; men det kan kun undgaaes til en Tid; thi enhver Sag og enhver Strid maa dog afgjøres engang. Og det er ikke altid rigtigt eller sandt, at man „kun skal søge at vinde Tid.“ Det, som kaldes saaledes, er ofte at spille Tiden.

For en 3 Uger siden var jeg i Viborg. Statsminister Ørsted var da langt raskere og mere veltilmode, end jeg havde ventet efter Rygterne om hans Svalgelighed og efter de Ubehageligheder, som mødte i de første Dage, Stænderne vare forsamlede. Det er neppe rigtigt, at Ørsted altid skal besværes med det vanskelige Hverv at være Kgl. Commissarius i Stænderforsamlingerne; men Ulykken er, at man ikke veed, hvem man kunde sætte i hans Sted. Det er beklageligt, at der findes saa saa dygtige og selvstændige Mænd her i Landet. s. 240 Der findes udentvivl forholdsvis flere i Sverrig. Hvoraf kan dette vel komme? Kommer det dog ikke tildeels og tilsidst af Statsforfatningen? —

s. 240

*Fra T. Müller.
Ribe, 18. Jan. 1845.*

Jeg erindrer, at Deres Høiærv. en Aften i Ritualcommissionen yttrede, at der dog maatte tænkes paa at indskrænke eller forandre Antallet af Præsternes Indberetninger. Mig synes, at det var godt, om denne Forandring foregik jo før jo heller, og hvo skulde udrette det uden Sjællands Biskop, hvis Indstilling i saadan Henseende maatte have saa megen Vægt, ei allene med Hensyn til hans Embedsstilling, men ogsaa med Hensyn til hans Personlighed. De Indberetninger, som befaledes ved Refcr. af 28. Decbr. 1804, vare dengang meget passende, men ere det nu neppe meer. Om Manglerne ved Kirkerne, forsaavidt Provsterne troe at kunne gjøre dem til Gjenstand for Udsættelse, corresponderes der jo saa omhyggeligen mellem Collegiet, Amtet, Biskoppen &c., at denne Indberetning vel uden Skade kunde bortfalde. Indberetningen om Degneboligernes og Skolehusenes Beskaffenhed hører nu ganske under Skoledirectionens Ressort. Over Legaternes Bestyrelse føres nu saadan Control, at denne Indberetning uden Tvivl heller ei behøves. Beretningerne om Skolebesøg og Kirkecatechisationer har jeg altid med megen Nøiagtighed gennemgaaet, og gjort Erindringer desangaaende; Cancelliet ligesaa; men derved udrettes neppe Noget; jeg har endog haft den Kummer at opdage virkelige falske. Bestemmelsen om, at Præsten skal besøge hver Skole idetmindste hver 14de Dag, enten han har een Skole udenfor sin Dør, eller 5 — 8 Smaaskoler i Hedeegnene i Miles Afstand, er uden Billighed og kan naturligvis aldeles ikke overholdes. Jeg har hvert Aar ved at sende s. 241 Udtog af disse Indberetninger forgjæves gjort opmærksom derpaa. Jeg er af den Mening, at de allerfleste ved hiint Rescript foreskrevne Indberetninger kunde bortfalde, maaskee kun med Undtagelse af dem om Skolelærerne og Confirmanderne. Derimod turde der vel være nogle andre Gjenstande, hvorom Indberetning kunde behøves, især om hvorvidt Præsterne sørge ordentlig for Gudstjenestens Administration om

Søndagen. Det gaaer neppe hermed saa rigtigt til, som det burde, navnlig i „Hedebiskoppens" Stift. — Vil Deres Høiærv. sige, at jeg selv kan gjøre Indstilling om det her Fremsatte, er dette jo aldeles sandt, og ikke vanskeligt at udføre; men ogsaa her hedder det, skjøndt i en anden Betydning end den, i hvilken Sætningen ellers har en vigtig moralsk Betydning: duo quum faciunt idem, non est idem.

S. 241

Fra Fogtmann.

Aalborg, 4. Octbr. 1845.

Deres Høiærv. ville modtage min oprigtige Tak for den latinske Landemodstale. *) Jeg har læst den med særdeles Interesse, ikke alene fordi den er skrevet i et reent og klart Sprog, men især fordi dens Indhold er saa vigtigt. Hvad Sproget angaaer, da tør jeg sige, at det er meer end sædvanlig godt; dog er der foruden Trykfeilene **) et Par Sprogfeil eller dog mindre rigtige Udtryk. — Hvad Indholdet angaaer, da er jeg enig i, at der findes hos Lægfolk, og Lærde med, altfor liden Interesse for Kirken, og at man er især bange for et nyt Hierarchie. Derfor troer jeg ogsaa, at de geistlige Conventer og Synoder ere ilde anseete, ligesom jeg mener, at laici burde s. 242 have mere Deel i Kirkens Bestyrelse eller i kirkelige Sagers Afgjørelse, end de nu have; thi at Præsterne alene raade i kirkelige Sager, har meget skadet Kirken og sløvet Interessen for kirkelige Sager. Menighedens Medlemmer burde have mere virksom Deel baade i Gudstjenesten og i Kirketugten; thi ellers tabe de let Interessen derfor. Det absolute Monarchie taales neppe i Staten og mindre i Kirken. Jøvrigt maa jeg tilstaae, at jeg hører til dem, som haabe paa en bedre kirkelig Tilstand, og at jeg haaber derpaa, tildeels fordi den kirkelige Tilstand nu er saa slet eller, saa at sige, opløst. „Naar disse Ting begynde at skee, da seer op og opløfter Eders Hoveder; thi Eders Forløsning stunder til." Det er min Trøst, naar Nøden er størst.

D. H.'s Tillæg til Psalmebogen vinder meget Bifald, og det er allerede indført paa adskillige Steder her i Stiftet. Især ere næsten Alle enige i, at dette Tillæg, hvad Psalmernes Behandling og Bearbejdelse angaaer, staaer meget høit. —

S. 242

Fra Heilierg.

22de Marts 1846.

Deres Høiærværdighed

ville modtage min ærbødigste og forbindtligste Tak for den skønne Gave, *) De har skjænket mig, og som er mig dobbelt kjær, fordi jeg modtager den fra Forfatterens egen Haand.

Jeg har allerede havt megen Glæde af Det, som jeg hidtil har tæst i denne righoldige Bog. Iblandt Andet tillader jeg mig at udhæve Talen Nr. XXV **) , som afhandler det ogsaa i filosofisk Henseende saa vigtige Spørgsmaal: om man skal admittere Conseqvenserne af den Lære, hvis Sandhed man har erkjendt, selv om disse Conseqvenser komme i Strid med den s. 243 inderste, uafviselige Overbeviisning, eller om man i saadanne Conseqvenser skal see et Tegn paa selve Lærens Ufuldkommenhed og benytte dem som Correctives for denne. Paa det reent filosofiske Gebeet er, som bekjendt, baade det Ene og det Andet blevet paastaet, og her forekommer det mig, at baade det Ene og det Andet kan være rigtigt, naar det forstaaes med sin behørig Restriction. Af Disciplen (og det er Enhver, som vil sætte sig ind i et System) maa man vist fordrø, at han, saalænge han endnu ikke er kommen til Systemets Ende, betragter sine Forudsætninger som Fordomme og overgiver sig til Eonseqvenserne. Men Mesteren, som grunder Systemet, finder ikke Andet i Eonseqvenserne, end hvad han oprindeligt har anskuet i Principet. For ham maa det Hele have været til førend dets Dele, medens det for Disciplen er omvendt. Men i denne Totalitet, enten den er Udgangspunkt eller Resultat, ligger Systemets Prøvesteen; have de blot negative, deconstruerende Conseqvenser deres Rod i en ligesaa negativ og deconstruerende Total-Anskuelse, da maa Læren opgives som falsk. Men hvis de, efter Bacos Ord, føre fra Gud for at føre tilbage til Gud, da maa Disciplen finde sig i denne disciplinariske Prøvelse, ihvor haard den end kan være; ialfald maa han ikke lade sig afskrække ved den, men gennemgaae den, inden han forkaster den. Men da han, saalænge Dette varer, altsaa befinder sig i en Tvivls-Tilstand, saa følget heraf, at han skal beholde sin inderste Overbeviisning in petto, og altsaa hverken lade den indvirke forstyrrende paa Udviklingen, eller bortkaste den som unyttig, men opbevare den som den Instans, der i sidste Øieblik skal gjøre Udslaget.

Saaledes har jeg forstaaet den nævnte Tale; en saadan Fremstilling af Forholdet mellem Tro og Viden eller mellem Religion og Philosophie har jeg seet i den. Jeg har da ikke kunnet undlade, i mine Tanker at gjøre mig Rede for, at det samme Forhold finder Sted indenfor Philosophiens egne Grændser, nemlig mellem den filosofiste Total-Anskuelse og dens Udvikling gennem Systemets Led. Men jeg har maaskee s. 244 gjort ilde i at lade disse Tanker komme paa Papiret, og at trætte D. H. med Læsningen af Noget, som hverken er nyt eller - efter al Rimelighed — afvigende fra Deres egen Opfatning. *)

Naar man kjender, hvad Deres Høiærv. har „givet" og endnu stedse „giver", saa falder det En ikke ind, at der

skulde være et Andet, „hvoraf De ikke giver, fordi De ikke har det.“

Min Kone og min Moder bede sig anbefalede i Deres Højærv.'s venlige Erindring.

Med Høiagtelse
allerærbødigst
J. L. Heiberg.

s. 244

*Fra T. Müller.
Ribe 1846.*

Ligesom man ei sjelden udsætter sig for incidere in Scyllam ved at ville evitare Charybdin, saaledes gaaer det ogsaa let mig ved min Brevvexling med D. H. Jeg vil ei være paatrængende; men stundom kan det derved faae Udseende af, at jeg er mindre skjønsom, end jeg burde være, og end jeg er. —

— Der er Meget i Verden, som udbreder Skygge ind i den lille Kreds, der ikke kjendes udenfor den. Men som der s. 245ere mange saadanne Sorger, saa er der ogsaa mange offentlige. De skrækelige Scener i Gallicien have dybt rystet mig. Jeg veed vel, hvor lidt det blotte Christcnnavn betyder; men det forekommer mig dog, som at saa vilde og vedvarende Udbrud af meer end dyrisk Grusomhed hos saa stor en Masse Mennesker ei maatte kunne finde Sted, hvor der var den mindste Grad af et Slags Cultur, der dog pleier at ledsage selv blot Formen af Christendommen. — Freden i Europa vil vel neppe nok kunne bevares længe; paa en særdeles Maade er den Mand, som især har virket til at bevare den, ottende Gang beskyttet for Morderhaanden, men hans Aar kunne dog neppe være mange flere paa Jorden.

Embedssorgerne kunne sandelig ogsaa i vore Tider være store nok. Tilfredsstille de forskjellige Partier og deres Fordringer, kan man naturligviis ikke; men det er vanskeligt at vogte sig — paa den ene Side for at blive eensidig, paa den anden Side for at blive charactersvag. — Jeg vilde ansee det skadeligt baade for Stat og Kirke, om der intet Baand skulde være imellem dem; derimod kunde jeg vel ønske Baandet mindre stramt. Jeg veed, at de occultis non judicat ecclesia, og jeg kan begribe, at Kirken kan have Grund til at ignorere Meget, som skeer i dens Midte; men naar et Parti træder saa aabenlyst frem som for Tiden „Lysvennerne“ i Tydskland, saa synes mig, at Kirken løsriver sig selv fra sin Grund, ved at sige, at den udvider ogsaa sin Bygning for det. Det forekommer mig derfor rigtigt, at det tillades Lysvennerne at constituere et religiøst Samfund, men udenfor den christne Kirke, fra hvilken jeg neppe kan troe, at nogen alvorlig ærlig Mand kan paastaae, at de ikke have løsrevet sig. Men hvorledes dette skal realiseres under de virkelige Forhold, og efter den Forening, der nu finder Sted mellem Stat og Kirke, det indseer jeg ikke.

Jeg vil i Sandhed ikke, at man skal gjøre en meget snever og indskrænket Brug af Navnet: Christen; men jeg s. 246mener dog, at en Christen maa i sin Mester og Herre erkjende noget Mere, end et Menneske. Jeg hører langtfra til dem, som ville udelukke af Kirken hver den, som endog i vigtige dogmatiske Materier har afvigende Meninger; men Afvigelsen maa dog ei berøre det egentlige christelige Livsspørgsmaal. En Christen maa dog tree paa Christus; men det kan han ei uden ved at antage ham for den, han selv sagde sig at være; han maa i Sønnen erkjende den, der ei allene bærer Guds Billede som en Skabning kan bære det, men som er i Guds Skikkelse, saa at den, der seer Sønnen, seer Faderen. Her mener jeg, at Hovedgrændselinien maatte kunne trækkes, og at Hovedpuneterne for den dog uden den største Vanskelighed maatte kunne findes. Jeg for min Part finder de mange smaa Partier med forskjellige Bekjendelser indenfor den store Kirkekreds intet mindre end ønskelige; thi uagtet alle Divisioner, vil der dog altid i disse blive mangfoldige Subdivisioner; ja de vilde formere sig i det meget Smaa, naar alle, og det dog ei ganske ubetydelige, Nuancer i Troesbekjendelsen skulde vedblive at udtale sig saaledes, at enkelte afsluttede christelige Selskaber ved dem skulde constitueres. Men hvorledes Opløsningen af al denne Forvirring skal skee indenfor den bestaaende, og halv i Opløsning — i en anden Forstand af Ordet — sig befindende Kirke, veed jeg ikke; og jeg har Intet seet, der kan lede mig paa Spor.

16

s. 246

*Fra H. Bastholm.
Slagelse 25de Dctbr. 1846.*

Deres Højærværdighed

aflægger jeg herved min ærefrygtsfulde Taksigelse for Meddelelsen af den kongelige Resolution om min Entledigelse, og for den Bistand, De derved har forundet mig, at den fik et Udfald efter mit Ønske. — Jeg er glad ved at komme til Roe, og seer det høiere Liv haabsuldt og længselsfuldt irrøde.

s. 247Jeg har studeret meget i mit Liv og utrætteligt søgt efter Sandhed, hvorom mine Haandbøger kunne

vidne; men efter et høiere Lys i en aandelig Verden maa Sandhedens svage Ven længes. — Da De er en saa udmærket Mand, har det gjort mig ondt, at jeg aldrig har kunnet tale aleene med Dem — Dog hvad kunde det hielpe mig; hvorledes kunde De have den Tillid til min Discretion og min Taushed, at De kunde modtage mine Bekiendelser og betroe mig Deres?

Det har smertet mig at erfare, at Deres Helbred har lidit; men vi skulle blive svage, inden vi kunne blive stærke — Alt vendes dog engang til det Gode.

Deres høiagtelsesfulde og taknemmelige
H. Bastholm.

s. 247

*Fra T. Müller.
Ribe 6te October 1846.*

— Jeg skylder D. H. hjertelig Tak for Gaven af Deres sidst udgivne „Fire Prædikener og Tale ved Præsteindvielse“. Hvis jeg ei feiler, har De ogsaa følt en vis subjectiv Trang til at udgive disse Prædikener. Især om den sidste deilige Prædikens *) Indhold underholdt jeg mig gjerne mundtligest med dens høitærede Forfatter. I en ikke kort Række af Aar har den Tanke staaet levende for min Sjæl, at en paa en Maade organisk Forbindelse maa finde Sted mellem den forklarede Christus og hans Legeme, Menigheden, og enhver enkelt Deel af dette Legeme. Naar jeg tager en saadan Forbindelse bort, som „mystisk“ (hvilket den er, ligesom jeg ei troer, at sand Christendom kan være uden Mystik), saa falde de vigtigste christelige Sandheder og Indretninger fra hinanden.

16*

s. 248

*Fra Fogtmann.
Aalborg 1847.*

— De kirkelige Sager trænges hen i Baggrunden af de politiske, og jeg tænker ikke, at der vil skee store kirkelige Forandringer for det første. Det er vel neppe muligt, at en ny Alterbog eller et nyt Ritual kan indføres i disse urolige Tider, da Partierne larme og støie. Ligeledes vil det neppe være muligt at indføre en ny Psalmebog.

Man bliver i vor Tid let kjed af at skrive mod alle hørøstede Ytringer. Det synes at være ligesaa unyttigt som at raabe mod Stormen. Stormen lægger sig nok alligevel; men adskilligt knuses eller henrives dog af dens Rasen. — Jeg maa beklage, at jeg kun har liden Tid og liden Kraft til at deeltage i Tidens Kampe; thi mit Embede lægger Beslag paa min Tid og mine Kræfter, som ere saa og svage, og med hvilke jeg maa holde Huus for dog at udrette noget.

— Jeg er just nylig hjemkommen fra en Visitationsreise paa Morsø, som er ei godt Land baade i Henseende til Jordbund og til Mennesker. Paa Visitatser mærker man især den store Forskjel i Præsternes theologiske Meninger og Prædikemaade. Der er kun faa, de kirkelige Partigængere undtagne, som prædike een Lære eller den samme Christendom. Dog prædike de Fleste Christum. Grundtvigianerne mene at være de eneste rettroende; dog kan jeg nok komme ud af det med dem; men de ere ofte meget ubillige i deres Domme om Anderledestænkende.

Jeg veed ikke, om det lykkes mig, men jeg stræber fremfor Alt at holde mig a partium studio alienas. Alt kommer dog tilsidst an paa Sindelaget, og ikke paa Partinavne. Det er endog tænkeligt, at en saakaldet Rationalist kan være en bedre Christen end en saakaldet „Troende“. Det kommer an paa, at man søger Sandheden i Kjærlighed. Dette gjøre Partimændene ikke; thi de søge Sandheden i Partiskhed.

s. 249— Jeg kan ikke være enig med saa mange Nyere i deres Meninger om Daaben, som de synes at ville lade opsluge, ut ita dicam, den hele Christendom. Det er ikke alene ganske eensidigt, men det er endog farligt, ja fordærveligt, at gjøre en Deel af Christendommen til den hele Christendom. Deraf komme de fleste Carricaturer af Christendommen.

Jeg har paa min sidste Visitats sporet hos flere Præster og hos nogle Skolelærere en afgjort Uvillie, for ikke at sige: Foragt for Balle's Lærebog. Dette kommer tildeels fra Seminarierne og fra den theologiske Partisyge; thi Balles Lærebog er upartisk og vil give hver Deel af Christendommen sin Ret. Dette kan Eensidigheden og Partiaanden, som kalder upartiskhed „Aandløshed“, ikke taale. Balles Lærebog er endnu en brugbar Bog. En bedre er vistnok ønskelig, men ikke let at faae.

De Moderate i vor Tid ere deels ikke mange, deels tie de stille.

s. 249

*Fra T. Müller.
Ribe 1847.*

— Hvad det Kirkelige angaaer, da er jeg meer og meer kommen til den Overbeviisning, at her maa skee en Forandring, skjøndt jeg hverken kan angive, hvorledes den bedst lader sig bevirke efter den factiske Tilstand, ei heller kan negte, at den vil frembringe Rystelser, som man gjerne maatte ønske, kunde være udeblevne. Jeg mener ogsaa, at Kirken selv maa vinde ved, at dens blot numeriske Medlemmer — ikke udstødes af den, saalænge de udvortes sømmeligen ville slutte sig til den — men faae Lov til at skille sig fra den, uden at lide i statsretlig Henseende Mere, end det efter Sagens Natur er aldeles nødvendigt. Naar jeg seer hen til de Bevægelser, som have fundet Sted i Nordtydskland, og til Dissenterloven, som man har givet i Norge, skjønner jeg ei, at det er til Gavn, at man vil tiltvinge det nu Bestaaende med alle dets unegtelig store s. 250Mangler en Bestandighed, som deels neppe kan vedvare længe, deels kun er og erkjendes at være et tomt Skin. — Den nærværende Tilstand er ei allene i sig selv urigtig, men den har ogsaa det Onde til Følge, at Ringeagt for Lovbud hævdes; dette forekommer mig at være meget sørgeligt. Det maa forekomme Mænd, for hvilke jeg bøier mig saa dybt, som for Ørsted, anderledes, da der er saa mange Lovbestemmelser, hvilke man ikke kan og ikke vil overholde, men dog ei heller vil ophæve. „Man kan da drage dem frem, naar man engang vil" — har jeg hørt sige til denne Fremgangsmaades Forsvar. Dette synes mig endogsaa nморalsk.

Net meget ønskede jeg, at vi dog maatte faae en ny kirkelig Oversættelse af det Gamle Testamente. *) Om det udkomne Prøvehefte siger jeg virkelig: ex ungue leonem ! uten videre at turde inklade mig paa Detaillen. Vistnok har Prof. Hohlenbergs Død bragt en Standsning i Værkets hurtigere Fremme; men kunde ei Prof. Hermansen udfylde Pladsen? Jeg troer, at dette Arbeides Fuldendelse er af af stor Vigtighed. Vi kunne jo nok hjælpe os med de andre Oversættelser, vi have foruden den kirkelige; men menig Mand, som har Lyst til at læse i Bibelen, og ei allene i det N. T., maa dog bestandig bruge den gamle, saa mangelfulde, saa ofte nforstaaelige Oversættelse, der stedse optrykkes paany. — Hvorledes man end dømmes om Mag. Lindberg, maa man dog beklage, at han ikke vilde fuldende sin Bibeloversættelse. Mig synes, at han bar viist, han knude præstere hvad der fertjente Opmærksomhed, og hvorved man vel kunde overse de enkelte Pletter af „Rød-Grød" o. dsl.

s. 251

*Fra Ingemann.
Sorø 14de Decbr. 1847.*

Med min hjerteligste Tak for den tilsendte nye Samling af Prædikener, som jeg i denne Tid daglig glæder og opbygger mig ved, og hvori — blandt saa Meget, der griber Sindet og opløfter Tanken, den Vite Prædiken *) isærdeleshed har gjort et dybt Indtryk paa mig — tillader jeg mig at tilsende D. H. et Exemplar af nogle nys udkomne Smaafortællinger, som jeg har kaldet „Kakkclovnskrogshistorier". Uagtet jeg vel ikke tør vente, at De just skulde have Lyst og Leilighed til at sætte Dem ind i den meget phantastiske Stemning, hvori jeg endnu af og til lader slige Billeder passere mig forbi, er jeg dog temmelig vis paa, at hvor en dybere Idee skjuler sig bag det phantastiske Drømmesyn, vil det ikke undgaae Deres dybsindige Blik, og at De ingen Forargelse vil tage af min Lyst til at lade Døren staae paa Klem mellem en overnaturlig Verden og den ydre Naturligheds Forstandsverden. I den sidste Fortælling **) vil det dog maaskee ikke være Dem uinteressant at see, hvorvidt jeg har været heldig i at betegne den Forskjel i Livsanskuelserne, som De tydeligere maa have seet end jeg, fra Slutningen af forrige Aarhundrede til vor nærværende Tid. At jeg ikke har bragt Spørgsmaalet om Kirkens Ejendomsret til nogen solid Klarhed, og at jeg ikke driver det til at skaffe Kirken sine Godser tilbage fra Majoratsherrerne, vil De maaskee med et humoristisk Smil bemærke — men mit Forsøg er ogsaa kun et humoristisk Lune, og forlanger ikke at udstrække sin Virkning udenfor Kakkclovnskrogen.

Undskyld, at jeg er bleven lidt snaksom, ligesom en Forfatter i sin Fortale. Jeg havde ligesom et Slags s. 252Skrupler ved at presentere Dem disse Bagateller, og jeg vilde gjerne have dem seet af Deres æsthetiske Blik i et ikke ugunstigt Lys.

Min Kone hilser og takker Dem ogsaa ret hjertelig for Prædikenerne. Jeg paaskjønner de venlige Yttringer, som ledsagede dem.

Med høiagtelsesfuld Hengivenhed
Deres ærbødigst forbundne
B. S. Ingemann.

s. 252

*Fra Engelbreth.
Lydersløv 11de Decbr. 1847.*

Det er saare glædeligt for Alle dem, som ære og elske Dem, at see Dem give de Christne i Fædrelandet vedvarende Beviser paa Deres christelige Aandskraft i nye Samlinger af Prædikener. De nys udgivne ville utvivlsomt tiltale Mange, ikke at tale om alle dem, som bevare deres Ungdoms Lærer og Leder til sand Christendom i kiærlig Erindring, og som endnu lytte begiærligen til den Veiledning til at vandre paa den rette Vei til Livet, De giver dem i Deres Prædikener. — Den om Daaben *) har isærdeleshed glædet mig; thi den er saa klar, fuldstændig og opbyggelig; ligesom jeg er enig med Dem i, at Den, som er døbt i Faderens, Sønnens og den Hellig-Aands Navn, ɔ: til at troe paa den treenige Gud, han er christelig døbt, har Deel i og Adgang til Daabens Velsignelse, om han end ikke er døbt som troende paa Symb. apost.

Ogsaa er jeg i de nyeste Stridigheder mere paa Zeuthen's end paa Symbolikernes Side, skiøndt jeg vistnok holder Symb. apost. høit i Ære, som en herlig ældgammel christelig Ledetraad ved den hellige Skriffs Læsning, og den ogsaa er s. 253 mig vigtig som Grundlag for christelig Ungdoms Underviisning. Men at hver Tøddel i den er nødvendig til Salighed, det troer jeg ikke; heller ikke kan jeg gaae ind paa deres „Kirkens" Begreb, der synes mig at streife' vel nær Romanismens Grændser. *)

s. 253

*Fra T. Müller.
Ribe 8de Jan. 1848.*

Næsten hver Gang jeg tillader mig at skrive til Dem, har jeg en ny Taksigelse at fremføre; denne Gang for Oversendelsen af de sidst udgivne Prædikener. — De har herved atter givet os et nyt Bidrag til en ægte — om jeg saa maa sige: ædru Opbyggelse, hvorved det Dybeste i Mennesket faaer den Næring, der er Hovedhensigten, men hvorved det tillige fornemmes, at hvad der her varmer og qvæger, ogsaa oplyser, og giver en anden Styrke end den, der er et Foster af den Spænding, i hvilken vi for et Øieblik sættes. Af mig og Mange takkes D. H. for det Haab, der er givet om flere saadanne Bidrag fra Deres saa hædrede og hæderværdige Haand. At De — som De siger i Forordet — vil være villig til at trække Dem tilbage fra at lade trykke, naar Folk blive kjede af at læse hvad De skriver, troer jeg ligesaa vist, som jeg er overbeviist om, at Forudsætningen ikke kan indtræffe; og man behøver ikke at frygte for, at det Første skal skee, da det er betinget ved det Sidste.

Jeg takker D. H. ogsaa for den indholdsrige Meddelelse af Deres Raisonnement over Tidens kirkelige Bevægelse. De veed, at jeg bøier mig for Deres Anskuelse saa meget, som det er muligt uden at opgive sin Selvstændighed; jeg tvivler altid om Rigtigheden af min, naar den afviger fra Deres. Jeg s. 254 mener vistnok, efter be citerede Orb, „dat die Kirche sich selbst gestalten soll", jeg deler Deres Mening, at det vilde være uheldigt, om Regjeringen, qua saadan, vilde overtage den indre Ledning; men for at en indre Ledning kan tilbørligen finde Sted indenfor Kirkens eget Omraade, troer jeg, at nogen Forandring i det nu Bestaaende burde finde Sted. De veed ogsaa, at jeg a posteriori, ligesaa vel som a priori, finder det urigtigt, at ingen geistlig Mand er Medlem af det Collegium, under hvilket de geistlige Anliggender henhøre; at den mundtlige Discussion, til Skade for disse Anliggender, savnes, og ingenlunde erstattes ved de „indhentede skriftlige Betænkninger", er ogsaa min Mening. Den Forandring, jeg iøvrigt ønskede, turde maaskee mindre kaldes en Forandring, end en Gjenoplivelse af hvad der var Lovens temmelig klart udtalte Hensigt, men som er døet hen, og som maatte opstaae paa en Maade, der stemmede med det med forandrede Tider altid modificerede Krav. Hertil hører Bestemmelsen om Præsternes Medhjælpere. Hertil hører, at vore Landemoder skulde have en høiere Betydning og en større Bethdenhed, end de nu have, hvilket vel var Lovgiverens Hensigt, og at de da, ogsaa efter Loven, burde holdes 2 Gange om Aaret, saaledes at Provsterne bleve Organerne for hvad Landemodet ønskede afhandlet af Præsterne, førend det yttrede sig derom, og ligeledes for hvad Præsterne eller Menighederne kunde have at fremføre proprio motu. Og hertil kommer, at jeg vilde ansee det meget gavnligt, out Biskopperne samledes en kort Tid een Gang om Aaret, eller, om man vilde, kun hvert andet Aar; men dette vilde formodentlig aldrig blive indrømmet, fordi man ingenlunde let kunde afslaae, hvad der ved et saadant autoriseret biskoppeligt Convent var blevet bestemt at andrage om; — de enkelte Kjeppede lade sig let bryde, men det samlede Bundt ikke nær saa let.

s. 255

*Fra Samme.
29de Febr. 1848.*

— Det vilde være mod de Hensyn, jeg skylder D. H., om jeg vilde tilskrive Dem, hver Gang jeg føler Trang dertil. Men naar en udvortes Anledning kommer til, som den Godhed, De har havt ved at tilstille mig den første Prædiken, De holdt efter den forevigede Konges Bortgang *) , saa føler jeg dog ogsaa, at jeg ei bør lade det være. Jeg beundrer det Pund, Gud har givet Dem, og de Aandsgaver, han har bevaret hos Dem i saa høi en Alder, og jeg priser Anvendelsen deraf. — Ja, Gud give, at vi Alle ret havde „den eenfoldige Tro"; den alene styrker, den alene trøster. Saavidt min Evne tillader det, vil jeg gjerne følge de dybere Speculationer, naar de ei svæve i Luften; de nære og forfriske min Sjæls høiere Kræfter; men i Fristelsens, i Anfægtelsens, i Sorgens Timer styrke og trøste de mig ikke. — Men Troen vil aldrig bringes til Liv i Hjerterne, uden at „Faderens Villie" der først søges fuldbragt; og det er vist en stor Misbrug af den alt Haab indsluttende

Sætning: „alle Ting maae tjene os til Gode“, at man ofte sætter Betingelsen: „naar vi elske Gud“ i Skygge, eller mene, at den kan let opfyldes, eller er opfyldt, fordi vi ei sidde paa Spotternes Bænke, og fordi de bedre Strenge i vort Inderste tidt, flygtig nok, røres. — Maatte vi, i Alt, hvad denne Tid kan bringe over os og vort Fædreland, blive bestyrkede i „den eenfoldige Tro paa den almægtige Gud“, og slippe al hedensk Tanke og Tale om „Skjebnen“. —

s. 256

*Fra —
1850.*

For den deilige Tale over Oehlenschläger *) bringer jeg min Tak ret af Hjertet. Oehl. har været mig kjær ligefra min Barndom, da jeg først lærte ham at kjende gennem hans „Aladdin“, og jeg er altid vedbleven at sætte netop denne Digtning høiest af alle, maaskee af en barnagtig Smag, maaskee dog ogsaa fordi man deri har ham selv saa lyslevende, med al hans dybe Følelse af Familiebaandets Sandhed og den Rigdom, Kjærligheden giver Livet — her navnlig Moderkjærligheden, som uden al Idealisation er der i al sin inderlige Virkelighed, og adler endog den simpleste af alle Mødre. Det er deiligt at see for sine Øine, hvorledes Aladdin opvoxer i denne Kjærligheds Ly, uden at paaskjønne den i sin Barnagtighed, hvorledes han lever i den og af den, — hvorledes han siden staaer i hendes tomme Stue og paa Kirkegaarden, og tilsidst, fra Lykkens Toppunkt, mindes sin Moder, bliver Barn igjen, og vil ud — „Til Morgianes Grav bag Hylde træet.“ — Ja, han var en Digter efter vore Hjerter, og ofte kan man sige om ham med Claudius: En veed slet ikke, om det er et Digt eller en Historie, thi det gaaer ganske naturligt til. —

s. 257

*Fra Ingemann.
Sorø 5te Febr. 1850.*

Jeg bringer Deres Høiærv. min forbindtligste Tak for Deres sande, inderlige og skjønne Afskedsord til Adam Øhlenschläger. Det er saa Faa, der ved en saadan stor og Alle berørende Begivenhed vide at lade Sorgen og Tabet vederfares sin fulde Ret, uden at skade den sande Følelse ved nogen Overspændthed og Overskriden af den uomtvistelige Sandhed. Enhver, der holder Øhlenschlägers Minde i Ære, maa saa meget mere paaskjønne det Slutningsheld ved hans saa fuldstændige Digterlivs Lykke, at den Ven skulde overleve ham, der besindigst og værdigst kunde udtale Folkets sande Følelse ved hans Grav.

Med Høiagtelse og Taknemlighed,
Deres ærbødigst hengivne
B. S. Ingemann.

s. 257

*Fra H. C. Ørsted.
15de Marts 1850.*

Høistærede Ven!

De modtage min forbindtligste Tak for Meddelelsen af Deres Bemærkninger over min Bog. *) De ere skrevne med den æble Klarhed og Værdighed, som man venter af Dem, og med alt det Venskab imod mig, hvorved jeg i saa mange Aar har glædet mig. Det vil være nødvendigt, at jeg svarer. I nogle Punkter ønsker jeg at forstaaes anderledes end De forudsætter, og det vil vise sig, at jeg angaaende samme ikke afviger saaledes fra Dem, som De formodede. Om et og andet Punkt s. 258 ønsker jeg at meddele videre Oplysninger. Forsaavidt som jeg her kommer til at berøre Gjenstande, som høre til de dunkleste og for menneskelig Tænkning vanskeligst tilgængelige, vil min Sandhedafølelse byde mig, at tale med al den Tvivl og Tilbageholdenhed, som Sagen kræver. I den hele Forhandling vil det være mig kjært, at kunne følge det Forbilled, De har givet mig. *)

Med bestandig Høiagtelse og Venskab Deres
ærbødigst hengivne
H. C. Ørsted.

s. 259 Tilføielser.

Anm. til Side 10. Naar Steffens i det, øiensynligt meget hurtigt skrevne, lille Brev fra 1803 i Modsætning til de daværende Tidens Theologie „erklærer Goethe for canonisk“, da maa det ikke forglemmes, at han ellers altid ved Siden af Goethe fremhævede Digterne af ten saakaldte „romantiske Skole“, især Novalis og Tieck, med hvilke han i flere Henseender stemte dybere overeens. .

Til S. 66-72. F. Sadelin var født 1788 i Østerbottn. og blev 1808 ansat ved Skolen i Wasa, for hvilken han

senere blev Rector; men han forenede hermed præstelig Virksomhed, først som „Interims-“, senere som „Bataillonsprædikant“. 1831 blev han kaldt til Sognepræst i Hammarland paa Åland, og var siden tillige Provst („Kontraktsprost“). Han er død 1858. — Han har udgivet adskillige Taler og mindre Skrifter, hvoriblandt: »Några ord till väckelse och varning för dem, som äro begifna på dryckenskap« (flere Gange oplagt baade i Finland og Sverrig), »Anvisning till en christlig barnauppfostran« (som erholdt Priisbelønning af det „evangeliske Selskab i Wasa“), «Handledning för unga prester«, Helsingfors 1847 — 48, «Tillsällighelstal«, Åbo 1848 — desuden mange Bidrag til det svenske »Läsning för folkel«.

S. 111, 3die Linie f. n.: „hvoraf af denne“, læs: „hvoraf denne“.

- 168, 5te — f. o.: „som“, læs: „so“.

Med Hensyn til det Hele troer Udgiveren at have sagt det Fornødne i Forordet til „Breve fra I. P. Mynster“. Han ønsker, at den nærværende Samling maa finde velvillige Læsere og god Modtagelse, ligesom den forrige.

April 1862.

s. 260

s. 261Fortegnelse.

Bastholm, S. 242.

Ben\$*\$on, 27.

Norbahl-Brun, 21.

Brønbsteb, 77. 90. 152. 208.

Bøgh, 49.

Dorph, 230.

Engelbreth, 119. 184. 202. 205. 248.

Estrup, 133. 224.

Fogtmann, 101. 136—41. 170. 178. 190. 194. 204. 218—21.
226-30. 235. 237. 244.

Gyllembourg, 81.

Harms, 109. 197.

Heger, 55.

Hegermann-Lindenchrone, 72.

Heiberg, 74. 82. 106. 238.

Hornemann, 3—9.

Ingemann, 83. 177. 247. 253.

Laub, 81.

Malling, 62.

Marheineke, 187. 193. 217.

Molbech, 61. 163.

Paluban-Müller, 124-30. 158.

T. Müller, 222. 233. 236. 240. 243. 245. 249.

Münster, 46. 52. 60.

s. 262Münter, 44.

Christian Ludvig Nicolai Mynster, 1820-1883, *Af efterladte Breve til J. P. Mynster,*

R. Møller, 175.

Neumann, 200.

Oehlenschläger, 11. 22.

Petersen, 63.

Rahbek, 10. 13. 30. 57. 105. 117. 131. 141. 146-52.

K. M. Rahbek, 15-21. 32-44. 48. 64. 76.

Sadelin, 66-72.

Sibbern, 104. 122. 161.

Stessens. 1. 10. 85. 112. 142. 155. 166. 173. 176. 215.

Tegnér, 198.

Tryde, 53. 58.

Ørsted, 12. 223. 253.

Mynster, 65. 72. 130. 145. 181-84.